

The Project Gutenberg eBook of Ilmasota: Tulevaisuuden kuvaus, by H. G. Wells

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Ilmasota: Tulevaisuuden kuvaus

Author: H. G. Wells

Translator: Toivo Wallenius

Release date: May 24, 2016 [EBook #52152]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ILMASOTA: TULEVAISUUDEN KUVAUS ***

E-text prepared by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

ILMASOTA

Kirj.

H. G. Wells

Suom. Toivo Wallenius

Helsingissä, Emil Vainio, 1910.

SISÄLLYS:

- I. Edistys ja Smallwaysin perhe.
- II. Bert Smallways joutuu pulaan
- III. Ilmapallossa.
- IV. Saksalainen ilmalaivasto.
- V. Taistelu Atlantin pohjoisosassa.
- VI. New York taistelutantereena.
- VII. "Vaterlandin" haaksirikko.
- VIII. Maailmansota.
- IX. Vuohisaarella.
- X. Maailma sodan aikana.
- XI. Sivistyksen vararikko.
- Loppulause.

ENSIMÄINEN LUKU.

Edistys ja Smallwaysin perhe.

1.

"Aina sitä vaan mennään eteenpäin", sanoi Tom Smallways. "Eipä luulisi moista menoa kauankaan kestävän."

Tämän huomautuksen hän teki aikoja ennen, kuin ilmasota alkoi. Hän istui aidalla puutarhansa päässä ja tarkasteli Bun Hillin suurta kaasulaitosta katsein, joista ei kuvastunut kiitosta eikä moitettakaan. Kaasusäiliöiden yläpuolelle ilmestyi kolme oudonnäköistä esinettä, ohuita, kieppuvia rakkoja, jotka lyödä mäiskyttivät ja keikkuivat, paisuen yhä isommiksi ja pyöreämmiksi. Siellä täytettiin ilmapalloja Etelä-Englannin aeroklubin lauantairetkä varten.

"Ne nousevat joka lauantai", sanoi hänen naapurinsa, maidonkuljettaja Stringer. "Muistan kuin eilisen päivän, kuinka koko Lontoo lähti liikkeelle ilmapalloa katsomaan, ja nyt ne jo lentelevät pikku paikoissakin jok'ikinen viikko. Kaasuyhtiöt sillä ovat pelastaneet nahkansa."

"Viime lauantaina minä sain pottumaahani kolme tynnyrillistä hiekkaa", virkkoi Tom Smallways. "Kolme tynnyrillistä! Heittivät pois liikapainojaan. Taimista toiset taittuivat, toiset peittyivät hiekkaan."

"Kerrotaan niillä olevan mukana herrasnaisiakin!"

"Herrasnaisiksi kai niitä on sanottava", myönsi Tom Smallways. "Vaikka ei sellainen minun mielestäni sovi herrasnaiselle — lennellä tuolla tavoin ilmassa ja heitellä hiekkaa ihmisten niskaan. Minä ainakaan en ole tottunut pitämään semmoista hienon naisen työnä."

Stringer nyökäytti hyväksyen päätään, ja molemmat katselivat vielä jonkun aikaa noita paisuvia möhkäleitä; mutta välinpitämättömyys oli vaihtunut paheksumiseksi.

Tom Smallways oli ammatiltaan vihanneskauppias ja harjoitti sen ohella mielityötään, puutarhanhoitoa. Jessica, hänen pikku vaimonsa, piti huolta puodista, ja taivas oli luonut hänet rauhallisessa maailmassa elämään. Onnettomuudeksi se ei ollut luonut hänelle rauhallista maailmaa. Hän eli itsepintaisesti ja herkeämättä muuttuvassa maailmassa, vieläpä sellaisessa osassa, missä vaihtelut tuntuivat armottoman selvästi. Yksinpä maakin, jota hän viljeli, oli muutoksien alainen; puutarha vuokrattiin vain vuodeksi kerrallaan, ja sen reunassa oli suunnaton ilmoitustaulu, jonka mukaan se soveltui erinomaisesti talonpaikaksi. Milloin hyvänsä hän voi saada käskyn luopua puutarhastaan, tuon kaupunkilaistuneen tienoon viimeisestä maaseutupalasesta. Hän koetti parhaansa mukaan lohduttautua kuvittelemalla, että asiain täytyi pian kääntyä toiselle tolalle.

"Eipä luulisi moista menoa kauankaan kestävän", hän sanoi.

Smallwaysin isä-ukko saattoi muistaa ajan, jolloin Bun Hill oli soma kentiläinen kylä. Hän oli ollut Sir Peter Bonen ajurina viidenteenkymmenenteen ikävuoteensa asti, jolloin hän rupesi hiukan ryypiskelemään ja ajamaan asema-omnibussia, jatkaen tätä työtä kahdeksankolmatta vuotta. Silloin hän vetäytyi lepoon. Tuo kurttuinen ikäloppu ajuri istuskeli lieden ääressä täynnä muistoja ja valmiina latelemaan niitä jokaiselle varomattomalle vieraille. Hän saattoi kertoa Sir Peter Bonen hävinneestä maatilasta, joka oli jo ammoin palstoitettu rakennusaloiksi, ja kuinka tuo ylimys hallitsi maaseutua, kun se vielä oli maaseutua; voi tarinoida kilpa-ammunnasta ja metsästysretkistä ja vaunuista, urheilukentästä, jonka sijalla nyt oli kaasulaitos, ja Kristallipalatsin syntymisestä. Kristallipalatsi oli lähes peninkulman päässä Bun Hillistä. Sen suuri julkipuoli kimmelteli aamuisin ja kuvastui iltapäivällä kirkkain sinisin ääriviivoin taivasta vastaan, ja illoin se tarjosi keko Bun Hillin väestölle ilmaiseksi ilotulituksia. Ja sitten oli tullut rautatie ja sitten huviloita toinen toisensa jälkeen, kaasutehdas ja vesijohtolaitos ja laumoittain rumia työläisasuntoja, sitten viemäreitä, imien veden Saukkojoesta ja jättäen sen surkeannäköiseksi ojaksi, ja sitten toinen rautatieasema, Eteläinen Bun Hill, ja enemmän taloja ja yhä enemmän puoteja, enemmän kilpailua, peililasiakkunoilla varustettuja myymälöitä, täysihoitokoulu, kunnallisveroja, omnibusseja, raitiotievaunuja, jotka kulkivat suoraa päätä Lontooseen asti, polkupyöriä, moottorivaunuja ja yhä enemmän moottorivaunuja ja kansankirjasto.

"Eipä moista menoa luulisi kauankaan kestävän", sanoi Tom Smallways, joka oli kasvanut näiden ihmeiden keskellä.

Mutta yhä sitä vain kesti.

Jo alun pitäen vihanneskauppa, jonka hän oli perustanut Suurkadun päähän pikkuruiseen vanhaan

maalaistaloon, näytti siltä, kuin se olisi piileskellyt jotain etsijää. Kun Suurkadun kivitystä parannettiin, kohosi katu niin korkeaksi, että puotiin päästäkseen täytyi astua alas kolme rappusta. Tom koetti myydä vain omia oivallisia, mutta harvoja tuotteitaan. Mutta edistys syyti hänen akkunaansa kummia: ranskalaisia koppiloartisokkeja ja munaluumuja, ulkomaiden omenia — New Yorkin, Kalifornian, Kanadan, Uuden Seelannin omenia, "sievännäköisiä tosin, mutta kaikkea muuta kuin englantilaisia", sanoi Tom — banaaneja, omituisia pähkinöitä, rypäleitä, intialaisia melooneja.

Automobiilit, jotka ajoivat ohitse pohjoiseen ja etelään päin, varttuivat yhä voimakkaammiksi ja täydellisemmiksi, kiitivät nopeammin ja haisivat ilkeämmin. Kaduille ilmestyi häviävien hevosrattaiden sijaan isoja rämiseviä, paloöljyllä käyviä vankkureita, kuljettaen kivihiiltä ja tavaroita. Moottoriomnibussit työnsivät syrjään hevosomnibussit; yksinpä Kentin hyötymansikatkin, jotka kulkivat öisin Lontoota kohti, vaihtoivat kitisevät kärryt puksuttaviin koneisiin, ja menettivät tuoksunsa edistyksen ja öljyn vaikutuksesta. Ja sitten nuori Bert Smallways hankki moottoripyörän...

2.

Lienee tarpeen selittää, että Bert oli edistysmielinen Smallways. Nykyajan edistyksen säälimätöntä itsepintaisuutta ei todista mikään kaunopuheisemmin kuin juuri sen tunkeutuminen Smallwaysien vereen. Mutta nuorena Smallwaysissa oli yritteliäisyyttä ja kehittyneisyyttä jo ennen, kuin hän sai luopua puserostaan. Viisivuotiaana hän pysyi kadoksissa kokonaisen päivän ja oli ennen seitsemättä ikävuottaan hukkumaisillaan uuden vesijohtolaitoksen säiliöön. Kun hän oli ennättänyt kymmenen vanhaksi, otti oikea poliisi häneltä oikean revolverin takavarikkoon. Ja hän oppi tupakoimaan, ei piipun tai ruskean paperin tahi ruokopillin avulla, kuten Tom aikoinaan, vaan oikein amerikkalaisilla paperosseilla. Hänen puheensa hirvitti isääkin, ennenkuin hän oli vielä kahtatoista täyttänyt, ja kantamalla asemalla tavaroita ja myymällä Bun Hillin Viikkolehteä hän ansaitsi viikossa kolme killinkiä, jopa enemmänkin, jotka sitten kulutettiin kaikellaisiin huvituksiin ja nautintoihin. Tämä ei ensinkään haitannut hänen kouluopintojaan, jotka johtivat hänet harvinaisen varhain yläluokille. Mainitsen nämä seikat, jotta lukijalla olisi aivan selvä käsitys siitä, minkälaisia aineksia Bertissä piili.

Hän oli Tomia kuusi vuotta nuorempi, ja jonkun aikaa häntä koetettiin käyttää vihannespuodissa, kun Tom yhdenkolmatta vuotiaana nai Jessican, joka oli kolmenkymmenen ikäinen ja oli tehnyt palvellessaan pikkusäästöjä. Mutta sellainen homma ei ollut Bertin vahvimpia puolia. Kaivamista hän vihasi, ja kun hänelle annettiin vasullinen ostoksia määräpaikkaan toimitettavaksi, hänessä heräsi vastustamaton vaellusvaisto; vasusta tuli hänen matkalaukkunsa, eikä hän näkynyt välittävän sen raskaudesta tai tien pituudesta, niin kauan kuin hän ei vienyt sitä määräpaikkaan. Maailma oli täynnä houkuttelevaa hälinää, ja hän harhaili sen perässä koreineen päivineen. Silloin Tom rupesi itse kuljettamaan tavaroitaan ja etsiskeli Bertille työpaikkoja, joissa ei tunnettu tätä hänen luonteessaan piilevää runollisuuden taipumusta. Bert koettelikin päällisin puolin useita ammatteja perätysten — hän oli juoksupoikana vaatemyymälässä ja rohdoskaupassa, erään lääkärin ovenvartijana, kaasujohtojen asettajan nuorempana apulaisena, osoitteiden kirjoittajana, maidonkuljettajan apulaisena, sauvapoikana golf-kentillä ja joutui lopulta polkupyöräkauppaan. Viimeksi mainittu paikka nähtävästi tyydytti hänen edistysmielistä luonnettaan. Hänen esimiehensä, nimeltään Grubb, oli rohkeasieluinen nuori mies, joka päivisin kulki kasvot tuhraantuneina ja iltaisin osoitti taiteellisia harrastuksia; hän uneksi myöskin uudesta pyöräketjusta, jolle aikoi hakea patentin. Bertin mielestä hän oli oikea gentlemanin esikuva. Hän vuokrasi polkupyöriä, joiden veroisia likaisuudessa ja vaarallisuudessa ei saattanut tavata koko Etelä-Englannissa, ja puolusteli niitä hämmästyttävän lämpimästi. Bert ja hän tulivat toimeen varsin hyvin. Bert perehtyi ammattiinsa, kehittyi melkein sirkusratsastajaksi — osasi ajaa peninkulmamääriä polkupyörillä, jotka toisten alla olisivat heti hajonneet kappaleiksi — rupesi päivätyön päätyttyä pesemään kasvonsa ja toisinaan kaulansakin ja tuhlassi säästönsä merkillisiin kauluksiin ja kaulahuiveihin, paperosseihin ja pikakirjoituskursseihin.

Välistä hän käväisi Tomin luona, näyttäen niin komealta ja puhellen niin loistavasti, että Tom ja Jessica, joilla kummallakin oli luontainen taipumus kunnioittaa kaikkea, joutuivat aivan ymmälleen.

"Se on yritteliäs poika, tuo Bert", sanoi Tom. "Se taitaa jos jotakin."

"Kunhan ei vaan taitaisi liikoja", huomautti Jessica, joka osasi erottaa rajat.

"Semmoinen se on aikakin, eteenpäin rynnistetään yhtä mittaa", sanoi Tom. "Uusia pottuja, ja oikeita englantilaisia; tätä menoa jos jatkuu, niin maaliskuussa niitä jo saadaan. Mokomaa en ole koskaan nähnyt. Huomasitkos hänen eilisen kaulaliinansa?"

"Se ei sopinut hänelle, Tom. Se oli herrasliina. Hän ei piisannut sille — muulta asultaan. Ei sellainen sovi..."

Sitten Bert hankki äkkiä polkupyöräilijän puvun lakkeineen, merkkeineen ja kaikkineen. Ja kun näki

hänen Grubbin kera ajavan Brightoniiin ja takaisin — pää kumarassa, ohjaustangon — kahva alas kierrettyinä, selkäranka kaarena — niin aukenivatpa silmät tajuamaan Smallwaysien mahdollisuuksia.

Yritteliästä aikaa!

Ukko Smallways istui lieden ääressä mutisten menneiden päivien suuruudesta, vanhasta Sir Peteristä, joka käväisi vaunuillaan Brightonissa kahdeksassakolmatta tunnissa, vanhan Sir Peterin valkoisista silinterihatuista, Lady Bonesta, joka ei milloinkaan koskettanut jalallaan maata, paitsi puutarhassa kävellessään, Crawleyn suurista nyrkkitaisteluista. Hän tarinoi punaisista ja siannahkousuista, ketunajoista Ring's Bottomissa, missä nyt asustavat piirikunnan köyhät mielipuolet, Lady Bonen kirjavasta kattuunista ja vannehameista. Kukaan ei välittänyt hänen puheistaan. Maailma oli luonut gentlemanin aivan uutta lajia — tarmoltaan kerrassaan gentlemanin vastakohtan, gentlemanin, joka käytti öljyttyjä vaatteita, automobiili-silmälaseja ja merkillistä lakkia, hajua synnyttävän herran, nopean yläluokkalais-maankiertäjän, joka alituisen pakeni maanteitä pitkin tomua ja lemua, joita hän alituisen synnytti. Ja hänen naisensa, kuten hän Bun Hillin väestöstä näytti, oli ahavoitunut jumalatar, yhtä vapaa hienostuksesta kuin mustalainen ja ulkoasultaan kuin käärö, jonka saattaa särkemättä kuljettaa mahdollisimman nopeasti.

Niin Bert kasvoi oppien ihaillemaan nopeutta ja yritteliäisyyttä ja yleni, mikäli hänestä tuli jotain, jonkinlaiseksi polkupyörä-mekaanikoksi, jonka ammattitaito rajoittui pintapuoliseen tarkasteluun ja maalin raaputtamiseen. Eipä edes nopeinkaan pyöräilijä tyydyttänyt häntä, ja jonkun aikaa hän ponnisteli turhaan kiitäen kolme peninkulmaa tunnissa pitkin teitä, jotka kävivät yhä pölyisemmiksi ja vilkasliikkeisemmiksi. Mutta lopulta hänelle karttui säästöjä, ja silloin oli aika täytetty. Vähittäismaksujärjestelmä auttoi viimeisen kuilun yli, ja eräänä kauniina ja ikimuistettavana sunnuntai-aamuna hän talutti uuden omaisuutensa myymälän läpi kadulle, nousi sen selkään Grubbin ohjaamana ja avustamana ja ajaa puhkui usvaan liikenteen piinaamalle valtatielle, kartuttaakseen Etelä-Englannin suloa uudella yleisen turvallisuuden haitalla.

"Taas Brightoniiin!" sanoi ukko Smallways katsellessaan vihanneskaupan yläkerran akkunasta nuorinta poikaansa ylpeyden ja paheksumisen välimailla liikkuvin tuntein. "Hänen ikäisenään en ollut koskaan käynyt Lontoossa, en koskaan ollut Crawleya etelämpänä — en sen kauempana, kuin minne jaksoin kävellä. Eikä kukaan muukaan käynyt. Paitsi jos olivat vallasväkeä. Nyt kaikki käyvät kaikkialla, koko tämä hemmetin maa näyttää lentävän palasiksi. Brightoniiin, jumaliste! Haluaako kukaan enää ostaa hevosia?"

"Ettepä voi sanoa *minun* käyneen Brightonissa, isä", virkkoi Tom.

"Etkä huolikaan käydä", sanoi Jessica terävästi; "vielä tästä lähteä rahojaan kuluttamaan!"

3.

Bertin mieli oli joksikin aikaa niin kiintynyt moottoripyörän mahdollisuuksiin, ettei hän huomannutkaan sitä uutta suuntaa, jolla eteenpäin ponnisteleva ihmissielu etsi voimailua ja virkistystä. Häneltä jäi äkkämättä, että moottoripyörä alkoi polkupyörän tavoin alentua arvoltaan ja menettää seikkailuluonteensa. Niin kummalta kuin se kuuluukin, huomasi Tom ensimmäiseksi tuon uuden kehityksen. Mutta vaatihan puutarhan hoito häntä tarkkaamaan taivasta, ja Bun Hillin kaasulaitoksen naapurisuus sekä läheinen Kristallipalatsi, josta yhtämittaa noustiin ilmaan, ja pian senjälkeen perunoille sateleva varalasti pakottivat yhdessä hänen hitaan järkensä havaitsemaan, että muutoksien jumalatar rupesi kohdistamaan mullistavan huomionsa yläilmoihin. Ensimmäinen suuri ilmapurjehduspuuska oli juuri syntymässä.

Grubb ja Bert kuulivat siitä eräissä iltamissa, sitten kinematografi selvitti sen heille ja muuan halpahintainen ilmapurjehdusromaani antoi vauhtia Bertin mielikuvitukselle, ja niin hekin joutuivat toden teolla sen pyörteisiin.

Ensinnä pisti eniten silmiin ilmapallojen lisääntyminen. Niitä ilmestyi tuhka tiheästi Bun Hillin taivaalle. Varsinkin keskiviikko- ja lauantai-illoin oli melkein mahdotonta tähystellä neljännestuntia yläilmoihin keksimättä jossain ilmapalloa. Ja sitten, ajaessaan eräänä kauniina päivänä Croydonia kohti, Bert huomasi suunnattoman, patjan kaltaisen hirviön sukeltavan esiin Kristallipalatsin alueelta; oikein hänen täytyi astua pyörän selästä sitä tarkastamaan. Se muistutti patjaa, jonka kulma oli taittunut, ja sen alapuolella sijaitsi verrattain pieni kiinteä laite, joka kannatti ihmistä ja konetta; etupuolella hurisi potkuri ja takana ojentui jonkinlainen kankaasta tehty peräsin. Laite näytti raahaavan vastahakoista kaasulieriötä perässään, aivan kuin reipas piskuinen kettukoira hinaisi nuorasta arkaa kaasun paisuttamaa norsua. Kieltämättä tuo kaksiosainen hirviö liikkui ohjauksen mukaan. Se kohosi noin tuhannen jalan korkeuteen (Bert kuuli koneen surinan), purjehti etelää kohti, katosi kukkulain taakse, ilmestyi pienenä sinertävänä viiruna kauas idän puolelle kiitäen nyt sangen nopeasti lounaistuudessa,

palasi Kristallipalatsin tornien yläpuolelle, kierteli niitä, valitsi laskupaikan ja painui alas näkymättömiin.

Bert huoahhti syvästi ja kääntyi jälleen moottoripyöränsä puoleen.

Ja sitä seurasi kokonainen sarja omituisia ilmiöitä — lieriöitä, kartioita, päärynän muotoisia hirviöitä, ja lopulta ihmeellisesti kimalteleva alumiini-laite, jota Grubb oli taipuvainen pitämään jonkinlaisena sotakoneena, se kun muka muistutti panssarilevyjä.

Sitten ruvettiin toden teolla lentämään.

Bun Hillistä ei sitä kuitenkaan saattanut nähdä, se tapahtui yksityisillä alueilla tai muilla rauhallisilla paikoilla ja suotuisissa olosuhteissa. Grubb ja Bert Smallways tutustuivat siihen asiaan ainoastaan sanomalehtien selontekojen ja elävien kuvien avulla. Mutta sitä jauhettiin varsin itsepintaisesti, ja jos niihin aikoihin kuuli ihmisen julkisella paikalla sanovan kovalla, vakuuttavalla äänellä jollekin toiselle: "Se on tulossa", niin voipa lyödä vetoa siitä, että hän puhui lentämisestä. Ja Bert hankki laatikon kannen ja kirjoitti siihen mallikelpoisella ilmoituskäsiällä seuraavan tiedonannon, jonka Grubb ripusti akkunaan: "Lentokoneita valmistetaan ja korjataan." Tomiin se vaikutti tärisyttävästi — se tuntui hänestä kevytmieliseltä; mutta useimmat naapureista, varsinkin kaikki urheilua harrastavat, pitivät sitä oikein oivallisena ajatuksena.

Jokainen puhui lentämisestä, jokainen toisti yhä uudelleen: "se on tulossa"; mutta eipäs vaan tullutkaan. Oli näet tehty pieni laskuvirhe. Kyllähän sitä lennettiin, vieläpä ilmaa raskaammilla koneilla. Mutta loppu oli surkea. Toisinaan murskautui kone, toisinaan purjehtija, useimmiten murskautuivat molemmat. Koneet, jotka lensivät viisi, kuusi kilometriä ja laskeutuivat onnellisesti maahan, syöksyivät seuraavalla kerralla päistikkaa turmioon. Näytti olevan mahdotonta luottaa niihin. Tuuli viskasi ne nurin, maan lähellä kiertävät ilmapyörteet viskasivat ne nurin, lentoniekkan satunnainen hajamielisyyt viskasi ne nurin. Ja joskus ne tekivät kuperkeikan aivan itsestään.

"Se on tuon 'stabilisuuden' syy", sanoi Grubb sanomalehteensä matkien.
"Ne keikkuvat keikkumistaan, kunnes keikahtavat kappaleiksi."

Kokeilut harvenivat, kun oli kaksi vuotta tarkattu tällaista menestystä. Yleisöä ja sitten sanomalehtiäkin alkoivat kyllästyttää kalliit kuvat, toivehikkaat selonteot ja voiton, tappion ja äännettömyyden alituinen vaihtelu. Lentäminen jäi unohtuiksi, yksinpä ilmapallopurjehduskin vähentyi jossain määrin, vaikka se vielä pysyikin jokseenkin suosittuna huvituksena ja yleisö edelleenkin nouti hiekkaa Bun Hillin kaasulaitokselta, pudottaakseen sitä sopivien henkilöiden nurmikoiden ja puutarhoihin. Seuraavat kuusi vuotta olivat omansa rauhoittamaan Tomia — ainakin lentämiseen nähden. Mutta juuri siihen aikaan kehittyi yksiraiteisuus, ja niinpä hänen levottomuutensa vain siirtyi yläilmoista lähemmäksi maanpintaa, missä nyt näyttäytyi peräti uhkaavia muutosten oireita.

Useita vuosia oli jo puheltu yksiraiteisuudesta. Mutta silloin vasta harmi alkoi, kun Brennan kävi yhdellä raiteella liikkuvine gyroskooppi-vaunuineen Kuninkaallisen Tiedeseuran kimppuun. Siitä tuli vuoden 1907 iltaseurojen pääviejä; sitä näytettäessä yhdistyksen kuuluisa näytäntösali kävi aivan liian pieneksi. Urheita satureja, zionistien johtomiehiä, kuuluisia kirjailijoita ja ylhäisiä naisia tungeskeli ahtaassa käytävässä, työkkien hienoja kyynärpäitä kylkiluihin, joita ei maailma mielisuosilla antanut katkoa, ja pitäen itseänsä onnellisina, jos saattoivat nähdä edes palasenkaan raidetta. Kuulumattomasti, mutta vakuuttavasti tuo suuri keksijä selitti keksintöään ja lähetti tottelevaisen pienen tulevaisuuden junien mallin kierrellen kaarrellen kiitämään ylä- ja alamäkiä. Peräkkäin sovitetuilla pyörillään se kulki varmana ainoata raidettaan pitkin; se pysähtyi, peräytyi, seiso paikallaan, pysyen koko ajan pystyssä. Se säilytti hämmästyttävän tasapainonsa silloinkin, kun katsojat puhkesivat myrskyisesti paukuttamaan käsiään. Lopulta yleisö hajaantui keskustellen, olisiko ihanaa ajaa syvyyksien yli teräslankaa myöten. "Entä jos gyroskooppi pysähtyisi!" Harvat aavistivat kymmenettäkään osaa siitä, millä tavoin Brennanin yksiraiteinen rata oli vaikuttava liikenteen varmuuteen ja maailman ulkonäköön.

Muutamassa vuodessa heiliä oli asiasta parempi käsitys. Jonkun ajan kuluttua ajettiin huolelta syvyyksien yli kaapelia myöten, ja yksiraiteinen rata alkoi viedä voiton raitioteistä, rautateistä ja yleensä kaikista koneellisen liikenteen teistä. Missä maa oli huokeata, siellä raide kulki maata pitkin; missä se oli kallista, siellä raide kohotettiin rautapylväiden huippuun ja kulki halki ilmojen. Sen nopeat, mukavat vaunut kävivät kaikkialla ja tekivät kaiken, mikä ennen oli suoritettu maanpinnalle rakennetuilla teillä.

Vanhan Smallwaysin kuollessa Tom ei keksinyt hänestä mitään sattuvampaa kuin seuraavan huomautuksen: "Hänen poikavuosinaan ei ollut mitään savutorvia korkeampaa — ilmassa ei näkynyt ainoatakaan lankaa tai kaapelia!"

Ukko Smallways vietiin hautaansa sotkuisen lanka- ja kaapeliverkon alitse, sillä Bun Hill oli

muuttunut jonkinlaiseksi sähkö keskusasemaksi — aivan vanhan kaasulaitoksen likettyville oli rakennettu piirikunnan sähkölaitos — ja lisäksi esikaupunkien yksiraiteisen rataverkon risteyspaikaksi. Sitäpaitsi oli jokaisella liikemiehellä ja meikeinpä kaikilla perheilläkin oma puhelimensa.

Yksiraiteisen radan kannatinpylväistä tuli kaupunkilaismaiseman huomattavimpia piirteitä; enimmäkseen ne olivat helottavan, sinertävän vihreiksi maalattuja tukevia rautalaitteita, muistuttaen suippenevia siltapylväitä. Yksi sattui Tomin talon kohdalle, joka tuon mahtavan telineen alla näytti entistään vaatimattomammalta ja nöyremmältä. Toinen jättiläinen kohosi juuri puutarhan kulmasta, joka oli yhä vielä asumatonta alaa ja muutenkin ennallaan, paitsi että sinne oli laadittu pari ilmoitustaulua, joissa suositeltiin halpaa kelloa ja erästä hermolääkettä. Ne oli, sivumennen sanoen, sovitettu melkein vaakasuoraan asentoon kiinnittämään yläpuolella matkustavain huomiota, ja muodostivat siten oivallisen katon Tomin työkalusäiliölle ja sieniaitalle. Kaiket päivät ja yöt kulki pään ylitse ryskyen Brightonin ja Hastingsin vaunuja pitkiä, leveitä, mukavan näköisiä vaunuja, jotka hämärän tullen olivat kirkkaasti valaistut. Niiden kiitäessä öisin ohitse, kumisten ja välkähtäen, alhaalla kadulla tuntui siltä, kuin salamamat olisivat alinomaa leimahtaneet ja ukkonen jyrähdellyt.

Jo laadittiin Englannin kanaalinkin poikki silta. Sarja suuria, Eiffelintornin kaltaisia rautalaitteita kannatti raidetta puolentoista sadan jalan korkeudessa vedenpinnasta, ja keskikohdalla ne kohosivat vieläkin ylemmäksi, jotta valtamerilaivat pääsivät kulkemaan alitse.

Sitten rupesivat raskaat automobiilit liikkumaan vain kahdella peräkkäisellä pyörällä. Se teki jostain syystä Tomiin järjestyttävän vaikutuksen, ja hän oli päiväkausia synkällä päällä nähtyään ensimmäisen ajavan puodin ohitse...

Luonnollisesti gyroskooppi ja yksiraiteisuus anastivat suuressa määrin yleistä huomiota, ja sitten syntyi myöskin tavaton kiihtymys, kun muuan merenpohjan tutkija, neiti Patricia Giddy, keksi hämmästyttävän paljon kultaa Anglesean rannikon edustalta. Hän oli Lontoon yliopistossa suorittanut tutkinnon geologiassa ja mineralogiassa ja agiteerattuaan lyhyen loma-ajan naisten äänioikeuden puolesta ruvennut tutkimaan Pohjois-Walesin kultapitoisia kallioita. Siellä hänessä oli herännyt ajatus, että nuo vedenalaiset kalliot saattaisivat tuottaa runsaan sadon. Hän oli ryhtynyt todentamaan tätä olettamusta tohtori Alberto Cassinin keksimän vedenalaisen laitteen avulla. Järkisyys ja ounastus, joiden yhteistoiminta on niin ominaista hänen sukupuolelleen, ohjasivat hänet onneen; jo ensi kerralla hän löysi kultaa ja kohosi kolmen tunnin kuluttua taasen pinnalle mukanaan satanen kiloa malmia, joka sisälsi harvinaisen paljon kultaa, kokonaista seitsemäntoista unssia tonnia kohti. Mutta selonteko hänen vedenalaisesta kaivannostaan lienee jätettävä toiseen kertaan, vaikka se onkin äärettömästi mieltä kiinnostava. Mainittakoon tässä vain se, että lentoharrastukset elpyivät juuri siihen aikaan, kuin nämä tapahtumat saattoivat tavarain hinnat, luottamuksen ja yritteliäisyyden suuresti kasvamaan.

4.

Lopullinen lentopuuska alkoi kerrassaan omituisesti; se tuli kuin tuulenpuuska tyvenenä päivänä, aivan itsestään. Ihmiset rupesivat taas puhelemaan lentämisestä, ikäänkuin eivät olisi milloinkaan pitäneet asiata mahdottomana. Sanomalehdet alkoivat jälleen julkaista kuvia lentämisestä ja lentokoneista, arvokkaissa aikakauskirjoissa ilmestyi yhä tiheämmin selontekoja ja viittailuja. Yksiraiteista rataa ajaessaan matkustajat kyselivät: "Milloin alamme lentää?" Uusia keksijöitä ilmestyi kuin sieniä sateen jälkeen. Aeroklubi ilmoitti suunnittelevansa suurta lentonäyttelyä, johon käytettäisiin Whitechapelista siirrettyjen köyhälistön yömajojen laajaa aluetta.

Edistyksen humu herätti pian vastakaikua myöskin Bun Hillin asutuksessa. Grubb haki jälleen esille lentokonemallinsa, kokeili sillä takapihalla ja saikin sen hiukan liikkeelle, mutta murskasi samalla läheisestä kasvihuoneesta seitsemäntoista lasiruutua ja yhdeksän kukkaruukkua.

Ja sitten heräsi itsepintainen, mullistava huhu kertoen, että problemi oli ratkaistu, salaisuus paljastettu; kukaan ei tietänyt, mistä se lähti ja mihin se perustui. Bert siihen tutustui eräänä iltapäivänä, jolloin myymälä oli suljettu varhain ja hän oli lähtenyt liikkeelle moottoripyörällään, poiketen matkalla erääseen majataloon. Siellä istui tupakoiden muuan khakipukuinen henkilö, joku koneseppä, joka hetken kuluttua rupesi tarkastelemaan Bertin pyörää. Se oli tukeva laite ja sietikin jonkun verran huomiota näinä nopeasti vaihtuvina aikoina, sillä se oli nyt lähes kahdeksan vuoden vanha. Kun sen eri ominaisuuksista oli kyllin keskusteltu, sotilas siirtyi toiseen aineeseen lausumalla: "Ensi kerralla minä hankin aeroplaanin. Näihin teihin alkaa jo kyllästyä."

"Se on joutavaa lorua", sanoi Bert.

"Eipä olekaan", virkkoi sotilas. "Kohta sitä lennetään."

"Onhan sitä jo yritetty", sanoi Bert; "minä en usko, ennenkuin näen."

"No sitä ei tarvitse kauan odottaa", väitti sotilas. Keskustelu tuntui sotkeutuvan ystävälliseksi kiistelyksi ja suukovuksi.

"Mutta nytpä lennetään jo", väitti sotilas. "Olen omin silmin nähnyt."

"Onhan sen jokainen nähnyt", sanoi Bert.

"En tarkoita tuollaista lepattamista ja pyllähtelyä; olen nähnyt lennettävän varmasti ja taatusti, tuultakin vasten, oikein kunnolla lennettävän."

"Se ei ole totta!"

"Onpahan! Aldershotissa näin. Sitä koetetaan pitää salassa. Kyllä se asia on selvillä. Saattepa nähdä, ettei meidän sotaministeriömme olekaan tällä kertaa torkkunut."

Bertin epäusko alkoi horjua. Hän kyseli, ja sotilas selitteli asiaa tarkemmin.

"Nähkääs, niillä on suuri aitaus, lähes neliöpeninkulman laajuinen. Ne ovat ympäröineet sen kymmenen jalan korkuisella piikkiaidalla ja hommaavat siellä sisäpuolella. Me kiertelimme sen tienoilla ja näimme joskus vilahdukselta. Kyllä ne ovat muutkin sen perillä — japanilaiset ja saksalaisetkin! Entäs ranskalaiset, tällaisissa asioissa ne eivät ole koskaan jääneet jälkeen. Ne alkoivat ensinnä käyttää panssarilaivoja, vedenalaisia veneitä ja ohjattavia ilmalaivoja. Kyllä ne nytkin ovat kintereillä."

Sotilas seisoi hajasäärin, täyttäen mieltiväisenä piippuaan. Bert istui matalalla aidalla, jonka nojaan hän oli asettanut pyöränsä.

"Kylläpä nyt sota muuttuu kummalliseksi", hän sanoi.

"Pian sitä lennetään", selitti sotilas. "Kun se on selvillä, kun esirippu nousee, niin saattepa nähdä jokaisen näyttämöllä — täydessä puuhassa... Ja sitten sitä vasta tapellaan!... Varmaankaan ette seuraa sanomalehdistä tällaisia asioita?"

"Kyllähän hiukkasen", sanoi Bert.

"No oletteko huomannut sen omituisuuden, että keksijät ilmestyvät äkkiä julkisuuteen, tekevät muutamia onnistuneita kokeita ja sitten katoavat?"

"Enpä juuri voi sanoa", virkkoi Bert.

"Mutta minäpä olen. Antaapas vaan jonkun tulla, joka saa tällä alalla aikaan jotain sukkela, niin totta tosiaan hän häviää ennen pitkää. Katoaa hiljalleen näkyvistä. Hetken kuluttua ei koko joukosta kuulu sanaakaan. Ymmärrättekö? Ne katoavat! Aivan jäljettömiin. Ensinnä — no, sehän on jo vanha juttu — tulivat nuo amerikkalaiset Wrightin veljekset. He liitelivät — liitelivät kilometrejä. Lopulta he liitelivät pois koko näyttämöltä. Eikö se liene tapahtunut yhdeksäntoista sataa neljä tai viisi. Sitten nuo irlantilaiset — ei, nimiä en muista. Jokainen sanoi, että he osasivat lentää. *Hekin* katosivat. Kuolleet he eivät ole, mikäli olen kuullut; mutta eipä voi sanoa heidän elävänkään. Eihän heitä näy vilahdukseltakaan. Niin, ja sitten vielä tuo mies, joka lensi Pariisiin ympäri ja pyllähti Seineen. Taisi olla De Booley, en oikein muista. Se oli tapaturmasta huolimatta komea koetus. Mutta minnekäs hän joutui? Hän ei vahingoittunut pudotessaan. Piiloon ryömi *hänkin*."

Sotilas valmistautui sytyttämään piippuansa.

"Näyttää siltä, kuin joku salainen seura olisi saanut heidät käsiinsä", sanoi Bert.

"Salainen seura! Mitä vielä!"

Sotilas vetäisi tulta ja imi piippuaan. "Salainen seura", hän toisti vastauksen asemasta, pitäen piippua hampaissaan ja palavaa tikkua sormissaan. "Sanokaamme kernaammin: sotaministeriö." Hän heitti tikun oheen ja astui pyöränsä luo. "Kerronpa teille, hyvä herra", hän jatkoi, "ettei Europassa tai Aasiassa tai Amerikassa tai Australiassa ole ainoatakaan suurvaltaa, joka ei paraillaan piilottelisi hihassaan ainakin yhtä tai kahta lentokonetta. Ei ainoatakaan. Ja ne ovat oikeita, kelvollisia lentokoneita. Ja kuinka ne vakoilevat! Vakoilevat ja vehkeilevät saadakseen selville, miten pitkälle toiset ovat päässeet. Sanonpa teille, hyvä herra, ettei muukalainen, eipä edes epäilyttävän näköinen kansalainenkaan pääse nykyään puolen peninkulman päähän Lyddin likettyville — puhumattakaan meidän pienestä sirkuksesta Aldershotissa ja Galwayn kokeiluasemasta. Ei ole koettamistakaan!"

"Olisipa kuitenkin hauska nähdä joku sellainen", sanoi Bert. "Silloin rupeisi jo vähän uskomaan. Nähtyäni uskon, sen lupaan."

"Kyllä pian saatte nähdä", lausui sotilas taluttaen pyöränsä tielle.

Bert jäi aidalleen vakavana ja mietteissään, lakki takaraivollaan ja sammuva paperossi suuپیessä.

"Jos tuo mies puhui totta", hän virkkoi, "niin kyllä Grubb ja minä olemme kuluttaneet hukkaan aikaamme. Ja sitten on vielä maksettava ne kasvihuoneen ruudut."

5.

Sotilaan salaperäinen puhe kiihotti vielä Bertin mielikuvitusta, kun sattui tapahtuma, joka oli kaikkein hämmästyttävien koko tuossa draamallisessa ihmiskunnan historian luvussa: lentotaito oli saavutettu. Ihmiset ovat yleensä perin kärkkäitä puhumaan käänteentekevästä tapahtumasta; tämä oli todellakin käänteentekevä tapahtuma. Kenenkään aavistamatta herra Alfred Butteridge lensi Kristallipalatsista Glasgowiin ja saman tien takaisin pienellä, käytännöllisen näköisellä koneella; se oli ilmaa raskaampi, liiteli kuin kyyhkynen ja totteli erinomaisesti ohjaajaansa.

Se ei ollut enää vain uusi askel eteenpäin, se oli pikemmin jättiläisharppaus. Butteridge pysytteli ilmassa kaikkiaan noin yhdeksän tuntia, jonka ajan kuluessa hän lensi yhtä keveästi ja varmasti kuin lintu. Hänen koneensa ei kuitenkaan ollut linnun tai perhosen kaltainen, eikä sillä myöskään ollut tavallisen aeroplaanin leveitä sivuja. Eniten se muistutti mehiläistä tai ampiaista. Toiset laitteen osat pyörivät hyvin nopeasti ja näyttivät tällöin läpikuultavilta siiviltä. Mutta toiset osat, muiden muassa kaksi omituisesti kaartuvaa "siipisuojustinta" — lainataksemme nimityksen lentävistä kovakuoriaisista — pysyivät jäykästi ojallaan ulospäin. Keskellä oli pitkä pyöreä osa, koin ruumiin kaltainen, ja sillä nähtiin herra Butteridgen istuvan hajareisin, melkein kuin mies hevosen selässä. Koko laite muistutti ampiaista siinäkin suhteessa, että se lentäessään surisi aivan samoin kuin akkunanruutua pitkin liikkuva ampiainen.

Butteridge valloitti maailman äkkiyllätyksellä. Hän oli noita henkilöitä, joita kohtalon yhä vielä onnistuu tuoda tuntemattomuudesta esiin ihmiskunnan virkistykseksi. Jotkut sanoivat hänen saapuneen Australiasta, toiset Amerikasta, kolmannet Etelä-Ranskasta. Myöskin hänet selitettiin erehdyttävästi erään miehen pojaksi, joka oli ansainnut melkoisen omaisuuden valmistamalla kultaisia kynänteriä ja Butteridgen säiliökyniä. Mutta tämä oli aivan toista Butteridge-sukua. Kovasta äänestään, suuresta koostaan, ärsyttävästä kerskailustaan ja sopimattomasta käytöksestään huolimatta hän oli ollut muutaman vuoden ajan vähäpätöisenä jäsenenä useimmissa ilmapurjehdusyhdistyksissä. Sitten hän kirjoitti eräänä päivänä kaikille Lontoon sanomalehdille valmistautuvansa nousemaan Kristallipalatsista ilmaan koneella, joka oli tyydyttävästi osoittava, että viimeisetkin vaikeudet oli lopullisesti selvitetty. Harva sanomalehti julkaisi hänen kirjeensä hänen väitteitään uskoi tuskin kukaan. Eikä kukaan kiihottunut, vaikka luvattu lentoyritys viivästyikin sen johdosta, että hän koetti Piccadillyssä erään hienon hotellin portailla kurittaa hevosruoskalla muuatta etevää saksalaista soittotaiteilijaa, joka oli häntä loukannut. Sanomalehdet kertoivat tuosta riidasta vaillinaisesti ja ilmoittivat hänen nimensä olevan milloin Betteridge, milloin Betridge. Aina lentonäytteeseensä asti hänen oli mahdotonta kiinnittää puoleensa yleistä huomiota. Suuresta hälinästään huolimatta hän ei ollutkaan saanut liikkeelle enempää kuin kolmisenkymmentä henkilöä, kun kello kuudelta eräänä kesäaamuna avautuivat sen avaran vajan ovet, jossa hän oli liittänyt kokoon laitteensa — se sijaitsi Kristallipalatsin alueella erään mahtavan megatherium-mallin lähellä — ja hänen jättiläishyönteisensä liiteli suristen ulos välinpitämättömään ja epäuskoiseen maailmaan.

Mutta ennenkuin hän oli kahdesti kiertänyt Kristallipalatsin tornit, maine nosti jo huulilleen torvensa. Se veti syvään henkeänsä, kun Trafalgar-aukion penkeillä nukkuvat jätkät heräsivät koneen hurinaan ja havaitsivat hänen kaartavan Nelsonin patsaan ympäri. Ja kun hän saapui Birminghamiin, jonka ylitse hän lensi puoliyhdentoista tienoissa, sen huumaava toivotus kajahti jo kautta koko maan. Saavutettu oli päämäärä, johon niin kauan oli turhaan pyritty. Ihminen lensi varmasti ja hyvin.

Skotlanti odotti suu ammoltaan hänen tuloansa. Glasgowiin hän saapui kello yhdeltä, ja kerrotaanpa, että tuskin ainoakaan laivatelakka tai tehdas tuossa uutterassa teollisuuskeossa ryhtyi uudelleen työhön ennen puolikolmea. Yleisö oli nähnyt kyllin todistuksia lentämisen mahdollisuudesta osatakseen antaa Butteridgelle hänen oikean arvonsa. Hän kierteli yliopiston rakennuksia ja laskeutui huodonkuuleman päähän West-Endin puistoon ja Gilmour Hillin rinteelle kokoontuneiden väkijoukkojen kohdalle. Laite lensi suuressa ympyrässä varsin vakavasti noin kolme englannin peninkulmaa tunnissa. Hänen täyteläinen mahtava äänensä olisi kokonaan hukkunut sen syvään surinaan, ellei hän olisi varannut mukaansa huutotorvea. Keskustellessaan hän kartteli ihmeteltävän taitavasti kirkkoja, taloja ja yksiraiteisen radan kaapeleita.

"Mun nimeni on Butteridge", hän huusi. "B-U-T-T-E-R-I-D-G-E.
Kuulitteko oikein? Äiti oli skotlantilainen."

Ja saatuaan varmuuden siitä, että hänet oli ymmärretty, hän kohosi korkeammalle isänmaallisten hurraa-huutojen raukuessa ja lensi sangen nopeasti ja kevyesti kaakkoista taivaanrantaa kohden,

nousten ja laskeutuen pitkän aallon tavoin, aivan kuin ampiainen.

Hän käväisi vielä Manchesterin, Liverpoolin ja Oxfordin kohdalla tavaten nimensä joka paikassa. Lontooseen tulo herätti suunnatonta kiihtymystä. Jokainen tuijotti taivasta kohti. Sinä päivänä joutui kaduilla ajoneuvojen alle enemmän ihmisiä kuin edellisinä kolmena kuukautena, ja muuan höyrylaiva törmäsi Westminsterin siltaa vastaan ja oli ajautumaisillaan karille — oli näet pakoveden aika — eteläisen rannan liejuun. Auringonlaskun aikoihin hän palasi Kristallipalatsin alueelle, ilmapurjehdusseikkailujen klassilliseen lähtökohtaan, laskeutui onnellisesti vajaan ja sulki heti ovet hänen tuloaan odottaneiden sanomalehtimiesten ja valokuvaajain nenän edessä.

"Kuulkaahan pojat", hän sanoi apulaisten ryhtyessä ovia sulkemaan, "olen loppen väsynyt ja istumisesta kangistunut. En voi jutella teille sanaakaan. Minäkin olen — lopussa. Nimeni on Butteridge. B-U-T-T-E-R-I-D-G-E. Merkitkäähän oikein. Olen syntyperäinen englantilainen. Huomenna puhun kanssanne."

Tapahtuman muistona on vieläkin himmeitä silmänräpäysvalokuvia. Hänen apulaisensa ponnistelee keskellä tungeskeleviä nuoria miehiä, joilla on kädessään muistikirja tai kamera korkealle kohotettuna. Hän itse seisoo ovelta kookkaana ja suu — ilmehekäs, suurten viiksien suojustama ontelo — vääntyneenä hänen huutaessaan noille julkisuuden säälimättömille asiamiehille. Siinä seisoo maan kuuluisin mies. Melkein vertauskuvallisesti hän pitää vasemmassa kädessään huutotorvea, viittoillen sillä joukolle.

6.

Tom ja Bert Smallways näkivät kumpikin hänen paluunsa. He vahtivat sitä Bun Hillin huipulta, jolta he olivat usein katselleet Kristallipalatsin ilotulitusta. Bert oli kiihtynyt, Tom pysyi tyynenä ja välinpitämättömänä, mutta kumpikaan ei aavistanut, kuinka tuon alun hedelmät olivat vaikuttavat heidän omaan elämäänsä. "Ehkäpä Grubb nyt rupeaa välittämään hieman puodistaan", Bert sanoi, "ja heittää mallipahasensa tuleen. Vaikk'ei sekään meitä pelasta, ellemme suoriudu Steinhartin laskusta."

Bert tiesi kyllin paljon asioista ja ilmapurjehdusproblemista käsittääkseen, että tämä jättiläiskokoinen mehiläisen mukaelma "saattaisi sanomalehdet kouristuksiin", käyttäkäsemme hänen omaa sanontatapaansa. Seuraavana päivänä kävi ilmi, että niin olikin laita; niiden sivut olivat mustinaan hätäisesti otettuja valokuvia, kieli oli hurjan kiihkeätä, otsakkeet vaahtosivat. Ja tila paheni. Ennen viikon loppua niitä ei enää julkaistu, ne syöstiin kirkuen ulos maailmaan.

Eniten huomiota kiinnitettiin tässä rytäkässä Butteridgen omituiseen olemukseen ja niihin harvinaisiin ehtoihin, joilla hän suostui ilmaisemaan koneensa salaisuuden.

Sillä salaisuus se oli, ja hän piti sen salassa mitä huolellisimmin. Suuren Kristallipalatsin varmoissa suojissa hän rakensi itse koneensa välinpitämättömien työmiesten avulla, ja lentonsa jälkeisenä päivänä hän purki sen omin voimin kappaleiksi, pani eräitä osia laatikkoihin ja toimitti sitten loput talteen oppimattomien henkilöiden avulla. Pohjoiseen, itään ja länteen lähetettiin sineteillä suljettuja käärejä, ja koneet pantiin laatikkoihin aivan erityisen huolellisesti. Tällainen varovaisuus osoittautuikin tarpeen vaatimaksi, sillä intohimoisesti haluttiin jonkinlaisia kuvia tai tietoja hänen koneestaan. Mutta kokeensa suoritettuaan Butteridge aikoi pitää salaisuutensa suojattuna, estää pienimpiäkään tietoja tihkumasta julkisuuteen.

Hän esitti nyt brittiläiselle yleisölle kysymyksen, haluttiinko omistaa hänen salaisuutensa vai eikö. Yhtämittaa hän toisti olevansa "oikea englantilainen", ja hänen ensimmäinen ja viimeinen toivomuksensa oli luovuttaa keksintönsä valtakunnan yksinoikeudeksi. Mutta —

Juuri siinä alkoivat vaikeudet.

Mr. Butteridge oli selvästi kerrassaan vapautunut turhasta kainoudesta — suoraan sanoen, kainoudesta kokonaan — ja erikoisen halukas antautumaan haastateltavaksi, keskustelemaan mistä muusta hyvänsä paitsi ilmapurjehduksesta, esittämään vapaaehtoisesti mielipiteitä, arvosteluja ja elämäkerrallisia tietoja, antamaan valokuviaan ja yleensä levittämään persoonallisuutensa koko maailman huomattavaksi. Kaikissa julkaistuissa muotokuvissa näkyi aina suunnattomat mustat viikset ja niiden alla tuima piirre. Yleensä oli ihmisillä se käsitys, että Butteridge oli pieni mies; arveltiin näet, ettei suurikokoisella milloinkaan voisi olla niin katkeran tarmokasta piirrettä. Todenteolla Butteridge oli kuitenkin kuuden jalan ja kahden tuuman pituinen, ja painokin oli sen mukaan. Olipa hänellä lisäksi harvinaisen laajaluontoinen ja arveluttava rakkausjuttukin, ja brittiläinen yleisö, joka yhä vielä piti yleensä kiinni sopivaisuudesta, sai mielipahakseen ja säikähdyskseen kuulla, että tuon verrattoman lentosalaisuuden joutuminen Englannin hallituksen yksinoikeudeksi riippui siitäkin, kohdeltaisiinko tätä juttua myötätuntoisesti. Sen arveluttavista puolista ei saatu koskaan täyttä selkoa, mutta niin paljon tiedettiin, että nainen oli ylevän varomattomuuden puuskassa astunut alttarin ääreen erään

"raukkamaisen hajuportimon rinnalla" — käyttäkösemme Butterridgen omia sanoja, joita ei ennen ole julkaistu, ja tämä eläintieteellinen hairahdus vahingoitti jollain laillisella ja kiusallisella tavalla hänen yhteiskunnallista onneaan. Hän halusi puhua asiasta, osoittaa sydämensä valitun ylevän luonteen koko tuossa sekavassa valossa. Se oli todellakin perin tukalaa sanomalehdistölle, joka on aina ollut varsin taipuvainen vaikenemaan, joka kyllä halusi uudenaikaiseen tapaan persoonallisia tietoja, mutta ei liian persoonallisia. Tietenkin oli tukalaa joutua armottomasti tekemisiin Mr. Butterridgen suuren sydämen kanssa, nähdä hänen säälimättä itse leikkelevän sen elävältä palasiksi ja koristavan sen värisevät osat räikeillä merkkilipuilla.

Mutta siitä ei päästy minnekään. Hän pakotti vastustelevat sanomalehtimiehet tarkkaamaan tämän hämmästyttävän elimen lyöntejä ja sykintää — ei yksikään setä ole milloinkaan kiusannut suurella kellollaan pienokaista säälimättömämmin. Kaikki heidän vastaväitteensä hän sysäsi syrjään. Hän sanoi "ylpeilevänsä rakkaudestaan" ja pakotti heidät kirjoittamaan sen muistiin.

"Se on tietysti yksityinen asia, Mr. Butteridge", he uskalsivat huomauttaa.

"Vääryys, hyvä herra, on julkista laatua. Minusta on samantekevää, taistelenko laitoksia vai yksilöitä vastaan. Samantekevää, vaikka taistelisin maailmankaikkeutta vastaan. Minä puollan naista, jota rakastan, hyvä herra — jaloa, väärinkäsitettyä naista. Aion huutaa hänen syyttömyytensä julki joka ilmansuunnalle!"

"Minä rakastan Englantia", hänen oli tapanaan lausua — "minä rakastan Englantia, mutta puritaanisuutta kammoan. Se täyttää minut inholla. Se oksettaa minua. Ajatelkaahan omaa asiaani..."

Taipumatta hän puhui sydämestään ja vaati nähtäväkseen haastattelut ennen niiden julkaisemista. Ellei niissä otettu kyllin huomioon hänen eroottista mylvintäänsä ja huitomistaan, hän lisäsi niihin suurella, tuhruisella käsialallaan kaiken, mikä oli jätetty pois, vieläpä enemmänkin.

Asia oli kerrassaan tukala brittiläiselle sanomalehdistölle. Tapaus oli niin peräti selvä ja sileä; maailma ei ollut koskaan kohdellut harhaantunutta tunnetta välinpitämättömämmin. Toiselta puolen Butterridgen keksintö jännitti hirveästi sen uteliaisuutta. Mutta kun tämä joskus saatiin tuokioksi poikkeamaan suojattinsa asiasta, silloin hän puhui enimmäkseen — ja tavallisesti hellyyttä väräjävin äänin — äidistään ja lapsuudestaan — äidistään, joka skotlantilaisena oli täydellinen äidillisten hyveiden tietosanakirja. Hän ei ollut aivan puhdasverinen, mutta ei paljoa puuttunutkaan. "Kaikesta saan kiittää äitiäni", Butteridge vakuutti — "kaikesta!" ja — "kysykäähän keneltä hyvänsä, joka on tehnyt jotain. Saatte kuulla saman jutun. Kaikesta meidän on kiittäminen naisia. He ovat sitä oikeata lajia, hyvä herra. Ihminen on vain unelma. Hän tulee ja menee. Naisen sielu johtaa meitä ylöspäin ja eteenpäin!"

Näin hän jutteli alituisesti.

Mutta siitä ei käynyt selville, mitä hän erikoisesti halusi hallitukselta salaisuudestaan tai mitä muuta kuin rahaa nykyaikaiselta valtiolta sellaisessa asiassa saattoi odottaa. Arvostelukykyisillä henkilöillä olikin yleensä se käsitys, ettei hän hieronutkaan kauppaa, vaan käytti tätä harvinaista tilaisuutta pitääkseen melua ja kerskaillakseen tarkkaavaisen maailman kuullen. Ulkomailla alkoi jo levitä huhuja hänen oikeasta alkuperästään. Kerrottiin hänen omistaneen Kapkaupungissa huonomaineisen hotellin, missä oli kuollut muuan Palliser-niminen perin ujo ja yksinäinen nuori keksijä, joka oli keuhkotaudin murtamana saapunut Englannista Etelä-Afrikkaan. Hän oli ottanut tämän nuoren miehen hoitoonsa, nähnyt hänen kokeensa ja lopulta varastanut hänen suunnitelmansa ja paperinsa. Näin väitti ainakin suorasuinen amerikkalainen sanomalehdistö. Mutta julkisesti sitä ei koskaan voitu todistaa oikeaksi eikä valheeksi.

Mr. Butteridge joutui kiivaaseen kinasteluun myöskin lukuisien suurten rahapalkintojen johdosta. Muutamia näistä oli jo vuonna 1906 määrätty suoritettaviksi onnistuneesta koneellisesta lennosta. Ja kun tällaisia lupauksia ei toistaiseksi ollut tarvinnut täyttää, olivat useat sanomalehdet Butterridgen menestyksen aikaan viehättyneet lupaamaan toisinaan suunnattomiakin rahamääriä ensimmäiselle henkilölle, joka lentäisi Manchesterista Glasgowiin, Lontoosta Manchesteriin, sata, kaksi sataa englanninpeninkulmaa Englannissa, ja niin edespäin. Useimmat olivat laatineet suojakseen kaksimielisiä ehtoja ja asettuivat nyt vastustavalle kannalle; pari lehteä maksoi heti ja koetti intohimoisesti herättää sillä huomiota. Ja Butteridge haastoi vastahakoiset oikeuteen, aloittaen samaan aikaan ankaran agitatsioonin saadakseen hallituksen ostamaan hänen keksintönsä.

Yksi asia pysyi kuitenkin ennallaan kaiken tämän kestäessä, Butterridgen hullun rakkausjutun, hänen politiikkansa ja persoonallisuutensa, hälyämisen ja kerskailunsa takana: hänellä yksin oli hallussaan käyttökelpoisen aeroplaanin salaisuus, jota kaikista vastaväitteistä huolimatta oli pidettävä tulevan maailmanvallan avaimena. Ja lukemattomien henkilöiden, muiden muassa Bert Smallwaysin suureksi hämmästykseksi kävi piakkoin tietäväksi, että mahdollisuus saada haltuunsa tuo kallisarvoinen salaisuus saattoi helposti luistaa Englannin hallituksen käsistä. Eräs lontoolainen sanomalehti toi

ensinnä ilmi tämän yleisen levottomuuden ja julkaisi haastattelun, jolla oli pelottava otsake: "Mr. Butteridge puhuu suunsa puhtaaksi."

Siinä keksijä — jos hän oli sellainen — purki sydämensä.

"Minä tulin maailman äärestä", hän sanoi aluksi, mikä tuntui vahvistavan Kap-jutun, "tuoden isänmaalleni salaisuuden, joka tekisi sen maailman valtijaaksi. Ja mitä saan palkaksi?" Hän vaikeni hetkeksi. "Ikäloput mandariinit minulle äyhkäisevät!... Ja naista, jota rakastan, kohdellaan kuin rutonlyömää!"

"Olen oikea englantilainen", hän jatkoi yltyneenä, kirjoittaen perästäpäin omakätisesti seuraavan loistavan tunteenpurkauksen: "mutta rajansa on sydämelläkin! Maailmassa on nuorempiakin kansoja — elinvoimaisia kansoja! Kansoja, jotka eivät liikaverisyyden kouristuksissa korise ja ähky muodollisuuden ja virkavaltaisuuden vuoteella! On kansoja, jotka eivät heitä luotaan maailmanvaltiutta kohdellakseen ylenkatseellisesti tuntematonta miestä ja loukatakseen jaloa naista, jonka kengännauhoja eivät ole kelvolliset päästämään. On kansoja, jotka eivät ummista silmiään tieteelle, eivät ole joutuneet auttamattomasti voimattoman keikarimaisuuden ja rappeutuneisuuden valtaan. Sanalla sanoen, painakaa mieleenne sanani — maailmassa on toisia kansoja!..."

Eritoten tämä puhe teki Bert Smallwaysiin syvän vaikutuksen. "Jos saksalaiset tai amerikkalaiset saavat tästä vihiä", hän virkkoi painokkaasti veljelleen, "silloin on Englannin valtakunta mennyttä kalua. Union Jack [Englannin lippu. — Suom. muist.], niin sanoakseni, ei ole sen paperin arvoinen, jolle se on kirjoitettu, Tom."

"Lieneekö sinusta tänä aamuna apumieheksi?" sanoi Jessica, kun hän vaikeni syvämietteisenä. "Kaikki näkyvät haluavan heti uusia perunoita. Tom ei ennätä kantaa puoliakaan."

"Me elämme tulivuorella", Bert jatkoi kiinnittämättä huomiota kysymykseen. "Sota voi puhjeta milloin hyvänsä — ja sellainen sota!"

Hän pudisti päätään onnettomuutta ennustavan näköisenä.

"Parasta että viet ensin tämän erän, Tom", sanoi Jessica. Hän kääntyi tuikeana Bertin puoleen. "Onko sulla aikaa tänään?" hän kysyi.

"Eiköpä liene", Bert vastasi. "Puodissa on tänään kovin vähä liikettä. Vaikka hirveästi minua huolettaa tämä vaara, joka meidän maata uhkaa."

"Työllä siitä pääset", sanoi Jessica.

Ja hetken kuluttua Bertkin astui muutoksia ja ihmeitä hautovaan maailmaan, taakkanaan kantamus perunoita ja isänmaallisia huolia. Lopulta jälkimäiset kuitenkin syrjäytti varsin voimakas ärtymys, jonka perunain painavuus ja hankaluus aiheutti, sekä sangen selvä käsitys Jessican perinpohjaisesta inhoittavuudesta.

TOINEN LUKU.

Bert Smallways joutuu pulaan.

1.

Tomin tai Bertin mieleen ei juolahtanutkaan, että tämä Butterridgen merkillinen lentonäyte saattaisi millään erikoisella tavalla vaikuttaa kummankaan elämään, että se valitsisi heidät miljoonien muiden joukosta. Ja oltuaan Bun Hillin huipulla sen todistajina ja nähtyään, kuinka tuo hyönteismäinen laite, jonka pyörivät levyt hohtivat auringonlaskun kultaamina, suristen laskeutui vajansa suojaan, he lähtivät astelemaan suuren ilmaratapylvään varjossa lymyilevää vihannesmyymälää kohti. Ja heidän mieleensä palasi asia josta he olivat keskustelleet, ennenkuin Butterridgen voittoisa lentokone oli sukeltanut esiin Lontoon usvasta.

Keskustelu oli työlästä ja johti mitättömiin tuloksiin. Heidän täytyi puhua huutaen saadakseen Suurkatua pitkin kiitävien gyroskooppi-automobiilien jyrinältä ja puhkinalta sanansa kuuluville, ja keskustelu oli aivan yksityistä ja riitaista laatua. Grubbin liike oli ahdinkotilassa ja Grubb oli taloudellisen kaunopuheisuuden puuskassa luovuttanut puolet osuudesta Bertille, joka viime aikoina oli

jäänyt palkatta ja joutunut tuttavallisiin väleihin esimiehensä kanssa.

Bert koetti vakuuttaa Tomille, että tuo uudelleen järjestetty liike Grubb & Smallways tarjosi harkitsevaiselle pikkutaluttajalle verrattoman edullisia ja otollisia tilaisuuksia. Hän alkoi nyt huomata, ikäänkuin asia olisi ollut aivan uusi, että aatteet eivät ensinkään pystyneet Tomiin. Lopulta hän hylkäsi taloudelliset keinot ja käsitteli asiaa yksinomaan veljellisen rakkauden kannalta, jolloin hänen onnistui lainata parikymmentä markkaa kunniasanaan vastaan.

Toiminimi Grubb & Smallways, ent. Grubb, olikin noin vuoden ajan mennyt itsepintaisesti alaspäin. Monet vuodet tämä liike oli romanttisen epävarmuuden hohteessa ponnistellut Suurkadun varrella epäilyttävän näköisessä puotipahasessa, jota koristi joukko loistavan värisiä polkupyöräilmoituksia, kokoelma kelloja, housunsolkia, öljykannuja, ilmapumpun pidikkeitä, laatikoita, laukkuja ynnä muita tarpeita sekä tiedonannot "Polkupyöriä vuokrataan", "Pyöriä korjataan", "Pyörät täytetään maksutta ilmalla", "Paloöljyä", j.n.e. He toimivat useiden tuntemattomien polkupyörätehtaiden asiamiehinä, varastona oli kaksi näytepyörää ja toisinaan syntyikin kaupat. Myöskin he paikkasivat repeytyneitä pyörän kumeja ja koettivat parastaan muihinkin vammoihin nähden, vaikkei onni aina suosinutkaan heidän yrityksiään. Olipa heillä myytävänä halpoja gramofoneja ja soittolaatikoitakin. Pääasiallisesti heidän liikkeensä perustui kuitenkin polkupyöräin vuokraamiseen. Se oli eriskummallista hommaa, jossa ei noudatettu mitään tunnettuja taloudellisia tai kaupankäynti-periaatteita — eikä oikeastaan minkäänlaisia periaatteita. Heillä oli varasto naisten ja miesten pyöriä niin ränsistyneitä, ettei niiden tilaa voi sanoin kuvailla, ja näitä vuokrattiin huimapäisille ja kokemattomille ihmisille yhdestä shillingistä ensi tunnilta ja kuudesta pennystä seuraavilta. Mutta oikeastaan maksu ei ollut varsin tarkkaan määrätty, ja itsepintaiset pojat voivat vuokrata polkupyörän tunnin kestävään jännittävän vaaralliseen ajoon niinkin vähäisellä maksulla kuin kolmella pennyllä, jos vain saivat Grubbin uskomaan, ettei heillä ollut sen enempää. Sitten tämä sovitti pikaisesti satulan ja ohjaustangon kohdalleen, voiteli koneen, korjasi taskuunsa takuumaksun, ellei vuokraaja ollut hyvä tuttu, ja niin seikkailija oli valmis aloittamaan uransa. Tavallisesti hän saapuikin takaisin, mutta sattui toisinaan niinkin suuri tapaturma, että Grubbin tai Bertin täytyi itse noutaa kone kotiin. Vuokra-aika laskettiin aina siihen saakka, kuin ajaja palasi myymälään, ja maksu vähennettiin takuusummasta. Harvoin polkupyörä lähti heidän käsistään kauttaaltaan kelpollisena. Kuluneessa satulakiertimessä, epäluotettavissa poikimissa, löysässä ketjussa, ohjaustangossa ja ennen kaikkia jarrussa sekä kumeissa väijyskeli romanttisia tapaturman mahdollisuuksia. Pelottoman vuokraajan lähtiessä liikkeelle pyörä natisi ja helisi ja piti omituista rytmillistä ritinää. Sitten voi käydä niin, että kellon helistin takertui kiinni tai jarru kieltäytyi toimimasta mäessä; tai istuimen kannatin irtaantui ja satula pudota jyskähti kolme, neljä tuumaa alemmaksi; tai löyhä ja ratiseva ketju luiskahti hammasrattaalta pyörän kiitäessä alamäkeä, joten koneisto äkkiä lakkasi toimimasta pysähdyttämättä kuitenkaan samalla ajajan vauhtia; tai kumi paukahti tai huoahhti hiljaisesti, hereten sitten ponnistelemasta ja laahaten hiekassa.

Kun hiestynyt vuokraaja palasi jalan, Grubb ei välittänyt vähääkään suullisista valituksista, vaan tutki vakavana pyöräänsä.

"Kovinpa sitä on pidelty pahoin", hän tavallisesti puhkesi puhumaan.

Ja lauhkeasti hän rupesi pohtimaan asiaa järjen vaatimuksien mukaan. "Luuletteko kenties, että polkupyörä ottaa teidät syliinsä ja kantaa teitä", hänen tapanaan oli sanoa. "Teidän on meneteltävä järkevästi. Sehän on vain pelkkä kone."

Toisinaan korvausvaatimukset aiheuttivat riidan, joka lähenteli väkivaltaa. Se pani aina kaunopuheisuuden ja kärsivällisyyden kovan koettelemuksen alaiseksi, mutta eihän tällaisina edistyksen aikoina tule toimeen melua pitämättä. Monesti työ oli raskasta, mutta siitä huolimatta vuokraaminen tuotti sievoiset tulot, kunnes eräänä päivänä kaksi turhantarkkaa vuokraajaa, jotka välittivät viis logiikan säännöistä, särki kaikki akkuna- ja oviruodut tuottaen suurta tuhoa akkunaan järjestetylle varastolle. He olivat rotevia, raakoja lämmittäjiä Gravesendistä — toinen oli harmissaan siitä, että hänen vasen polkimensa oli irtaantunut, toinen siitä, että pyörän kumirengas oli litistynyt. Bun Hillin mittakaavan mukaan ei niin pienistä tapaturmista olisi kannattanut ensinkään välittää, ja johtuivat ne yksinomaan siitä, että he olivat pidelleet kovakouraisesti heille uskottuja arkaluontoisia koneita. Eivätkä he voineet lainkaan käsittää, että juuri tuollainen väittelytapa teki heidän asiansa vääräksi. Jos haluaa saada toisen vakuutetuksi siitä, että hän on antanut lainaksi viallisen pyörän, silloin ei pidä heitellä hänen pumppuaan pitkin myymälää ja viedä hänen malmirumpu-varastoaan kadulle toimittaakseen sen takaisin akkunain läpi. Se ei tuntunutkaan Grubbista tai Bertistä kyllin vakuuttavalta, se vain ärsytti ja harmitti heitä. Riita synnyttää toisen, ja tämä epäsopu johti Grubbin ja talonomistajan ankaraan väittelyyn siitä, kuka oli siveellisesti ja laillisesti velvoitettu hankkimaan uudet ruodut. Asia kärjistyi äärimmilleen helluntaipyhäin aattona.

Lopulta Grubb & Smallwaysin täytyi turvautua sotatempuun ja siirtyä yöllä toiseen asemaan.

He olivat jo kauan tuumailleet sitä. Se oli pieni vajan näköinen puoti, jossa oli peililasi-akkuna sekä perällä yksi huone, ja sijaitsi juuri tien jyrkässä mutkassa Bun Hillin alapäässä. Huolimatta entisen isäntänsä itsepintaisista rettelöimisistä he kamppailivat siellä urheasti perustaen toivonsa myymälän omituiseen asemaan, joka lupasi erinäisiä mahdollisuuksia. Siellä heitä myöskin oli kohtaava lopullinen perikato.

Lontoon-Brightonin valtatie, joka kulki Bun Hillin kautta, oli Englannin valtakunnan ja hallitusmuodon tavoin vähitellen kasvaen saavuttanut nykyisen merkityksensä. Englantilaiset maantiet eroavat Europan muista teistä siinä, ettei niitä ole koskaan järjestelmällisesti koetettu suoristaa, ja epäilemättä niiden erikoinen vaihteleva viehättäväisyys johtuukin juuri tästä seikasta. Vanha Bun Hillin valtatie laskeutuu loppupäässään noin kahdeksänkymmentä tai sata jalkaa jyrkästi kiertäen, kääntyy vasemmalle suoraa kulmia tehden, kulkee kaarena noin yhdeksänkymmentä jalkaa kivisillalle ja sitä myöten kuivan ojan yli, joka muinen oli ollut Saukkopuro; ja sitten se kääntyy jälleen jyrkästi oikealle kiertäen tiheätä puuryhmää ja jatkaa matkaansa tavallisena suorana, rauhallisena maantienä. Ennenkuin Bertin ja Grubbin valitsema myymälä rakennettiin, sillä paikalla oli sattunut matkustajille pari onnettomuutta, ja suoraan sanoen heitä viehätti siinä juuri se seikka, että niitä voi tapahtua useampiakin.

Sen edullisuus paljastui heille ensinnä leikillisessä muodossa.

"Tässäpä on paikka, missä mies saisi toimeentulonsa kanoja pitämällä", sanoi Grubb.

"Ei kanoista saa toimeentuloansa", väitti Bert.

"Saa kyllä, kun antaa niiden juoksennella tiellä", selitti Grubb.

"Automobiili-ihmiset näes maksavat niistä."

Tämä keskustelu johtui heidän mieleensä, kun he todenteolla joutuivat siellä asumaan. Kanoja ei kuitenkaan kannattanut ajatella, niitä olisi täytynyt säilyttää itse puodissa. Mutta se olisi ollut ilmeisesti sopimatonta, sillä tämä myymälä oli peililasiakkunoineen paljon uudenaikaisempi kuin edellinen. "Kyllä tuon akkunan läpi vielä joskus tulla rysähtää joku automobiili", sanoi Bert.

"Tulkoon vaan", vastasi Grubb. "Saammehan silloin vahingonkorvausta. Tulkoon vaan koska hyvänsä. Eikä haittaisi, vaikka se samalla antaisi aika täräyksen hermoillenikin."

"Ja sillävälän", sanoi Bert viekkaasti, "*minä* ostan itselleni koiran."

Sen hän tekikin. Hän osti kolme kappaletta peräkkäin. Hän hämmästytti Battersean koirakodin hoitajia kysymällä kuuroa ajokoiraa ja hylkäämällä jokaisen ehdokkaan, joka heristi korviaan. "Haluan hyvän, kuuron, hitaan koiran", hän selitti. "Koiran, joka ei väisty tieltä."

Myyjät kävivät kiusallisen uteliaiksi, he selittivät kuuroja koiria olevan harvassa.

"Nähkääs", he sanoivat, "koirat eivät ole kuuroja."

"Minun koirani täytyy olla", sanoi Bert. "Kuulevaisia minulla kyllä on ollut. Sellaisista en enää huoli. Minä, nähkääs, myyn gramofoneja. Tietysti ne pitää panna näytettäessä vähän puhumaan ja soittamaankin. No, kuuleva koira ei siedä sellaista — se kiihtyy, nuuskii, ulvoo ja haukkuu. Se harmittaa ostajia. Ymmärrättekö? Ja kuuleva koira kuvittelee kaikellaista. Ohi kulkevat maankiertäjät ovat sen mielestä murtovarkaita. Se käy jokaisen automobiilin kimppeun. Tämä on kyllä paikallaan, jos haluaa vilkkautta, mutta meidän paikassamme sitä on muutenkin tarpeeksi. Sellaisesta koirasta en välitä. Haluan rauhallisen koiran." Lopulta hän saikin kolme peräkkäin, mutta niistä ei ollut hyötyä. Ensimmäinen hävisi houkutuksista huolimatta tietymättömiin, toisen surmasi yöllä muuan hedelmäautomobiili, joka pakeni, ennenkuin Grubb ennätti kadulle, kolmas sotkeutui erään ohiajavan polkupyöräilijän etupyörään lennättäen tämän myymälään peiliakkunan lävitse. Hän oli viraton ja vararikkoinen näyttelijä. Hän vaati korvausta jostain kuvittelusta vammasta, ei ottanut kuuleviin korviinsaakaan sitä, että oli surmannut kallisarvoisen koiran ja särkenyt akkunarudun, pakotti pelkällä ruumiillisella järkkymättömyydellään Grubbin suoristamaan hänen litistyneen etupyöränsä ja ahdisteli tuota kamppailevaa toiminimeä epäinhimillisillä haukkumakirjeillä. Grubb niihin vastasi — purevasti, mutta joutui Bertin mielestä väärään.

Tällaiset onnettomuudet tekivät tilan yhä toivottomammaksi ja kireämmäksi. Akkuna peitettiin laudoilla, ja kun he viivyttelivät sen korjaamista, syntyi uuden isännän, erään Bun Hillin teurastajan kanssa, joka senlisäksi oli kovaääninen, meluisa ja tolkuton mies ikävä riita, mikä oli omansa muistuttamaan heitä entisen isännän vaatimuksista, joita ei vielä oltu tyydytetty. Tällä kannalla olivat asiat, kun Bert aikoi päästää Tominkin velkasetelien kautta osalliseksi liikkeen suomista eduista. Mutta, kuten sanoimme, Tom ei ollut ensinkään yritteliäs luonne. Hänen mielestään rahat oli sijoitettava maatalouteen, ja hän lahjoi veljensä lopettamaan tarjouksensa.

Ja sitten onnettomuus hyökkäsi viimeisen kerran heidän lahoavan liikkeensä kimppuun ja luhisti sen maahan.

2.

Köyhä on se sydän, joka ei koskaan iloitse, ja helluntai näytti tuovan hauskaa vaihtelua Grubb & Smallwaysin liikevaikeuksiin. Bert oli veljensä kanssa keskustellessaan päässyt käytännölliseen tulokseen, ja lisäksi oli puoli varastosta saatu vuokratuksi lauantaista maanantaihin asti. He päättivät sen vuoksi olla välittämättä sunnuntaikaupasta ja käyttää sen päivän perin tarpeelliseen virkistykseen ja huvittelemiseen, pitää kerran oikein vietävän hauskaa ja palata maanantaiksi uusin voimin kamppailemaan vaikeuksia vastaan. Uupuneet ja masentuneet ihmiset eivät ole koskaan saaneet aikaan mitään kelvollista. He olivat tutustuneet kahteen nuoreen neitoon, joilla oli toimi Claphamissa, neiti Flossie Brightiin ja neiti Edna Bunthorneen, ja niinpä päätettiin lähteä neljän hupaisalle pyörämatkalle Kentin sisäosiin ja viettää joutilaina iltapäivä ja ilta puiden ja sananjalkojen suojassa Ashfordin ja Maidstonen välillä.

Neiti Bright osasi ajaa polkupyörällä, ja hänelle otettiin sellainen, ei vuokravarastosta, vaan tietenkäin kaupan olevista näytteistä. Neiti Bunthorne, jota Bert erikoisesti suosi, ei osannut ajaa, ja senvuoksi hän sai jonkun aikaa ponnisteltuaan vuokratuksi seuralaiselleen pienet korikärret Wrayn suuresta liikkeestä Claphamin tien varrelta. Nähdessään molempien nuorien miesten, sievästi puettuina ja palavat paperossit suussa, ajaa huristavan yhtymäpaikalle — Grubb ohjaten taitavasti vieressään naisen pyörää ja Bert tavan takaa toivottaen — täytyi tunnustaa, että topakka mies voi nauraa karhuilleen. Heidän talonisäntänsä, teurastaja, ärisi pahasti heidän ajaessaan ohi ja huusi jälkeen kovalla, kiukkuisella äänellä: "Menkää hiiteen!"

Mutta siitäkös he välittivät!

Ilma oli ihana, ja vaikka he olivat matkalla etelään päin ennen kello yhdeksää, vilisi teillä jo suuret joukot kansaa. Siellä oli laumoittain nuoria miehiä ja naisia polkupyörillä ja moottoripyörillä ajaen, aimo joukko gyroskooppisia automobiileja, jotka kulkivat polkupyöräin tavoin kahdella pyörällä, ja lisäksi vielä vanhanaikuisia nelipyöräisiä. Helluntaipyhänä on aina liikkeellä vanhoja, kätköön joutuneita ajoneuvoja ja eriskummallisia ihmisiä; niinpä nytkin näki kolmen hengen vaunuja, sähkövaunuja ja rappeutuneita vanhoja kilpa-ajomooottoreja, joiden pyörät olivat varustetut suunnattomilla ilmakumirenkailla. Kerran huviretkelijämme näkivät hevosien kääryineen, ja kerran eräs nuorukainen ratsasti ohitse mustalla hevosella muun yleisön laskiessa leikkiä. Olipa liikkeellä useita ohjattavia ilmalaivojakin, puhumattakaan ilmapalloista. Kaikki tämä oli myymälän synkän tuskallisuuden jälkeen äärettömän jännittävää ja virkistävää. Ednalla oli unikoilla koristettu ruskea olkihattu, joka sopi hänelle ihmeteltävän hyvin, ja hän istui korikärryissään kuin kuningatar; ja Bertin kahdeksanvuotias moottoripyörä veti niitä kuin ihkasen uusi kone.

Mitäpä herra Bert Smallways välitti siitä, että muuan sanomalehti ilmoitustaulullaan julisti:

SAKSA VASTUSTAA MONROE-OPPIA.

Japanin kanta kaksimielinen.

Mitä Suur-Britannia aikoo?

Sotako tulossa?

Ainahan sellaista näki, eikä pyhäpäivinä kiinnitetty huomiota niin luonnolliseen asiaan. Arkipäivinä, päivällisen jälkeen saattoi kenties olla huolissaan valtakunnan ja maailmanpolitiikan tähden; mutta ei aurinkoisena sunnuntaina, kun perässä ajaa sievä tyttö ja rinnalla kilpailee kateellisia pyöräilijöitä. Yhtä välinpitämättömänä pysyi tämä nuori väki silloinkin, kuin se tuon tuostakin näki vilahdukselta sotilaita, jotka tuntuivat olevan sotatoimissa. Maidstonen lähellä he kohtasivat tien varrella yksitoista rakenteeltaan omituista moottoritykkiä ja niiden ympärillä joukon tykkimiehiä tarkastelemassa kaukoputkilla jonkinlaisia juoksuautoja, joita paraillaan kaivettiin lähelle rantasärkkien huippua. Bert ei välittänyt siitä ensinkään.

"Mikäs nyt on?" kysyi Edna.

"Sotaharjoituksia", vastasi Bert.

"Niinkö — minä luulin, että niitä pidettiin pääsiäisen aikaan", sanoi Edna eikä huolinut siitä sen enempää.

Englannin viimeinen suuri sota, buurisota, oli jo unohdettu, ja sotatoimien arvosteleminen oli joutunut pois muodista.

Meidän nuori joukkomme söi luonnonhelmassa hupaisan aterian ja nautti elämästä, kuten ennen

muinoin oli tapana Ninivessä. Silmät säteilivät, Grubb oli leikkisä, melkeinpä sukkelakin, ja Bert tekaisi komparunoja. Pensaat olivat täynnään kuusamankukkia ja kiulukkoja; tomuunpeittyneeltä etäiseltä maantieltä kuuluvat toivotukset saattoi metsässä kuvitella keijujen maasta kaikuviksi torvien ääniksi. He nauroivat ja rupattelivat, poimivat kukkia, kuhertelivat ja juttelivat, ja tytöt polttivat paperosseja. Myöskin he painiskelivat piloillaan. Muiden muassa he puhelivat ilmapurjehduksesta ja lupasivat lähteä Bertin lentokoneessa uudelle retkelle, ennenkuin oli kulunut kymmenen vuotta. Sinä iltapäivänä maailma näytti olevan täynnä hauskoja mahdollisuuksia. He ihmettelivät, mitä heidän vanhempainsa isovanhemmat olisivat ajatelleet ilmapurjehduksesta. Seitsemän seutuviissa illalla joukkue lähti paluumatkalle aavistamatta mitään onnettomuutta, mutta he olivat päässeet vasta rantakukkulain huipulle, Wrothamin ja Kingsdownin välille, kun jo sattui tapaturma.

He olivat hämärtyessä nousseet mäkeä, Bert halusi päästä mahdollisimman kauas, ennenkuin sytytti lampunsa — tai koetti sytyttää, sillä tulos oli epävarma — ja he olivat huristen sivuuttaneet useita pyöräilijöitä sekä nelipyöräisen vanhanaikaisen automobiilin, jonka kumirenkään repeytyminen oli tehnyt rammaksi. Bertin torveen oli tunkeutunut hiukan tomua, ja siitä oli hänen toivotukseensa tullut omituinen, hullunkurisesti pihisevä lisä-ääni. Huvin ja kunnian vuoksi hän toivoteli niin paljon kuin suinkin mahdollista, ja Edna korikärryissään nauroi ihan hillittömästi. He pitivät pitkin tietä aika ilon rytäkkää, joka vaikutti toisiin matkailijoihin eri lailla, aina kunkin luonteensävyn mukaan. Neitonen huomasi akselin seutuvilta Bertin jalkain välistä lähtevän hyvän joukon sinertävää, pahanhajuista savua, mutta luuli sen kuuluvan moottoriajoon eikä huolehtinut sen enempää, kunnes se äkkiä leimahti pieneksi keltaiseksi liekiksi.

"Bert!" hän kirkaisi.

Mutta Bert oli sulkenut jarrut niin sukkelasti, että Edna huomasi sekaantuneensa hänen jalkoihinsa, kun hän laskeutui satulasta. Neitonen siirtyi tien oheen ja korjasi nopeasti hattunsa, joka oli joutunut vinoon.

"Peijakas!" Bert sanoi.

Hän seisoj muutamia turmiollisia sekunteja paikallaan tarkastellen, kuinka paloöljy tippui ja syttyi ja liekki, joka nyt oli ruvennut haiskahtamaan emaljiltakin, yhä levisi ja suureni. Etupäässä hän pahoitteli murhemielin, ettei ollut vuosi takaperin myynyt konettaan, niinkuin olisi pitänyt — tavallaan hyvä ajatus, mutta tällaisessa vaarassa hyödytön. Hän kääntyi käskevästi Ednan puoleen. "Tuo kosteata hiekkaa", hän sanoi. Sitten hän kuljetti pyörän hiukan syrjemmälle keskitieltä, laski sen maahan ja rupesi etsimään kosteata hiekkaa. Liekit ottivat sen vastaan hyväntahtoisena avustuksena ja käyttivät sitä paraansa mukaan. Ne näkyivät kirkastuvan ja hämärä niiden ympärillä tummenevan. Tie oli tällä kalkkikivi-seudulla kova ja niukasti sannoitettu.

Edna kääntyi erään lyhyen, lihavan pyöräilijän puoleen. "Me tarvitsemme kosteata hiekkaa", hän sanoi ja lisäsi, "meidän moottorimme palaa." Lyhyt, lihava pyöräilijä tuijotti hetkisen hämmästyneenä, mutta rupesi sitten avuliaasti huudahtaan raappimaan soraa. Jonka jälkeen Bert ja Ednakin rupesivat raappimaan soraa. Paikalle saapui toisiakin pyöräilijöitä, jotka laskeutuivat maahan ja ryhmittivät ympärille liekkien valaisemilla kasvoillaan tyytyväisyyden, mielenkiinnon, uteliaisuuden ilme. "Kosteata hiekkaa", sanoi tuo lyhyt, lihava mies raappien hirveästi — "kosteata hiekkaa." Muuan noudatti kehotusta. He heittivät työläästi saatuja kourallisia tiesoraa liekkeihin, jotka ottivat ne innostuneina vastaan.

Grubb läheni kiivaasti ajaen ja kuului jo etäältä huutavan jotakin. Hän hyppäsi satulasta ja heitti pyöränsä pensasaitaan. "Ei saa heittää vettä siihen!" hän sanoi — "ei saa heittää vettä siihen!" Hän osoitti määräävää mielenmalttia. Hänestä tuli johtaja. Toiset toistivat kernaasti hänen sanojaan ja matkivat hänen toimiaan. "Ei saa heittää vettä siihen!" he huusivat. Vettä ei ollutkaan saatavissa.

"Pieskää se sammuksiin, senkin hölmöt!" hän sanoi.

Hän tempasi korikärryistä vaipan — se oli itävaltalainen huopavaate ja Bertin talvipeite — ja alkoi piestä palavaa öljyä. Jo näyttikin siltä, kuin hän olisi onnistunut. Mutta hän lennätteli palavia öljylätäkköjä tielle, ja toiset jäljittelivät hänen työtänsä hänen intonsa kiihottamina. Bert sieppasi kärryistä istuinpatjan ja rupesi pieksemään; niistä keksittiin toinenkin patja ja pöytäliina. Muuan nuori sankari riisui takkinsa ja yhtyi sammutustyöhön. Puhelu hiljeni hetkiseksi, kuului vain kovaa huohotusta ja tuimaa läiskintää. Flossie, joka saapui joukon liepeille, huudahti: "Herra Jumala!" ja purskahti ääneensä itkemään. "Auttakaa!" hän sanoi, ja: "Tulipalo!"

Paikalle ennätti tuo rampa automobiilikin pysähtyen siihen ymmällään. Ohjaajana oli kookas, harmaatukkainen, suojuhlaseilla varustettu mies, joka kysyi oxfordilaisella äänenpainolla ja selvästi, huolellisesti sanansa lausuen: "Voimmeko *me* ensinkään auttaa?"

Peite, pöytäliina, patja ja takki olivat öljyn tahraamia ja paloivat. Bertin heiluttama patja näytti olevan viimeisillään, ja ilmassa leijui höyheniä kuin lumihuutaleita hämärässä.

Bert oli käynyt perin pölyiseksi, hikiseksi ja pontevaksi. Hänestä tuntui siltä, kuin olisi ase riistetty häneltä juuri voiton hetkellä. Tuli väenteleikse kuolemaisillaan matalana ja sähisten, jokainen isku sai sen tuskasta hypähtämään. Mutta nyt Grubb oli vetäytynyt erilleen polkeakseen palavan peitteen sammuksiin, ja toiset herpoontuivat juuri voiton hetkellä. Joku juoksi automobiilin luo. "Hei!" huusi Bert; "jatkakaa!"

Hän heitti tyhjentyneen patjan palavat jätteet syrjään, kiskaisi yltään takkinsa ja hyökkäsi karjaisten liekkien kimppuun. Hän tallasi palavia raunioita, kunnes liekit rupesivat nuoleskelemaan hänen kenkiään. Ednasta hän näytti tulen punertavassa hohteessa sankarilta, ja neitonen ajatteli, että miehenä kelpaisi elää.

Eräeseen syrjästä katsojaan osui kuuma kolikko, joka lensi ilman halki. Silloin Bert muisti taskussaan olevat paperit, hän hoiperteli takaisin koettaen sammuttaa palavaa takkiaan — lamautuneena, hämmästyneenä.

Ednan huomio kiinnittyi eräeseen suopean näköiseen vanhanpuoleiseen katsojaan, jolla oli yllään pyhävaatteet ja päässään silkkihattu. "Voi!" huusi neitonen hänelle. "Auttakaa tätä nuorta miestä! Kuinka te voitte seisoa noin toimetonna?"

"Tervavaate!" huudettiin jostakin.

Ramman automobiilin luo oli äkkiä ilmestynyt vakavan näköinen mies, joka oli puettu varsin vaaleanharmaaseen pyöräilijäpukuun. "Onko teillä tervavaatetta?" hän kysäisi omistajalta.

"On kyllä", vastasi tämä. "On kyllä. Onhan meillä tervavaate."

"Sepä hyvä", sanoi tuo vakavan näköinen mies, äkkiä huutaen. "Antakaa se joutuin tänne!"

Omistaja teki heikosti torjuvia liikkeitä, mutta veti sitten kuin hypnotisoituna esiin erinomaisen suuren tervavaatteen.

"Kas tässä!" huusi vakavan näköinen mies Grubbille. "Ottakaa kiinni!"

Silloin jokainen tajusi, että nyt oli koetettava uutta keinoa. Avuliain käsin tartuttiin oxfordilaisen herran tervavaatteeseen. Toiset vetäytyivät tieltä hälyten hyväksyvästi. Tervavaate sijoitettiin telttakatoksen tavoin palavan polkupyörän ylle ja paiskattiin sitten sen päälle.

"Meidän olisi pitänyt tehdä tämä ennen", huohotti Grubb.

Hetkinen oltiin voitolla. Liekit katosivat. Jokainen koetti päästä koskettamaan tervavaatteen reunaa. Bert painoi molemmin käsin ja yhdellä jalalla maahan muuatta kulmaa. Keskeltä pullistunut tervavaate näytti koettavan hillitä voitonriemuista innostusta. Sitten sen itsetyytyväisyys paisui liian suureksi; se puhkesi keskeltä leveään punaiseen hymyyn. Aivan kuin se olisi avannut suutaan. Se nauroi liekkejä tyrskien. Ne heijastuivat punaisina tervavaatteen omistajan vaanivissa suojuhlaseissa. Jokainen peräytyi.

"Pelastakaa kärryt!" huusi joku, ja nyt tehtiin viimeinen hyökkäys. Mutta kärryjä ei saatu pyörästä erilleen, punonta oli syttynyt, ja viimein nekin paloivat poroksi. Joukko kävi hiljaisemmaksi. Öljyä nielevä liekki alkoi pienetä, kärryjen punonta paukkui ja ritisi. Väkijoukko jakaantui kahteen osaan: ulommaisina seisoivat arvostelijat, neuvojat, toisarvoiset henkilöt, joilla oli ollut vähäpätöinen tehtävä, ja aivan syrjäiset; keskellä oli ryhmä hiestyneitä ja harmistuneita johtajia. Eräs nuori tiedonhaluinen mies, joka tunsu moottoripyörät melkoisen hyvin, takertui Grubbiin ja rupesi väittämään, ettei onnettomuus ollut voinut tapahtua. Grubb kohteli häntä kylmän välinpitämättömästi, ja nuori mies vetäytyi joukon taakse selittäen siellä hyväntahtoiselle silkkihattu-vanhukselle, että ihmiset saivat tapaturman sattua syyttää itseään, kun kerran lähtivät liikkeelle koneilla, joita eivät ymmärtäneet.

Vanha herra antoi hänen puhua jonkun aikaa ja huomautti sitten suunnatonta ihastusta ilmaisevalla äänellä: "Umpikuuro!" ja lisäsi: "Senkin veijareita."

Muuan punakka olkihattuinen mies koetti herättää huomiota. "Minäpä pelastin etupyörän", hän sanoi, "tuokin rengas olisi syttynyt, ellen olisi kaiken aikaa pyörittänyt sitä." Asia huomattiin todeksi. Etupyörän kumirengas oli säilynyt vahingoittumattomana, ja pyörä kieppui vielä verkalleen ympäri koneen mustuneiden ja vääntyneiden jäännösten keskellä. Sillä oli ikäänkuin jonkinlainen itsetietoisien hyveen, moitteettoman arvokkuuden ilme, joka on ominainen köyhälistön keskuudessa asuvalle veronkantajalle. "Tuo pyörä on punnan arvoinen", sanoi punakka mies, "minä pyöritin sitä kaiken aikaa."

Etelästä saapui yhä uutta väkeä, ja jokainen kysyi: "Mitä on tapahtunut?" kunnes Grubb rupesi hermostumaan. Joukon Lontoonpuoleinen pää hupeni hupenemistaan; ihmiset nousivat erilaisiin ajoneuvoihinsa tyytyväisinä näkemäänsä. Äänet häipyivät hämärään, saattoi kuulla naurettavan sitä tai tätä erikoista seikkaa muistettaessa.

"Minun tervavaatteeni taisi hiukan tärveltyä", sanoi automobiilin omistaja.

Grubb myönsi, että omistaja saattoi sen paraiten ratkaista.

"Voinko auttaa muulla tavoin?" kysyi automobiiliherra, kenties hieman ivallisesti.

Bert heräsi toimimaan. "Kuulkaahan", hän sanoi. "Minulla on matkassa nuori neiti. Ellei hän joudu kotiin kello kymmeneksi, niin hän saa jäädä kadulle. Ymmärrättekö? Rahani olivat takkini taskussa ja nyt ne ovat sekaantuneet tuohon palaneeseen sotkuun, joka polttaa sormet. Lieneekö Clapham matkanne varrella?"

"Kyllä se sopii meidän ohjelmaamme", vastasi automobiilin omistaja ja kääntyi Ednan puoleen. "Varsin hauskaa", hän sanoi, "jos seuraatte mukana. Me myöhästymme joka tapauksessa päivälliseltä, niin että voimme kyllä ajaa kotiin Claphamin kautta. Mutta me liikumme hitaanlaisesti."

"Entäs Bert, minne hän joutuu?" kysyi Edna.

"Bertiä me emme voi auttaa", sanoi automobiiliherra, "vaikka tekisimmekin sen hirveän kernaasti."

"Ette kai saisi koko joukolle tilaa?" kysyi Bert viitaten kädellään maassa makaaviin mustuneisiin jäännöksiin.

"Pelkään pahoin, ettei se käy päinsä", sanoi oxfordilainen herra; "olen erittäin pahoillani."

"Sitten minun täytyy viipyä täällä hetkinen", sanoi Bert. "Täytyy vähän tarkastella. Lähde sinä vaan, Edna."

"En tahtoisi jättää sinua, Bert."

"Eipä tässä muu auta, Edna..."

Ennen lähtöään Edna katsahti vielä kerran Bertiin, joka seisoj hämärässä paidanhihat repaleina ja mustuneina. Hän seisoj syvissä mietteissä rautaromun ja tuhkan ääressä, tehden varsin surullisen vaikutuksen. Katselijain jäännös oli nyt huvennut puoleksi tusinaksi henkilöksi. Flossie ja Grubb valmistautuivat hekin hylkäämään Bertin.

"Älä sure, Bert hyvä", huusi Edna keinotekoisen hilpeästi. "Näkemään."

"Näkemään, Edna", sanoi Bert.

"Huomenna tavataan."

"Huomenna tavataan", toisti Bert, mutta totta puhuen kohtalo oli määrännyt hänet näkemään suuren osan asuttua maapalloa, ennenkuin hän kohtasi jälleen neitosen.

Bert lainasi laatikon tulitikkuja ja alkoi tulen valossa etsiä puolen punnan kultarahaa, joka yhä vielä piileskeli hiiltyneiden raunioiden keskellä. Hänen kasvonsa olivat vakavat ja alakuloiset.

"Voi, kun ei olisi tapahtunut tuommoista", sanoi Flossie ajaen tiehensä Grubbin rinnalla...

Ja lopulta Bert jäi melkein yksin. Siinä hän seisoj murheellisena, mustuneena Prometeuksena, jolle tuli oli muuttunut kiroukseksi. Hänen mielessään oli liikkunut joukko epämääräisiä ajatuksia, hän vuokraisi rattaat, ryhtyisi ihmeellisiin korjauksiin, tekisi pyörän vielä käyttökuntoiseksi. Nyt, yön pimetessä, hän havaitsi sellaiset aiheet turhiksi. Totuus selveni hänelle koleana ja jääti hänet kylmävällä varmuudellaan. Hän tarttui ohjaustankoon, nosti koneen koholleen, koetti lykätä sitä eteenpäin. Kumirenkaaton takapyörä oli toivottomassa tilassa, kuten hän oli pelännytkin. Pari minuuttia hän seisoj siinä pitäen konettaan pystyssä, epätoivosta jäykistyneenä. Sitten hän ponnisti voimiaan, työnsi hyllyn luotaan ojaan, potkaisi sitä kerran, silmäili sitä hetkisen ja kääntyi päättäväisesti Lontooseen päin.

Hän ei katsahtanut kertaakaan taakseen.

"Siihen sekin peli loppui", sanoi Bert. "Ei tämä poika pariin vuoteen saa ajaa huristella. Hyvästi pyhäpäivät!... Äh! Minun olisi pitänyt myydä tuo kirottu kapine, kun kolme vuotta sitten oli tilaisuus siihen."

Seuraavana aamuna toiminimi Grubb & Smallways oli syvän alakuloisuuden vallassa. Vähäpätöiseltä tuntui heistä se seikka, että kadun toisella puolella sijaitseva sanomalehti- ja tupakkamyymälä komeili sellaisilla julistuksilla kuin:

AMERIKKA JULKAISSUT ULTIMATUMIN.

Englannin täytyy taistella.

Sokaistu sotaministeriömme kieltäytyy yhä vielä neuvottelemasta mr. Butterridgen kanssa.

Suuri rautatieonnettomuus Timbuktun luona.

Tai tämä:

SOTA KYNNYKSELLÄ.

New-York tyynenä.

Berliinissä kiihkoa.

Tai jälleen:

WASHINGTON YHÄ VAITTI.

Mitä Pariisi aikoo?

Pakokauhu pörssissä.

Kuninkaan puutarha-juhla.

Mr. Butterridge tekee tarjouksen.

Viimeiset vedonlyönnit Teheranissa.

Tai seuraava:

RYHTYYKÖ AMERIKKA TAISTELUUN?

Saksalais-vastainen meteli Bagdadissa.

Kunnallishallinto-skandaali Damaskuksessa.

Mr. Butterridgen keksintö Amerikkaan.

Bert tuijotti näihin näkemättömin silmin oviakkunaan ripustetun ilmoitustaulun ylitse. Yllään hänellä oli mustunut rapikkopaita ja eilisen pyhäpuvun takittomat jäännökset. Laudoilla peitetty akkuna teki myymälän pimeäksi ja sanomattoman synkäksi, nuo muutamat kehnot vuokrapyörät eivät olleet milloinkaan näyttäneet niin toivottoman kurjilta. Hän ajatteli niiden tovereita, jotka olivat "liesussa", ja iltapäivän läheneviä kinasteluja. Hän ajatteli heidän uutta talonisäntäänsä ja vanhaa isäntää, laskuja ja velkoja. Elämä tuntui ensimmäistä kertaa toivottomalta taistelulta kohtaloa vastaan...

"Grubb, kuulehan", hän sanoi pusertaen kaikesta tästä esiin ydinmehun, "tämä puoti ihan ilettaa minua."

"Niinpä minuakin", myönsi Grubb.

"Minä olen lopen kyllästynyt siihen. Tuntuu siltä, kuin en viitsisi puhutella koskaan enää ainoatakaan ostajaa."

"Entäs nuo korikärryt", virkkoi Grubb oltuaan hetkisen vaiti.

"Suolle koko kärryt!" sanoi Bert. "Minä en antanutkaan niistä takaus-summaa. Enpä antanutkaan. Mutta —"

Hän kääntyi ystävänsä puoleen. "Kuulehan nyt", hän sanoi, "täällä me emme tule toimeen. Olemme menettäneet rahaa ihan ylettömästi. Nyt on lopulta jouduttu aika häkärään."

"Mikäs tässä auttaa?" arveli Grubb.

"Tehdään puhdasta. Myydään mistä hinnasta hyvänsä niin paljon kuin ennätetään, ja lähdetään tiehemme. Ymmärrätkö? Huonoa liikettä ei kannata pitää. Ei ensinkään. Se on sulaa hulluutta."

"Aivan oikein", sanoi Grubb — "aivan oikein; mutta siihen ei olekaan upotettu sinun pääomiasi."

"Eihän meidän ole pakko upota pääomamme perässä", sanoi Bert pistoksesta välittämättä.

"Noista korikärryistä minä en kuitenkaan vastaa. Se ei ollut minun asiani."

"Kukaan ei ole väittänytkään sellaisia. Jos sinua haluttaa jäädä tänne, niin jää pois. Minä lähden tieheni. Annetaan tämän päivän kulua, mutta sitten olen tipotiessäni. Ymmärrätkös?"

"Jätätkös minut?"

"Jätän niinkin, jos on pakko."

Grubb silmäili myymälää. Totta tosiaan, se oli käynyt tympäiseväksi. Ennen muinoin se oli säteilyt toivoa, kun yritys ja varasto oli uusi ja luottokin mahdollinen. Nyt — nyt se oli mennyt päin männikköä ja kaikki oli rappiolla. Varmaankin talonisäntä saapuisi piakkoin akkunasta ärisemään... "Minne sinä aiot lähteä, Bert?" Grubb kysyi.

Bert kääntyi päin ja silmäili häntä. "Ajattelin asian selväksi kotiin kävellessäni ja sitten vuoteessa. En voinut nukkua hetkeäkään."

"Mitä sinä ajattelit?"

"Suunnitelmia."

"Mitä suunnitelmia?"

"Äh! Sinähän aiot jäädä tänne."

"Enkä aio, jos on tarjona parempaa."

"Se on vaan sellainen aatteen tapainen."

"Annahan kuulla."

"Sinä sait eilen tytöt nauramaan, kun lauloit tuon laulun."

"Ne ovat nyt menneitä asioita", sanoi Grubb.

"Ja Edna hupakko melkein itki — kun minä vetelin."

"Hänen silmäänsä lensi kärpänen", väitti Grubb; "minä näin sen. Mutta mitä se sinun suunnitelmaasi kuuluu?"

"Aivan suunnattomasti", sanoi Bert.

"No kuinka?"

"Etkös jo tajua?"

"Ettäkö rupeisimme kaduilla laulamaan?"

"Kaduilla! Vieläkös mitä! Mutta jos kierrettäisiin Englannin kylpypaikoissa, Grubb? ja laulettaisiin! Oltaisiin muka hienoja herroja, jotka esiintyvät pilan vuoksi. Sinun äänesi ei ole ensinkään huono ja minun kelpaa oivallisesti. Minä olisin voinut laulaa suohon jokaisen laulajan, jonka olen kuullut meripaikoissa vetelevän. Ja me osaamme molemmat esiintyä hiukan keikarimaisesti. Vai kuinka? Kas sellainen on minun aatteeni. Minä ja sinä, Grubb, laulamme ja sätkyttelemme sääriämme; niinkuin eilen kurillamme. Siitä se minulle johtuikin mieleen. Ohjelma saadaan helposti kokoon — peräti helposti. Kuusi makupalaa, pari lisänumeroa ja murrejuttuja. Murrejuttuja minä ainakin laskettelen."

Grubb silmäili edelleen pimeätä ja kolkkoa puotiaan; hän ajatteli entistä isäntää ja nykyistä isäntää ja liike-elämän tympäiseväisyyttä yleensä aikana, joka on omiansa herättämään keskiluokassa katkeruutta. Ja sitten hän oli kuulevinaan etäältä banjon helinää ja rannalle ajautuneen sireenin laulua. Aurinko paahtoi kuumana rantahiekkaan, hänen ympärilleen kerääntyi varakkaiden — ainakin satunnaisesti varakkaiden kylpy vieraiden lapsia, kuiskailtiin: "Ne ovat oikeita herrasmiehiä", ja sitten alkoi hattuun kilistä kuparirahoja. Toisinaan hopeatakin. Pelkästään tuloja; ei lainkaan menoja, ei mitään laskuja. "Minä suostun, Bert", hän sanoi.

"Se on oikein", Bert vastasi. "Nyt emme vitkastele kauaa."

"Eikä meidän tarvitsekaan aloittaa pääomatta", virkkoi Grubb. "Jos viemme parhaat koneet Pyörätorille Finsburyyn, niin saamme kuusi tai seitsemän puntaa. Se käy helposti päinsä huomenna, ennenkuin kukaan saa vihiä..."

"Ajattele, kun vanha Lihamakkara tulee tapansa mukaan rähisemään ja huomaa ilmoituksen: 'Liike suljettu korjaustöiden vuoksi'."

"Sen me teemme", sanoi Grubb innostuneena — "sen me teemme. Ja pannaan toinenkin ilmoitus, että halulliset kysykööt häneltä tarkempia tietoja. Kyllä sitten saavat selvän meistä. Vai mitä luulet?"

Ennen päivän loppua koko yritys oli valmiiksi suunniteltu. He päättivät ensin nimittää itseään "Meripojiksi", jäljitellen, kenties hiukan onnistumattomasti, erästä hyvin tunnettua seuraa. Bertin mielestä heidän oli hankittava erikoinen puku, joka olisi heleän sinistä verkkaa ja runsaasti koristettu kultanauhoilla ja nyöreillä, samansuuntainen kuin meriupseerienkin, mutta paljon komeampi. Siitä heidän kuitenkin täytyi luopua, koska sellaisen saaminen olisi vienyt liian paljon aikaa ja rahaa. He tajusivat, että oli tyydyttävä huokeampaan ja nopeammin saatavaan asuun, ja Grubb puolusti valkoisia kauhtanoita. Jonkun aikaa he tuumailivat valita vuokra varastostaan kaksi kehnointa polkupyörää, maalata ne ylt'yleensä tulipunaisiksi ja asettaa kellon sijaan kovaäänisimmän automobiilitorven; näillä he sitten ajaisivat kierroksen näytännön alussa ja lopussa. Mutta tämäkin toimenpide alkoi tuntua epäviisaalta.

"Moni ihminen", väitti Bert, "joka ei tuntisi meitä, tuntisi nämä polkupyörät tuiki varmasti, eikä meidän kannata päästää ketään kaivelemaan vanhoja asioita. Ne pitää unohtaa — ja heittää suolle kaikki nämä hemmetin huolet. Ei niistä ole mitään hyvää."

Siitä huolimatta he päättivät ottaa polkupyörät, vaikka se saattoikin olla vaarallista. Asuksi valittiin ruskeat sukat ja sandaalit, halpa valkaisuaton hursti, jonka keskelle oli leikattava reikä, pellavatuikka ja parta. Ja muuten he jäisivät ennalleen. "Aavikon dervissheiksi" he aikoivat itseään nimittää ja päänumeroinaan käyttää kahta yleiseen tunnettua laulua, "Rattahilla rinnallani" ja "Mitä maksaa tukkaneulat?"

Ensin he päättivät käydä pienissä kylpypaikoissa ja sitten vähitellen, kannatusta saavutettuaan, ahdistella suurempia kaupunkeja. Alkukohdaksi valittiin Kentin Littlestone, pääasiallisesti vaatimattoman nimensä vuoksi. [Littlestone = Pikku kivi. — Suom. muist.]

Niin he suunnittelivat, ja varsin vähäarvoiselta heistä tuntui se, että maailman useimmat hallitukset valmistelivat sotaa heidän jutustaessaan. Keskipäivän aikaan he huomasivat ensimmäisen iltalehtien ilmoitustauluista huutavan heille kadun yli:

SOTAPILVI KÄY SYNKEMMÄKSI.

Ei sen enempää.

"Aina ne siitä sodasta nykyään hälisevät!", sanoi Bert. "Jonakin kauniina päivänä ne sen saavatkin todenteolla niskaansa, elleivät pidä varaansa."

4.

Nyt lukija ymmärtänee tuon äkillisen ilmestyksen, joka herätti enemmän hämmästyystä kuin ihastusta Dymchurchin rauhallisella ja vaatimattomalla rantahietikolla. Dymchurch oli niitä Englannin rannikon paikkoja, joihin yksiraiteinen rata viimeksi ulonnettiin, ja siksi sen avarat hietikot olivatkin vielä tämän kertomuksen aikaan vain perin harvojen salaisuutena ja hupina. He saapuivat sinne paetakseen vulgarisuutta ja liioiteltua ylellisyyttä, kylpemään ja istuskelemaan, pakinoimaan ja leikkimään lastensa kanssa rauhassa, eivätkä "Aavikon dervissit" miellyttäneet heitä ensinkään.

Nuo kaksi valkoista olentoa saapuivat heidän kimppuunsa äärettömyydestä, ajaen tulipunaisilla polkupyörillään rantahietikkaa myöten Littlestonesta päin. He lähestyivät lähestymistään ja suurenivat suurenemistaan, toitottaen ja päästellen outoja huutoja ja yleensä uhaten synnyttää mitä kiusallisinta hälinää. "Hyvä jumala!" sanoi Dymchurch, "mitä tämä merkitsee?"

Sitten nämä nuoret miehet ennakolta sovitun suunnitelman mukaan kiersivät peräkkäisrivistä rintamariviin, astuivat maahan ja seisoivat asennossa. "Arvoisat naiset ja herrat", he sanoivat, "sallikaa meidän esittää teille 'Aavikon dervissit'." He tekivät syvän kumarruksen.

Rannalla oleskelevat vähälukuiset ryhmät katselivat heitä enimmäkseen kauhistuneina, mutta muutamat lapset ja nuoret alkoivat uteliaina lähestyä. "Ei ainoatakaan poliisia koko rannalla", sanoi Grubb matalalla äänellä, ja "Aavikon dervissit" latoivat pyöränsä päällekkäin hullunkurisen toimekkaina, houkutellen erään perin yksinkertaisen pikku pojan nauramaan. Sitten he vetivät syvään henkeään ja aloittivat hilpeästi laulun "Mitä maksaa tukkaneulat?" Grubb laului, Bert koetti paraansa mukaan saada säestyksen voimakkaaksi, ja jokaisen säikeistön lopussa he tepastelivat kaapujaan kannattaen muutamia tanssiasteleita, joita he olivat huolellisesti harjoitelleet.

Ting-a-ling-a-ting-a-ling-a-ting-a-ting-a-tang.

Mitä tukkaneulat maksaa nyt?

Niin he lauloivat ja tanssivat Dymchurchin päivänpaisteisella rannalla, ja lapset lähestyivät näitä narrimaisia nuoria miehiä ihmetellen, miksi he noin käyttäytyivät, ja vanhemmat ihmiset näyttivät

kylmiltä ja tylyiltä.

Ylt'ympäri pitkin Euroopan rannikoita helisivät banjot sinä aamuna, ihmiset lauloivat ja hälisivät, lapset leikkivät auringonpaisteessa, huvipurret kulkivat edes ja takaisin. Lainkaan aavistamatta uhkaavia vaaroja jokapäiväinen täyteläinen elämä kulki hilpeänä ja ajattelematta tietään. Kaupungeissa miehet hyörivät toimissaan. Sanomalehdet, jotka niin usein olivat huutaneet: "susi, susi!" huusivat sitä nyt turhaan.

5.

Loilottaessaan kolmatta kertaa laulukertoaan Bert ja Grubb huomasivat etäällä luoteisella taivaalla sangen suuren, kullanuskean ilmapallon, joka kiiti nopeasti heitä kohti. "Juuri kuin olemme pääsemässä vauhtiin", mutisi Grubb, "niin eikös vaan ilmestykin kilpailijoita. Anna tulla, Bert!"

Ting-a-ling-a-ting-a-ling-a-ting-a-ling-a-tang.

Mitä tukkaneulat maksaa nyt?

Ilmapallo kohosi ja laskeutui, katosi näkyvistä "painui maahan, jumalan kiitos", sanoi Grubb — ilmestyi ponnahtaen uudelleen näkyviin. "Peijakas!" virkkoi Grubb. "Liikuttele jalkojasi, Bert, muuten ne huomaavat sen!"

He päättivät tanssinsa ja jäivät sitten ihmeissään tuijottamaan.

"Tuossa pallossa ei ole kaikki niinkuin pitäisi olla", sanoi Bert.

Kaikki katselivat nyt ilmapalloa, joka läheni nopeasti rivakan luoteistuulen kuljettamana. Kukaan ei enää välittänyt laulusta ja tanssista, Bert ja Grubbkin sen unohtivat ja ohjelman seuraava numero jäi kokonaan suorittamatta. Ilmapallo poukkelehti, aivan kuin sillä matkustavat olisivat koettaneet laskeutua maahan. Se lähestyi verkalleen vaipuen, kosketti maata, kimmosi silmänräpäyksessä viisikymmentä jalkaa ylöspäin ja rupesi heti jälleen laskeutumaan. Sen kori iski puuryhmään, ja muuan musta olento, joka oli rimpuillut köysissä, putosi tai hypähti takaisin koriin. Seuraavassa hetkessä se oli aivan lähellä. Suunnattomalta se näytti, talon kokoiselta, ja se kiiti nopeasti rantahietikkaa kohti; perässä laahasi pitkä köysi, ja korissa oleva mies huuteli hirveän kovalla äänellä. Hän näkyi riisuvan vaatteitaan, sitten hänen päänsä pisti esiin korin reunalta. "Tarttukaa köyteen!" he kuulivat aivan selvästi.

"Avuksi, Bert!" huusi Grubb ja lähti juoksemaan köyden perään.

Bert seurasi esimerkkiä ja töyttäsi kumoon lentämättä erääseen kalastajaan, joka oli samoilla asioilla. Muuan lasta kantava vaimo, kaksi pikku poikaa käsissään leikkilapiot ja eräs tukeva flanellipukuinen herrasmies ennättivät kaikki jotensakin samaan aikaan laahaavan köyden luo ja alkoivat hyppiä sen yli koettaessaan saada sitä käsiinsä. Bert joutui kiemurtelevaan häntäpäähän ja astui sen päälle, pyllähti kumoon ja kaappasi siitä kiinni. Muutamassa sekunnissa koko rantahietikon hajallaan oleskellut väestö oli ikäänkuin kiteytynyt köyteen ja kiskoi palloa alaspäin korissa olevan miehen kiivaiden ja yllyttävien ohjausten mukaan. "Vetäkää, minä sanon", huusi mies — "vetäkää!"

Hetken ajan ilmapallo totteli vauhtiaan ja tuulta ja raahasi ihmisankkuriaan merelle päin. Se putosi, kosketti vettä loiskahuttaen sitä hopeisena hyrskeenä ympärilleen ja ponnahti takaisin kuten ihmisen sormi jotain kuumaa koskettaessaan. "Kiskokaa maalle", sanoi mies. "*Hän on pyörtynyt!*"

Hän hoiteli jotain näkymätöntä esinettä, ihmisjoukon vetäessä ilmapalloa maihin. Bert seisoi lähinnä ja oli kerrassaan kiihottunut. Innoissaan hän kompastui tuon tuostakin pitkään dervishhi-pukuunsa. Hän ei ollut milloinkaan voinut kuvitellakaan, mikä iso, kevyt, pyörivä laitos ilmapallo oli. Kori oli punottu ruskeista, karkeista virpilöistä ja verrattain pieni. Köysi, josta hän kiskoi, oli kiinnitetty tukevalta näyttävään renkaaseen neljä, viisi jalkaa korin yläpuolella, joka nykäisyllä hän veti tuon keikkuvan korin pari, kolme jalkaa lähemmäksi. Korista kuului raivokasta mylvinää: "Pyörtynyt, totta totisesti!" ja sitten: "Hänen sydämensä — kaikki nämä koettelemukset ovat sen murtaneet!"

Ilmapallo herkesi rimpuilemasta ja painui alaspäin. Bert hellitti köydestä ja juoksi eteenpäin tarttuakseen siihen uudesta kohdasta. Seuraavassa tuokiassa hän oli saanut kiinni korista. "Pitäkää kiinni", sanoi korissa oleva mies, ja hänen kasvonsa ilmestyivät aivan Bertin lähelle — omituisen tutut kasvot, tuikeat kulmakarvat, leveähkö nenä, suunnattomat mustat viikset. Hän oli riisunut yltään takin ja liivit — luultavasti ollakseen valmis uimaan henkensä kaupalla — ja hänen musta tukkansa oli hirveässä epäjärjestyksessä. "Tarttukaahan, hyvät ihmiset, koriin ylt'ympäriinsä", hän sanoi. "Täällä on eräs pyörtynyt nainen — tai kenties hän on saanut sydänhalvauksen. Taivas sen tietää! Nimeni on Butteridge. Butteridge on nimeni — ilmapallossa. Painautukaahan nyt kaikki reunalle. Toista kertaa minä en enää nouse tällaisiin vedenpaisumuksen aikaisiin laitteisiin. Repäisyनुora [Nuora, joka ulottuu

ilmapallon pohjasta lakeen asti ja jonka avulla pallo reväistään rikki hätätilassa. Suom. muist.] petti eikä läppä toiminutkaan. Jos kerran vielä tapaan sen lurjuksen, jonka, olisi pitänyt katsoa — — —"

Äkkiä hän työnsi päänsä ulos köysien välistä ja sanoi vakavasti nuhdellen: "Toimittakaa hiukan konjakkia! — hyvää konjakkia!" Eräs joukosta lähti sitä noutamaan.

Korissa makasi pitkällään jonkinlaisella lepopenkillä perinpohjin toivottomassa asennossa muuan kookas, vaaleaverinen nainen, yllään turkkinuttu ja suuri, runsaskukkainen hattu. Hänen päänsä nojasi korin kulmaan, silmät olivat suljetut ja suu auki. "Rakkaani", sanoi Butteridge tavallisella kovalla äänellä, "me olemme pelastetut!"

Nainen ei liikahtanut.

"Rakkaani!" sanoi Butteridge korottaen ääntään melkoisesti, "me olemme pelastetut!"

Nainen pysyi yhä aivan tunteetonna.

Silloin Butteridge paljasti sielunsa tulisen sisustan. "Jos hän on kuollut", hän virkkoi, kohottaen verkalleen nyrkkiään ilmapalloa kohti ja puhuen suunnattomasti väräjäväällä, mylvivällä äänellä — "jos hän on kuollut, niin minä r-r-repäisen taivaan kahtia kuten vaatteen! Hänet täytyy saada ulos", hän huusi, sieraimet liikutuksesta laajentuen — "hänet täytyy saada ulos. En voi antaa hänen kuolla punotussa koripahasessa — hän on luotu kuninkaallisia palatseja varten! Pitäkää kiinni korista! Onko joukossanne voimakasta miestä, joka ottaisi hänet vastaan, jos ojennan hänet?"

Hän kokosi voimakkaalla liikkeellä naisen syliinsä ja nosti hänet ilmaan. "Älkää antako korin poukkeheltä", hän sanoi ympärillä oleville. "Painautukaa sitä vasten. Hän ei ole mikään kevyt nainen, ja kun hän joutuu ulos — niin se keventyy."

Bert hypähti nokkelasti istumaan korin reunalle. Toiset tarttuivat tukevammin köysiin ja renkaaseen.

"Oletteko valmiit?" Butteridge kysyi.

Hän nousi lepopenkille ja kohotti naista varovaisesti. Sitten hän istuutui korin reunalle vastapäätä Bertä ja työnsi toisen jalkansa ulkopuolelle. Joku nuora tai muu este näkyi haittaavan häntä. "Tahtoisiko joku auttaa minua?" hän sanoi. "Jos voisitte ottaa tämän rouvan?"

Juuri tällä hetkellä, kun Butteridge taakkoineen viippui taitavasti korin laidalla, nainen tointui. Hän tointui äkisti ja väkivaltaisesti, huutaen kovalla, sydäntä särkevällä äänellä: "Alfred! Pelasta minut!" Ja hän heilutti käsivarsiaan etsien ja kietoi ne Butteridgen ympärille.

Bertistä tuntui siltä, että kori huojui hetkisen ja sitten hypähti pystyyn ja potkaisi häntä. Hän näki myöskin naisen kenkien ja Butteridgen oikean jalan tekevän kaaren ilmassa, kadotakseen senjälkeen korin laidan yli. Hänen vaikutelmansa olivat sekavat, mutta sen verran hän tajusi, että hän oli menettänyt tasapainonsa ja joutuisi seisomaan päällään tuossa natisevassa korissa. Hän levitti kätensä koettaen takertua johonkin. Päällään hän seisoikin, enemmän tai vähemmän, pellavaparta irtaantui ja luisti hänen suuhunsa, hänen poskensa hankasi korin seinään, nenä hautautui hiekkasäkkiin. Kori heilahti voimakkaasti ja jäi paikoilleen.

"Tuhat tulimmaista!" hän sanoi.

Hän luuli huumaantuneensa, sillä korvissa suhisi ja ihmisten äänet kaikuivat niin heikosti ja etäältä. He huusivat kuin menninkäiset vuoren sisässä.

Pystyyn pääseminen kävi hieman vaikeaksi. Hänen jalkansa olivat sotkeutuneet Butteridgen vaatteisiin, jotka tämä herra oli heittänyt yltään arvellessaan pian olevansa pakotettu hyppäämään mereen. Bert karjui puolittain vihaisena, puolittain valittaen: "Teidän olisi pitänyt sanoa, että aioitte kaataa korin kumoon." Sitten hän nousi seisaalleen ja tarttui tiukasti korin köysiin.

Hänen allaan, syvällä hänen allaan lepäsi Englannin kanaali loistavan sinisenä. Kaukana häämötti päivänpaisteessa Dymchurchin ranta ja säännöttömät taloryhmät, pieninä ja alaspäin painuen, ikäänkuin joku olisi sitä koveraksi taivuttanut. Hän saattoi nähdä tuon pienen joukon, jonka hän oli niin äkkiä jättänyt. Grubb juoksi "Aavikon dervishin" valkoisessa kaavussa rantaa pitkin. Butteridge seiso polviaan myöten vedessä kauheasti karjuen. Nainen istui rannalla runsaskukkainen hattu sylissään, aivan hyljättynä. Pitkin rantahietikkaa oli kuin sinne tänne ripoteltuna pieniä ihmisiä — näytti siltä kuin heillä olisi vain pää ja jalat — ja kaikki katselivat ylöspäin. Ja ilmapallo, joka oli melkoisesti keventynyt Butteridgesta ja hänen seuralaisestaan vapauduttuaan, kiiti pilviä kohti kilpailuautomobiilin vauhdilla. "Voi turkanen!" sanoi Bert; "tämäpä on soma juttu!"

Hän katseli jännittyneenä väistyvää rannikkoa ja pani merkille, ettei hänen päätään huimannut. Sitten

hän tarkasteli ylimalkaisesti köysiä ja nuoria hämärästi tuumien, että tässä "olisi tehtävä jotakin". "Min'en rupea sotkemaan niitä", hän sanoi lopulta ja istuutui patjalle; "en koske koko laitokseen... Mitähän tässä pitäisi tehdä?"

Pian hän nousi jälleen pystyyn ja tuijotti pitkän aikaa alaspäin vaipuvaa maailmaa, itäisen puolen valkeita kallioita ja vasemmalla leviäviä rämeitä; siellä oli avara pienoiskuva metsättömiä lakeuksia ja kankaita, hämmöttäviä kaupunkeja ja satamia, jokia ja nauhantapaisia teitä. Yhäti laajenevalla ulapalla näkyi aluksia, laivankansia ja perspektiivisesti lyhentyneitä savutorvia ja suuri rautatiesilta, joka harppasi Kanaalin ylitse Folkestonesta Boulogneen. Lopulta ensin pienet hattarat, sitten ohut pilvikerros kätki näköalan. Häntä ei laisinkaan pyörryttänyt eikä pahasti pelottanutkaan; hän oli vain suunnattomasti ymmällään.

KOLMAS LUKU.

Ilmapallossa.

1.

Bert Smallways oli ihan jokapäiväinen olio, tuollainen nenäkäs, älyltään rajoitettu sielu, jommoisia kahdennenkymmenennen vuosisadan alkupuoli oli luonut miljoonittain maailman jokaisessa maassa. Kaiken elämänsä hän oli viettänyt ahtailla kaduilla, rumien rakennusten välissä, joiden yli hän ei voinut nähdä, ja ahtaassa ajatuspiirissä, josta ei käynyt pakeneminen. Hänen mielestään ihmisen koko velvollisuus oli siinä, että hän oli toisia sukkelampi, "tienasi kolikoita", kuten hän sanoi, ja huvitteli. Hän oli todellakin sellaisia ihmisiä, jotka olivat tehneet Englannista ja Amerikasta sen, mitä ne olivat. Toistaiseksi onni oli ollut hänelle vastainen, mutta se ei kuulunut tähän. Hän oli eteenpäin rynnistävä ja voitonhaluinen yksilö, vailla isänmaallisuutta, lojaalisuutta, uhrautuvaisuutta, kunniantuntoa, vieläpä rohkeuttakin. Omituisen tapahtuman kautta hän oli nyt hetkeksi nostettu erilleen ihmeellisestä uudenaikaisesta maailmastaan, erilleen kaikesta sen hyörintästä ja hälinästä; kuin kuollut ja irralleen temmaistu kappale hän leijaili meren ja taivaan välillä. Tuntui aivan siltä, kuin taivas kokeilisi hänellä, kuin se olisi poiminut hänet näytteenä miljoonain englantilaisten joukosta tarkastaakseen häntä lähemmin ja nähdäkseen, miten ihmissielun kävi. Mutta en rupea kuvittelemaankaan, mitä taivas siinä tapauksessa hänelle teki, sillä olen jo ammuin hylännyt kaikki teoriat taivaan ihanteista ja palkkioista.

Ihmiselämän merkillisimpiä seikkoja on leijua yksinään ilmapallossa neljän- tai viidentoista tuhannen jalan korkeudessa — ja niille tienoin Bert Smallways oli pian kohonnut. Se on niitä harvoja yliluonnollisia asioita, jotka ovat ihmiselle mahdollisia. Lentokonekaan ei voi koskaan saavuttaa parempaa tulosta. Silloin siirtyy harvinaisella tavalla erilleen maailmasta. Se merkitsee ennen aavistamatonta hiljaisuutta ja yksinäisyyttä, jonka ei tarvitse pelätä häiriytyvän, tyvenyyttä, johon ei mikään sopimaton hyminä tunkeudu. Se on samaa kuin taivaan näkeminen.

Korviin ei uletu ainoatakaan ääntä ihmiskunnan melusta ja melskeestä, ilma on niin seestä ja suloista, että sen saastuminen tuntuu mahdottomalta. Ei yksikään lintu tai hyönteinen kohoa niin korkealle. Ilmapalloon ei tunkeudu ainoakaan tuulenhenkäys, ei ainoakaan viima sitä kahistele, sillä se liikkuu tuulen mukana ja on itse osa ilmakehää. Jouduttuaan kerran liikkeelle se ei heilu eikä keinu; on mahdotonta tuntea, nouseeko se vai laskeeko. Bert oli melko lailla viluissaan, mutta ei tuntenut vuorikipua. Hän veti ylleen Butterridgen nutun, päällystakin ja käsineet — puki ne "Aavikon dervissin" kaavun ylle, joka verhosi hänen halpaa pyhäasuaan — ja istui pitkän aikaa perin hiljaa tuon oudon rauhan valtaamana. Hänen yläpuolellaan oli kevyt, kuultava, aaltoileva pallo kiiltävän ruskeasta öljytystä silkistä, huikaiseva päivänpaiste ja taivaan avara syvänsininen kupu. Alhaalla, syvällä alhaalla, oli lattiana päivänpaisteinen pilvikenttä, jonka suunnattomien halkeamain läpi siinti meri.

Alhaalta tarkastellessa olisi nähnyt hänen päänsä, liikkumattoman pienen mustan nupin, pistävän esiin korista, ensin pitkän aikaa toiselta puolen, sitten hetkiseksi häviävän ilmestyäkseen jälleen toiselle puolen.

Hän ei ollut laisinkaan peloissaan tai levoton. Hän ajatteli, että kuten tämä hillitsemätön laite oli noin syöksynyt taivasta kohti, se saattoi samaten jonkun ajan kuluttua syöksyä jälleen alas; mutta se ajatus ei sanottavasti kiusannut häntä. Pääasiallisesti hän oli ihmeissään. Ilmapallossa ei tarvitse pelätä — ennenkuin se laskeutuu.

"Helkkari!" hän virkkoi viimein tuntien puhumisen tarvetta; "parempi tämä on kuin moottoripyörä.

"Hyvä täällä on olla!"

"Varmaankin ne nyt tiedustelevat minua sähköiteitse..."

Seuraavana tuntina hän tutkiskeli korin varusteita suurella tarkkuudella. Hänen yläpuolellaan oli ilmapallon kokoonkurtistettu nielu, jonka avoimesta reiästä hän voi kurkistaa sen avaraan, tyhjään hiljaiseen sisustaan ja josta riippui kaksi hienoa, merkitykseltään käsittämätöntä nuoraa, toinen valkoinen, toinen punainen, kadoten renkaan alapuolella sijaitseviin pusseihin. Ilmapallon verkkosuojus päättyi nuoriin, jotka oli sidottu renkaaseen, suureen teräksellä vyötettyyn kehään, johon kori oli köysillä kiinnitetty. Siitä riippui laahusköysi ja hara, ja korin sivuilla oli joukko säkkejä. Bert otaksui ne painolastiksi, joka "oli hurahutettava alas", jos ilmapallo rupesi vaipumaan. "Eipä ole vielä pelkoa vaipumisesta", Bert arveli.

Renkaasta riippui aneroidi ja eräs laatikkomainen kone. Jälkimäisessä oli norsunluinen levy, johon oli merkitty "statoscope" ja muita ranskalaisia sanoja, ja pieni viisari värisi ja heilui sanojen *Montée* ja *Descents* välillä "Aivan oikein", virkkoi Bert, "siitä näkee, onko pallo nousemassa vaiko laskemassa." Korin punaisella, patjoitetulla penkillä oli pari vaippaa sekä valokuvauskone ja vastaisissa nurkissa korin pohjalla tyhjä sampanjapullo ja lasi. "Virvoituksia", sanoi Bert mieltäväästi, potkiskellen tyhjää pulloa. Sitten hänen päähänsä juolahti oivallinen ajatus. Hän havaitsi, että molemmat lepopenkit olivatkin laatikoita, ja niistä hän löysi sellaista, mikä Butterridgen mielestä kuului ilmapalloretken varusteisiin: korin, joka sisälsi lihapiirakan, roomalaisen piirakan, kylmää linnunpaistia, tomaatteja, vihanneksia, voileipiä, suuren leivoksen, veitsiä, haarukoita ja paperilautasia, itsestään kuumentuvia kahvi- ja kaakaokannuja, leipää, voita ja hilloa, useita huolellisesti käärittyjä sampanjapulloja, kivennäisvesipulloja ja suuren astian pesuvettä, paperilaukun, karttoja ja kompassin, matkalaukun, jossa oli joukko toalettarpeita, m.m. käherryspihdit ja tukkaneuloja, korvasuojustimilla varustetun lakin j.n.e.

"Kokonainen talous", sanoi Bert näitä varusteita tarkastellen, kun hän satoi korvasuojukset leukansa alle.

Hän katsoi korin reunan ylitse. Loistavat pilvet olivat kaukana alhaalla. Ne olivat tihentyneet, niin että koko maailma oli niiden peitossa. Etelässä ne olivat kasaantuneet suuriksi lumiröykkiöiksi — hän melkein luuli niitä vuoriksi — pohjoisessa ja idässä ne levisivät aaltomaisina lakeuksina ja huikaisivat päivänpaisteessa.

"Kuinkahan kauan ilmapallo pysyy ylhäällä?" hän virkkoi.

Hän luuli pysyvänsä aivan paikallaan, niin huomaamattomasti tuo hirviö ajelehti ympäröivän ilman mukana. "Ei suinkaan tästä pääse alas, ennenkuin pannaan kone käymään takaperin", sanoi hän.

Hän tutki statuskooppiä

"Yhä se vaan monteeraa", hän sanoi.

"Mitenkähän kävisi, jos nuorasta vetäisi? — Ei", hän päätti, "min'en rupea sotkemaan niitä."

Myöhemmin hän vetäisi sekä repäisy- että läppänuorasta, mutta, kuten Butterridge jo oli huomannut, ne olivat takertuneet erääseen laskokseen nielussa. Ei siis tapahtunut mitään. Ellei tuota pikku estettä olisi ollut, repäisy- nuora olisi viiltänyt ilmapallon auki, ikäänkuin miekalla halkaisten, ja herra Smallways olisi syöksynyt ijankaikkisuuteen muutaman tuhannen jalan nopeudella sekunnissa. "Ei käy!" hän sanoi kiskaisten vielä kerran. Sitten hän ryhtyi aterioimaan.

Hän avasi pullon sampanjaa, joka heti, kun lanka oli katkaistu, lennätti korkkinsa ulos uskomattoman kiukkuisesti ja suurimmalta osaltaan itsekin seurasi sitä avaruuteen. Bert sai kuitenkin lasillisen. "Ilmanpaine sen teki", hän sanoi saaden viimeinkin tilaisuuden käyttää kouluaikansa alkeellisia fysiografian tietoja. "Ensi kerralla pitää olla varuillaan. Sitä juomaa ei kannata tuhлата."

Sitten hän rupesi etsimään tulitikkuja käyttääkseen hyväkseen Butterridgen sikaareja. Mutta onni suosi häntä jälleen, hän ei löytänytäkään sellaisia sytyttääkseen yläpuolellaan olevan kaasun. Muussa tapauksessa hän olisi vaipunut alaspäin tulenlieskana, loistavana, mutta lyhytaikaisena ilotulituksena. "Saamarin Grubb!" hän lausui. "Nyt se piti taas minun laatikkoni. Aina se vie toiselta tikut."

Hän levähti hetkisen. Sitten hän nousi, tassutteli ympäri koria, asetteli painolastisäkkejä, tarkasteli jonkun aikaa pilviä ja ryhtyi tutkimaan laatikosta löytämiään karttoja. Bertin mielestä kartat olivat huvittavia, ja hän kulutti hetkisen koettelemalla saada käsiinsä Ranskan tai Kanaalin kartan; mutta ne olivat kaikki englantilaisia sotilaskarttoja. Siitä hänen ajatuksensa johtuivat kieliin ja hän koetteli muistella kouluranskaansa. "Je suis Anglais. C'est une méprise. Je suis arrivé par accident ici" [Olen englantilainen. Tämä on erehdys. Olen tullut tänne tapaturman kautta. — Suom.]; nämä hän arveli

sopivimmiksi sanontatavoiksi. Hänen mieleensä juolahti, että hän saattoi huvikseen lueskella Butterridgen kirjeitä ja muistikirjaa, ja siten hän sai iltapäivänsä kulumaan.

2.

Hän istui patjoitetulla laatikolla varsin huolellisesti verhottuna, sillä sää oli purevan kylmä ja selkeä. Alimpana hänellä oli yllään etukaupungin keikarin yksinkertaiset alusvaatteet, vaatimaton sininen sarssipuku, sandaalintapaiset polkupyöräkengät ja housujen päälle vedetyt ruskeat sukat; sitten seurasi "Aavikon dervishille" sopiva kaapu, sitten Butterridgen liivit ja nuttu sekä suuri nahalla sisustettu päällystakki; lopuksi naisen väljät turkit ja polvien ympäri kiedottu vaippa. Päässään hänellä oli pellavatuikka ja sen yllä Butterridgen suuri lakki, jonka suojustimet olivat vedetyt korville. Jalkoja lämmitti Butterridgen nahkaiset päällyskengät. Ilmapallon kori oli pieni ja siisti, hän oli löytänyt kevyen laskupöydän, sovittanut sen vierelleen ja asettanut sille lasin sampanjaa. Ja hänen ympärillään, ylä- ja alapuolella oli avaruus — sellainen kirkas tyhjyys ja hiljaisuus, jommoista vain ilmapurjehtija saa kokea.

Hän ei tietänyt, minne pallo mahtoi ajautua ja mitä nyt tapahtuisi. Hän tyytyi tilaansa rauhallisena, tuottaen kunniaa Smallwaysien rohkeudelle, jonka olisi täydellä syyllä voinut olettaa laadultaan paljon keuhommaksi ja halveksittavammaksi. Oman käsityksensä mukaan hänen oli jouduttava jonnekin, ja ellei hän silloin ruhjoutuisi mäsäksi, toimittaisi joku, luultavasti jokin "seura", hänet ilmapalloonien takaisin Englantiin. Ellei niin kävisi, hän tiedustelisi varsin pontevasti Englannin konsulia. "Le Consuelo Britannique", hän päätti sanoa. "Apportez moi à le Consuelo Britannique s'il vous plait", hän aikoi sanoa, sillä osasihan hän jonkun verran ranskaa. Odotellessaan hän kiintyi tutkimaan Butterridgen papereita.

Niiden joukossa oli aivan yksityisiä kirjeitä, muiden muassa useita kiihkeitä rakkauskirjeitä, jotka oli kirjoitettu suurella naisen käsialalla. Ne eivät kuulu meille, ja paheksuen on mainittava, että Bert ne luki.

Luettuaan hän huomautti omituisen hämmästyksen valtaamana: "Voi turkanen!" ja sitten, kauan vaiettuaan: "Mahtaakohan se olla tuo nainen?"

"Hyvä jumala!"

Hän vaipui pitkäksi aikaa mietteisiinsä.

Sen jälkeen hän ryhtyi jälleen tutkimaan Butterridgen sisustaa. Paperien joukossa oli sanomalehdistä leikattuja haastatteluja ja useita saksankielisiä kirjeitä, sitten myöskin muutamia saksalaisella käsialalla kirjoitettuja englanninkielisiä. "Äläpäs!" sanoi Bert.

Eräässä viimeksi mainituista, jonka hän ensiksi sai käteensä, pyydettiin anteeksi, ettei hänelle oltu ennemmin kirjoitettu englannin kielellä, mikä erehdys oli hänelle aiheuttanut haittaa ja viivytystä, ja siirryttiin sitten asiaan, joka Bertin mielestä oli suunnattoman jännittävää. "Ymmärrämme täydellisesti, että olette vaikeassa asemassa ja että teitä mahdollisesti vartioidaankin asiain ollessa nykyisellä kannalla. Mutta, hyvä herra, emme kuitenkaan voi uskoa, että teitä ruvettaisiin toden teolla estämään, jos haluaisitte lähteä maasta ja saapua suunnitelminenne luoksemme tavallisia teitä käyttäen — joko Doverin, Ostenden, Boulognen tai Dieppen kautta. Meidän on vaikeata ajatella, että teillä olisi syytä pelätä joutuvananne murhatuksi arvokkaan keksintönne vuoksi."

"Kerrassaan hullunkurista", sanoi Bert mietiskellen.

Sitten hän tutki toisia kirjeitä.

"Näkyvät haluavan häntä", Bert sanoi; "mutta eivät tahtoisi mennä liian pitkälle. Tai koettavat tekeytyä välinpitämättömiksi saadakseen hinnan alenemaan.

"Ei taida olla hallituksen hommia", hän tuumaili jonkun ajan päästä.

"Tämä näyttää pikemmin jonkun liikkeen paperilta. Yläreunaan on painettu jotain. *Drachenflieger. Drachenballons. Ballonstoffe. Kugelballons.* Minulle se on hepreaa.

"Mutta hän aikoi myydä ulkomaille koko siunatun salaisuutensa. Aivan oikein. Se ei olekaan hepreaa! Taivas! Täällä se salaisuus onkin!"

Hän pyörähti istuimelta, avasi laatikon ja levähytti paperilaukun auki laskupöydälle. Se oli täynnä piirustuksia, jotka oli laadittu insinööreille ominaisella tyyllillä ja tavanmukaisilla väreillä. Ja lisäksi hän löysi muutamia hämäreitä valokuvia, nähtävästi jonkun amatöörin ottamia lyhyeltä matkalta, ja ne esittivät juuri Butterridgen omaa konetta sen vajassa Kristallipalatsin lähellä. Bert huomasi vapisevansa. "Hyvä jumala!" hän virkkoi, "täällä minä lentää harhailen tuulien teillä mukanani koko tuo siunattu

salaisuus.

"Katsellaanpas sitä hiukan!" Hän syventyi tutkimaan piirustuksia ja vertailemaan niitä valokuviin. Ne saattoivat hänet ymmälleen. Puolet niistä näkyi puuttuvan. Hän koetti kuvitella, miten ne oli liitettävä kokoon, mutta havaitsi sen liian vaikeaksi.

"Se on tukalaa", Bert sanoi. "Kunpa olisin joutunut koneoppiin. Saisipa siitä vaan selvän!"

Hän astui korin sivulle ja pysähtyi hetkiseksi tuijottamaan sokein silmin suunnatonta pilviröykkiötä — verkalleen hajoavia Monte Rosa jättiläisiä, joiden alaosa oli auringon valaisema. Hänen huomionsa kiintyi omituiseen mustaan pilkkuun, joka liukui niiden ylitse. Se herätti hänessä levottomuutta. Tuo musta läikkä liikkui vitkalleen hänen tasallaan syvällä alhaalla, seuraten häntä uupumatta yli pilvivuorien. Minkävuoksi se seurasi häntä? Mikähän se mahtoi olla?...

Äkkiä se selvisi hänelle. "Luonnollisesti!" hän virkkoi. Se oli ilmapallon varjo. Mutta hän vahti sitä vielä jonkun aikaa epäluuloisena.

Sitten hän ryhtyi jälleen käsiksi suunnitelmiin.

Kaiken iltapäivää hän milloin koetti päästä niiden perille, milloin vaipui syviin mietteisiin. Hän sai laadituksi huomattavan, uuden ranskalaisen selityksen. "Voici mosjöö! — Je suis un inventeur Anglais. Mon nom est Butteridge. Bee, uu, tee, tee, ee, ärrä, ii, dee, gee, ee. J'avais ici pour vendre le secret de le *flyingmachine*. Comprenez? Vendre pour l'argent tout suite, l'argent en main. Comprenez? C'est le machine à jouer dans l'air. Comprenez? C'est le machine à faire l'oiseau. Comprenez? Balancer? Oui exactement! Battir l'oiseau en fait, à son propre jeu. Je désire le vendre ceci à votre gouvernement national. Voulez vous me diriger la?" ["Kuulkaapas, herra! — Olen englantilainen keksijä. Nimeni on Butteridge. Olen tullut myymään lentokonesalaisuuden. Ymmärrättekö? Myyn heti rahasta, käteismaksusta. Sillä koneella voi leikkiä ilmassa. Ymmärrättekö? Sillä voi lentää kuin lintu. Pysyykö se tasapainossa? Kyllä, mainiosti. Se voittaa linnunkin. Haluan myydä sen hallituksellenne. Neuvokaa minut sinne."]

"Taitaa kieliopin puolesta olla vähän niin ja näin", Bert arveli, "mutta kyllä niiden pitäisi siitä päästä asian perille.

"Mutta entä jos pyytävätkin mua selittämään tätä laitosta?"

Hän siirtyi hiukan levottomana suunnitelmia tarkastelemaan. "Luulen, ettei tässä olekaan kaikkea!" hän sanoi...

Tuo ihmeellinen löytö saattoi hänet yhä enemmän ymmälleen siellä ylhäällä pilvien keskellä. Hän arveli voivansa milloin hyvänsä painua alas taivas tiesi minkä muukalaisen kansan keskuuteen.

"Tällaista tilaisuutta ei minun elämässäni satu toista", hän sanoi.

Mutta sitten hänelle alkoi selvenemistään selvetä, ettei siitä olisi mitään hyötyä. "Ne sähköttävät siitä heti alas jouduttuani — kirjoittavat sanomalehtiin. Butteridge saa siitä tiedon ja lähtee seuraamaan minun jälkiäni."

Ei olisi ensinkään hauskaa joutua Butteridgen ajettavaksi. Bert muisteli hänen suuria mustia viiksiä, kolmikulmaista nenää, uhkaavaa mylvinää ja tuimaa katsetta. Hänen iltapäiväinen unelmansa Butteridgen suuren salaisuuden ihmeellisestä anastamisesta ja myymisestä raukesi hänen mielessään, hajosi ja hävisi. Hän heräsi jälleen järkiinsä.

"Ei se kävisi päinsä. Ei sitä kannata ajatellakaan." Hän ryhtyi vitkaan ja vastahakoisesti asettelemaan Butteridgen papereita taskuihin ja laukkuihin, joista ne oli löytänyt. Hän huomasi ilmapallon loistavan kultaisessa valossa ja taivaan sinisen kuvun käyneen väriltään lämpimämmäksi. Hän nousi seisaalleen ja näki auringon suurena häikäisevänä kultapallona laskeutuvan kultareunaisten, tulipunaisten ja purppuraisten pilvien muodostamaan lainehtivaan mereen, jota omituisempaa ja ihmeellisempää ei saata kuvitellakaan. Idässä pilvimanner ulottui synkän sinisenä äärettömiin, ja Bertistä näytti koko maapallonpuolisko leviävän hänen silmänsä eteen.

Sitten hänen silmänsä keksivät kaukaa kolme pitkää, tummaa muodostumaa kiitämässä kuin pyöriäiset, jotka meressä ajavat toinen toistaan. Ne olivat todellakin varsin kalan näköisiä — niillä oli pyrstökin, mikäli hän hämärässä ohimennen luuli nähneensä. Hän räpytti silmiään ja tuijotti uudelleen, mutta ne olivat kadonneet. Pitkän aikaa hän tarkasteli noita etäisiä sinisiä lakeuksia, näkemättä kuitenkaan sen enempää...

"En ole koskaan nähnyt kummempia", hän virkkoi, ja sitten: "Ei sellaisia ole..."

Aurinko aleni alenemistaan, ei jyrkästi painuen, vaan pohjoista kohti kallistuen, ja sitten oli päivänvalo ja sen laajentava lämpö kokonaan kadonnut ja statoskoopin kieli siirtyi väristen koneen toiselle puolelle, johon oli merkitty *Laskee*.

3.

"Mikäs *nyt* on tulossa?" sanoi Bert.

Hän havaitsi koleaan, harmaan pilvierämaan lähestyvän verkalleen, mutta varmasti. Kun hän vaipui pilvien keskelle, ne eivät näyttäneetkään enää entisiltä lumipeittoisilta vuorenrinteiltä, ne muuttuivat näkymättömiksi, suunnattomaksi ja äänettömäksi nousuja pakovirraksi. Hetkiseksi hänen vaipumisensa keskeytyi, kun hän oli joutunut melkein noiden hämärien massojen keskelle. Sitten taivas peittyi äkkiä, päivänvalon viimeiset jäljet hävisivät ja hän vaipui iltahämärässä nopeasti läpi lumiryöpyn. Hienoja lumihuutaleita kiiti hänen ohitsensa keskitaivasta kohti, niitä ajautui häntä ympäröiville esineille sitten sulaakseen, ne koskettivat hänen kasvojaan aavemaisiin sormin. Häntä puistatti. Hänen henkäyksensä huurusi höyrynä, ja kaikki kävi heti kosteaksi.

Hänestä tuntui siltä, että tavattoman raivoisa ja yhä kiihtyvä lumimyrsky kiiti *ylöspäin*; sitten hän tajusikin painuvansa itse alaspäin yhä nopeammin.

Hänen korvansa erottivat erään äänen. Maailman suuri hiljaisuus oli päättynyt.

Mikä oli tuo sekava ääni?

Levottomana, ymmällään hän kurotti päätään reunan yli.

Ensin hän luuli näkevänsä jotain, mutta se katosi jälleen. Sitten hän erotti selvästi pienten vaahtokielekkeiden ajavan toistan ja meren leviävän aavana ulappana. Kaukana häämötti erään luotsiveneen suuri purje epäselvine mustine kirjaimineen ja pieni punertavan keltainen valo — ja se keikkui ja vaappui — vaappui ja keikkui myrskyn käsissä, kun hän sitävastoin ei voinut ensinkään havaita tuulevan. Pian veden kohina läheni ja yltyi. Hän vaipui, vaipui — suoraa päätä mereen!

Kiihkeänä hän ryhtyi toimimaan.

"Painolasti!" hän huusi, tempasi korin pohjalta pienen säkin ja heitti sen ulos. Odottamatta sen vaikutusta hän lähetti toisen samaa tietä. Hän katsahti ajoissa laidan yli nähdäkseen pienen valkoisen hysrseen kohoavan veden tummasta pinnasta, ja sitten hän joutui jälleen lumen ja pilvien keskelle.

Aivan tarpeettomasti hän heitti ulos kolmannen ja neljännenkin painolastisäkin ja huomasi pian suunnattomaksi mielihyväkseen kiitävänsä kosteasta ja koleasta ilmakerroksesta kirkkaisiin, kylmiin seutuihin, missä päivänvalo vielä viivyskeli. "Jumalan kiitos!" hän lausui sydämensä syvyydestä.

Sinertävällä taivaalla tuikki nyt muutamia tähtiä ja idässä loisti kirkkaana pitkulainen kuu.

4.

Tuo äskeinen tapahtuma oli tehnyt Bertin varsin levottomaksi, ääretön ulappa vaivasi häntä painajaisen tavoin. Oli kesäinen yö, mutta silti se tuntui hänestä tavattoman pitkältä. Hänet oli vallannut epävarmuuden tunne, ja aivan aiheettomasti hän kuvitteli auringonnousun karkoittavan sen. Lisäksi hän oli nälissään. Hän etsiskeli pimeässä laatikosta ruokaa, sotki sormensa roomalaiseen piirakkaan ja sai viimein käsiinsä voileipiä, joiden kastikkeeksi hän avasi melkoisella menestyksellä puolen pulloa sampanjaa. Se lämmitti ja virkisti; hän sadatteli Grubbia tulitikkujen vuoksi, peittäytyi tarkoin laatikolle ja nukahti hetkeksi. Pari kertaa hän nousi tarkastamaan, vieläkö hän yhä oli turvassa korkealla meren yläpuolella. Ensi kerralla kuun valaisemat pilvet olivat valkoiset ja tiiviit ja ilmapallon varjo riensi niitä pitkin kuin uskollinen koira; myöhemmin ne näyttivät ohuemmilta. Levätessään hiljaa, suureen tummaan palloon tuijottaen, hän keksi jotain. Hänen — tai oikeastaan Butteridgen liivit ratisivat hänen hengittäessään. Ne olivat vuoratut paperilla. Mutta Bert ei voinut nähdä kyllin ottaakseen ne esille ja tutkiakseen niitä, vaikka kovin tekikin mieli...

Hän heräsi kukkojen kiekunaan, koirien haukuntaan ja lintujen lauluun. Verkalleen hän ajalehti alhaalla yli lakean maan, jonka selkeältä taivaalta säteilevä aamuaurinko kultasi. Hän tuijotti pensasaitoja puuttuviin, hyvinhoidettuihin vainioihin, joita halkoilivat kaapeleita kannattavien punaisten pylväiden reunustamat tiet. Vast'ikään hän oli kulkenut yli tiheään asutun kylän, jonka valkoisiksi maalatuissa taloissa oli jyrkkä, punainen tiilikatto ja jonka keskellä kohosi solakka kirkkontorni. Joukko talonpoikia, miehiä ja naisia, joilla oli hohtavat puserot ja kömpelöt jalkineet, pysähtyi tielle työmaalle astellessaan ja jäi häntä katselemaan. Hän oli niin matalalla, että pallon laahusköysi raahasi maassa.

Hän tuijotti noihin ihmisiin. "Mitenkähän sitä oikein laskeutuisi maahan", hän mietti.

"Entä jos nyt *pitäisikin* laskeutua?"

Hän huomasi ajautuvansa ilmarataa kohti ja heitti ulos pari, kolme kourallista painolastia, välttääkseen sen.

"Annas olla! Voisihan sanoa vain 'prenez'! Kunpa tietäisin, miten ranskalainen sanoo: ottakaa kiinni nuorasta... Kai ne ovat ranskalaisia?"

Hän tarkasteli jälleen seutua. "Voisi olla Hollantiakin. Tai Luxemburgia. Tai minun tietääkseni vaikka Lotringiakin. Mitähän nuo suuret laitokset lienevät? Ehkä jonkinlaisia polttouuneja. Seutu näyttää hyvinvoivalta..."

Seudun sivistynyt ulkomuoto herätti vastakaiun hänen sielussaan.

"Annappas, kun ensin siistin itseäni hiukkasen", hän sanoi.

Hän päätti kohota hieman ylemmäksi, vapautua tekotukastaan, joka nyt rupesi kuumentamaan hänen päätään, ja niin edespäin. Heitettyään ulos säkillisen painolastia hän havaitsi hämmästykseseen kiitävänsä sangen nopeasti ylöspäin.

"Hitto!" huudahti herra Smallways. "Tuo temppu oli liiaksi... Milloinkahan täältä pääsee taasen alas?... Suurustettava täällä ainakin on."

Hän otti pois lakin ja tekotukan, sillä sää oli lämmin, ja ajattelemattomuudessaan hän heitti jälkimäisen ulos korista. Stetoskooppi heilahti ripeästi "nousua" osoittamaan.

"Tämä siunattu laitos rupeaa pyrkimään ylöspäin, jos vain *katsookin* ulos", hän virkkoi käyden käsiksi laatikkoon. Sieltä hän löysi muiden muassa useita kannuja kaakaojuomaa; niissä oli tarkat avaamisohjeet, joita hän noudatti erittäin huolellisesti. Hän lävisti pohjan sitä varten varatulla avaimella, ja siitä tuo kylmä kannu rupesi lämpiämistään lämpiämään, niin että hän lopulta tuskin saattoi siihen koskea. Sitten hän avasi astian toisesta päästä, ja siinä höyrysi kaakao valmiina, ilman että oli tarvinnut käyttää tulitikkuja ja minkäänlaista liekkiä. Tämä keksintö oli vanha, vaikka Bertille tuntematon. Vielä hän löysi savustettua sianlihaa, hilloa ja leipää, saaden siten oikein mukiinmenevän aamiaisen.

Tämän perästä hän riisui yltään päällystakin, sillä aurinko alkoi jo käydä polttavaksi, ja siitä hänen mieleensä muistui edellisenä yönä kuulemansa kahina. Hän vapautui liiveistään ja tutki niitä. "Ei tämä juuri taida olla Butterridgen mieleen." Hän epäröi, mutta rupesi lopulta ratkomaan niitä. Sisästä hän löysi puuttuvat piirustukset, kiertävät sivulevyt, joista lentokoneen koko tasapaino riippui.

Jos joku enkeli olisi tällöin katsellut taivaasta, hän olisi nähnyt Bertin istuvan pitkät ajat löytönsä jälkeen syvälliseen mietiskelyyn vaipuneena. Viimein hän nousi pystyyn kasvoillaan innostuksen ilme, sieppasi Butterridgen ratkotut, turmellut ja tutkitut liivit ja heitti ne pallosta. Verkalleen ladellen ne vaipuivat alaspäin, kunnes tyytyväisesti läiskähtäen laskeutuivat lepoon erään saksalaisen matkailijan kasvoille, joka rauhallisesti nukkui vuoritien varrella lähellä Wildbadia. Tämäkin lennätti ilmapallon ylemmäksi ja siis vieläkin lähemmäksi kuviteltua enkeliämme, joka nyt olisi voinut nähdä herra Smallwaysin repäisevän auki oman nuttunsa ja liivinsä, irrottavan kauluksensa, avaavan paitansa, työntävän kätensä poveen ja kiskaisevan ulos sydämensä — tai ellei juuri sydäntäänkään, niin ainakin erään suuren, heleän punaisen esineen. Jos tarkastajamme, voittaen taivaallisen kauhun puuskan, olisi lähemmin tutkinut tätä punaista esinettä, hänelle olisi paljastunut muuan Bertin rakkaimpia salaisuuksia, suurimpia heikkouksia. Se oli punaisesta rapikkokankaasta laadittu rintasuojus, muuan noita suuria, muka terveydenhoitoon kuuluvia esineitä, joita kristikunnan protestanttiset kansat pillerien ja lääkkeiden ohella käyttävät suojelevien pyhänjäännösten ja -kuvien asemasta. Bert piti tätä vaatekappaletta aina yllään sen jälkeen, kuin eräs porvari oli hänelle uskotellut, että hänellä oli huonot keuhkot.

Nyt hän riisui fetisshinsä, kävi sen kimppuun kynäveitsin ja työnsi äsken löytämänsä suunnitelmat sen kahden rapikkokerroksen väliin. Sitten hän siisti itseään Butterridgen pienen kuvastimen ja purjekankaasta tehdyn pesuastian avulla kuten mies, joka on astunut tärkeän askeleen, napitti nuttunsa, heitti laidalle "Aavikon dervissin" valkoisen kaavun, peseytyi kohtuullisesti, ajoi partansa, puki taasen ylleen suuren lakin ja turkit ja rupesi näistä hommista perin virkistyneenä tarkastamaan allaan olevaa maisemaa.

Näköala oli todellakin uskomattoman suuremmainen. Kenties ei niin omituinen ja komea kuin edellisen päivän auringonpaisteinen pilvimaisema, mutta joka tapauksessa paljon mieltäkiinnittävämpi. Ilma oli harvinaisen kirkas ja ainoastaan etelässä ja lounaassa näkyi muutamia pilviä. Mäkisessä

seudussa oli siellä ja täällä havupuu-metsikköjä ja karuja ylänköjä, mutta myöskin lukuisasti maataloja, ja syvällä kukkulain välissä kierteli jokia, joihin paikoitellen oli rakennettu patouksia sähkölaitoksia varten. Pitkin lakeuksia näkyi hauskoja, jyrkkäkattoisia kyliä ja jokaisessa kohosi mieltäkiinnittävän kirkon rinnalla langattoman sähkölennättimen tapuli. Siellä ja täällä oli suuria linnoja, puistoja ja valkoisia teitä, ja varsinkin pistivät silmään punaisten ja valkoisten kaapelipylväiden reunustamat polut. Vielä saattoi huomata puutarhain ja heinävarastojen kaltaisia aidattuja alueita, suuria aittojen kattoja ja useita sähkömeijerien voimahuoneita. Ylängöllä liikkui runsaasti karjaa. Paikoitellen hän näki vanhan rautatien (nykyään yksiraiteisen) tunkeutuvan tunneleihin ja kiipeävän vallien yli ja erotti ohikiitävän junan kiivaasta huminasta. Kaikki näkyi harvinaisen selvästi, vaikkakin pienessä koossa. Pari kertaa hän huomasi tykkeitä sekä sotilaita, ja mieleen johtuivat sotavalmistukset, joiden todistajana hän oli ollut Englannissa helluntain pyhinä. Mutta mistäpä hän saattoi tietää, että näissä valmistuksissa oli jotain tavallisuudesta poikkeavaa, ja myöskin satunnaiset säännöttömät tykinlaukaukset, jotka heikkona kaikuna kohosivat ylös hänen korviinsa, jäivät hänelle käsittämättömiksi.

"Kunpa tietäisi, miten täältä pääsee alas", sanoi Bert noin kymmenen tuhannen jalan korkeudessa liidellen ja tempoili turhaan punaisesta ja valkoisesta nauhasta. Myöhemmin hän tarkasti perinpohjin ruokavarastonsa. Yläilmoissa eläminen lisäsi hänen ruokahaluaan huolettavassa määrässä, ja hän arveli olevan varovaisinta jakaa nyt varastonsa annoksiin. Näyttihän siltä, että hänen kenties oli viivyttävä kokonainen viikko ilmassa.

Alhaalla näkyvä laaja panoraama oli ensinnä ollut äänetön kuin maalattu taulu. Mutta kun kaasun päivän vieressä haihtui verkalleen pallosta, rupesi tämä jälleen vaipumaan maata kohti. Yksityiskohtat karttuivat, ihmiset kävivät selvemmiksi ja hän alkoi kuulla junien ja vaunujen vihellyksiä ja ryskettä, karjan ammumista, torvien toivotusta ja rumpujen pärinää, vieläpä ihmisääniäkin. Viimein ilmapallon köysi laahasi taasen maassa, ja hänestä näytti mahdolliselta päästä alas. Pari kertaa, kun köysi osui kaapeleihin, hän tunsu tukkansa nousevan sähkönsä vaikutuksesta pystyyn, ja kerran hän sai lievän tärähdyksenkin ja korin ympärillä rätsi kipinöitä. Hän arveli sellaisen seikkain kuuluvan matkaseikkailuihin. Siitä hän oli nyt aivan selvillä, että renkaasta riippuva rauta-ankkuri oli laskettava alas.

Tämä yritys menestyi jo alun pitäen huonosti, kenties siitä syystä että laskupaikka oli taitamattomasti valittu. Ilmapallo tarvitsee aution aukeaman, ja hän valitsi ihmisjoukon. Hän teki päätöksensä äkkiä, riittävästi pohtimatta. Bert näki edessään mitä miellyttävimmän pikkukaupungin — korkean kirkontornin ympärillä ryhmän jyrkkiä kattoja, joihin puut loivat vaihtelua, ryhmän ympärillä muurin, jonka suuri portti aukeni puiden reunustamalle valtatielle. Kaikki maaseudun kaapelit ja johtolangat kulkivat sitä kohti kuin vieraat juhlaan pyrkien. Se näytti peräti kodikkaalta ja mukavalta, ja lukuisat liput olivat omiaan lisäämään sen hauskaa ulkomuotoa. Tietä myöten tuli ja meni melkoinen joukko rahvasta suurissa kaksipyöräisissä kärryissä ja jalkaisin, ja silloin tällöin vilisti vaunu yksiraiteista rataa pitkin. Ratojen risteyksessä, kaupungin ulkopuolella puiden alla oli vilkasta liikettä markkinakojujen ympärillä. Bertistä paikka näytti lämpimältä, ystävälliseltä ja kerrassaan viehättävältä. Hän liiti matalalla juuri puiden latvojen yläpuolella, ankkuri valmiina heitettäväksi satamaan saavuttaessa — lähenei uteliaana, innokkaana ja, oman mielikuvituksensa mukaan, mieltäkiinnittävänä vieraana.

Hän kuvitteli saavansa ihailevien talonpoikain keskuudessa aikaan suurtöitä merkkikielellä ja satumaisilla kielellisillä keksinnöillä...

Ja sitten alkoi vastoinkäymisten sarja.

Köysi joutui epäsuosioon jo kauan ennen, kuin väkijoukko oli selvästi havainnut hänen tulonsa. Muuan vanhanpuoleinen ja ilmeisesti humalainen talonpoika, jolla oli kiiltävä musta hattu ja punainen sateenvarjo, keksi sen ensinnä, kun se laahusti hänen ohitsensa, ja hänessä heräsi häpeällinen kunnianhimo surmata se. Hän ajoi sitä rivakasti takaa häijyesti huutaen. Se kulki vinosti tien poikki, loiskahti erääseen maitoastiaan ja läimähytti maitoisen häntänsä tehdastyttöjä kukkuroillaan olevaan automobiiliin, joka oli pysähtynyt kaupungin portin ulkopuolelle. Nämä kirkuivat äänekkäästi. Ihmiset kohottivat katseensa ja näkivät Bertin huitovan ilmassa; omasta mielestään hän tervehti kylläkin sydämellisillä eleillä, mutta naisten hätähuutojen tähden väkijoukko arveli hänen tekevän loukkaavia liikkeitä. Sitten kori osui taitavasti porttitalon kattoon, iski poikki lipputangon, näppäili säveleitä muutamista sähkölangoista ja lennätti katkenneen langan piiskanläimähdyksen tavoin osaltaan kartuttamaan vihamielisyyttä. Takertumalla tiukasti koriin Bert pelastui viime tingassa syöksymästä suin päin maahan. Kaksi nuorta sotamiestä ja useat talonpojat huusivat hänelle jotain nyrkkiä puiden ja rupesivat juosten ajamaan häntä takaa, kun hän katosi muurin yli kaupunkiin. Ihailevia talonpoikia, vieläpä mitä!

Ilmapallo loikkasi heti raisusti, kuten ne tekevät menettäessään osan kantamustaan maahan koskettaessaan, ja seuraavassa tuokiossa Bert näki allaan vilkasliikkeiselle torille johtavan kadun, jolla vilisi maalaisrahvasta ja sotamiehiä. Tylyyden hyökyaalto seurasi häntä yhä.

"Ankkuri alas", huusi Bert ja sanoi sitten: "varokaa kallojanne! Hei siellä alhaalla! Pitäkää varanne!"

Ankkuri kolisi jyrkkää kattoa myöten alaspäin särkyneiden tiilien seuraamana, loikkasi kadun poikki väkijoukon kirkuessa ja iski erääseen peililasiakkunaan suunnattoman rajusti. Ilmapallo vyöryi kuin kovassa aallokossa ja kori keikkui. Mutta ankkuri ei ollutkaan tarttunut kiinni. Se sukeltausi yhtäkkiä esiin kantaen toisessa haarakkeessaan, ikäänkuin tarkan valinnan tuloksena, pientä lapsentuolia ja kintereillään hurjistunut kauppias. Se kohotti saaliinsa ilmaan, heilutti sitä ikäänkuin kiusallisen epävarmuuden valtaamana ja pudotti sen viimein sievästi ja ikäänkuin tarkoituksella erään kaalivarastonsa ääressä istuvan talonpoikaisvaimon päähän.

Jokainen oli nyt huomannut ilmapallon, jokainen koetti saada käsiinsä joko ankkurin tai laahusköyden. Pyyhältäen heilurin tavoin joukon läpi, niin että ihmiset lennähtivät oikealle ja vasemmalle, ankkuri osui jälleen maahan, tavoitteli turhaan muuatta tukevaa sinipukuista ja olkihattuista herrasmiestä, iski jalustan erään rihkamavaraston alta, sai erään polvihousuihin puettun pyöräilijäsotilaan hyppäämään vuorikauriin lailla ja takertui erään lampaan takajalkoihin; eläin parka koetti hurjasti sätkytellen turhaan päästä vapaaksi ja raahautui ankkurin mukana lepoasentoon torin keskellä sijaitsevan kiviristin juurelle. Ilmapallo pysähtyi nytkähtäen. Seuraavassa tuokiossa parikymmentä aulista kättä hinasi sitä maahan päin. Samassa hetkessä Bert tunsu ensi kerran ripeän tuulen puhaltavan hänen ympärillään.

Muutamia sekunteja hän seiso i hoippuen korissa, joka nyt keikkui pyöräyttävästi, ja tarkasti hurjistunutta väkijoukkoa koettaen koota ajatuksiaan. Tämä epäonnistuminen hämmästytti häntä suuresti. Olivatko nuo ihmiset todellakin niin harmissaan? Jokainen näytti suuttuneen hänelle. Hänen tulonsa ei tuntunut huvittavan ketään. Tuo hälinä kuulosti melkoisessa määrässä sadattelemiselta — vieläpä kapinaltakin. Useat komeapukuiset virkamiehet koettivat turhaan hillitä väkijoukkoa. Ilmassa heilui nyrkkejä ja keppejä. Ja kun Bert näki erään miehen juoksevan väkijoukon laidasta heinäkuorman luo ja noutavan sieltä kirkaspiikkisen hangon ja erään sinipukuisen sotilaan riisuvan vyönsä, silloin hän tuli vakuutetuksi siitä, ettei tämä pieni kaupunki yhtä kaikki ollutkaan mikään hyvä laskupaikka.

Hän oli itsepintaisesti kuvitellut, että hänestä tehtäisiin jonkinlainen sankari. Nyt hän tiesi erehtyneensä.

Hän oli kenties kymmenen jalkaa väkijoukon yläpuolella tehdessään päätöksensä. Hän heräsi jälleen toimintaan, hypähti istuimelle ja putoamisen vaarasta välittämättä irroitti ankkuriköyden renkaasta, riensi laskuköyden luo ja päästi senkin irti. Ankkuriköyden putoamista ja ilmapallon nopeata loikkausta tervehdittiin käheällä suuttumuksen huudolla ja hänen päänsä ohitse suhahti jotain — hän arveli sitä myöhemmin lantuksi. Laahusköysi seurasi toveriaan. Väkijoukko näytti hypähtävän hänen luotaan. Hirvittävästi kahisten ilmapallo hankasi telefonipylvästä vasten, ja hän odotti jännittyneenä, että nyt joko syntyisi sähköräjähdys tai öljytty silkki repeisi tai molemmat tapahtumat yhdessä tuhoisivat hänet. Mutta onni suosi häntä.

Seuraavassa tuokiossa hän oli kyyrysillessään korin pohjassa ankkurin ja molempien köysien painosta vapautuneen ilmapallon syöksyessä vielä kerran ylöspäin ilman halki. Hän pysyttelihe pohjalla jonkun aikaa, ja kun hän viimein katsahti jälleen alas, oli tuo vähäinen kaupunki muuttunut varsin pikkuruiseksi ja kiersi muun Ala-Saksan kera kehässä hänen koriaan — tai ainakin näytti tekevän niin.

Totuttuaan pallon kiertämiseen hän havaitsi sen varsin mukavaksi, sillä eihän nyt tarvinnut enää liikuskella ympäri koria.

5.

Myöhään eräänä viehättävänä kesäisenä iltapäivänä vuonna 191-, muikaillaksemme esitystapaa, joka aikoinaan miellytti G.P.R. James'in [Suositu englantil. kirjailija, eli 1801-1860. Aloitti useimmiten kertomuksensa samansuuntaisilla kuvauksilla. Suom. muist.] lukijakuntaa, muuan yksinäinen ilmapurjehtija — kuten muinen klassillisten romaanien yksinäinen ratsastaja — liiteli Mainin seutujen ylitse koilliseen päin noin yksitoista tuhatta jalkaa merenpinnan yläpuolella ja yhä vielä verkalleen pyörien. Hän kurotti päätään korista ja tarkasteli alapuolella olevaa seutua perin pohjin ymmällään. Tuon tuostakin hänen huulensa muodostelivat kuulumattomia sanoja. "Kehtaavatkin ampua", esimerkiksi, ja "Kyllä minä tulen alas, kunhan vaan keksin keinon". Korin laidalla liehui "Aavikon dervishin" kaapu turhaan kehottaen valkoisen lipun tavoin varovaisuuteen.

Hän tajusi nyt aivan selvästi, ettei alhaalla ollutkaan sitä yksinkertaista maaseutua, jonka hän oli kuvitellut kummastuneena ja melkein kunnioittavasti odottavan hänen laskeutumistaan. Hänen kulkunsa ja suuntansa näkyi kovin suuttuttavan sitä. Mutta eihän tuo suunta riippunut hänestä, vaan hänen valtijaistaan, taivaan tuulista. Hänen korviinsa kajahti salaperäisiä ääniä, huutotorvista singahtaneita erikielisiä sanoja. Virkamiehiltä näyttävät henkilöt olivat antaneet hänelle merkkejä lippuja liehuttamalla ja käsivarsiaan heiluttamalla. Yleensä ilmapalloon lennähtäneet lauseet

kuulostivat kurkkuäänteiseltä englannin kielen toisinnolta, ja enimmäkseen häntä kehoitettiin ampumisen uhalla tulemaan alas.

"Niinpä kyllä", sanoi Bert, "mutta kuinka?"

Sitten ammuttiin korin ohitse. Häntä oli äskettäin ammuttu kuusi tai seitsemän kertaa, ja kerran luoti oli synnyttänyt äänen, joka kuulosti niin vakuuttavasti silkin repeämiseltä, että hän odotti putoavansa milloin hyvänsä suin päin maahan. Mutta joko he vain tähtailivät hänen lähelleen tai ampuivat harhaan, toistaiseksi eivät luodit olleet repineet muuta kuin ilmaa hänen ympärillään — ja hänen arkaa sieluaan.

Nyt hän sai hiukan huoahtaa, mutta hän tunsu, että leikki alkaisi pian uudelleen, ja koetti paraansa mukaan käyttää tilaisuutta hyväkseen. Ohimennen hän nautti hieman kuumaa kahvia ja piirakkaa varsin epäsiististi ja huolimattomasti, vilkuillen hermostuneesti toisella silmällään korin laidan yli. Alussa hän oli arvellut, että hänen huonosti harkittu yrityksensä laskeutua tuohon hauskaan pieneen ylämaan kaupunkiin oli syynä siihen kasvavaan mielenkiintoon, jota hänen lentonsa kaikkialla herätti. Mutta nyt hän alkoi älytä, ettei häntä uhannutkaan niin suurella määrin järjestysvallan kuin sotilasvallan käsi.

Hän oli aivan tahtomattaan joutunut esittämään eriskummallista, salaperäistä osaa — kansainvälisen vakoojan osaa. Hän näki salattuja asioita. Hän oli kulkenut Saksan valtakunnan rajan yli, oli tupsahtanut maailmanpolitiikan kuumaan polttopisteeseen, ajautui paraillaan avuttomana kohti suurta salaisuutta, suunnatonta ilmapurjehdus-laitosta, joka kiireimmiten oli rakennettu Sisä-Saksaan kehittämään hiljaisuudessa, nopeasti ja suuremmissa määrin Hunstedtin ja Stosselin tärkeitä keksintöjä ja siten hankkimaan Saksalle ennen kaikkia muita kansakuntia ilmalaivaston, ylivallan ilmassa ja koko maailmassa.

Myöhemmin, juuri ennen kuin hänet ammuttiin maahan, Bert näki tuon intohimoisen toiminnan tuloksen allaan lämpimässä iltavalaistuksessa, näki suuren alueen ylämaata, jolla lepäsi ilmalaivoja kuin lauma hirviötä kytkyeissään. Tuo vilkasliikkeinen alue ulottui pohjoiseen silmän kantamattomiin ja oli järjestelmällisesti paloitettu numeroituihin vajoihin, kaasumittareihin, kasarmeihin ja varastoalueisiin, joiden välitse kulki kaikkialle yksiraiteisia ratoja; ilmassa ei sitävastoin ollut lainkaan kaapeleita tai johtolankoja. Kaikkialla loistivat Saksan valtakunnan värit, valkoinen, musta ja keltainen, kaikkialla levittivät mustat kotkat siipiään. Mutta saksalaiseksi sen alueen olisi huomannut ilman näitäkin merkkejä, siistiytensä ja toimeliaisuuden vuoksi. Suuria miesjoukkoja kulki edes ja takaisin, useat puuhailivat harmaissa työpukineissa ilmalaivojen ympärillä, toiset harjoittelivat arkiasuissaan. Siellä ja täällä kimalteli komea univormu.

Hänen huomionsa kiinnittyi etupäässä ilmalaivoihin, ja hän ymmärsi heti nähneensä kolme näistä edellisestä yönä, jolloin ne olivat käyttäneet hyväkseen pilvistä säätä liikkuaan huomaamatta.

Ne olivat aivan kalorien näköisiä. Sillä ne suuret ilmalaivat, joilla Saksa hyökkäsi New Yorkin kimppuun koettaessaan viimeisen kerran hurjalla ponnistuksella anastaa itselleen maailmanherruutta — ennenkuin ihmiskunta käsitti maailmanherruuden unelmaksi — ne polveutuivat suoranaisesti Zeppelinin ilmalaivasta, joka 1906 lensi Boden-järven ylitse, ja Lebaudyn ohjattavista laivoista, jotka 1907 ja 1908 tekivät muistettavat matkansa Pariisiin yli.

Saksalaisia ilmalaivoja pitivät koossa teräksestä ja alumiinista laaditut rungot ja tukeva venymätön purjekangas-kuori, jonka sisäpuolelle oli viidestäkymmenestä sataan osastoon jaettu tiivis kuminen kaasupussi. Nämä olivat täysin kaasunpitäviä ja täytetyt vedyllä, ja koko ilmalaiva saatiin nousemaan ja laskemaan pitkän, öljytystä ja karaistusta silkistä laaditun sisemmän pallon avulla, vähentämällä tai kartuttamalla sen ilmasisältöä. Siten ilmalaivan voi tehdä ilmaa raskaammaksi tai kevyemmäksi, ja painon menestys, jonka aiheutti polttoaineiden kulutus, pommien heittäminen ynnä muut seikat, voitiin myöskin korvata päästämällä ilmaa pää-kaasusäiliön osastoihin. Tosin täten muodostui helposti räjähtävä sekoitus, mutta näissä seikoissa on vaarallisuus otettava lukuun. Koko laitteella oli teräsakseli, jonkinlainen selkäranka, joka päättyi koneeseen ja potkuriin, ja miehistö sekä varastot olivat laajentuneen, pään tapaisen keulan alle sijoitetussa hyttiryhmässä. Kone oli tavattoman voimakasta Pforzheim-laatua, joka oli saksalaisen keksinnän suurin ennätys, ja sitä hoidettiin sähköteitse tästä etuosasta, joka olikin laivan ainoa todella asuttava osa. Häiriöiden sattuessa koneenkäyttäjät kulkivat peräpuoleen rungon alla sijaitsevia köysiportaita myöten tai kaasusäiliöiden kautta johtavaa käytävää pitkin. Laivan taipuvaisuutta keikkumaan hillittiin osaksi molemmille puolin sovitetuilla vaakasuorilla sivuevilla, ja ohjaukseen käytettiin etupäässä kahta kohtisuoraa evää, jotka tavallisesti ulottuivat pään molemmilta sivuilta taaksepäin kuin kiduskannet. Siinä oli todellakin kalanmuoto perin taitavasti sovellettu ilmassa oleskeluun, kuitenkin niin, että uimarakko, silmät ja aivot sijaitsivat alapuolella eivätkä ylhäällä. Silmiinpistävä ja kalalle outo piirre oli langaton sähkölennätinlaite, joka riippui keulahytistä, siis kalan leuan alapuolella.

Nämä hirviöt kykenivät lentämään tyvenellä säällä yhdeksänkymmentä englannin peninkulmaa

tunnissa, joten ne saattoivat puskea vastatuuleenkin, paitsi hurjimman hirmumyrskyn raivotessa. Niiden pituus vaihteli kahdeksasta sadasta kahteen tuhanteen jalkaan ja kantokyky seitsemästäkymmenestä kahteen sataan tonniin. Historia ei kerro, kuinka monta sellaista Saksalla oli, mutta lyhyen tarkastuksensa kestäessä Bert laski lähes kahdeksankymmentä suurta möhkälettä. Sellaisia olivat ne välineet, joihin Saksa rakensi toivonsa ryhtyessään uhmailemaan Monroe-oppia ja rohkeasti tavoittelemaan osaa Uudesta maailmasta. Mutta se ei luottanut yksinomaan näihin; keinojensa joukossa sillä oli myöskin yhden miehen kantava *drachenflieger*-lentokone pommien heittoa varten.

Drachenfliegerit olivat kuitenkin toisella suurella ilmapurjehdusasemalla Hampurin itäpuolella, eikä Bert Smallways siis nähnyt niitä tarkastaessaan tätä Sisä-Saksan laitosta lintuperspektiivissä, ennenkuin hänet ammuttiin maahan. Sillä maahan hänet ammuttiin varsin sievoisesti, käyttäen uusia, teräshäntäisiä luoteja, jotka Wolffe oli keksinyt ilmasotaa varten. Luoti suhahti hänen ohitseen ja synnytti jonkinlaisen paukahduksen, kun sen häntä viilsi halki hänen ilmapallonsa. Kahisten huokasi pallo ja rupesi varmasti vaipumaan alaspäin. Ja kun hän hämmennyksissään pudotti maahan säkillisen painolastia, kumosivat saksalaiset varsin kohteliaasti, mutta painokkaasti hänen epäilyksensä ampumalla jälleen kahdesti hänen palloonsa.

NELJÄS LUKU.

Saksalainen ilmalaiivasto.

1.

Kaikista inhimillisen mielikuvituksen tuotteista, jotka muodostivat Bert Smallwaysin aikuisen maailman, ei ollut ainoakaan juuri niin outo, mieleton ja häiritsevä, niin meluisa, kiihottava ja vaarallinen kuin isänmaanrakkauden uudenaikaiset muodot, jotka kansainvälinen suurvaltapolitiikka oli synnyttänyt. Kaikki ihmiset rakastavat omaa lajiaan, ylpeilevät omasta ilmapiiristään, tuntevat hellyyttä äidinkieltään ja kotimaataan kohtaan. Ennen luonnontieteiden aikakauden koittoa tämä ryhmä hienoja ja jaloja tunteita oli ollut oivallinen tekijä jokaisen kelpo ihmisolennon olemuksessa, tekijä, jonka vähemmän miellyttäviä piirteitä oli vihamielisyys vieraita kansoja kohtaan ja vieraiden maiden parhaaminen, molemmat tavallisesti vaarattomia. Mutta kun sitten ihmiselämän kehitys, näköpiiri, ainekset, mittakaavat ja mahdollisuudet rupesivat muuttumistaan muuttumaan hurjassa vauhdissa, murtuivat myöskin vanhat rajat, aitaukset ja erotukset väkivaltaisesti. Kaikki ihmisten vanhat vakiintuneet henkiset tavat joutuivat vastakkain uusien olosuhteiden, vieläpä alituisen uudistuvien ja vaihtuvien olosuhteiden kanssa. Niillä ei ollut mitään tilaisuutta mukautua näihin. Ne tuhoutuivat tai vääristyivät tuntemattomiksi.

Niihin aikoihin, jolloin Bun Hill oli Sir Peter Bonen isän kylä, Bert Smallwaysin isoisä oli tuntenut kotipaikkansa kuin kymmenen sormeaan, kohottanut lakkiaan ylemmilleen, halveksinut ja kohdellut alentuvasti huonompiaan ja säilyttänyt samat aatteet kehdestä hautaan asti. Hän oli kenttiläinen ja englantilainen, ja se merkitsi humaloita, olutta, kiulukoita ja päivänpaistetta sellaista, jota parempaa ei ollut missään muualla maailmassa. Sanomalehtiä, politiikkaa ja Lontoon matkoja ei oltu tarkoitettu hänen kaltaisilleen. Sitten tuli muutos. Kirjamme varemmat luvut ovat antaneet käsityksen siitä, miten Bun Hillin kävi ja kuinka uutuuksien tulvavirta oli vyörynyt tuon rauhallisen maalaissopukan yli. Bert Smallways oli vain yksi noista Europan, Amerikan ja Aasian lukemattomista miljoonista, jotka sensijaan, että olisivat syntyneet maahan juurtuneina, syntyivät kamppailemaan virrassa, jota he eivät koskaan käsittäneet selvästi. Kaikki, mihin heidän isänsä olivat uskoneet, oli tullut yllätetyksi ja pakolla väännettyksi mitä eriskummallisimpiin muotoihin. Varsinkin hieno vanha perinnäinen isänmaanrakkaus muuttui perin kieroksi uusien aikojen hyörintässä. Bertin isoisän sanavarastossa "ranskalaistunut" merkitsi suurinta halveksittavuutta, mutta hänen vanhan ennakkoluulonsa sijaan Bertin aivoissa vilisi hämäriä aatteita saksalaisten kilpailusta, keltaisesta vaarasta, mustasta turmasta, valkoivoisten vastuunalaisuudesta — toisin sanoen, hän luuli olevansa oikeutettu sekoittamaan yhä pahemmaksi aivan hänen kaltaistensa nulikkain (vain hieman ruskeampain) jo luonnostaankin sotkuisen politiikan, nulikkain, jotka polttivat savukkeita ja ajelivat polkupyörillä Buluwayossa, Kingstonissa tai Bombayssa. Nämä olivat Bertistä "heikompiä rotuja", ja hän oli valmis kuolemaan — nimittäin asiamiehen kautta, jommoiseksi soveltui jokainen sotapalvelukseen halukas — säilyttääkseen tuon oikeuden. Hän saattoi maata yönsä uneton ajattellessaan, että hän voi sen menettää.

Politiikka olisi sinä aikana, jolloin Bert Smallways eli ja joka lopulta sotkeutui turmiolliseen

ilmasotaan, ollut luonteeltaan varsin yksinkertainen, jos vain ihmisillä olisi ollut kyllin älyä ottaa se yksinkertaiselta kannalta. Luonnontieteiden kehitys oli muuttanut ihmiskunnan asioiden mittakaavan. Nopea koneellinen liikunto oli saattanut ihmiset lähemmäksi toisiaan, sosiaalisesti, taloudellisesti ja fyysillisesti niin paljon lähemmäksi, ettei vanha jakaantuminen kansakuntiin ja valtakuntiin ollut enää mahdollinen; uusi, laajempi liittyminen oli tarpeen vieläpä ehdottomasti välttämätönkin. Samoin kuin Ranskan muinoin itsenäisten herttuakuntien oli sulautuminen yhdeksi kansakunnaksi, siten oli kansakuntain nyt mukauduttava laajempiin yhtymiin, säilyttäen sen, mikä oli arvokasta ja käyttökelpoista, ja luopuen siitä, mikä oli vaarallista ja vanhentunutta. Tervejärkisempi maailma olisi tajunnut tämän ilmeisen tarpeen, olisi pohtinut sitä maltillisesti ja ryhtynyt järjestämään sitä suurta sivistystä, mikä oli selvästi mahdollinen ihmiskunnalle. Bert Smallwaysin maailma ei tehnyt mitään sen tapaista. Sen kansalliset hallitukset, sen kansalliset harrastukset sulki korvansa niin päivänseivillä seikoilta; ne epäilivät toisiaan liian paljon, olivat peräti vailla ylevää mielikuvitusta. Ne alkoivat käyttäytyä kuin huonotapaiset ihmiset raitiotievaunussa, tunkeutua toisiaan vastaan, tyrkkiä, väitellä ja kinastella. Oli aivan turha huomauttaa, että niiden tarvitsi vain asettua järjestykseen tullakseen mukavasti toimeen. Kaikkialla kautta koko maailman huomaa kahdennenkymmenennen vuosisadan alkuaikojen historioitsija saman ilmiön vanhat alueet, vanhat ennakkoluulot ja jonkinlainen ärtyisyä typeryys sotkevat ihmiskunnan asiat auttamattomaksi sekasotkuksi, estäen niiden järjestämistä. Ja kaikkialla oli ahtaille aloille sullottuja kansoja, syytäen väkeä ja tuotteita toinen toiselleen, kiusaten toisiaan tullimääräyksillä ja kaikilla mahdollisilla kauppaharmeilla ja uhkaillen toisiaan laivastoilla ja armeijoilla, jotka kasvoivat vuosi vuodelta yhä suurempaa turmaa ennustaviksi.

Nyt on mahdoton arvioida, kuinka paljon maailman älyllistä ja fyysillistä tarmoa tuhlatiin sotavarustuksiin ja -valmistuksiin, mutta suunnaton sen määrä oli. Suur-Britannia kulutti armeijaansa ja laivastoonsa niin ylenpalttisesti rahaa ja kykyä, että ne olisivat fyysillisen kulttuurin kanaviin ohjattuina tehneet brittiläisistä maailman ylimystön. Jos hallitus olisi käyttänyt sota-aineksiin uhratut varat ihmisten kehittämiseen, se olisi saattanut antaa koko väestön opiskella ja urheilla kahdeksanteentoista ikävuoteen asti ja tehnyt jokaisesta Bert Smallwaysista leveärintaisen ja älykkään miehen. Sensijaan se heilutteli hänelle lippuja, kunnes hän oli neljäntoista vuoden vanha, kiihotti häntä hurraamaan ja ajoi hänet sitten pois koulusta omin päin elämään, kuten olemme laajasti kuvanneet. Ranska menetteli yhtä typerästi, Saksa oli kenties vieläkin pahempi, Venäjä kallistui militarismin aiheuttaman tuhlauksen ja ponnistelun tähden vararikkoisuutta ja häviötä kohti. Koko Europpa laati suuria tykkejä ja lukemattomat määrät pikkuisia Smallwaysejä. Aasian kansat olivat itseään puolustaakseen pakotetut käyttämään yhtä nurinkurisesti niitä uusia voimia, jotka tiede oli niille tuonut. Sodan aattona maailmassa oli kuusi suurvaltaa ja kokonainen ryhmä pieniä, ja jokainen oli aseissa hampaitaan myöten ja ponnisti jokaisen jänteensä päästäkseen muiden edelle sotavarustuksiansa ja sotakelpoisuutensa murhaavaisuuteen nähden. Suurvaltoja olivat ensinnä Yhdysvallat, kauppa harrastava kansakunta, joka oli joutunut sotilasuralle senvuoksi, että Saksa koetti saada jalansijaa Etelä-Amerikassa ja se itse oli varomattomuudessaan anastanut maata aivan Japanin oven vierestä. Se piti yllä kahta suunnatonta laivastoa, läntistä ja itäistä, ja sisällisesti sen liitto- ja valtiohallitukset olivat ankarassa riidassa yleisen puolustusasevelvollisuuden johdosta. Sitten seurasi Itä-Aasian suuri liittokunta, Kiina ja Japani, lähestyen vuosi vuodelta nopein askelin maailmanherruutta. Saksalainen liittokunta pyrki yhä toteuttamaan unelmaansa valtakunnan laajentumisesta ja tahtoi tehdä saksan lujasti yhdistyneen Europan yleiskieleksi. Nämä kolme olivat maailman ripeimpiä ja rynnistävimpiä valtoja. Paljon rauhallisempi oli jo Englannin valtakunta, joka oli vaarallisesti hajan hajan ympäri maapalloa ja nyt levoton Irlannissa ja kaikkien alamais-kansojen keskuudessa ilmenevien kapinallisten johdosta. Se oli antanut näille alamais-kansoille savukkeita, kenkiä, hattuja, pallopelejä, kilpa-ajoa, halpoja revolvereja, paloöljyä, tehdasteollisuuden, sekä englantilaisia että omankielisiä viiden pennin sanomalehtiä, huokeita yliopistoarvoja, moottoripyöriä ja sähköraitioiteita. Se oli luonut melkoisen kirjallisuuden, jossa ilmaistiin ylenkatsetta alamais-rotuja kohtaan, jättäen sen sitten vapaasti näiden saatavaksi, ja se suvaitsi uskoa, ettei näistä kiihottimista mitään seuraisi.

Mutta Egypti, India ja alusmaat yleensä olivat kasvattaneet uusia sukupolvia, jotka olivat peräti tarmokkaita, toimeliaita ja uudenaikaisia ja tunsivat intohimoista suuttumusta. Suur-Britannian hallitseva luokka alkoi verkalleen omaksua uuden käsityksen alamaisroduista, havaiten niiden heräävän. Se huomasi käyvän näissä muuttuvaisissa oloissa varsin työlääksi pitää valtakuntaa koossa, kun miljoonat Bert Smallwaysit antoivat vaalitulaisuudessa äänensä peräti kevytmielisesti ja heidän kaltaisensa tummempiväriset olennot osoittautuivat taipuvaisiksi kohtelevaan ärtyisiä virkamiehiä halveksien. Heidän hävyttömyytensä oli aivan ylenmääräinen, se ei rajoittunut enää kivittämiseen ja kirkumiseen. He vetosivat näiden kanssa puhuessaan Burnsiiin, Milliin ja Darwiniin ja kumosivat heidän vasta väitteensä.

Englantiakin rauhallisempia olivat Ranska ja sen liittolaiset, roomalaiset vallat. Tosin nekin olivat täysissä aseissa, mutta kammoivat sotaa ja johtivat monella tapaa sosiaalisesti ja valtiollisesti länsimaista sivistystä. Venäjä kuului pakosta rauhallisten valtojen joukkoon, sillä se oli hajaannuksen tilassa, taistelukenttänä vallankumouksellisille ja taantumuksellisille, jotka olivat yhtä kykenemättömät

luomaan uutta sosiaalista järjestystä; ja siten se vaipei yhä syvemmälle epäjärjestykseen, jonka yhtämittäinen valtiollinen verikosto aiheutti. Näiden pelottavien suurvaltojen keskellä oli joukko pieniä maita, jotka naapuriensa uhkaamina ja komentamina koettivat säilyttää epävarman itsenäisyytensä aseestautumalla niin vaarallisesti, kuin suinkin kykenivät.

Seurauksena oli, että jokaisessa maassa yhä suureneva joukko tarmokkaita keksijöitä ahersi joko hyökkäys- tai puolustushankkeissa, kehittäen sotakoneistoa, kunnes yhä kiristyvät välit jännittyisivät äärimmilleen ja katkeisivat. Jokainen valta koetti salata valmistuksiaan, pitää uusia aseita varalla, aavistaa ja oppia tuntemaan kilpailijansa toimenpiteet. Uudet keksinnöt saivat jokaisen kansan isänmaallisen mielikuvituksen pelosta kiihtymään. Milloin huhuttiin, että englantilaisilla oli hirvittävä tykki, milloin ranskalaisilla voittamaton kivääri, milloin japanilaisilla uusi räjähdysaine, milloin amerikkalaisilla vedenalainen vene, joka karkoittaisi meriltä jokikisen panssarilaivan. Ja joka kerta syntyi yleinen kauhu.

Kansakunnat omistivat koko voimansa ja sydämensä sota-aatteelle, ja kuitenkin olivat niiden jäsenet suurimmaksi osaksi mielipiteiltään kansanvaltaisia, yhtä haluttomia ja moraalisisessa sekä fyysisessä suhteessa yhtä kykenemättömiä taistelemaan kuin yksikään väestö on milloinkaan ollut — tai, uskallanpa lisätä, koskaan on oleva. Niin eriskummallinen oli aikakausi. Se olikin ainoa laatuaan maailman historiassa. Sotakoneisto, taistelutapa muuttui ehdottomasti joka kymmenes vuosi, kehittyen hämmästyttävässä määrässä yhä täydellisemmäksi; mutta kansa kävi yhä vähemmän sotakelpoiseksi, eikä sotaa vain kuulunut.

Viimein se kuitenkin syttyi. Yllätys se oli koko maailmalle, sillä sen todelliset syyt olivat salassa. Saksan ja Yhdysvaltain välit kävivät kireiksi tavattoman kiihkeän tulliriidan vuoksi ja siitäkin syystä, että edellinen valta asettui kaksimieliselle kannalle Monroe-oppiin nähden. Myöskin Japanin ja Yhdysvaltain välillä syntyi selkkauksia alituisen kansalaisoikeuskysymyksen johdosta. Mutta nämä seikat olivat molemmissa tapauksissa olleet loukkauskivinä jo pitkät ajat. Nyt tiedämme varsinaiseksi syyksi sen, että Saksa sai Pforzheim-koneen korkeimmilleen kehitetyksi ja saattoi sen kautta hankkia nopeita ja täysin käyttökelpoisia ilmalaivoja. Niihin aikoihin Saksa oli maailman voimakkain valta; se kykeni muita paremmin valmistautumaan pikaiseen ja salaiseen hyökkäykseen, sillä oli suuremmat määrät uusimpia tieteen keksimiä apuneuvoja, ja sen virkamies- sekä hallituspiirit olivat saaneet korkeamman kasvatuksen ja täydellisemmän harjaantumuksen. Tämän se tiesi ja siitä ylimielisenä rupesi halveksimaan naapuriensa salaisia neuvotteluja. Mahdollisesti se oli, tottuneena luottamaan itseensä, laimentunut vakoilutyössään. Sen lisäksi sen perinnäinen tottumus käydä käsiksi häikäilemättä ja helymättä vaikutti perin turmelevasti sen kansainväliseen tähystystoimintaan. Nuo uudet aseet saivat koko kansakunnan odotuksesta väristen tajuamaan, että nyt sen hetki oli saapunut. Jälleen sillä näytti olevan kädessään ratkaiseva ase. Nyt sen oli iskettävä ja voitettava — nyt, kun toiset vasta kokeilivat ilmassa.

Varsinkin Amerikkaa oli iskettävä nopeasti, koska siitä jos kenestäkään saattoi koitua kilpailija ilmavaltiuden alalla. Amerikalla tiedettiin olevan melkoisen käytännöllinen lentokone, joka oli kehitetty Wrightin mallista. Mutta Washingtonin sotaviraston ei arveltu vielä ryhtyneen suuriin yrityksiin ilmalaivaston luomiseksi. Oli välttämättömästi iskettävä, ennenkuin se kävi päinsä. Ranskalla oli laivasto hitaita ilma-aluksia, joista useat olivat peräisin vuodelta 1908, mutta niistä ei ollut mihinkään uuden tyyppin rinnalla. Ne oli rakennettu yksinomaan pitämään huolta tiedustelusta itäisellä rajalla, ne olivat enimmäkseen liian pieniä voidakseen kuljettaa enempää kuin kolmisenkymmentä miestä ilman aseita ja elintarpeita, eikä yksikään pystynyt kulkemaan neljääkymmentä engl. peninkulmaa tunnissa. Suur-Britannia näytti ahneuden sokaisemana kohtelevan imperialistis-mielistä Butteridgeä ja hänen suuremmissa keksintönsä pikkumaisesti. Sekään ei siis ollut mukana pelissä, eikä voinutkaan olla ainakaan muutamaa kuukauteen. Aasiasta ei havaittu minkäänlaisia merkkejä. Saksalaiset selittivät tämän siten, että sanoivat keltaiselta rodulta puuttuvan keksimiskykyä. Muihin kilpailijoihin ei kannattanut kiinnittää huomiota. "Nyt jos milloinkaan", sanoivat saksalaiset — "nyt jos milloinkaan meidän on vallattava ilma kuten englantilaiset muinen valtasivat meren! Sillä välin kuin kaikki muut vallat vielä kokeilevat!"

Heidän valmistuksensa olivat nopeita, järjestelmällisiä ja salaisia, suunnitelmansa kerrassaan oivallinen. Heidän tietääkseen ainoa mahdollinen vaara uhkasi Amerikasta, joka nytkin oli Saksan pahimpia kauppakilpailijoita ja sen vallan laajentumisen pääesteitä. Niin että Amerikan kimppuun oli käytävä heti. Atlantin yli lähetettäisiin suuri ilmalaivasto ja Amerikka muserrettaisiin varoituksetta ja yllättäen.

Se oli kauttaaltaan hyvin kuviteltu, toivorikas ja reipas aije, jos otamme huomioon Saksan hallituksen saamat tiedot. Oli sängen luultavaa, että siitä koituisi onnistunut yllätys. Ilmalaivat ja lentokoneet ovat aivan erilaisia kuin panssarialukset, joiden rakentamiseen kuluu pari vuotta. Kunhan vaan oli työpajoja ja -miehiä, niitä voi tehdä lukemattomia muutamassa viikossa. Tarpeellisten alueiden ja valimojen valmistuttua ilmalaivoja ja drachenfliegereitä saattoi syytämällä syytää esiin. Ajan tullen niitä

tuprusikin ilmaan, kuten karpäsiä kohoo liasta — käyttäksemme erään katkeroituneen ranskalaisen sanoja.

Hyökkäys Amerikan kimppuun oli oleva ensimmäinen siirto tässä suunnattoman jännittävässä shakkipelissä. Mutta heti, kun se oli saatu alulle, oli aeronauttisten laitosten viipymättä ryhdyttävä valmistamaan noista ilmalaivastoa, joka pitäisi kurissa Europan ja liikuskelisi varoittavasti Lontoon, Pariisin, Rooman ja Pietarin yläpuolella ja missä hyvänsä sen moraalinen vaikuttavuus olisi tarpeen. Maailman yllätys siitä oli tuleva — ei mitään sen vähempää, maailman valloitus. Ja ihmeellistä on, kuinka vähällä tätä seikkailua sommittelevat mielet olivat onnistua suuremmoisessa aiheessaan.

Von Sternberg oli tämän ilmasodan Moltke, mutta epäröivän keisarin taivutti suunnitelman puolelle omituisen romanttinen prinssi Karl Albert. Hän oli todellakin maailman-draaman päähenkilö. Hän oli suursaksalaisuuden lemmikki ja uuden aristokraattisuuden ihanne; tämä suunta — uudeksi ritarisuudeksi sitä myöskin sanottiin — oli seuraus sosialismin kukistumisesta omaan eripuraisuuteensa sekä kurin puutteeseen ja rikkauksien keskittymisestä muutamien sukujen käsiin. Orjamaiset liehakoitsijat vertasivat häntä Mustaan prinssiin, Alkibiadekseen, nuoreen Caesariin. Monet näkivät hänessä Nietzchen yli-ihmisen olennoituna. Hän oli kookas, vaaleaverinen ja miehekäs sekä suuremmoisessa määrin epämoraalinen. Hänen ensimmäinen suurtyönsä sai Europan kuohuksiin ja oli synnyttämäsillään uuden Troijan sodan; hän näet ryösti Norjan prinsessan Helenan ja kieltäytyi sitten jyrkästi ottamasta häntä puolisoikseen. Sen sijaan hän nai Gretchen Krassin, erään verrattoman kauniin sveitsittären. Sitten hän pelasti Helgolannin läheisyydessä oman henkensä uhalla kolme uppoamaisillaan olevaa merimiestä, joiden vene oli kaatunut. Ja kun hän vielä voitti kilpapurjehduksessa amerikkalaisen *Defender*-aluksen, niin keisari antoi hänelle anteeksi ja teki hänestä Saksan armeijan uuden ilmapurjehdus-osaston ylipäällikön. Tätä hän kehitti ihmeteltävän tarmokkaasti ja kyvykkäästi, sillä hän oli päättänyt hankkia Saksalle maat ja meret ja taivaan, kuten hän itse lausui. Kansallinen hyökkäyskiikho ilmeni hänessä korkeimmassa määrässä, ja hänen kauttaan se myöskin puhkesi ilmi tässä hämmästyttävässä sodassa. Mutta hän ei viehättänyt ainoastaan omaa kansaa, yli koko maailman hänen säälimätön voimansa vallitsi mieliä, kuten muinen Napoleon-taru. Englantilaiset kääntyivät inholla oman politiikkansa hitaista, monimutkaisista, sivistyneistä menettelytavoista tuon taipumattoman, voimakkaan olennon puolelle. Ranskalaiset uskoivat häneen. Amerikan kielellä seipitettiin hänestä runoja.

Hänestä sota sai alkunsa.

Hallituksen nopea toiminta herätti Saksan suuressa yleisössä yhtä paljon hämmästyä kuin muussakin maailmassa. Melkoinen sotasuunnitteluja käsittelevä kirjallisuus, jonka oli jo 1906 aloittanut Rudolf Martin, eräs etevä ennustaja ja sananparren "Saksan tulevaisuus on ilmassa" keksijä, oli kuitenkin osaksi valmistellut saksalaisten mielikuvitusta senlaatuisten yrittäjänsä varalle.

2.

Kaikista näistä maailman mahdeista ja jättiläissuunnitelmista Bert Smallways ei tietänyt hituistakaan, ennenkuin huomasi joutuneensa aivan niiden polttopisteeseen ja katsella töllisteli ihmeissään tuota suunnatonta ilmalaiva-laumaa. Jokainen näytti Strandkadun pituiselta ja jotensakin yhtä suurelta kuin Trafalgar aukio. Muutamat olivat varmaankin kolmanneksen engl. peninkulman pituisia. Hän ei ollut koskaan ennen nähnyt mitään niin suuremmoista ja tarkoin järjestettyä, kuin tämä suunnaton aeronauttinen laitos oli. Ensi kerran elämässään hän sai todellakin aavistuksen niistä erikoisista ja peräti tärkeistä asioista, joista moni aikalainen voi jäädä aivan tietämättömäksi. Hän oli aina luullut, että saksalaiset olivat lihavia, naurettavia ihmisiä, jotka tupakoivat porsliinipiipuista ja rakastivat tieteitä ja hevosenlihaa ja hapankaalia ja yleensä kaikkea vaikeasti sulavaa.

Hänen tarkastelunsa loppui varsin lyhyeen. Ensi laukaus sai hänet kyykistymään; ja heti, kun ilmapallo alkoi vaipua, hän rupesi ymmällään miettimään, miten hän saattaisi selviytyä ja oliko esiinnyttävä Butterridgenä vai eikö. "Hyvä jumala!" hän ähki tuskastuneena, kykenemättä ratkaisemaan asiaa. Sitten hänen katseensa osuivat sandaaleihin, ja hän tunsu inhoa itseään kohtaan. "He pitävät minua täydellisenä mielipuolena", hän virkkoi. Epätoivoissaan hän nousi seisolleen ja heitti korista hiekkasäkin, joka saattoi alhaalla olevat ampumaan toisen ja kolmannen kerran.

Kun hän istui kyyryssä korin pohjalla, hänen päähänsä pälkähti, että hulluksi tekeytymällä hän saattoi päästä kaikellisistä ikävistä ja mutkallisista selittelyistä.

Se oli hänen viimeinen ajatuksensa, ennenkuin ilmalaivat näyttivät hyökkäävän ylös hänen ympärillään, ikäänkuin häntä tarkastaakseen, ja hänen korinsa jysähti maahan, kimmosi jälleen ylös ja heitti hänet suin päin ulos...

Hän heräsi huomatakseen tulleen kuuluisaksi ja kuuli erään äänen huutavan: "Buuteraidsh! Ja, ja!

Herr Buuteraidsh! Selbst!"

Hän makasi pienellä nurmitilkulla aeronauttisessa laitoksessa, erään pääkadun varrella. Ilmalaivat muodostivat suuren kujanteen, suunnattoman perspektiivin, ja jokaisen tylppää kokkaa koristi noin sadan jalan laajuinen musta kotka. Kadun toisella puolen sijaitsi sarja kaasugeneraattoreita, ja suuria johtoputkia kierteli kaikkialla. Aivan lähellä makasi hänen ilmapallonsa, joka oli litistynyt melkein tyhjäksi; ja sen kori näytti lähimmän ilmalaivan jättiläisruumiin rinnalla mitättömän pieneltä, särkyneeltä lelulta, kurtistuneelta kuplalta. Hänen ympärillään hyöri parvi kiihtynyttä väkeä, enimmäkseen kookkaita, kiinteäpukuisia miehiä. Saksaa puhuivat kaikki, muutamat huusivatkin; hän tunsu sen saksaksi siitä, että he kähisivät ja sähisivät kuin ärtyneet kissanpojat. Hän tajusi vain yhden asian, jota tuon tuostakin toistettiin — nimen "Herr Buuteraidsh".

"Turkanen!" sanoi Bert. "He ovat keksineet sen."

"Besser", sanoi joku, ja sitten seurasi virtanaan saksan kieltä.

Hän huomasi, että lähellä oli kenttätelefoni, johon muuan pitkä sinipukuinen upseeri puhui hänestä. Toinen seiso i aivan hänen vierellään, kädessään piirustuksia ja valokuvia sisältävä salkku. Molemmat kääntyivät katsomaan häntä.

"Puhuko te saksa, härra Buuteraidsh?"

Bert arveli parhaaksi näyttää yhä vielä huumaantuneelta. "Missä minä olen?" hän kysyi.

Puheen solinaa jatkui. Mainittiin "der Prinz". Kaukana kajahti torvi, toinen lähempi toisti sen kutsun ja sitten törähti kolmas aivan likeltä. Tämä seikka tuntui suuresti enentävän kiihkoa. Muuan vaunu huristi ohitse yksiraiteista rataansa myöten. Puhelimen kello kilisi kiukkuisesti, ja pitkä upseeri tuntui joutuneen tuliseen väittelyyn. Sitten hän lähestyi Bertiä ympäröivää ryhmää huutaen jotain sellaista kuin "mitbringen".

Eräs vakavakasvoinen, kuihtunut ja harmaaviiksinen mies puhutteli Bertiä. "Härra Buuteraidsh, me lehdemme paikalla!"

"Missä minä olen?" Bert toisti.

Joku pudisti häntä olkapäästä. "Oletteko härra Buuteraidsh?" hän kysyi.

"Härra Buuteraidsh, me lehdemme paikalla!" virkkoi harmaaviiksinen uudelleen; ja sitten avuttomasti: "Mike vaiva? Mitte me voi tehde?"

Puhelimen ääressä seisova upseeri toisti lauseensa "prinssistä" ja selitti uudelleen: "mitbringen". Viiksiniekka mies tuijotti hetken, sai sitten jotain päähänsä ja muuttui peräti toimeliaaksi, nousi ja karjui määräyksiä näkymättömille ihmisille. Tehtiin kysymyksiä, ja Bertin vieressä seisova lääkäri vastasi "Ja!" Ja useat kerrat, lisäten vielä jotain sellaista kuin "Kopf". Puoleksi pakottaen hän sai vastahakoisen Bertin nousemaan pystyyn. Kaksi harmaapukuista sotamiestä lähestyi Bertiä ja tarttui häneen. "Halloo!" huudahti Bert säikähtyneenä. "Mitäs tämä on?"

"Olka rauhasa", lääkäri selitti; "miehet kanta täitä."

"Minne?" Bert kysyi, mutta ei saanut vastausta.

"Pane kesivarsi ympäri!"

"Mutta mihin sitä mennään?"

"Pitä kiini!"

Bert ei vielä ehtinyt keksiä enempää sanottavaa, kun molemmat sotamiehet jo nostivat hänet ilmaan. He liittivät kätensä hänen istuakseen, ja hänen käsivartensa asetettiin heidän kaulaansa. "Vorwärts!" Joku juoksi hänen edellään salkkua vieden, ja häntä kannettiin nopeasti kaasugeneraattorien ja ilmalaivojen välistä leveätä tietä myöten, nopeasti ja yleensä tasaisestikin; vain pari kertaa kantajat kompastuivat johtoputkiin ja olivat pudottamaisillaan hänet.

Päässään hänellä oli Butteridgen alppilakki, hänen pientä ruumistaan verhosi tämän turkit, ja hän oli vastannut Butteridgeä puhuteltaessa. Sandaalit heiluivat avuttomina. Peijakas! Jokaisella näytti olevan hitonmoinen kiire. Miksi? Keikkuen ja töllistellen hän matkasi hämärän halki, suunnattomasti ihmetellen.

Järjestelmällisesti sovitettut aukeat alat, suuret joukot toimeliaita sotamiehiä, sirot tavarakasat, kaikkialle ulottuvat yksiraiteiset radat ja suuret, laivojen runkoja muistuttavat laitteet johtivat hänen

mieleensä Woolwichin laivatelakan, jossa hän poikasena oli käynyt. Koko leiristä kuvastui sen luojan, uudenajan tieteen suunnaton mahti. Omituisen leiman antoi sille alhaalla maassa sijaitseva sähkövalo, joka loi varjot ylöspäin ja muodosti hänestä ja hänen kantajistaan ilmalaivojen kylkiin hullunkurisen kuvan, sulattaen kaikki kolme hirviöksi, jolla oli hoikat jalat ja viuhkamainen kyttyräselkäinen ruumis. Lamput oli sijoitettu maahan sen vuoksi, että oli koetettu mahdollisimman paljon välttää patsaita ja kannattimia, jotka ilmalaivojen lentoon noustessa saattoivat aiheuttaa häiriöitä.

Oli jo syvä hämärä, tyyni, sinertävä ilta. Maassa loistavat valoläikät tekivät kaikki ympäröivät esineet läpikuultaviksi, kookkaiksi ryhmiä. Ilmalaivojen sisustassa hehkui pieniä tarkastuslamppuja kuin pilvien himmentämät tähdet, tehden ne ihmeellisen aineettoman näköisiksi. Jokaisen ilmalaivan nimi oli kummassakin kyljessä merkittynä mustilla kirjaimilla valkoiselle pohjalle, ja kokassa levitti siipiään keisarillinen kotka, näyttäen hämärässä jättiläislinnulta. Kuului torvien toivotusta, vaunut kuljettivat huristen ohitse äänettämiä sotamiehiä. Ilmalaivojen keulan alla sijaitsevissa hyteissä ruvettiin sytyttämään tulia; ovia avattaessa näkyi patjoilla vuorattuja käytäviä. Silloin tällöin annettiin käskyjä epäselvästi näkyville työmiehille.

Selviydyttiin vartijoista, kuljettiin portaita ja ahdasta käytävää pitkin, kompastuttiin tavarakasoissa, ja sitten Bert havaitsi laskeutuvansa omille jaloilleen ja seisovansa tilavan hytin ovelta. Hytti oli noin kymmenen neliöjalan suuruinen ja kahdeksan jalan korkuinen; seiniä verhosivat punaiset patjat, kalusto oli alumiinista. Muuan pitkä, linnun kaltainen nuori mies, jolla oli pieni pää, pitkä nenä ja varsin vaalea tukka, seisoi hänen edessään kädet täynnä tavaraa, kuten parranajotarpeita, saapaspihtejä ja harjoja, ja mutisi jotain harmissaan. Nähtävästi hän oli saanut käskyn siirtyä asunnostaan. Sitten hän katosi, ja Bert jätettiin makaamaan eräälle penkille, pielus päänsä alla, ja hytin ovi sulkeutui. Hän oli yksin. Jokainen oli hämmästyttävän nopeasti kiirehtinyt jälleen ulos.

"Taivahinen!" sanoi Bert. "Mitenkähän tässä käy?"

Hän tuijotteli ympäri huonetta.

"Butteridge! Pitääkö tätä peliä jatkaa vai eikö?"

Huone saattoi hänet ymmälleen. "Ei tämä näytä vankilalta." Sitten vanha huoli pääsi vallalle. "Kunpa minulla ei olisi jaloissani näitä typeriä sandaaleja!" hän huudahti valittaen. "Ne pilaavat koko jutun."

3.

Ovi kimmahti auki ja muuan tukeva nuori upseeri astui sisään, tuoden Butteridgen salkun, matkalaukun ja peilin. "Mitä kummia!" hän virkkoi virheettömällä englannin kielellä. Hänellä oli säteilevät kasvot ja punertava tukka. "Ja tekö sitten olette Butteridge?"

Hän paiskasi Bertin vähäiset matkatarpeet permannolle.

"Puolen tunnin päästä me olisimme jo olleet matkalla", hän sanoi. "Te tulitte aivan viime tingassa!"

Hän tarkasteli Bertiä uteliaana. Hetkiseksi hänen katseensa pysähtyivät sandaaleihin. "Teidän olisi pitänyt saapua lentokoneellanne, herra Butteridge."

Hän ei odottanut vastausta. "Prinssi sanoi, että minun on pidettävä teistä huolta. Hän ei tietenkään voi tavata teitä juuri nyt, mutta hän pitää teidän tuloanne sallimuksen merkinä. Taivaan suosion osoituksena. Halloo!"

Hän seisoi äänetönnä ja kuunteli.

Ulkopuolelta kuului jalkojen kopinaa, etäällä törähtivät torvet, joiden kutsu toistui aivan lähellä, huudettiin äänekkäästi lyhyitä, teräviä, luultavasti tärkeitä käskyjä, joihin kauempaa vastattiin. Kello kilisi, ja joku kulki käytävää pitkin. Syntyi hiljaisuus, joka oli hälinääkin hämmentävämpi, ja sitten kuului veden solinaa, kohinaa ja loisketta. Nuori mies kohotti kulmakarvojaan. Hän epäröi hetkisen ja hyökkäsi sitten ulos. Äkkiä kuului huumaava jymähdys, jota seurasi kaukainen riemuhuuto. Nuori mies palasi sisään.

"Vesi lasketaan jo pois sisäpallosta."

"Mikä vesi?" kysyi Bert.

"Vesi, joka on pitänyt meitä ankkurissa. Taidattepa kujeilla?"

Bert koetti käsittää.

"Luonnollisesti", sanoi tuo roteva nuori mies, "te ette ymmärrä tätä."

Bert tunki lievää tärinää. "Se on kone", sanoi nuori mies mielihyvällä. "Nyt ei kestä enää kauan."

Kuunneltiin jälleen pitkän aikaa.

Hytti heilahti. "Tuhat tulimmaista! me lähdemme jo liikkeelle", hän huudahti. "Me lähdemme liikkeelle!"

"Lähdemme liikkeelle!" Bert huudahti nousten istumaan. "Minne?"

Mutta nuori mies oli jälleen tiessään. Käytävästä kuului saksankielisen puheen hälinää ja muita hermoja järkyttäviä ääniä.

Hytti alkoi heilua ankarammin. Nuori mies palasi. "Niin, nyt sitä mennään!"

"Kuulkaapas!" sanoi Bert. "Minne me lähdemme? Haluaisin saada selvitystä. Mikä paikka tämä on? En ymmärrä ollenkaan."

"Mitä!" huudahti saksalainen. "Ettekö ymmärrä?"

"En. Tuo isku, jonka sain päähäni, pani minut aivan pyörälle. Missä me olemme? Ja minne menemme?"

"Ettekö tiedä, missä olette — mitä tämä on?"

"En hituistakaan. Mitä tämä heiluminen ja hälinä merkitsee?"

"Lysti juttu!" huusi nuori mies. "Oikein vietävän lysti juttu! Ettekö tiedä? Olemme matkalla Amerikkaan, ettekä te ole tajunnut sitä. Tulitte aivan viime tingassa. Te olette nyt prinssin mukana siunatussa lippulaivassamme. Nyt teiltä ei mene mitään hukkaan. Mitä hyvänsä tapahtuneekin, niin saattepa, hitto vie, nähdä että *Vaterland* on siellä mukana."

"Me! — matkalla Amerikkaan?"

"Aivan niin!"

"Ja ilmalaivassa?"

"Mitä te oikein tarkoitatte?"

"Minä! matkalla Amerikkaan ilmalaivassa! Hei! kuulkaapas — minua ei haluta lähteä! Tahdon kulkea omilla jaloillani. Päästäkää minut ulos! Min'en ymmärtänyt."

Hän aikoi hyökätä ovelle.

Nuori mies pysähtyi Bertin kädenliikkeellä, tarttui erääseen hihnaan, nosti ylös seinässä olevan luukun, jolloin näkyviin ilmestyi ikkuna. "Katsokaa!" hän sanoi. Rinnan seisoen he katsoivat ulos ikkunasta.

"Herra jumala!" sanoi Bert. "Mehän nousemme ilmaan!"

"Niin nousemmekin!" myönsi nuori mies hilpeästi; "ja nopeasti!"

Pehmeästi ja tynesti he kohosivat ilmaan ja liukuivat koneen jyskyttäessä verkalleen ilmapurjehduskentän poikki. Se leveni heidän allansa, näyttäen pimeässä hämärältä geometriseltä kuviolta, jossa määrättyjen välimatkojen päässä tuikki kiiltomatojen kaltaisia valoja. Harmaiden, pyöreäselkäisten ilmalaivojen pitkään riviin jäänyt musta aukko osoitti paikan, josta *Vaterland* oli lähtenyt. Sen vierestä nousi nyt keveästi ilmaan toinen hirviö, siteistään ja kahleistaan vapautuneena. Sitten kohosi kolmas ihmeteltävän tarkasti määräaikaansa noudattaen, ja sitten neljäs.

"Liian myöhäistä, herra Butteridge!" huomautti nuori mies. "Olemme matkalla! Taisipa tämä olla teille pieni yllätys, mutta sille ei mahda mitään! Prinssi sanoi, että teidän täytyi tulla."

"Kuulkaapas nyt", sanoi Bert. "Min'olen todellakin päästäni pyörällä. Mikäs tämä oikeastaan on? Minne me lähdemme?"

"Tämä, herra Butteridge", virkkoi nuori mies, "on ilmalaiva. Prinssi Karl Albertin lippulaiva. Tämä on Saksan ilmalaivasto, ja se on matkalla Amerikkaan läksyttämään tuota urheata kansaa. Ainoa seikka, mikä meissä herätti hieman levottomuutta, oli teidän keksintönne. Ja nyt te olettekin mukana!"

"Mutta! — oletteko te saksalainen?" kysyi Bert.

"Luutnantti Kurt. Ilmaluutnantti Kurt, nöyrin palvelijanne."

"Mutta teidän puhutte englantia!"

"Äiti oli englannitar — kävin koulua Englannissa. Olen siitä huolimatta saksalainen. Nykyisin olen määrätty pitämään huolta teistä, herra Butteridge. Äskeinen kuperkeikkanne on järkyttänyt mieltänne. Kaikki on aivan paikallaan. Teidän koneenne ostetaan. Istukaa ja rauhoittukaa. Te pääsette pian asioiden perille."

4.

Bert istui penkille tuumailemaan, ja nuori mies jutteli hänelle ilmalaivasta.

Hän oli todellakin sangen hienotunteinen nuori mies, luonnollisen hienotunteinen. "Kaikki tämä lienee teille uutta", hän sanoi; "aivan toisellaista kuin teidän koneenne. Nämä hytit ovat oikein mukavia."

Hän nousi ja kuljeskeli ympäri tuota pikku huonetta, selitellen sen yksityiskohtia.

"Tässä on makuusija", hän sanoi kiskaisten seinästä ulos vuoteen ja heittäen sen jälleen paikoilleen. "Tässä on toalettarpeita", ja hän avasi sievästi järjestetyn kaapin. "Peseminen jää varsin vähäiseksi. Vettä ei ole muuta kuin juotavaksi. Kylvyt ja muut saavat jäädä pois, kunnes Amerikassa laskeudumme maahan. Saatte puolen litraa kuumaa vettä ajaaksenne partanne. Siinä kaikki. Tuossa laatikossa on vaippoja; niitä tarvitsette pian. Sanovat käyvän kylmäksi. Minä en tiedä, kun en ole koskaan ennen ollut ilmassa. Kolme neljänestä koko joukosta on nyt mukana ensi kertaa. Tässä on saranatuoli, ja pöytä on oven takana. Eikö olekin tukeva?"

Hän otti tuolin ja viipotti sitä pikkusormensa päässä. "Aika kevyt. Aluminiumi- ja magnesiumisekoitusta ja sisästä ontto. Kaikki nämä patjat on täytetty vedyllä. Aika sukkelata! Koko laiva on laadittu samalla tapaa. Ja prinssiä ja paria muuta lukuunottamatta ei yksikään mies koko laivastossa paina seitsemääkymmentä kiloa enempää. Prinssiä ei nähkääs saatu laihtumaan. Huomenna tarkastamme joka sopen. Minä olen hirveän innostunut tähän."

Hän silmäili Bertiä säteillen. "Kovin nuorelta te näytätte", hän huomautti. "Kuvittelin teitä aina vanhaksi parrakkaaksi mieheksi — jonkinlaiseksi filosofiksi. Minkähän vuoksi sitä aina arvelee nerokkaita ihmisiä vanhoiksi? Niin teen ainakin minä."

Bert väisti tämän kohteliaisuuden hieman kömpelösti; ja sitten luutnantin päähän pisti udella, miks'ei herra Butteridge ollutkaan saapunut omalla lentokoneellaan.

"Se on pitkä juttu", sanoi Bert. "Kuulkaapas!" hän tokaisi äkkiä. "Voisitteko lainata minulle parin tohveleita tai muita sentapaisia. Nämä sandaalit ihan inhoittavat minua. Ne ovat aika rajoja. Muuan ystävä pyysi minua niitä koettelemaan."

"Tuossa tuokiossa!"

Luutnantti livahti huoneesta ja toi palatessaan aimo varaston jalkineita, kankaisia kylpytohveleita ja parin purppuraisia, kultaisilla päivännoudoilla koristettuja aamukenkiä.

Mutta viimeksi mainittuja hän rupesi säälimään. "En käytä niitä itsekään", hän selitti. "Otin ne vaan mukaani matkakiireessä." Hän nauroi tuttavallisesti. "Sain ne — Oxfordissa. Eräältä ystäväältä. Ne ovat aina mukana."

Silloin Bert valitsi toisen parin.

Luutnantti hihitti hilpeästi. "Täällä me koetlemme tohveleita", hän sanoi, "ja allamme leviää maailma panoraaman tavoin. Kerrassaan hullunkurista. Katsokaahan!"

Bert kurkisti hänen laillaan akkunasta, katsellen tuosta pienestä, kirkkaasta, puna- ja hopeanhoitoisesta hytistä ulos pimeään äärettömyyteen. Ottamatta lukuun muuatta järveä maa lepäsi alla mustana ja epäselvänä, ja toiset ilmalaivat olivat näkymättömissä. "Ulkopuolelta näkyy enemmän", selitti luutnantti. "Mennäänpä sinne! Siellä on jonkinlainen pieni parveke."

Hän astui edellä pitkään käytävään, jota valaisi pieni sähkölamppu, kulki muutamien saksalaisten ilmoitustaulujen ohi toiseen, avoimeen käytävään ja laskeusi kevyitä porraspuita myöten metalliristikoista rakennetulle ulkonevalle parvekkeelle. Bert seurasi opastaan verkalleen ja varovaisesti. Sieltä hän saattoi ihmetellen nähdä, kuinka ensimmäinen ilmalaivasto kiiti halki yön. Laivat lensivät kiilamaisessa järjestyksessä, *Vaterland* korkeimmalla ja etunenässä, takimmaisiet häipyen

taivaanrantaan. Nuo suuret, tummat kalanmuotoiset hirviöt etenivät pitkin, säännöllisin aaltomaisin liikkein, valoa näkyi tuskin nimeksikään, koneet synnyttivät jyskeen, joka kuului selvästi parvekkeelle. Ne olivat jo viiden tai kuuden tuhannen jalan korkeudessa ja kohosivat yhä. Alhaalla lepäsi maa äännettömänä, sen mustalle pinnalle muodostivat sulattoryhmät ja suurten kaupunkien valaistut kadut kimmeltäviä pisteitä ja viivoja. Maailma näytti makaavan kuin kulhossa; ilmalaivan runko peitti yläpuolella kaiken muun paitsi alimman taivaankannen.

He katselivat maisemaa jonkun aikaa.

"Mahtaa olla somaa tehdä keksinnöitä", sanoi luutnantti äkkiä. "Miten te tulitte ensinnä ajatelleeksi konettanne?"

"No, minä sain sen päähäni", Bert vastasi hetken perästä. "Kävin siihen vaan käsiksi."

"Meikäläiset ovat hirveän innostuneet teihin. Luultiin brittiläisten saaneen teidät puolelleen. Eivätkö he olleet innostuneet?"

"Tavallaan", sanoi Bert. "Mutta — se on pitkä juttu."

"Minusta keksintöjen tekeminen on suunnattoman vaikeata. Minä en pystyisi siihen, en vaikka henki olisi kysymyksessä."

Molemmat vaikenivat tarkastellen omissa mietteissään tummennutta maailmaa, kunnes torvi kutsui heidät myöhästyneelle päivälliselle. Bert kävi äkkiä levottomaksi. "Eikö täällä ole vaihdettava pukua?" hän kysyi. "Olen aina ollut niin kiinni tieteellisessä työssä, etten ole joutunut ottamaan osaa seuraelämään ja sen semmoisiin."

"Siitä ei ole huolta", sanoi Kurt. "Kullakin on mukanaan vain yksi puku. Kaikki liika paino on jätetty pois. Voisitte kenties riisua päällystakkinne. Huoneen kummassakin päässä on sähkölämmityslaitte."

Ja niin Bert istuutui hetkisen kuluttua aterioimaan samassa huoneessa kuin "Saksan Aleksanteri" — suuri ja mahtava prinssi Karl Albert, sodan herra, kahden pallopuoliskon sankari. Hän oli kaunis vaaleaverinen mies, jolla oli silmät syvällä päässä, pystynenä, ylöspäin kiertyvät viikset ja pitkät valkoiset kädet. Hän istui muita ylempänä mustan, siipiään levittävän kotkan ja Saksan valtakunnan lipun alla, ikäänkuin valtaistuimella, ja Bert huomasi kummastellen, ettei hän syödessään silmäilyt läsnäolevia, vaan katseli heidän päidensä ylitse ikäänkuin näkyjä nähden. Pöydän ympärillä seisoivat kaksikymmentä eriasteista upseeria ja Bert. Kaikki näyttivät olevan perin uteliaita näkemään kuuluisaa Butteridgeä ja heidän oli vaikea salata hämmästyksensä, jonka hänen ulkomuotonsa heissä herätti. Prinssi tervehti häntä arvokkaasti, ja hän älysi kumartaa vastaukseksi. Prinssin vieressä seisoivat ruskeakasvoinen kurttuinen mies, jolla oli hopeiset silmälasit ja käherä, likaisen harmaa poskiparta, ja hän silmäili Bertiä niin kumman tarkasti, että tämä joutui ymmälleen. Seurue istuutui toimitettuaan menoja, joita Bert ei ymmärtänyt. Pöydän toisessa päässä oli linnunnaamainen upseeri, joka oli saanut väistyä Bertin tieltä; hän näytti vielä vihamieliseltä ja kuiskaili Bertistä naapurilleen. Kaksi sotilasta toimi tarjoilijoina. Päivällinen oli yksinkertainen — keittoa, tuoretta lampaanpaistia ja juustoa — ja aterioitaessa puhuttiin varsin vähän.

Jokaisen oli todellakin vallannut omituisen juhlallinen tunnelma. Osaksi se oli lamautumista, joka seurasi lähdön aiheuttamaa ankaraa työtä ja jännitystä, osaksi sen synnytti tietoisuus, että nyt käytiin kohti uusia kokemuksia ja ihmeellisiä seikkailuja. Prinssi oli vaipunut mietteisiinsä. Hän nousi juomaan sampanjamaljan keisarin kunniaksi, ja seurue huusi "Hoch!" niinkuin seurakunta vastaa kirkossa papin messuun.

Tupakoiminen oli kielletty, mutta muutamat upseereista menivät tuolle pienelle avoimelle parvekkeelle pureskelemaan tupakkaa. Kaikellainen tulen käsitteleminen oli vaarallista niin helposti syttyvien aineiden läheisyydessä. Bertiä rupesi äkkiä haukotuttamaan ja viluttamaan. Hän tunsikin olevansa niin peräti mitätön noiden suurten eteenpäin syöksyvien ilmahirviöiden keskellä. Hän tunsikin, että elämä oli hänelle liian suuri — aivan ylenmäärin valtaava.

Hän virkkoi Kurtille jotain päästään, palasi heiluilta pikku parvekkeelta jyrkkiä portaita myöten takaisin ilmalaivan sisustaan ja kävi vuoteeseen, ikäänkuin turvapaikkaa etsien.

5.

Bert nukkui jonkun aikaa, ja sitten hän rupesi näkemään unia. Enimmäkseen hän oli pakenevinaan muodottomia vaaroja ilmalaivan halki ulottuvaa loppumatonta käytävää pitkin — käytävää, jossa ensin vilahteli ahnaita salaluukkuja ja jonka pohja sitten muuttui hirvittävän hataraksi kankaaksi.

"Puh!" sanoi Bert kääntyen toiselle kyljelleen, pudottuaan seitsemättä kertaa pohjattomaan

syvyyteen.

Hän nousi pimeässä istumaan nojaten leukaansa polviaan vastaan. Ilmalaiva ei liikkunut lainkaan niin tasaisesti kuin ilmapallo. Hän saattoi tuntea sen säännöllisesti keikkuen ensin kohoavan ja sitten vaipuvan ja koneiden jyskivän ja tärisyttävän.

Hänen mieleensä alkoi tulvia muistoja — yhä enemmän muistoja.

Niiden läpi tunkeutui, kuin hyrskyjen keskellä ponnisteleva uija, kysymys: mitä on huomenna tehtävä? Huomenna, niin Kurt oli hänelle kertonut, tulisi prinssin sihteeri, kreivi von Winterfeld, keskustelemaan hänen kanssaan hänen lentokoneestaan, ja sitten hän pääsisi prinssin puheille. Hänen oli nyt pysyttävä väitteessään, että hän oli Butteridge, ja myytävä tuo keksintö. Entä, jos he huomaisivat petoksen? Hän oli näkevinään lauman raivostuneita Butteridgejä... Kenties oli parasta tunnustaa? Väittää asian johtuneen heidän väärinkäsityksestään? Hän rupesi pohtimaan juonia, joiden avulla saisi salaisuuden myydyksi ja Butteridgen puijatuksi.

Paljonkohan heiltä pyytäisi? Kaksikymmentä tuhatta puntaa tuntui hänestä sopivalta summalta.

Hänet valtasi alakuloisuus, joka aina väijyilee varhaisina aamuhetkinä. Asia oli hänelle liian vaikea aivan liian vaikea...

Laskelmat hukkuivat muistojen tulvaan.

"Missä olin eilen tähän aikaan?"

Hän koetti väsyttävän tarkalleen muistella edellisiä iltoja. Eilen hän oli ollut pilvien yläpuolella Butteridgen ilmapallossa. Hän ajatteli hetkeä, jolloin hän vaipui niiden läpi ja näki hämärässä koleaan meren aivan allaan. Hän muisti vielä tuon järkyttävän tapahtuman niin elävästi, kuin se olisi painajaisena häntä ahdistanut. Ja edellisenä iltana hän ja Grubb olivat tiedustelleet Kentin Littlestonessa halpaa yösijaa. Kuinka kaukaiselta se tuntuikaan nyt! Ikäänkuin siitä olisi jo vuosia. Ensimmäistä kertaa hän ajatteli dervishitoveriaan, joka oli jäänyt Dymchurchin rannalle kahden punaiseksi maalatun polkupyörän kera. "Ei hän nyt ilman minua pääse pitkälle. Mutta olihan hänellä taskussaan meidän aarteemme — vaikk'ei se suuri ollutkaan!"... Sitä edellisenä iltana he olivat pohtineet laulumatkaansa, laatineet ohjelman ja harjoitelleet tanssia. Ja sitä ennen oli ollut helluntai.

"Herra paratkoon!" huudahti Bert, "kyllä se vietävän moottoripyörä tuotti minulle puuhaa!" Hänen mieleensä muistui sisustansa menettäneen pieluksen velto lepattaminen ja voimattomuuden tunne, joka hänet oli vallannut liekkien leimahtaessa uudelleen esiin.

Tuon traagillisen tulipalon sekavien muistojen keskeltä sukeltausi esiin varsin kirkkaana ja katkeran suloisena muuan pieni olento, Edna, joka katuen huusi poistuvasta automobiilista: "Huomenna tavataan, Bert!"

Tämän vaikutelman ympärille ryhmittyi muitakin Ednaan liittyviä muistoja. Ne johtivat Bertin mielen askel askeleelta miellyttävään tilaan, joka pukeutui ajatukseen: "Minä nain hänet, ellei hän pidä varaansa." Ja sitten hänen mielessään leimahti ajatus, että Butteridgen salaisuuden myymällä hän saattoi sen tehdä! Entäpä jos hän sittenkin saisi kaksikymmentä tuhatta puntaa; olihan sellaisia summia maksettu ennenkin. Niillä rahoilla hän voisi ostaa talon puutarhoineen, uusia vaatteita aivan loppumattomiin, moottoripyörän, saisi matkustaa, nauttia yhdessä Ednan kanssa kaikkia sivistyneen elämän iloja. Luonnollisesti se saattoi olla vaarallistakin. "Varmaankin Butteridge minua ahdistaisi!"

Hän jäi miettimään sitä ja vaipui jälleen alakuloisuuden valtaan. Seikkailu oli vasta alullaan. Tavarat olivat jättämättä ja maksu nostamatta. Ja sitä ennen — kotimatka oli vielä kaukana, olihan hän menossa Amerikkaan sotaa käymään. "Vaikka vähiin se tappeleminen taitaa kuivua", hän arveli. Mutta jos sattuisikin niin, että *Vaterland* saisi pommin vatsaansa!...

"Eiköhän liene parasta laatia testamenttinsa valmiiksi?"

Hän makasi jonkun aikaa selällään testamentteja tehden, etupäässä Ednan hyväksi. Kaksikymmentä tuhatta puntaa hän oli nyt määrännyt hinnaksi. Hän järjesti myöskin joukon pienempiä perintöosuuksia. Testamentit kävivät yhä mutkallisemmiksi ja suuremmoisemmiksi...

Hän heräsi pudotessaan kahdeksatta kertaa avaruuden halki. "Tämä lentäminen on hermoille käypää", hän sanoi.

Hän saattoi tuntea ilmalaivan sukeltavan alaspäin ja sitten verkalleen heilahtavan ylöspäin. Kone työskenteli jyskien ja tärisyttäen.

Hetken kuluttua hän nousi ja verhoutui Butterridgen päällystakkiin sekä kaikkiin peitteisiin, sillä ilma oli varsin kolea. Hän kurkisti ulos ikkunasta ja näki harmaan aamunkoiton valaisevan pilviä, väänsi sitten sähkölampun palamaan ja lukitsi oven, istuutui pöydän ääreen ja otti esille rintasuojustimensa.

Hän silitteli rypistyneitä piirustuksia kädellään ja tarkasteli niitä miettien. Sitten hän kaivoi salkusta toiset paperit. Kaksikymmentä tuhatta puntaa, jos hän pääsisi niiden perille! Kannatti ainakin koettaa.

Hän avasi laatikon, johon Kurt oli pannut paperia ja kirjoitustarpeita.

Bert Smallways ei ollut typerä mies, eikä hänen kasvatuksensaakaan ollut huonoimpia, vaikkei se ulottunutkaan korkealle. Koulussa häntä oli opetettu hiukan piirustamaan ja laskemaan sekä ymmärtämään teknillisiä seikkoja. Jos hänen maansa tällöin oli väsynyt ponnistuksiinsa ja jättänyt hänet puolivalmiina kiistelemään leipäpalasta ilmoitusten ja yksilöllisen yritteliäisyyden kyllästävässä ilmassa, niin se ei todellakaan ollut hänen vikansa. Hän oli sellainen, miksi valtio oli hänet tehnyt, ja vaikka hän olikin mitätön esikaupungin poika, ei lukijan siltä pidä kuvitella häntä aivan kykenemättömäksi käsittämään aatetta, johon Butterridgen lentokone perustui. Mutta vaikealta ja mutkalliselta se tuntui hänestä. Moottoripyörä, Grubbin kokemukset ja koulussa harjoitettu konepiirustus auttoivat häntä pääsemään asian perille; sitäpaitsi oli näiden piirustusten tekijä, ken hyvänsä hän lieneekin ollut, koettanut tehdä tarkoituksensa mahdollisimman selviksi. Bert jäljensi suunnitelmia, teki muistiinpanoja ja sai laadituksi varsin ymmärrettävän ja tyydyttävän jäljennöksen tärkeimmistä piirustuksista. Sitten hän rupesi miettimään niitä.

Viimein hän nousi huoaten, kääri kokoon alkuperäiset piirustukset, joita hän oli ennen säilyttänyt rintasuojustimessaan, ja pisti ne takkinsa povitaskuun; sijaan hän pani erittäin huolellisesti laatimansa jäljennökset. Tätä tehdessään hänellä ei ollut mielessään mitään aivan selvää suunnitelmaa, hänestä tuntui vain vastenmieliseltä luopua kokonaan salaisuudestaan.

Kauan hän mietiskeli perinpohjaisesti — päätään nyökyttäen. Sitten hän sammutti valon, laskeutui jälleen vuoteeseen ja rakensi suunnitelmia, kunnes nukkui.

6.

Myöskin jalosukuinen kreivi von Winterfeld nukkui vähän sinä yönä, mutta hän olikin niitä henkilöitä, joille ei riitä unta pitkälti ja jotka aikansa ratoksi ratkaisevat päässään shakkiproblemeja. Sinä yönä hänellä olikin erikoisen vaikea problemi selvitettävänä.

Hän yllätti Bertin tämän ollessa vielä vuoteessa ja nauttiessa kahvia ja leipää, jotka muuan sotilas oli hänelle tuonut. Kreivillä oli salkku kainalossaan, ja varhaisessa kirkkaassa aamuvalossa hänen likaisen harmaa tukkansa ja tukevat, hopeasankaiset silmälasinsa tekivät hänet melkein suopean näköiseksi. Hän puhui englantia sujuvasti, mutta äänsi sitä aito saksalaiseen tapaan. Aluksi hän lausui muutamia lieviä kohteliaisuuksia, kumarsi, otti oven takaa pöydän ja saranatuolin, sovitti edellisen Bertin ja itsensä väliin, istuutui jälkimäiselle, yskähti kuivasti ja avasi salkkunsaa. Sitten hän laski kyynänpäänsä pöydälle nipisti alahuultaan molemmilla etusormillaan ja katseli Bertiä suurin silmin, niin että tämä joutui hämilleen. "Herra Butteridge, te tulitte luoksemme vastoin tahtoanne", hän virkkoi viimein.

"Mistäs sen päätätte?" kysyi Bert toinnuttuaan hämmästyksestään.

"Päätin sen kartoistanne. Ne olivat kaikki Englannin karttoja. Ja ruokavaroistanne. Ne olivat huviretkä varten. Sitäpaitsi olivat köytenne sotkeutuneet. Te olette kiskonut niistä — onnistumatta. Ette voinut hallita ilmapalloa, ja joku toinen mahti on tuonut teidät luoksemme. Eikö totta?"

Bert mietti.

"No niin — missä on tuo nainen?"

"Hä! — mikä nainen?"

"Te lähditte matkaan naisen kanssa. Se on päivän selvää. Lähditte huviretkelle. Teidän luontoisenne mies — hän ottaa naisen matkaansa. Hän ei ollut mukanaan, kun putositte maahan Dornhofissa. Korissa oli vain hänen päällystakkinsa. Se on tietysti oma asianne. Mutta olenpa hieman utelias."

Bert harkitsi. "Mistäs te sen tiedätte?"

"Päätin sen varusteidenne laadusta. Mihin naisenne on joutunut, sitä en voi saada selville. En myöskään voi sanoa, miksi teillä on sandaalit ja tuollaiset halvat siniset vaatteet. Ne eivät kuulu minun ohjeisiini. Kenties ne ovat joutavuuksia. Virallisesti niihin ei kiinnitetä mitään huomiota. Naiset tulevat ja menevät — olen maailmanmies. Olen nähnyt viisaiden miesten käyttävän sandaaleja, vieläpä kieltäytyvän liharuokaa syömästä. Olen tuntenut miehiä — tai ainakin olen tuntenut apteekkareja —

jotka eivät tupakoineet. Epäilemättä olette jättänyt tuon naisen jonnekin. No niin. Ryhtykäämme asiaan. Korkeampi mahti" — hänen äänensä sävy muuttui, hänen silmänsä näyttivät suurenevan — "on tuonut teidät ja salaisuutenne suoraa päätä meidän luoksemme. Niin on käynyt." Hän taivutti päätään. "Sen on tehnyt Saksan ja prinssimme sallimus. Ymmärrän hyvin, että te kuljetatte aina tuota salaisuutta mukanne. Pelkätte rosvoja ja vakoojia. Niin se joutui kerallanne meille. Herra Butteridge, Saksa ostaa sen."

"Ostaako?"

"Ostaa", sanoi sihteeri tarkastellen kiinteästi Bertin sandaaleja, jotka oli heitetty nurkkaan. Hän heräsi mietteistään, tarkasteli hetkisen muistiinpanojaan, ja Bert silmäili hänen ruskeita, kurttuisia kasvojaan täynnä odotusta ja kauhua. "Minut on valtuutettu lausumaan", sanoi sihteeri yhä katsellen pöydälle levitetyjä papereitaan, "että Saksa on aina halunnut ostaa salaisuutenne. Me olemme todellakin odottaneet sitä innokkaasti — hyvin innokkaasti. Ainoastaan siitä syystä, että pelkäsimme teidän isänmaallisuudesta tehneen salaisen liiton Englannin sotaministeriön kanssa, me käyttäydyimme varovaisesti keskustellessamme suuren keksintönne ostamisesta. Nyt me voimme empimättä suostua ehdotukseenne ja maksaa sata tuhatta puntaa."

"Tuhat tulimmaista!" huudahti Bert huumaantuneena.

"Mitä tarkoitatte?"

"Koski päätäni", sanoi Bert, kohottaen kätensä sidotulle otsalleen.

"Vai niin. Olen myöskin valtuutettu sanomaan, että mitä tulee tuohon jaloon, väärin syytettyyn naiseen, jota te olette niin urheasti puolustanut englantilaista tekopyhyyttä ja tunteettomuutta vastaan, niin on koko Saksan aatelisto hänen puolellaan."

"Nainenko?" Bert virkkoi heikosti, mutta muisti sitten Butteridgen lemmentarinan. Olikohan tuo ukko lukenut kirjeetkin? Kylläpä hän siinä tapauksessa mahtoi pitää häntä aika tulikekälleenä. "Oh! Se juttu on aivan selvä", hän sanoi. "Sitä minä en ensinkään epäillyt. Minä —"

Hän vaikenä. Sihteeri tuijotti kerrassaan kauhistuttavasta Bertin mielestä ennätti kulua kokonainen ikuisuus, ennenkuin hän antoi katseensa jälleen vaipua. "No niin, kuten suvaitsette. Nainen on teidän asianne. Olen suorittanut tehtäväni. Ja paroonin arvon voitte myöskin saada. Suostumme kaikkeen, herra Butteridge." Hän rummutti pöytää hetkisen ja jatkoi sitten: "Voin kertoa teille, että tulitte luoksemme käänteentekeväenä hetkenä. Nyt voin huoletta ilmaista teille suunnitelmamme. Koko maailma on tunteva sen, ennenkuin lähдете jälleen tästä laivasta. Sota on kenties jo julistettu. Me menemme — Amerikkaan. Laivastomme laskeutuu ilmasta Yhdysvaltain kimppuun — se maa ei ole missään suhteessa varustautunut taisteluun. Ovat aina luottaneet Atlantan. Ja merilaivastoonsa. Olemme valinneet määrätyn kohdan se on toistaiseksi päälliköiden salaisuus — jonka me anastamme, ja sitten laadimme varastopaikan — jonkinlaisen sisämaan Gibraltarin. Siitä on tuleva — niin, kuinka sanoisin? — kotkan pesä. Sinne meidän ilmalaivamme kokoontuvat, siellä ne korjataan, ja sieltä ne lentelevät yli koko maan herättäen kauhua kaupungeissa, pitäen vallassaan Washingtonia, ottaen väkisin, mitä tarvitaan, kunnes meidän ehtomme hyväksytään. Ymmärrättekö?"

"Jatkakaa vaan!" sanoi Bert.

"Olisimme voineet suorittaa kaiken tämän omillakin ilmalaivoillamme, mutta teidän lentokoneenne tekee suunnitelmamme täydelliseksi. Siitä saamme paremman drachenfliegerin, ja sen lisäksi meidän ei tarvitse enää pelätä Englantia. Ilman teitä Englanti, jota te niin suuresti rakastitte ja joka on niin huonosti palkinnut teitä, tuo fariseuksien ja matelijain maa, ei voi tehdä mitään — ei yhtään mitään! Kuten huomaatte, puhun teille aivan suoraan. No niin, olen valtuutettu sanomaan, että Saksa tunnustaa kaiken tämän. Haluamme saada teidät käytettäväksemme, tehdä teistä ylimmän lentopäällikkömme. Me tahdomme teidän johdollanne varustaa lauman ampiaisia. Me tahdomme, että te johdatte tätä voimaa. Ja juuri Amerikkaan perustettavalla asemallamme me tarvitsemme teitä. Siksi me hyväksymme tinkimättä ehdot, jotka viikkoja sitten esititte — saatte sata tuhatta puntaa ennakkomaksuna, palkaksi kolme tuhatta puntaa vuodessa, eläkkeeksi tuhannen puntaa vuodessa ja paroonin arvonimen, kuten halusitte. Nämä ovat ohjeeni."

Hän ryhtyi jälleen tutkimaan Bertin kasvoja.

"Aivan oikein, luonnollisesti", sanoi Bert hiukan hengästyneenä, mutta muuten päättäväisenä ja tyynenä. Ja hänen mielestään oli nyt aika ryhtyä toteuttamaan yöllisiä suunnitelmia.

Sihteeri tutkiskeli yhä tarkkaavaisesti Bertin kaulusta. Vain hetkiseksi hänen katseensa siirtyi sandaaleihin.

"Vartokaas, kun mietin hiukkasen", sanoi Bert, johon katse teki lamauttavan vaikutuksen. "Kuulkaas nyt!" hän virkkoi viimein kasvoillaan erittäin suora ilme. "Salaisuus on minun hallussani."

"Niin on."

"Mutta en tahdo, että Butteridge nimi tulee tunnetuksi — ymmärrätkö? Olen ajatellut asiaa."

"Hienotunteisuuttako?"

"Aivan niin. Te ostate salaisuuden — ainakin minä annan sen teille — omistajalta — ymmärrätkö?" Hänen äänensä petti hieman, ja toinen tuijotti yhä. "Tahdon tehdä kaupat salanimellä. Ymmärrätkö?" Sihteeri tuijotti yhä. Bert ajelehti kuin pyörteeseen joutunut uija. "Nähkääs, aion ottaa nimen Smallways. Paroonin nimestä en välitä, olen muuttanut mieleni. Ja rahat tahdon saada huomiota herättämättä. Ne sata tuhatta puntaa on maksettava pankkeihin kolmekymmentä tuhatta Lontoon piirikunnan haaraosastoon Kentin Bun Hiilissä, heti kun luovutan teille suunnitelmat, kaksikymmentä tuhatta Englannin pankkiin, puolet jäännöksestä johonkin hyvään ranskalaiseen pankkiin ja toinen puoli Saksan valtiopankkiin. Juuri niin ne on sijoitettava. Mutta ei Butteridgen nimeen. Ne on sijoitettava Albert Peter Smallwaysin nimeen; sen minä aion ottaa itselleni. Siinä on ensimmäinen ehto."

"Jatkakaa!" virkkoi sihteeri.

"Seuraava ehto on se", sanoi Bert, "ett'ette rupea tutkimaan omistusoikeutta, ette kysele, kuinka sen sain. Ymmärrätkö? Tässä mä olen — toimitan teille tavarat, asia on aivan selvä. Muutamat ihmiset eivät häpeä väittää, ettei keksintö ole omani. Mutta se on minun — ihan varmaan, siitä ei ole puhettakaan. Mutta en tahdo, että sitä asiaa ruvetaan penkomaan. Tahdon selvän sopimuksen, jossa se myönnetään. Ymmärrätkö?"

Tämä "Ymmärrätkö?" häipyi syvään hiljaisuuteen.

Lopulta sihteeri huokasi, nojautui taaksepäin tuolissaan, otti esille hammastikun ja käytti sitä apunaan Bertin asiaa miettiessään. "Mikä tuo nimi olikaan?" hän kysyi viimein pannen pois hammastikun. "Minun on kirjoitettava se muistiin."

"Albert Peter Smallways", sanoi Bert lempeällä äänellä.

Sihteeri kirjoitti sen paperille suoriuduttuaan oikeinkirjoitushankaluuksista, jotka aiheutuivat siitä, että kirjaimilla on kummassakin kielessä eri nimet.

"Ja nyt, herra Smallways", hän sanoi lopuksi nojautuen taaksepäin ja ruveten jälleen tuijottamaan, "kertokaapa, miten te saitte käsiinne herra Butteridgen ilmapallon?"

7.

Kun kreivi von Winterfeld viimein poistui Bert Smallwaysin luota, tämä tunsu itsensä peräti tyhjäksi ja köykäiseksi, sillä hänen oli täytynyt kertoa koko juttu.

Hän oli keventänyt omantuntonsa putipuhtaaksi. Aivan yksityiskohtiin asti oli hänen täytynyt syventyä. Hänet oli pakotettu selittämään sininen puku, sandaalit, "Aavikon dervissit" — kaikki tyyni. Jonkun aikaa tieteellinen into hallitsi sihteerä, ja suunnitelmien kohtalo pysyi ratkaisematta. Rupesipa hän pohtimaan kysymystä, kutka pallossa olivat ensin olleet. "Luultavasti", hän sanoi, "tuo nainen oli se oikea. Mutta se asia ei kuulu meihin."

"Tämä on varsin omituinen ja hullunkurinen juttu, mutta pelkäänpä prinssin pahastuvan. Hän toimii päättäväisesti kuten tavallisesti — hän toimii aina ihmeteltävän päättäväisesti, kuten Napoleon. Heti, kun hänelle oli kerrottu teidän laskeutuneen Dornhofin leiriin, hän sanoi: 'Tuokaa hänet! Tuokaa hänet! Sen on tähteni tehnyt!' Hänen kohtalonsa tähti! Ymmärrätkö? Hän pettyy. Hän määräsi, että teidän on tultava herra Butteridgenä, mutta te ette ole tehnyt niin. Te olette koettanut, luonnollisesti; mutta huonolla menestyksellä. Hän arvostelee ihmisiä erittäin oikein, ja ihmisten on parasta vastata hänen odotuksiaan. Varsinkin juuri nykyään."

Hän asettui omituiseen asentoonsa, nipistäen etusormillaan alahuultaan. Hän puhui melkein tuttavallisesti. "Tämä on noloa. Minä koetin lausua epäilyksiä, mutta niitä ei otettu huomioon. Prinssi ei kuuntele. Hän on ilmassa kärsimätön. Kenties hän ajattelee, että hänen tähtensä on tehnyt hänelle kepposen. Kenties hän arvelee *minun* petkuttaneen häntä." Hän veti otsansa ryppyihin ja imaisi sisään suupielensä.

"Onhan minulla suunnitelmat", huomautti Bert.

"Aivan oikein, niin onkin. Mutta nähkääs, herra Butteridge herätti romanttisuutensa tähden

prinsissä mielenkiintoa. Herra Butteridge oli niin paljon enemmän — oh! — kuvasta päättäen. Pelkäänpä, ett'ette kykene johtamaan leirimme lentokoneosastoa, kuten hän toivoi teidän tekevän. Hän oli itse luvannut tehdä sen...

"Ja sitten Butteridgen maailmanmaine — se olisi painanut meidän puolellemme... No, katsotaanpa, mitä tässä voidaan tehdä." Hän kurotti kättään. "Antakaa paperit minulle."

Herra Smallwaysin olemuksen valtasi jäätävä kylmyys. Hän ei vielä elämänsä lopullakaan ollut selvillä siitä, itkikö hän vai eikö, mutta varmasti hänen äänessään oli kyyneleitä. "Kuulkaapas nyt!" hän vastusteli. "Enkö minä saa — mitään niistä?"

Sihteeri silmäili häntä hyväntahtoisesti. "Te ette ansaitse mitään!" hän sanoi.

"Olisinhan voinut repiä ne."

"Ne eivät ole teidän!"

"Tuskinpa ne olivat hänenkään."

"Tarpeetonta maksaa mitään."

Bert näkyi saavan rohkeutta epätoivoiseen tekoon. "Soo!" hän sanoi kahmaisten takkiaaan. "Vai tarpeetonta!"

"Rauhoittukaa", sanoi sihteeri. "Kunnetkaa! Te saatte viisi sataa puntaa. Minä lupaan sen. Sen verran teen teidän hyväksenne, enempää en voi. Ottakaa se summa minulta. Mikä tuon pankin nimi olikaan? Kirjoittakaa se tähän. Kas niin! Sanonpa teille, ettei prinssin kanssa ole leikkitelemistä. En luule, että hän oli eilen illalla teihin tyytyväinen. En voi vastata hänestä. Hän odotti Butteridgeä, ja nyt te pilasitte koko jutun. Prinssi — en oikein ymmärrä sitä, hän on omituisessa tilassa. Sen on tehnyt lähtöhetken jännitys ja tämä suuremmoinen liitelemine ilman halki. En voi taata hänen tekojaan. Mutta jos kaikki käy hyvin, niin toimitan teille viisi sataa puntaa. Riittääkö se? Antakaa minulle nyt paperit."

"Senkin kitupiikki!" sanoi Bert, kun ovi oli sulkeutunut. "Saamarin kitupiikki! — Saituri!"

Hän istuutui tuolille ja vihelteli jonkun aikaa hiljalleen.

"Kylläpä olisi pettynyt, jos olisin repinyt ne palasiksi! Olisin voinut tehdä sen."

Hän hieroi nenänsä vartta miettiväisenä. "Pilasin koko jutun. Ei olisi pitänyt puhua salanimestä... Hätäilnit, poikaseni — nuolaisit, ennenkuin tipahti. Tekisi mieli potkaista itseäni.

"No, eihän tulos sentään ole varsin huono", hän jatkoi. "Viisi sataa puntaa... Eihän se olekaan *minun* salaisuuteni. Niinhän se on, kuin olisin löytänyt tieltä viisi sataa puntaa.

"Paljonkohan piletit Amerikasta Englantiin maksaa?"

8.

Myöhemmin samana päivänä Bert Smallways seiso peräti masentuneena ja järkyttynä prinssi Karl Albertin edessä.

Keskustelu kävi saksankielellä. Prinssi oli omassa hytissään, joka sijaitsi ilmalaiivan keulassa; se oli viehättävä huone, kalustona korituoleja ja -pöytiä, etuseinällä koko huoneen levyinen akkuna. Hän istui vihreällä veralla verhotun pöydän ääressä, rinnallaan von Winterfeld ja kaksi muuta upseeria, ja edessään heillä oli joukko Amerikan karttoja, Butteridgen kirjeet ja salkku sekä kasa irtonaisia papereita. Bertiä ei pyydetty istumaan, ja hän saikin seisoa koko haastattelun ajan. Von Winterfeld kertoi hänen tarinansa, ja tuon tuostakin Bert erotti sanat ilmapallo ja Butteridge. Prinssin kasvot pysyivät ankarina ja pahaa ennustavina, upseerit tarkastelivat niitä varovaisesti tai vilkaisivat Bertiin. Tuossa tarkastelussa oli jotain omituista uteliaisuutta, levottomuutta. Sitten prinssin mieleen juolahti jotain, ja he rupesivat keskustelemaan piirustuksista. Prinssi kysyi äkkiä Bertiltä englannin kielellä: "Oletko milloinkaan nähnyt tämän koneen nousevan ilmaan?"

Bert hätkähti. "Näin sen Bun Hillin luona, Teidän Kuninkaallinen Korkeutenne."

Von Winterfeld selitti tarkemmin. "Kuinka nopeasti se liikkui?"

"En voi sanoa, Teidän Kuninkaallinen Korkeutenne. Sanomalehdet, ainakin *Daily Courier*, sanoivat

kahdeksankymmentä englanninpeninkulmaa tunnissa."

He keskustelivat siitä jonkun aikaa saksan kielellä.

"Voiko se pysyä paikallaan? Ylhäällä ilmassa? Sen juuri haluan tietää."

"Se saattoi leijaila kuin ampiainen, Teidän Kuninkaallinen Korkeutenne", sanoi Bert.

"*Viel besser, nicht wahr?*" virkkoi prinssi von Winterfeldille ja jatkoi sitten saksan kielellä jonkun aikaa.

Hetken kuluttua he lopettivat pakinansa, ja molemmat upseerit katsahivat Bertiin. Toinen soitti kelloa, ja salkku jätettiin palvelijalle, joka vei sen pois.

Sitten he palasivat Bertin asiaan, ja prinssi oli ilmeisesti taipuvainen kohtelevaan häntä ankarasti. Von Winterfeld pani vastaan. Luultavasti puututtiin jumaluuksopillisiinkin näkökohtiin, sillä monesti mainittiin sana "Gott". Keskustelijat pääsivät viimein johonkin lopputulokseen, ja nähtävästi von Winterfeld sai toimekseen ilmoittaa sen Bertille.

"Herra Smallways", hän sanoi, "te olette saanut tässä laivassa jalansijan häpeämättömästi ja järjestelmällisesti valehtelemalla."

"Ei siinä juuri järjestystä ollut", virkkoi Bert. "Minä —"

Prinssi viittasi häntä vaikenemaan.

"Ja Hänen Ylhäisyytensä voi kohdella teitä kuin vakoojaa ainakin."

"Älkääs nyt! — Minä tulin myymään —"

"Ssh!" sanoi toinen upseereista.

"Mutta koska onnellinen sattuma on tehnyt teidät Jumalan välikappaleeksi ja te siten olette saattanut tämän Butteridgen lentokoneen Hänen Ylhäisyytensä käsiin, niin teidät on päätetty armahtaa. Niin — te toitte hyviä sanomia. Te saatte jäädä tähän laivaan, kunnes sopivassa tilaisuudessa voimme vapautua teistä. Ymmärrättekö?"

"Me kuljetamme häntä", lisäsi prinssi kammottavasti tuijottaen, "*Als Ballast.*"

"Te seuraatte meitä", sanoi von Winterfeld, "paarlastina. Ymmärrättekö?"

Bert avasi suunsa kysyäksään noista viidestä sadasta punnasta, mutta pelastava älyn kipinä sai hänet vaikenemaan. Hän kohtasi von Winterfeldin katseen, ja hänestä näytti siltä, että sihteerin nyökkäsi kevyesti. "Mene!" sanoi prinssi tehden kädellään suuren liikkeen ovea kohti. Bert katosi kuin myrskytuulen ajama lehti.

9.

Mutta ennen ylläkerrottua pelottavaa kohtausta Bert oli tarkastellut *Vaterlandia* päästä toiseen. Retki oli tuntunut hänestä hauskalta, vaikka mielessä liikkui pahoja aavistuksia. Useimpien Saksan ilmalaivaston miehen tavoin Kurt ei tietänyt juuri sanottavia ilmapurjehduksesta, ennenkuin hänet komennettiin uuden lippulaivan upseeriksi. Mutta hän oli peräti innostunut tähän uuteen ihmeelliseen aseeseen, jonka Saksa oli niin äkkiä hankkinut. Poikamaisella kiihkeydellä ja ihastuksella hän näytteli sitä Sertille, aivan kuin lapsi, joka uutta leikkikalua näytellessään tutustuu siihen toistamiseen. "Tarkastetaanpa koko laiva", hän sanoi mielihyvällä. Hän huomautti erittäinkin kaiken keveyttä, alumiiniputkien runsasta käyttöä, tiivistetyllä vedyllä täytettyjä, joustavia pieluksia; väliseininä oli jäljitellyllä nahalla peitettyjä vetysäiliöitä, yksinpä ruoka-astiatkin oli laadittu perin ohuiksi ja niiden onnto sisusta tehty ilmattomaksi, joten ne painoivat tuskin nimeksikään. Missä lujuuksia tarvittiin, siellä oli käytetty uutta Charlottenburg-seosta, n.s. saksanterästä, maailman sitkeintä ja kestäväntä metallia.

Tilasta ei ollut puutetta. Tila ei merkinnyt mitään, kunhan ei paino lisääntynyt. Laivan asuttava osa oli kahdensadan viidenkymmenen jalan pituinen ja hytit sijaitsivat kahdessa kerroksessa. Niiden yläpuolella oli omituisia pikku torneja, joissa oli suuret akkunat ja ilmanpitävät kaksinkertaiset ovet ja joista saattoi katsella avaria kaasusäiliöitä. Tämä sisäpuoli teki Bertiin syvän vaikutuksen. Hän ei ollut milloinkaan ennen tietänyt, ettei ilmalaiva ollut mikään yhtämittäinen kaasusäkki, jossa ei ollut muuta kuin kaasua. Nyt hän näki yläpuolellaan sen selkärangan ja suuret kylkiluut, "neuraliset ja haemaliset

kanavat", sanoi Kurt, joka oli lukenut hieman biologiaa.

"Melkeinpä niin!" myönsi Bert, vaikk'ei hänellä ollut pienintäkään aavistusta noiden sanojen merkityksestä.

Sinne voitiin kiinnittää pieniä sähkölamppuja, jos jotakin joutui yöllä epäkuuntoon. Olipa siellä tikapuitakin. "Mutta eihän kaasun keskelle voi mennä", väitti Bert. "Ei sitä voi hengittää."

Luutnantti avasi erään kaapin oven ja otti esille sukeltajan asun kaltaiset varusteet. Niihin kuuluivat öljytystä silkistä laadittu puku ja tiivistetyllä ilmalla täytetty säiliö sekä kypärä, jotka olivat aluminiumin ja jonkun keveän metallin sekoituksesta tehtyt. "Me voimme päästä aivan turvallisesti sisäpuoliseen verkkolaitokseen käsiksi ja paikata vuodot sekä kuulien tekemät repeämät", hän selitti. "Tässä on verkkolaitosta sekä sisä- että ulkopuolella. Koko ulkokuori on niin sanoakseni köysiverkkoa."

Ilmalaivan asuttavan osan perästä alkoi räjähdysaineiden varasto, joka ulottui sen keskivaiheille asti. Siinä oli erilaisia pommeja, enimmäkseen lasikuorisia. Saksalaisilla ilmalaivoilla ei ollut muita tykkeitä kuin yksi pieni pom-pom (käytämme vanhaa, buurisodan aikuista englantilaista pilanimeä), joka oli keulararvekkeella kotkan sydämen kohdalla. Varastosta johti kaasusäiliöiden alitse perässä sijaitsevaan konehuoneeseen peitetty kangaskäytävä, jonka pohjaan oli kudottu aluminiumilankoja ja sivulle laadittu köysikaide; sitä myöten ei Bert kuitenkaan kulkenut eikä siis milloinkaan tullut nähneeksi koneita. Mutta hän nousi päin ankaraa ilmavirtaa, jolla tuulettaminen toimitettiin, pitkin tikapuita, jotka johtivat jonkinlaista kaasunpitävää käytävää myöten halki etumaisen suuren ilmasäiliön sille pienelle rarvekkeelle, jolla sijaitsi kaukopuhelin ja kevyt pom-pom-tykki kuula-arkkuineen. Tämä rarveke oli tehty aluminiumi-magnesiumiseoksesta. Ylä- ja alapuolella pöhötti ilmalaivan kiinteä, kallion tapainen rinta ja musta kotka levitti siipiään niin suunnattomana, että sen äärimmäiset osat katosivat pullistuvan kaasusäiliön taakse.

Ja etäällä, leijailevien kotkien alapuolella, kenties neljänkin tuhannen jalan syvyydessä oli Englanti, joka näytti aamuauringon valossa varsin pieneltä ja turvattomalta.

Huomatessaan sen Englanniksi Bert tunsu äkkiä ja odottamatta isänmaallisia tunnonvaivoja. Hänessä heräsi aivan uusi ajatus. Hän olisi yhtäkaikki saattanut repiä nuo paperit palasiksi ja heittää ne pois. Eivät nämä ihmiset olisi voineet tehdä hänelle suuriakaan. Ja jos olisivatkin, niin eikö englantilaisen pitäisi kuolla maansa puolesta? Tähän asti tuo ajatus oli melkein tukehtunut kilpailuun kiihottavan arkielämän huoliin. Hänen mielensä muuttui perin alakuloiseksi. Hän tajusi, että hänen olisi varemmin pitänyt nähdä asia siinä valossa. Miksi hän ei ollutkaan nähnyt asiaa siinä valossa varemmin?

Niin, eikö hän ollut tavallaan kavaltaja?...

Hän ihmetteli, miltä ilmalaivasta mahtoi näyttää tuolta alhaalta käsin. Epäilemättä järisyttävältä ja musertavalta.

Kurt kertoi, että kuljettiin Manchesterin ja Liverpoolin väliä. Näköalan poikki ulottuva kimmeltävä juova oli Laivakanava ja etäällä näkyvä vyöryvä oja, joka oli täynnä aluksia, Merseyn vuono. Bert oli kotoisin Etelä-Englannista, hän ei ollut milloinkaan käynyt pohjan puolella, ja lukemattomat tehtaot ja savupiiput — jälkimäiset olivat nyt suurimmaksi osaksi hyljättyt ja savuttomat, sillä sijaan oli tullut suunnattomia sähkölaitoksia, jotka nielivät oman nokensa — vanhat maantiesillat, raitiotieverkot, tavaravajat ja likaisen harmaat rakennukset ja hujan hajan risteilevät kadut tekivät häneen ränsistyneen esikaupungin vaikutuksen. Siellä ja täällä oli ikäänkuin verkkoon tarttuneina vainioita ja maanviljelyselämän jäännöksiä. Epäilemättä tässä sekamelskassa oli myöskin museoita, raatihuoneita ja tuomiokirkkojakin osoittamassa kunnallisen ja uskonnollisen järjestyksen teoreettisia keskuksia. Mutta Bert ei voinut nähdä niitä, ne eivät pistäneet lainkaan esiin tuosta sekavasta taulusta, jonka kokoon kasatut työläisasunnot ja työpaikat, myymälät ja yksinkertaiset kirkot ja kappelit muodostivat. Ja tämän teollisuussivistyksen leimalla merkityn maiseman yli liukuivat saksalaisten ilmalaivojen varjot kuin kiireesti uiva kalaparvi...

Kurt ja Bert rupesivat pakinoimaan ilmapurjehdustaidosta ja lähtivät hetken kuluttua alararvekkeelle, jotta Bert saisi nähdä drachenfliegerit, jotka oikean siiven ilmalaivat olivat edellisenä iltana ottaneet hinattavikseen; niitä oli nyt jokaisen laivan perässä kolme tai neljä kappaletta. Ne näyttivät näkymättömien nuorien nenässä kiitäviltä suunnattomilta leijoilta. Niillä oli pitkä neliskulmainen pää ja litteä pyrstö sekä sivuilla propellit.

"Noihin tarvitaan suurta taitoa — suurta taitoa!"

"Niinpä tietenkä!" Äänettömyys.

"Onko teidän koneenne erilainen, herra Butteridge?"

"Aivan erilainen", vastasi Bert. "Enemmän hyönteisen, vähemmän linnun kaltainen. Ja se hyrisee, eikä se ajelehdi tuolla tavoin. Mitähän noilla on virkaa?"

Kurt ei ollut itsekään siitä selvillä ja selitteli parhaillaan, kun Bert kutsuttiin prinssin luo kuulusteltavaksi, kuten varemmin olemme kertoneet...

Ja kun tutkinto oli päättynyt, putosivat Butterridgen viimeiset jäännökset Bertin yltä kuin vaatteet, ja hän muuttui Smallwaysiksi. Sotamiehet lakkasivat tekemästä hänelle kunniaa, ja upseerit eivät olleet hänestä tietävinäänkään, paitsi luutnantti Kurt. Hänet ajettiin ulos sievästä hytistään ja ahdettiin tavaroineen luutnantti Kurtin kumppaniksi, tämä kun oli upseereista nuorin. Linnunpää-upseeri palasi asuntoonsa, yhä vielä hiljakseen kiroillen ja kantaen käsissään parranajotarpeita, saapaspuita, kevyitä hiusharjoja, käsipeilejä ja pomaadarasioita. Bert joutui Kurtin luo senvuoksi, ettei koko laivassa ollut ainoatakaan muuta paikkaa, minne hän olisi saattanut kallistaa sidotun päänsä. Mutta hänen oli määrä aterioida miehistön kera.

Kurt saapui sisään ja seisoen hajasäärin tarkasteli häntä hetkisen, kun hän istui masentuneena uudessa asunnossaan.

"No, mikä teidän oikea nimenne on?" kysyi Kurt, joka oli saanut vain vaillinaisia tietoja asiain uudesta tilasta.

"Smallways."

"Minä ajattelin, että teissä oli hiukan petkuttajaa — silloinkin, kun luulin teitä Butteridgeksi. Kiittäkää onneanne, että prinssi pysyi niin tyynenä. Hän on hirveän vaarallinen, kun hän suuttuu. Häntä ei arveluttaisi vähääkään heittää teidän laisenne mies ulos laivasta, jos sen asianhaarat vaatisivat... Ne sysäsivät teidät minun vastuikseni, mutta tämä on minun hyttini."

"Kyllä koetan muistaa", sanoi Bert.

Kurt poistui, ja palatessaan hän toi mukanaan erään kuvan, jonka hän kiinnitti seinään. Se oli Siegfried Schmalzin "Sodan jumala", tuo hirvittävä, musertava olento, joka viikinkikypärä päässään, punainen viitta yllään ja miekka kädessään kahlaa hävityksen halki. Ulkonäöltään se muistutti erittäin suuresti prinssi Karl Albertia, jonka mieliksi se oli maalattu.

VIIDES LUKU.

Taistelu Atlannin pohjoisosassa.

1.

Prinssi Karl Albert oli tehnyt Bertiin valtaavan vaikutuksen. Häntä pelottavampaa henkilöä ei Bert ollut milloinkaan kohdannut. Hän täytti Smallwaysin sielun intohimoisella kammolla ja vastenmielisyydellä. Kauan istui Bert yksinään Kurtin hytissä, toimittamatta mitään ja uskaltamatta edes avata oveakaan, peläten joutuvansa tuon kauhistavan olennon läheisyyteen.

Siitä johtui, että hän luultavasti sai viimeiseksi kuulla uutisen, jonka langaton sähkölennätin pala palalta toi ilmalaivaan. Atlannin keskiosassa raivosi suuri meritaistelu.

Hän kuuli sen lopulta Kurtilta.

Kurt astui sisään koettaen olla Bertistä välittämättä, mutta mutisten kuitenkin itsekseen englannin kielellä. "Suuremmoista!" Bert kuuli hänen sanovan. "Hei!" hän huomautti, "väistykäähän siitä arkulta." Ja hän kaivoi esille kaksi kirjaa ja salkullisen karttoja. Hän levitti ne saranapöydälle ja syventyi niitä tarkastelemaan. Hetkisen hänen saksalainen kurintuntonsa kamppaili hänen englantilaista suoruttaan ja luonnollista ystävällisyyttä sekä puheliaisuutta vastaan, lopulta se joutui tappiolle.

"Nyt se on käynnissä, Smallways", hän virkkoi. "Mikä sitten, herra?" Bert kysyi murtuneena ja kunnioittavasti.

"Kahakka! Amerikkalaisten Pohjois-Atlannin osasto ja melkein koko meidän laivasto ovat toistensa kimpussa. Meidän *Eiserne Kreuz* on saanut kyllikseen ja vajoaa, ja vihollisten *Miles Standish* se on heidän suurimpiaan — on uponnut koko miehistöineen. Kaiketi torpedojen työtä. Se oli isompi alus

kuin *Karl der Grosse*, mutta viisi tai kuusi vuotta vanhempi... Taivas! Kunpa voisimme nähdä sen, Smallways. Tasapää tappelu sinisellä ulapalla, kaikki riippuu tykeistä, ja jokainen laiva kiittää täyttä vauhtia!"

Hän levitti karttansa, hänen täytyi päästä puhumaan, ja niin hän teki Bertille selkoa asemasta meritaistelutantereella.

"Kas tässä", hän sanoi, "30° 50' pohjoista leveyttä, 30° 50' läntistä pituutta. Hyvän päivämatkan päässä meistä, ja kaikki kulkevat etelälounaaseen minkä ennättävät. Paha kyllä me emme saa nähdä siitä rahtuistakaan. Ei vilahdukseltakaan!"

2.

Molempien valtojen keskinäinen suhde Atlannin pohjoisosassa oli siihen aikaan varsin omituinen. Yhdysvallat olivat tosin Saksaa mahtavampi merivalta, mutta amerikkalaisen laivaston päävoima liikuskeli vielä Tyvenellä merellä. Sotaa oli pelätty eniten Aasian puolelta, sillä aasialaisten ja valkoihoisten välit olivat käyneet tavattoman uhkaaviksi ja Japanin hallitus osoittautui odottamattoman jäykkäniskaiseksi. Saksalaisten ryhtyessä hyökkäykseen toinen puoli Amerikan merivoimaa viivyskeli Manillan luona ja n.s. toinen laivasto oli sijoitettu Tyvenen meren poikki aasialaisen pääaseman ja San Franciscon välille. Itäisellä rannikolla Amerikalla ei ollut muuta kuin Pohjois-Atlannin osasto. Se oli paluumatkalla Ranskassa ja Espanjassa vierailtuaan ja pumppasi parhaillaan keskellä Atlantia polttoöljyä lotjistaan — sillä useimmat aluksista olivat höyrylaivoja — kun kansainvälinen asema kärjistyi äärimmilleen. Siihen kuului neljä panssarilaivaa ja viisi panssaroitua risteilijää, jotka olivat melkein panssarilaivain vertaisia; viimeksi mainituista ei yksikään ollut rakennettu myöhemmin vuotta 1913. Amerikkalaiset olivat tottuneet ajattelemaan, että Suur-Britannian voi luottaa suojelevan Atlantia rauhoitettuna alueena, ja senpä vuoksi he eivät saattaneet kuvitellakaan itäisen rannikkonsa joutuvan laivastohyökkäyksen alaiseksi. Mutta aikoja ennen sodanjulistusta — itse toisena helluntaipäivänä — oli koko Saksan laivasto, kahdeksantoista panssarilaivaa ja lukuisasti polttotarvelotjia sekä rahtialuksia, jotka kuljettivat ilmalaivastoa varten tarvittavia varastoja, kulkenut Calais'n salmesta ja suunnannut rohkeasti matkansa suoraa päätä New Yorkia kohti. Saksalaisia panssarilaivoja oli siis kaksi kertaa enemmän kuin amerikkalaisia, ja sen lisäksi ne olivat paremmin aseistetut ja uudenaikaisempia ainakin seitsemässä oli Charlottenburgin teräksestä valmistetut koneet ja kaikissa samasta teräksestä laaditut tykit.

Laivastot joutuivat lähetysten keskiviikkona, ennenkuin sotaa olisi lopullisesti julistettu. Amerikkalaiset alukset olivat uudenaikaiseen tapaan asettuneet hajalleen noin kolmenkymmenen meripeninkulman päähän toisistaan ja koettivat pysytellä saksalaisten ja joko itäisten valtioiden tai Panaman välissä; sillä joskin oli tärkeätä puolustaa rannikkokaupunkeja, varsinkin New Yorkia, niin vielä välttämättömämpää oli suojella kanavaa hyökkäykseltä, joka estäisi päävoimaa palaamasta Tyveneltä mereltä. Epäilemättä, selitti Kurt, se koetti nyt päästä mahdollisimman nopeasti valtameren poikki, "ellei japanilaisilla ole ollut samaa aikomusta kuin saksalaisilla". Oli ilmeisesti aivan mahdotonta, että amerikkalainen Pohjois-Atlannin osasto olisi voinut toivoa lyövänsä saksalaiset. Mutta jos onni oli suopea, niin se saattoi antautua hidastuttavaan taisteluun ja tuottaa viholliselle sellaisia vaurioita, ettei rannikon puolustajain tarvinnut pelätä ylen voimakasta hyökkäystä. Sen velvollisuus ei ollut voittaa, vaan uhrautua, mikä on vaikein työ maailmassa. Sillä välin voitiin New Yorkin, Panaman ja muiden tärkeimpien paikkojen vedenalainen puolustus järjestää jossain määrin tehoisaksi.

Tällainen oli asema merellä, ja helluntaiviikon keskiviikkoon asti se pysyi ainoana seikkana, johon amerikkalaiset kiinnittivät huomiota. Silloin he kuulivat ensi kertaa, kuinka suuremoinen Dornhofin ilmapurjehdusleiri todella oli ja että merihyökkäykseen saattoi mahdollisesti liittyä myöskin ilmahyökkäys. Mutta perin omituista on, miten vähän sen ajan sanomalehtiin luotettiin; esim. suurin osa New Yorkin asukkaita ei uskonut mitä laajinta ja seikkaperäisintä selontekoa saksalaisesta ilmalaivastosta todeksi, ennenkuin se oli näkyvissä.

Kurt puhui puolittain itsekseen. Hänellä oli edessään Mercatorin projektiosissa laadittu kartta, keinuen laivan liikkeiden mukaan hän jutteli tykeistä ja tonnimäärästä, laivoista ja niiden rakenteesta, voimasta nopeudesta, sotajohteellisista seikoista ja toimintapaikoista. Upseerien pöydässä hän pysyi ujoutensa vuoksi pelkkänä kuuntelijana, mutta nyt se ei enää hillinnyt häntä.

Bert seiso vieressä, puhuen perin vähän, mutta seuraten Kurtin sormeja, kun se liikkui kartalla. "Sanomalehdissä on jo kauan puhuttu tällaisista asioista", hän huomautti. "Ajatelkaas, että nyt ne toteutuvat!"

Kurt tuns *Miles Standishin* seikkaperäisesti. "Se oli oikea peeveli ampumaan — oli saavuttanut parhaat tulokset. Taisivat meikäläiset viedä voiton, vai kuinka? Olisinpa ollut mukana. Mikähän meidän laivoista sen tuhosi? Ehkä se sai pommin koneisiinsa. Aika taistelu! Mitähän *Barbarossa* toimittaa?" hän

jatko. "Se on minun vanha laivani. Ensiluokkainen se ei ole, mutta silti hyvä. Kyllä se vaan on lennättänyt pari luotia kohdalleen, jos vanha Schneider on tähtäämässä. Ajatelkaapas, siellä ne nyt rusikoivat toisiaan, isot tykit jyskivät, pommit räjähtävät, varastot syöksyvät ilmaan, rautaa lentää kuin korsia, niin kuin olemme vuosikausia uneksineet! Luultavasti me lennämme suoraa päätä New Yorkiin — ihan kuin se ei olisi mikään työ. Eivätpä taida kaivata meitä tuolla ulapalla. Se on meidän puoleltamme pelkkä varjotaistelu. Kaikki meikäläiset lotjat ja kuormalaivat kulkevat New Yorkia kohti muodostamaan meille uivan varaston. Ymmärrättekö?" Hän naputti karttaa etusormellaan. "Me olemme tässä. Kuormasto kulkee tuolla, sotalaivat työntävät tuolla amerikkalaiset tieltämme..."

Kun Bert meni miehistön ruokailuhuoneeseen illallisannostaan saamaan, kiinnitti tuskin kukaan häneen huomiota, jokunen vain osoitti häntä toisille. Jokainen puhui taistelusta, lausui arveluita, teki vastaväitteitä — toisinaan syntyi aika hälinä, niin että aliupseerien täytyi komentaa miehiä hiljenemään. Oli saapunut uusi viesti, mutta hän ei tajunnut siitä sen enempää, kuin että se kertoi *Barbarossasta*. Muutamat miehistä tuijottivat häneen ja hän kuuli useat kerrat nimen "Butteridge". Mutta kukaan ei häirinnyt häntä, ja hän sai muitta mutkitta annoksen keittoa ja leipää, kun hän jonon viimeisenä joutui jakajan luo. Hän oli jo pelännyt, ettei ruokaa riittäisikään hänelle, ja silloin hän ei olisi tietänyt mitä tehdä.

Myöhemmin hän uskalsi lähteä pienelle riippuvalle parvekkeelle yksinäisen vartijan luo. Sää oli vielä oivallinen, mutta tuuli yltyi ja ilmalaiva alkoi heilua enemmän. Hän tarttui lujasti kaidepuuhun ja tunsi huimausta. Maata ei näkynyt enää, kaikkialla kohosi ja laskeusi sinertävä ulappa suurina vesivuorina. Leveiden sinisten aaltojen keskellä keikkui likaisenharmaa vanha kuunari, jonka mastossa liehui Englannin lippu — mitään muuta laivaa ei ollut näkyvässä.

3.

Illalla alkoi tuulla kovin ja ilmalaiva keikkui kuin pyöriäinen kiitäessään ilman halki. Kurt kertoi useiden miesten olevan merikipeitä, mutta Bertille ei tuo liikunto tuottanut haittaa, hän kun oli onnekseen sellaisia omituisen hyvävatsaisia, joista tulee oivallisia merimiehiä. Hän nukkui hyvin, mutta heräsi varhain valoon ja huomasi Kurtin hoippuen etsivän jotain. Hän löysi sen viimein arkusta ja piti sitä epävarmana kädessään — se oli kompassi. Sitten hän tutki karttaansa.

"Me olemme muuttaneet suuntaa, ja joutuneet tuuleen", hän sanoi. "En pääse selville. Olemme kääntyneet New Yorkista etelään päin. Aivan kuin menisimme ottamaan osaa —"

Hän puhui vielä jonkun aikaa itsekseen.

Päivä koitti sateisena ja tuulisena. Akkuna oli ulkopuolelta kostea, joten he eivät voineet nähdä sen lävitse. Oli myöskin sangen kylmä, ja Bert päätti pysyä vaipojensa sisällä arkulla, kunnes torvi kutsui aamiaisannosta noutamaan. Syötyään sen hän lähti ulos parvekkeelle, mutta ei voinut erottaa muuta kuin ohitse ajelehtivia pilviä ja lähimpien ilmalaivojen hämärät ääriiviivat. Vain silloin tällöin hän näki pilvikerroksen lomitse vilahdukselta harmaan meren.

Myöhemmin aamulla *Vaterland* muutti korkeusasemaansa ja kiiti äkkiä pilvien yläpuolelle, lähes kolmentoista tuhannen jalan korkeuteen, kuten Kurt kertoi.

Bert oli hytissään ja tuli huomanneeksi sumun häviävän akkunasta. Hän katsahti ulos ja näki uudelleen tuon päivänpaisteisen pilvitasangon, jonka hän oli ensin huomannut ilmapallosta. Saksalaiset ilmalaiivat kohosivat yksitellen tuosta valkeasta merestä, kuten kalat nousevat näkyviin syvästä vedestä. Hän tuijotti hetkisen ja juoksi sitten pienelle parvekkeelle nähdäkseen tätä ihmettä paremmin. Alhaalla oli pilvimaailma ja myrskyinen sää, joka vyöryi mahtavana koilliseen päin, ilma hänen ympärillään oli kirkas ja kylmä ja tyyni — tuntui vain heikko viima ja siellä täällä ajelehti jokunen lumihiuatale. Koneiden jyske kuului hiljaisuuden halki. Tuo suunnaton lauma toinen toisensa jälkeen kohoavia ilmalaivoja näytti omituisilta, kaameilta hirviöiltä, jotka tunkeutuivat kerrassaan outoon maailmaan...

Joko ei meritaistelusta ollut sinä aamuna saapunut uutisia tai prinssi piti ne omana hyvänään puolipäivään asti. Silloin rupesi satelemaan sanomia, jotka saattoivat luutnantin hurjasti kiihtymään.

"*Barbarossa* on tehty rammaksi ja uppoaa", hän huusi. "Gott im Himmel! Der alte Barbarossa! Aber welch ein braver Krieger!"

Hän astuskeli ympäri keinuvaan hyttiä ja oli jonkun aikaa kokonaan saksalainen.

Sitten hän muuttui jälleen englantilaiseksi. "Ajatelkaahan, Smallways! Tuo vanha laiva, jonka me pidimme niin puhtaana ja siistinä! Kaikki murskana, rauta lentää sirpaleina, ja tutut pojat — Gott! — nekin lentävät! Tulikuumaa vettä ruiskuaa, tulta leiskuu, ja tykit halkeilevat! Räjähtävät palasiksi niin kuin kaikki muukin! Puuvilla ei estä sitä — ei mikään! Ja minä olen täällä — niin lähellä ja niin kaukana!

Der alte Barbarossa!"

"Entäs toiset laivat?" Bert kysyi hetken kuluttua.

"Gott! Olemme menettäneet *Karl der Grossen*, parhaimman ja suurimman laivoistamme. Siihen törmäsi yöllä muuan englantilainen höyrylaiva, joka sotkeutui taisteluun — koettaessaan selviytyä väljemmille vesille. Siellä raivoaa myrsky. Englantilainen muserti nokkansa ja kelluu avutonna! Semmoista taistelua ei ole ollut koskaan — ei koskaan ennen! Hyviä laivoja ja hyviä miehiä molemmin puolin — myrsky ja pimeyttä ja aamunkoitto ja keskellä valtamerta täydessä vauhdissa! Ei yhtään vedenalaisia! Ammutaan vaan tykeillä! Toinen puoli laivoistamme on menettänyt mastonsa, joten emme saa niistä tietoja. 30° 38' pohjoista leveyttä, 40° 31' läntistä pituutta — missä se onkaan?"

Hän kaivoi jälleen esiin karttansa ja tuijotti siihen kuitenkin mitään näkemättä.

"Der alte Barbarossa! En saa sitä mielestäni — pommi konehuoneeseen, tuli leiskahtaa päteistä, lämmittäjät ja koneenkäyttäjät kärventyvät kuoliaiksi. Miehet, joiden kanssa olen elänyt, Smallways — miehet, joiden kanssa olen läheisesti jutellut! Heidän päivänsä koitti lopultakin! Eikä se ollutkaan heille onneksi!

"Rampana ja uppoaa! Kaikille ei taitane riittää onnea taistelussa. Vanha Schneider rukka! Mutta olenpa varma, että hän antoi samalla mitalla takaisin!"

Siten heille tihkui kaiken aamua uutisia taistelusta. Amerikkalaiset olivat menettäneet toisenkin laivan, jonka nimeä ei tunnettu; *Hermann* oli vahingoittunut koettaessaan suojella *Barbarossaa*... Kurt harhaili kuin häkkiin suljettu eläin pitkin ilmalaivaa, kulki milloin kotkan alla sijaitsevalle keulaparvekkeelle, milloin pienelle riippuvalle parvekkeelle, milloin tarkasteli karttojaan. Hänestä tarttui Bertankin se tunne, että taistelu tapahtui aivan lähellä. Mutta kun Bert lähti parvekkeelle, oli kaikkialla autiota ja hiljaista. Ylhäällä siinti kirkas, tummansininen taivas ja alhaalla levisi väreilevä harso liikkumattomia, ohuita päivänpaisteisia höyhenpilviä, joiden lävitse näkyi huimasti kiitäviä sadepilviä, mutta merta ei vilahdukseltakaan. Jyskien työskentelivät koneet, ja pitkä, aaltoileva ilmalaivaliuta kiiruhti lippulaivansa perässä kuin joutsenlauma johtajaansa seuraten. Koneiden jyskinää lukuunottamatta kaikki kävi äänettömästi kuin unessa. Mutta jossain alhaalla, missä tuuli ja satoi, tykit jyrisivät, pommit osuivat räjähtäen, ja miehet ahersivat ja kuolivat vanhaan sotatapaan.

4.

Iltapäivän kuluessa alapuolella oleva sää lientyi, ja meri tuli paikoitellen jälleen näkyviin. Ilmalaivasto laskeutui verkalleen alemmaksi, ja auringonlaskun aikaan nähtiin haaksirikkoinen *Barbarossa* kaukana idän puolella. Smallways kuuli miesten kiiruhtavan käytävää pitkin ja lähti uteliaana parvekkeelle, missä puolikymmentä upseeria tarkasteli kaukoputkilla panssarilaivan avutonta hylkyä. Sen luona oli kaksi muuta alusta, toinen tyhjennetty öljysäiliö, joka kohosi sangen korkealle vedestä, toinen kuormalaiva. Kurt seisoi parvekkeen päässä, hiukan erillään toisista.

"Gott!" hän virkkoi lopulta laskien kaukoputken silmiltään, "aivan kuin näkisi vanhan ystävän katkaistuina neninä — odottamassa viimeistä iskuja. Vanha *Barbarossa*!"

Äkinäisen mielijohteen pakottamana hän ojensi kaukoputkensa Bertille, joka kaikkien hylkimänä oli tähystellyt hänen käsivarsiansa alitse ja erottanut merellä vain kolme mustanruskeata juovaa.

Bert ei ollut milloinkaan ennen nähnyt mitään tuon isonnetun, hieman himmeän kuvan veroista. Avuttomana kelluva panssarilaiva ei ollut vain kolhittu, se oli murskattu. Ihmeellistä, että se vielä pysyi pinnalla. Tuhon olivat tuottaneet voimakkaat koneet. Pitkän yöllisen ajon kestäessä se oli joutunut erilleen toveriensa piiristä *Susquehannan* ja *Kansas Cityn* väliin. Huomattuaan sen olevan niin lähellä nämä jättäytyivät järeille, kunnes se oli melkein ensinmainitun panssarilaivan kupeella, ja kutsuivat merkeillä avukseen *Theodore Rooseveltin* ja pienen *Monitorin*. Aamun koittaessa *Barbarossa* havaitsi joutuneensa saarroksiin. Taistelua oli kestänyt vain viisi minuuttia, kun idästä ilmestyi *Hermann* ja heti sen jälkeen *Fürst Bismarck* lännestä, pakottaen amerikkalaiset lähtemään tiehensä. Mutta ne olivat jo ennättäneet raadella sen repaleiksi purkamalla pitkän pakonsa aikana kasaantuneen kiukkunsa siihen. Bertin mielestä se näytti pikemmin eriskummalliselta sotkuiselta metalliröykkiöltä kuin panssarilaivalta. Tuskin hän saattoi erottaa sen eri osia toisistaan.

"Gott!" mutisi Kurt ottaen vastaan Bertin ojentaman kaukoputken — "Gott! Da waren Albrecht der gute Albrecht und der alte Zimmermann — und von Rosen!"...

Kauan sen jälkeen kuin *Barbarossa* jo oli häipynyt hämärään ja etäisyyteen, hän viipyi vielä parvekkeella tähystellen kaukoputkellaan, ja hyttiinsä palattuaan hän oli harvinaisen hiljainen ja miettiväinen.

"Tämä on hurjaa leikkiä, Smallways", hän virkkoi viimein — "sota on hurjaa leikkiä. Tällaisen tapahtuman jälkeen sitä katselee toisin silmin. Moni mies on saanut puuhata, jotta *Barbarossa* tulisi valmiiksi, ja siellä oli miehiä — sellaisia ei tapaa joka päivä. Albrecht — siellä oli muuan mies nimeltään Albrecht — soitti sitraa ja sepitti tilapääruneja. Mitenkähän hänen lienee käynyt? Hän ja minä — me olimme erittäin läheisiä ystäviä — saksalaiseen tapaan."

5.

Smallways heräsi keskellä yötä. Hytti oli pimeä, siinä veti, ja Kurt kuului puhuvan itsekseen saksan kielellä. Hän näkyi hämärästi akkunan luona, jonka hän oli avannut. Hänen kasvoillaan päilyi tuo kylmä, kirkas, kalpea valo, joka ei ole niin paljon valoa kuin pimeyden väistymistä, joka luo mustia varjoja ja usein ennustaa aamunkoittoa yläilmoissa.

"Mikäs nyt on?" kysyi Bert.

"Hiljaa!" sanoi luutnantti. "Ettekö kuule?"

Hiljaisuudessa kuului kovia pamahduksia, yksi, kaksi, sitten hetken päästä kolme nopeasti peräkkäin.

"Taivas!" sanoi Bert — "tykkejä!" ja joutui silmänräpäyksessä luutnantin rinnalle. Ilmalaiva oli vielä sangen korkealla, ja merta peitti ohut pilvikerros. Tuuli oli liehtynyt, ja seuraten Kurtin sormen ohjausta Bert erotti hämärästi tuon värittömän harson lävitse ensin punaisen hohteen, sitten nopean punaisen välähdyksen ja sitten pienen matkan päässä siitä toisen. Hetken ajan tuntui siltä, että ne olivat äänettäviä leimahduksia, ja vasta sitten, kuin oli jo lakannut odottamasta, kajahti myöhäinen jymähdys. Kurt puhui saksaa, perin nopeasti.

Torven kutsu kajahti ilmalaivan halki.

Kurt hypähti pystyyn, sanoi jotain kiihtyneellä äänellä, käyttäen yhä saksaa, ja astui ovelle.

"Kuulkaahan! Mikäs nyt on?" huusi Bert. "Mitäs tämä on?"

Luutnantti pysähtyi hetkeksi oviaukkoon, kuvastuen tummana valaistua käytävää vastaan. "Te pysytte täällä, Smallways. Älkää tulko näkyviin. Me ryhdymme taisteluun", hän selitti ja katosi.

Bertin sydän alkoi sykkiä kiivaasti. Hän tuns徠 leijailevansa korkealla taistelevien laivojen yläpuolella. Iskisivätkö he kuin haukka linnun niskaan? "Taivas!" hän kuiskasi lopulta kammon valtaamana.

Pom!... pom! Hän huomasi etäällä toisen — punertavan leimahduksen vastaavan ensimmäiseen. *Vaterlandissa* oli tapahtunut muutos, jota hän ei voinut selittää, ja sitten hän havaitsi koneiden jyskeen hiljentyneen melkein kuulumattomaksi sykinnäksi. Hän pisti päänsä ulos akkunasta ja näki kalpeassa valossa toisten ilmalaivojen liikkuvan enää tuskin huomattavasti.

Torvi kajahti jälleen, ja siihen vastattiin toisista laivoista. Tulet sammuiivat; laivat kuvastuivat hämärinä, tummina möhkäleinä syvänsinistä taivasta vastaan, jolla vielä vilkkui jokunen tähti. Kauan he leijailivat, hänen mielestään äärettömän kauan, ja sitten hän kuuli ilmaa pumpattavan pikku palloon, ja verkalleen vaipui *Vaterland* pilviä kohti.

Hän kurottautui eteenpäin, mutta ei voinut nähdä, seurasiiko muu laivasto heitä, yläpuolella ulospäin pullistuvat kaasusäiliöt olivat tiellä. Tuossa salaisessa, äännettömässä laskeutumisessa oli jotain, joka kiihotti ankarasti hänen mielikuvitustaan.

Pimeys syveni joksikin aikaa, viimeinen kalpeneva tähti hävisi taivaanrannasta, ja hän tuns徠 pilvien kylmentävän läheisyyden. Sitten alapuolella punertava hehku kävi äkkiä ääri viivoiltaan selväksi, muuttui liekeiksi. *Vaterland* taukosi laskeutumasta ja leijui väijyen paikoillaan ja, kuten näytti, huomaamattomana juuri erään ajelehtivan pilvikerrostuman alapuolella, kenties tuhannen jalan päässä taistelevista.

Yön kuluessa meritaistelu ja peräytymisretki olivat joutuneet uuteen vaiheeseen. Amerikkalaiset olivat taitavasti ja sukkelasti vetäneet kokoon lentävän linjansa päät, kunnes se lopulta muodosti kolonnan ja oli hyvän matkaa etelässä hajallaan ja löyhästi ajavista saksalaisista. Pimeässä ennen aamunkoittoa he olivat sitten muuttaneet suuntaa ja höyryivät kiinteässä ryhmässä pohjoista kohti aikoen tunkeutua saksalaisten taistelulinjan lävitse ja hyökätä sen laivaston kimppuun, joka pyrki New Yorkiin saksalaista ilmalaivastoa avustamaan. Paljon oli muuttunut siitä, kuin laivastot joutuivat ensi kerran tekemisiin keskenään. Amerikkalainen amiraali, O'Connor, tiesi nyt hyvin ilmalaivojen olemassaolon, eikä hänen tarvinnut enää kiinnittää päähuomiotaan Panamaan, koska vedenalaisen laivaston ilmoitettiin saapuneen sinne Key Westistä [Yhdysvaltain laivastoasema Floridan eteläkärjessä. Suom. muist.] ja *Delaware* sekä *Abraham Lincoln*, molemmat mahtavia ja aivan uudenaikaisia laivoja,

olivat jo Rio Grandessa, kanavan Tyvenen meren puoleisessa päässä. *Susquehannalla* sattunut höyrykattilan räjähdys oli kuitenkin hidastuttanut hänen liikettään, ja aamun koittaessa tämä laiva oli niin lähellä *Bremeniä* ja *Weimaria*, että ne hyökkäsivät heti kimppuun. Joko se oli hyljättävä tai oli antauduttava taisteluun. O'Connor valitsi jälkimäisen ehdon. Taistelu ei ollutkaan ensinkään toivoton. Tosin saksalaisilla oli useampia ja voimakkaampia laivoja, mutta ne olivat hajallaan lähes neljänkymmenen viiden meripeninkulman pituisessa linjassa. Oli siis varsin mahdollista, että amerikkalaisten seitsenlaivainen kolonna ehtisi raadella linjan päästä toiseen, ennenkuin ne voisivat kokoontua taisteluun.

Päivä koitti hämäränä ja pilvisenä, eikä *Bremen*, sen enempää kuin *Weimarkaan*, huomannut joutuvansa tekemisiin useamman laivan kuin *Susquehannan* kanssa, kunnes koko kolonna ilmestyi sen takaa esiin noin meripeninkulman päässä ja hyökkäsi niiden kimppuun. Tällainen oli tila Vaterlandin ilmaantuessa. Punainen hehku, jonka Bert oli nähnyt pilvikerroksen lävitse, tuli onnettomasta *Susquehannasta*; se sijaitsi melkein suoraan alhaalla, sekä keula että perä ilmivalkeassa, mutta taistellen vielä kahdella tykillä ja höyryten verkalleen etelään päin. *Bremen* ja *Weimar*, jotka olivat saaneet useita kolhauksia, etenivät sen luota lounaaseen päin. Amerikkalainen laivasto, *Theodore Roosevelt* etunenässä, ajoi ohitse niiden peräpuolitse kaiken aikaa pommittaen ja pyrki erottamaan ne suuresta uudenaikaisesta *Bismarckista*, joka lähestyi lännestä käsin. Mutta Bert ei tuntenut näiden laivojen nimiä, ja melkoisen ajan hän luuli saksalaisia amerikkalaisiksi ja amerikkalaisia saksalaisiksi taistelijain suunnan erehdyttämänä. Hänestä näytti siltä, että kuusi panssarilaivaa ahdisti kolmea, joita muuan uusi tulokas auttoi, kunnes hänen laskelmansa osoittautuivat vääriksi *Bremenin* ja *Weimarin* ampuessa *Susquehannaa*. Sitten hän oli jonkun aikaa aivan sekaisin. Myöskin tykkien melu saattoi hänet ymmälleen; ne eivät tuntuneet enää jylisevän, ne räiskyivät, ja jokainen heikko välähdys sai hänen sydämensä sätkähtämään odotuksesta. Hän oli ennen tottunut kuvista näkemään panssarilaivat sivulta käsin, nyt ne olivat kuin levällään hänen allaan ja kaikki ylöspäin pistävät osat näyttivät niin kumman tyvistetyiltä. Enimmäkseen kannet olivat autiot, vain siellä ja täällä piileskeli parvi miehiä teräsvarustusten suojissa. Hän näki kaikkien näiden laivojen keinuvan melkoisesti ja räiskivän tykeillään yli pitkien, matalien laineiden aamunkoitteen kylmässä, kirkkaassa valossa. Koko taulu aaltoili verkalleen ilmalaivan pitkän rytmillisen nousun ja laskun mukaan.

Ensiksi ilmestyi näyttämön yläpuolelle vain *Vaterland*. Se leijaili korkealla *Theodore Rooseveltin* yläpuolella, pysyen kaiken aikaa tuon täyttä vauhtia kiitävän aluksen tasalla. Sen täytyi ajoittain näkyä ajalehtivien pilvien lomitse. Muu ilmalaivasto pysyttelihe pilvikatoksen yläpuolella kuuden tai seitsemän tuhannen jalan korkeudessa, keskustellen lippulaivan kanssa langattoman sähkölennättimen avulla, mutta karttaen joutumasta tykistötulen alaiseksi.

Varmaan ei tiedetä, mihin aikaan onnettomat amerikkalaiset havaitsivat, että taisteluun oli ilmestynyt uusi osakas. Heidän kokemuksistaan ei ole mitään selontekoa olemassa. Meidän on parhaamme mukaan koetettava kuvitella, miltä taistelun kiihottamasta merimiehestä tuntui, kun hän äkkiä kohotti katseensa ja näki yläpuolellaan suunnattoman äänettömän haamun, joka oli suurintakin panssarilaivaa isompi ja veti perässään Saksan lippua. Hetken kuluttua, sikäli kuin taivas selkisi, sellaisia laivoja ilmestyi yhä useampia hajaantuvien pilvien lomitse, ja kaikki näkyivät ylimielisinä halveksivan tykkejä ja panssareita, kaikki lensivät nopeasti pysyäkseen alhaalla raivoavan taistelun tasalla.

Alusta loppuun saakka ei *Vaterlandia* ammuttu ainoallakaan tykillä, vain muutama kivääri suunnattiin sitä kohti. Täytyy pitää pelkkänä sattumana sitä, että yksi sen miehistä sai surmansa. Eikä se myöskään ottanut osaa taisteluun ennen kuin vasta lopulla. Se lensi tuhon omaksi tuomitun amerikkalaisen laivaston yläpuolella, ja prinssi ohjaili langattoman lennättimen avulla sen toverien liikkeitä. Sillä välin *Vogel-stern* ja *Preussen*, perässään puoli tusinaa drachenfliegereitä, kiitivät täyttä vauhtia edelle ja laskeutuivat sitten pilvien läpi noin viiden meripeninkulman päässä amerikkalaisista. Theodore Roosevelt laukaisi heti keulapuolen suuret tykit, mutta pommit räjähtivät etäällä *Vogel-sternin* alapuolella, ja viipymättä leijaili alaspäin tusina yhden miehen drachenfliegereitä hyökkäykseen valmiina.

Kurkottaen päätään hytin akkunasta Bert näki koko tapahtuman, aeroplaanin ja panssarilaivan ensimmäisen kamppailun. Hän näki noiden eriskummallisten saksalaisten drachenfliegerien, joilla oli leveät laakeat siivet, neliskulmainen pää ja pyörillä varustettu ruumis, kiitävän mies selässään halki ilman kuin lintuparvi. Oikealla eräs keikahti pahoin, syöksyi jyrkästi ylös ilmaan, räjähti kovasti paukahtaen ja vaipui loimoten mereen. Toinen putosi suin päin veteen ja näkyi aaltoihin osuessaan lentävän palasiksi. Hän näki *Theodore Rooseveltin* kannella pikkuruisten miesten, joista erotti vaan päät ja jalat, kiireimmän kautta valmistautuvan ampumaan toisia. Sitten etumaisin lentokone syöksyi Bertin ja amerikkalaisen laivan kannen väliin, ja jyrähtäen osui sen pommi tarkasti keulapatteriin, saaden vastaukseksi heikkoa kiväärien paukkinää. Rätisten tyhjenivät amerikkalaisen makasiinitykit, ja jymähtäen tuli *Fürst Bismarckista* vastaukseksi pommi. Sitten Bertin ja amerikkalaisen panssarilaivan välitse kulki toinen ja kolmas lentokone, pudottaen alas pommeja, ja neljäs, jonka ratsastajaan oli osunut luoti, keikahti alas ja palasiksi lentäen räjähti luotien raatelemain savutorvien välissä,

lennättäen ne sijoiltaan. Bert näki vilahdukselta pienen mustan olennon hypähtävän lentokoneen käyristyvältä rungolta, osuvan savupiippuun ja putoavan veltttona kannelle, missä räjähdys sen silmänräpäyksessä nielaisi olemattomaksi.

Lippulaivan keulapuolelta kuului hirveä räjähdys, suunnaton kappale metallia näkyi irrottuvan siitä ja sukeltavan mereen, vieden mukanaan miehiä ja jättäen jällelle aukon, johon lentokoneesta kätevästi viskattiin loimuava pommi. Ja sitten Bert erotti kasvavassa armottomassa valossa liiankin selvään, kuinka *Theodore Rooseveltin* vaahtoavassa vanavedessä kamppaili hurjasti joukko pikkuruusia olentoja. Mitä ne olivat? Eivät kai ihmisiä — ei suinkaan? Nuo hukkuvat, ruhjotut pikku oliot raatelivat hapuilevilla sormillaan Bertin sielua. "Hyvä jumala!" hän melkein vikisten valitti. "Hyvä jumala!" Hän katsoi jälleen, ne olivat kadonneet, ja *Andrew Jackson*, jonka mustaa runkoa uppoavan *Bremenin* viimeinen laukaus oli hieman rumentanut, halkoi vettä, joka oli ne niellyt, kahteen kauniisti sopusuhtaiseen aaltoon. Hetkiseksi suunnaton kauhu sokaisi Bertin estäen häntä näkemästä jatkuvaa hävitystyötä.

Sitten kuului hirvittävä jyriinä, johon liittyi sarja pienempiä räjähdyksiä, ja *Susquehanna*, joka oli nyt kolmen meripeninkulman päässä itään käsin, hävisi äkisti kiehuvaan, kuohuvaan syvyyteen. Jonkun aikaa näkyi vain mylleröivää vettä, sitten ryöpsähteli nielusta suunnattomina röyhtäyksinä höyryä, ilmaa, öljyä, vaatetta ja puuta ja ihmisiä.

Se keskeytti taistelun. Bertistä tuo seisaus tuntui pitkältä. Hän huomasi etsivänsä drachenfliegereitä. Erään litistyneet jäännökset uiskentelivat *Monitorin* keulapuolella, toiset olivat kulkeneet ohi pudotellen pommeja amerikkalaisiin laivoihin. Useat keikkuivat vedessä nähtävästi vahingoittumattomina ja kolme tai neljä oli vielä ilmassa, kiertäen suuressa kaareissa emälaivaansa palatakseen. Amerikkalaiset panssarilaivat eivät olleet enää kolonnassa. Pahasti vahingoittunut *Theodore Roosevelt* oli kääntynyt kaakkoon ja *Andrew Jackson*, joka oli saanut aimo kolhauksia, mutta säilyttänyt tykistönsä eheänä, ajoi sen ja yhä vielä vereksen ja voimakkaan *Fürst Bismarckin* väliin suojellakseen edellistä sen tulelta. Länteen olivat ilmestyneet *Hermann* ja *Germanicus* valmiina taisteluun.

Seisahduksessa, joka seurasi *Susquehannan* häviötä, Bert erotti korvia viiltävän äänen, ikäänkuin huonosti voideltu ovi olisi lentänyt auki — *Fürst Bismarckin* miehet hurrasivat.

Ja tuon pysähdyksen kestäessä myöskin aurinko nousi, tumma vesi muuttui heleän siniseksi ja maailman yli tulvi kultaista valoa. Tuntui kuin äkkinäinen hymy olisi levinnyt vihan ja kauhun näyttämölle. Pilviharso oli hävinnyt kuin taikavoiman haihduttamana, ja taivaalla näyttäytyi koko suunnattomuudessaan saksalainen ilmalaiivasto, joka nyt laskeutui saaliinsa kimppuun.

"Pom-pom, pom-pom!" kumisivat tykit, mutta panssarilaivat eivät olleet rakennetut taivasta vastaan taistelemaan, ja amerikkalaiset saivat osumaan vain muutamia kiväärinluoteja, jotka eivät tuottaneet sanottavia vaurioita. Heidän kolonnansa oli nyt murtunut, *Susquehanna* oli kadonnut, *Theodore Roosevelt* jäänyt jällelle ja menettänyt keulatykkinsä, *Monitor* joutunut pahaan pulaan. Molemmat viimeksi mainitut olivat kokonaan lopettaneet ammuttansa ja samaten myöskin *Bremen* ja *Weimar*, kaikki neljä sijaitsivat nyt kuulankantaman päässä toisistaan pakollisessa aselevossa ja yhä pitäen ylhäällä lippujaan. Ainoastaan neljä amerikkalaista alusta, *Andrew Jackson* etunenässä, kulki edelleen kaakkoiseen päin. *Fürst Bismarck*, *Hermann* ja *Germanicus* höyräysivät samaan suuntaan ankarasti ammuskellen. *Vaterland* kohosi verkalleen ilmaan valmistuakseen näytelmän viimeistä näytöstä varten.

Sitten tusina ilmalaivoja, asettuen perätysten, laskeutui rauhallisen nopeasti ilman halki amerikkalaista laivastoa kohti. Ne pysyttelivät parin tuhannen jalan korkeudessa, kunnes ennättivät etumaisten panssarilaivojen kohdalle ja hiukan edelle, vaipuivat sitten äkkiä kuularyöppyyn ja, kulkien juuri hiukkasan nopeammin kuin alapuolella olevat laivat, kylvivät pommeja niiden ohutkuorisille kansille, kunnes ne muuttuivat kohajavaksi, räiskyväksi liekkimereksi. Niin ilmalaiivat kulkivat toinen toisensa jälkeen amerikkalaisen kolonnan ylitse, kun se koetti jatkaa taisteluaan *Fürst Bismarckia*, *Hermannia* ja *Germanicusta* vastaan, ja jokainen ilmalaiiva lisäsi edeltäjänsä synnyttämää hävitystä ja hämmennystä. Amerikkalaisten tykkitulo taukosi melkein kokonaan, jymähti vain jokunen sankarillinen laukaus, mutta he kulkivat yhä eteenpäin, itsepintaisen taipumattomina, verisinä, murskattuina, raivoisesti vastustellen, sylkien luoteja ilmalaivoja kohti, saksalaisten panssarilaivojen armottomasti pommittaessa. Mutta nyt Bert näki niitä vain vilahdukselta hyökkäävien ilmalaivojen lomitse...

Äkkiä Bert huomasi hämmästykseseen, että koko taistelu loittoni ja muuttui vähemmän meluisaksi. *Vaterland* nousi ilmaan, tasaisesti ja äänettömänä, kunnes tykkien jyske ei enää ahdistanut sydäntä, vaan saapui korviin etäisyyden heikentämänä. Pian nuo neljä vaiennutta laivaa, jotka jäivät idän puolelle, olivat vain pieniä kaukaisia esineitä. Mutta oliko niitä neljä? Bert saattoi nyt nähdä vain kolme uiskentelevaa, mustunutta ja savuavaa hylkyä aurinkoa vasten. Mutta *Bremen* oli laskenut vesille kaksi venettä; *Theodore Roosevelt* lähetti myöskin veneitä sinne päin, missä ajelehti pikkuruusia esineitä nousten ja vaipuen Atlannin suurilla, leveillä aalloilla... *Vaterland* ei seurannut enää taistelua. Tuo

kiitävä meteli ajautui kaakkoon päin pieneten ja heiketen yhä enemmän. Eräs ilmalaivoista makasi meressä palavana, näyttäen kaukaiselta, suunnattomalta liekkilähteeltä, ja etäältä lounaan puolelta ilmaantui ensin yksi, sitten kolme saksalaista panssarilaivaa, jotka riensivät tovereitaan auttamaan...

6.

Yhä kohosi *Vaterland*, ja ilmalaivasto nousi sen keralla, kokoontui ja suuntasi kulkunsa New Yorkia kohti. Taistelu häipyi yhä etäisemmäksi, siitä näkyi enää vain tummia haamuja ja savuava keltainen loimu, joka ennen pitkää erottui vain epäselvänä läikkänä kirkkaasta taivaanrannasta ja sitten katosi kokonaan näkyvistä...

Niin oli Bert Smallways siis nähnyt taistelun, jossa olivat ensimmäistä kertaa tulella ilmalaivat ja viimeisen kerran koko sotahistorian omituisimmat ilmiöt, rautaiset panssarilaivat, jotka aloittivat uransa keisari Napoleon III:n uivina pattereina Krimin sodassa ja pysyivät käytännössä seitsemänkymmentä vuotta niellen suunnattomat määrät ihmiskunnan voimia ja varoja. Tuon ajan kuluessa luotiin yli kaksitoista tuhatta viisi sataa näitä kummallisia hirviöitä, joista jokainen oli edeltäjänsä suurempi, voimakkaampi ja murhaavampi. Jokaista vuorostaan tervehdittiin aikansa parhaimpana ennätyksenä, useimmat myytiin kotvan kuluttua rautaromuna. Ainoastaan viisi prosenttia niistä pääsi milloinkaan todelliseen taisteluun. Muutamat tekivät haaksirikon, toiset ajoivat maalle ja särkyivät, useat törmäsivät tapaturmassa vastakkain ja upposivat. Lukemattomien ihmisten elämä uhrattiin niiden palvelukseen, tuhansien insinöörien ja keksijäin loistava nero ja kärsivällisyys, arvaamattomia rikkauksia ja ainesvarastoja. Niiden tähden ihmiset saivat kuihtua ja nähdä nälkää, miljoonat lapset käydä ennen aikojaan työhön käsiksi, lukemattomat onnellisen elämän mahdollisuudet raueta tyhjiin. Niitä varten oli mistä hinnasta hyvänsä hankittava rahaa — sellainen oli laki kansakunnan olemassaolosta noina omituisina aikoina. Epäilemättä ne olivat mekaanisten keksintöjen historian eriskummallisimpia, tuhoisimpia ja hyödyttömimpiä jättiläishirviöitä.

Ja sitten pilvissä leijailevat halvat kaasulaitteet hävittivät ne perin pohjin!...

Bert Smallways ei ollut koskaan ennen nähnyt sulaa hävitystä ja käsittänyt, kuinka tuhoisa sota on. Hänen järkytetty mielensä alkoi tajuta, että sellaistaakin oli elämässä. Kaikesta tästä myllertävien vaikutelmien ryöppyisestä tulvavirrasta kohosi ylimmäksi yksi mielikuva — kuva *Theodore Rooseveltin* miehistä, jotka ensimmäisen pommin räjähdettyä olivat kamppailleet vedessä. "Taivas!" hän sanoi sitä muistellessaan; "se olisi voinut sattua minulle ja Grubbille!... Siinä sitä olisi sätkinyt ja saanut vettä kitaansa. Ei kai sitä kauan kestä."

Hän halusi kiihkeästi nähdä, miten nämä seikat olivat Kurtiin vaikuttaneet. Sitäpaitsi hän havaitsi olevansa nälissään. Hän astui epäröiden hytin ovelle ja kurkisti käytävään. Lähellä miehistön ruokailuhuoneeseen johtavaa käytävää seisojien ryhmä ilmalaivan miehiä katsellen jotain, joka oli piilossa häneltä eräessä komerossa. Muuan heistä oli puettu kevyeen sukeltajan asuun, jonka Bert oli jo nähnyt kaasusäiliön tornissa käydessään, ja uteliaisuudesta hän lähti katselemaan tarkemmin tätä henkilöä ja kypärää, joka hänellä oli kinalossaan. Mutta hän unohti kypärän ennätettyään komeron luo, sillä siinä makasi kuolleena nuorukainen, johon *Theodore Rooseveltistä* lennätetty luoti oli osunut.

Bert ei ollut ensinkään havainnut, että *Vaterlandiin* olisi yltänyt luoteja; hän oli kuvitellut olevansa kaiken aikaa tulen ulkopuolella. Hän ei voinut ymmärtää, mikä tuon nuorukaisen oli surmannut, eikä kukaan selittänyt sitä hänelle.

Nuorukainen makasi siinä asennossa, johon hän oli kaatunut ja kuollut; nuttu oli repeytynyt ja kärventynyt, lapaluu murskautunut ja työntynyt ulos, koko vasen puoli ruumista pahoin raadeltu. Verta oli vuotanut runsaasti. Miehet kuuntelivat kypäräniekkaa, kun tämä selitteli asiata ja osoitti permannossa olevaa pyöreätä reikää ja murskautunutta käytävän seinälaudoitusta, johon vihainen kuula oli kohdistanut lopputarmonsensa. Kaikkien kasvoilla oli vakava ilme; nuo vaaleaveriset, sinisilmäiset miehet olivat tottuneet kuuliaisuuteen ja järjestykselliseen elämään, ja tämä ruhjoutunut, märkä, kiusallinen esine, joka kerran oli ollut toveri, tuntui heistä melkein yhtä kummalliselta kuin Bertistäkin.

Pieneltä parvekkeelta päin kiiri käytävää pitkin hurja naurunrähäkki, ja joku puhui — melkein karjui — saksan kielellä voitonriemuisesti.

Siihen vastasivat toiset henkilöt matalammalla ja kunnioittavalla äänellä.

"*Der Prinz*", lausui joku, ja kaikki miehet muuttuivat jäykemmiksi ja vähemmän luonnollisiksi. Käytävään ilmestyi ryhmä henkilöitä, joiden etunenässä astui luutnantti Kurt paperikasaa kantaen.

Hän pysähtyi kuin salaman iskemänä nähdessään komerossa makaavan ruumiin, ja hänen punakat kasvonsa kalpenivat. "Ohoh!" hän äännähti hämmästyneenä.

Prinssi seurasi häntä jutellen olkansa yli von Winterfeldin ja kapteenin kanssa. "No?" hän sanoi Kurtille pysähtyen keskelle lausettaan ja seuraten Kurtin käden viittausta. Hän tuijotti tuohon lyyhistyneeseen olentoon ja näytti ajattelevan hetkisen.

Sitten hän viittasi huolimattomasti nuorukaisen ruumiiseen ja kääntyi kapteenin puoleen.

"Toimittakaa se pois", hän virkkoi saksaksi ja jatkoi matkaansa, päättäen von Winterfeldille kohdistamansa lauseen yhtä hilpeällä äänellä, kuin oli sen aloittanutkin.

7.

Se syvä vaikutelma avuttomina hukkuvista ihmisistä, joka oli jäänyt Bertin mieleen meritaistelusta, sekaantui irroittamattomasti muistoon prinssi Karl Albertin mahtavasta ilmestymisestä, kun tämä viitaten käski *Vaterlandin* miehen ruumiin poistettavaksi. Tähän asti hän oli ajatellut sotaa hilpeäksi, rennoksi, kiihottavaksi tapahtumaksi, jotensakin suuren karnevaalin kaltaiseksi, ja yleensä hupaisaksi ja virkistäväksi. Nyt hän tunsi sen hiukan paremmin.

Seuraavana päivänä hänen pettymystensä seurasi kolmas ilkeä vaikutelma, melkein liian joutava tullakseen kuvatuksi. Sodan aikana sellainen oli pelkkä välttämätön arkitapahtuma, mutta hänen kaupunkilaistunutta mielikuvitustaan se järkytti ankarasti. "Kaupunkilaistuneella" tarkoitamme aikakauden erikoista hempeyttä. Sen ajan yhteenkasaantuneilla kaupunkilaisilla ei ollut lainkaan yhtä laajalle ulottuvaa elämäkokemusta kuin edellisten aikojen ihmisillä; he eivät näet yleensä nähneet koskaan mitään surmattavan, tutustuivat vain kirjojen ja kuvien lieventävän välityksen kautta hengelle käypään väkivaltaisuuteen. Ainoastaan kolme kertaa koko elämässään Bert oli nähnyt kuolleen ihmisen, eikä hän ollut koskaan surmannut mitään sen suurempaa oliota kuin vastasyntyneen kissanpojan.

Tämän kolmannen tärähdyksen hän sai nähdessään, kuinka muuan *Adlerin* miehistä teloitettiin siitä hyvästä, että oli tuonut mukanaan laatikon tulitikkuja. Rikos oli ilmeinen. Mies oli laivaan tullessaan unohtanut, että hänellä oli sellaisia taskussaan. Tämän rikkomuksen suuruutta oli perin pohjin terotettu jokaiselle, ja pitkin laivaa oli ripustettu runsaasti varoitustauluja. Mies selitti puolustukseen tottuneensa niin kovin ilmoituksiin ja olleensa niin kiintynyt työhönsä, ettei hän ollut sovittanut niitä itseensä; hän vetosi huomaamattomuuteen, mikä sotilaille on varsin suuri rikos. Laivan päällikkö julisti hänet syylliseksi ja prinssi vahvisti tuomion langattoman sähkölennättimen avulla. Hänen kuolemaansa päätettiin käyttää varoitukseksi koko laivastolle. "Saksalaiset", selitti prinssi, "eivät olleet kulkeneet hajamielisyydessään Atlantin poikki." Ja jotta tämä kuuliaisuuden ja järjestyksen opetus näkyisi kaikkialla, päätettiin sähköteloituksen tai nukuttamisen asemasta käyttää hirttämistä.

Niinpä ilmalaivasto ryhmittyi lippulaivan ympärille kuin korppiparvi kalalammikossa ruoka-aikana. *Adler* leijaili aivan lippulaivan rinnalla. *Vaterlandin*: koko miehistö kokoontui riippuvalle parvekkeelle, toisten laivojen miehet kapusivat ilmasäiliöille, s.o. nousivat ulkoverkkoa myöten kylkien yläosiin. Upseerit ilmestyivät konetykki-parvekkeille. Bert näki koko laivaston allaan, ja se näytti hänestä kerrassaan suuremmoiselta. Syvällä alapuolella oli kaksi höyrylaivaa, toinen Englannin, toinen Amerikan lippua käyttävä; ne näyttivät peräti pikkuruisilta ja muodostuivat mittapuuksi. Ne olivat äärettömän kaukana. Bert seisoi parvekkeella odottaen uteliaana teloitusta, mutta tunsi itsensä kuitenkin levottomaksi, sillä kymmenkunnan jalan päässä oli tuo hirvittävä vaalea prinssi ja hän tuijotti niin kammottavasti käsivarret ristissä rinnallaan ja kantapäät yhdessä sotilaan tavoin.

Adlerin miestä ryhdyttiin hirttämään. Hänelle mitattiin köyttä kuusikymmentä jalkaa, jotta hän heiluisi kaikkien pahantekijäin nähden, jotka mahdollisesti piilottelivat tulitikkuja tai mietiskelivät jotain samantapaista vallattomuutta. Bert näki tuon miehen seisovan noin kolmen sadan jalan päässä *Adlerin* alaparvekkeella; epäilemättä hän tunsi pelkoa ja sisimmässään kylläkin kapinoitsi, mutta ulkonaisesti hän oli suora ja tottelevainen. Sitten hänet sysättiin alas...

Hän putosi kätet ja jalat ojollaan, kunnes nuora nytkähtäen pingoittui. Nyt hänen olisi pitänyt kuolla ja keikkua muille varoitukseksi, mutta sen sijaan tapahtuikin jotain kammottavampaa. Hänen päänsä, repesi irralleen, ruumis putosi kieppuen mereen, veltona, luonnottoman näköisenä, ja pää kiiti kilpailien perässä. "Uh!" sanoi Bert tarttuen edessään olevaan kaiteeseen, ja moni miehistä mörähti saman tunteen valtaamana.

"Kas niin!" virkkoi prinssi entistään jäykempänä ja ankarampana, tuijotti hetkisen ja nousi sitten portaita myöten ilmalaivaan.

Bert viipyi kauan parvekkeella puristaen tiukasti kaidepuuta. Tuo joutava tapahtuma kauhistutti häntä niin, että hän melkein tunsi ruumiillista kipua. Se voitti hänen mielestään taistelunkin hirveydessään. Hän oli todellakin sangen huonontunut, kelpaamaton sivistynyt henkilö.

Myöhään sinä iltapäivänä Kurt saapui hyttiin ja huomasi hänen kalpeana ja surkean näköisenä lojuvan

arkullaan. Mutta olipa Kurtkin menettänyt jonkun verran entistä reippauttaan.

"Oletteko merikipeä?" hän kysyi. "En!"

"Tänä iltana meidän pitäisi saapua New Yorkiin. Peräpuolella on nousemassa hyvä tuuli. Silloin vasta saamme nähdä jotain."

Bert ei vastannut.

Kurt otti esiin pöydän ja tuolin ja ratisteli hetkisen karttojaan. Sitten hän vaipui synkkiin mietteisiin, jonkun ajan kuluttua hän nousi ja katsoi kumppaniinsa. "Mikä teitä vaivaa?" hän uteli.

"Ei mikään!"

Kurt tuijotti uhkaavasti. "Mikä teitä vaivaa?" hän toisti.

"Näin, kuinka ne hirttivät tuon miehen. Näin, kuinka lentokoneesta putosi mies ja mätkähti suuren panssarilaivan savutorvea vastaan. Näin sen ruumiin tuolla käytävässä. Olen tänään nähnyt liian paljon hävitystä ja murhia. Siitä se johtuu. Min'en siedä sellaista. En tietänyt, että sota oli tällaista. Olen siviilimies. En pidä siitä."

"En *minäkään* pidä", sanoi Kurt. "Kautta taivaan, en!"

"Olen lukenut sodasta ja muusta, mutta kyllä se on toista, kun sen näkee. Minua rupeaa huimaamaan. Minua rupeaa jo huimaamaan. Tuossa ilmapallossa en ollut millänikään, mutta tämä alituinen alaspäin katseleminen ja ihmisten murskaaminen se kustantaa hermoille. Ymmärrätkö?"

"Kyllä ne tottuvat..."

Kurt mietti. "Te ette ole ainoa. Kaikki miehet alkavat hermostua. Sen tekee lentäminen. Luonnollisesti se panee ensin pään hiukan pyörälle. Mitä surmaamiseen tulee, niin meidän pitää vuotaa verta, muuta ei tarvita. Me olemme kesyjä, sivistyneitä ihmisiä. Ja meidän pitää vuotaa verta. Luullakseni laivassa ei ole kymmentäkään sellaista, jotka ovat toden teolla nähneet verenvuodatusta. He ovat toistaiseksi olleet kilttejä, rauhallisia, lainkuuliaisia saksalaisia... Nyt he ovat täällä — nyt ei auta. He ovat nyt hiukan arkaluontoisia, mutta vuottakaahan, kun he pääsevät oikein käsiksi."

Hän mietti. "Jokainen alkaa hiukan hermostua", hän sanoi.

Hän kiintyi jälleen karttoihinsa. Bert istui kyyryksillään nurkassaan, välittämättä hänestä vähääkään. Molemmat pysyivät vaiti jonkun aikaa.

"Minkä vuoksi prinssi hirtätti sen miehen?" Bert kysäsi äkkiä.

"Se oli aivan oikein", sanoi Kurt, "se oli aivan oikein. *Aivan* oikein. Meillähän on säännöt, päivänselvät säännöt, ja tuo tyhmyri pitää taskussaan tulitikkuja —"

"Herra jumala! Sitäpä minä en unohda", sanoi Bert sopimattomasti.

Kurt ei vastannut. Hän mittaili etäisyyttä New Yorkista ja aprikoi. "Minkähänlaisia amerikkalaisten aeroplaanit ovat?" hän sanoi. "Kenties meidän drachenfliegerien kaltaisia... Huomenna tähän aikaan sen tiedämme... Mitähän me saamme tietää? Kenties he ryhtyvät kaikesta huolimatta taisteluun... Kumma taistelu siitä tulee!"

Hän vihelteli hiljaa ja mietiskeli. Hetken kuluttua hän astui ulos hytistä, ja myöhemmin Bert tapasi hänet hämärässä riippuvalla parvekkeella, missä hän tuijotti eteensä ja tuumaili, mitä huomenna saattoi tapahtua. Pilvet verhosivat jälleen meren, ja nousten ja laskien pitkänä kiilana lentävät ilmalaivat näyttivät parvelta outoja lintuja kaaoksessa, jossa ei ollut maata eikä vettä, ainoastaan usvaa ja taivasta.

KUODES LUKU.

New York taistelutantereena.

New York oli saksalaisten hyökkäyksen aikaan suurin, rikkain, monessa suhteessa loistavin ja muutamissa suhteissa turmeltunein kaupunki, mitä maailmassa milloinkaan on ollut. Siinä luonnontieteiden ja kauppa-aikakauden kaupunki oli kehittynyt korkeimpaan muotoonsa, siinä tämän ajan suuruus, valta, häikäilemätön anarkistinen yritteliäisyys ja yhteiskunnallinen hajaantuminen ilmenivät silmiinpistävämmin ja perinpohjaisemmin kuin muualla. Lontoolta se oli jo kauan sitten riistänyt uudenaikaisen Babylonin kunnian, se oli maailman raha-asiain, maailmankaupan ja maailman huvittelun keskusta, ja ihmiset vertasivat sitä muinaisajan profeettain apokalyptisiin kaupunkeihin. Se imi itseensä kokonaisen maanosan varallisuuden, kuten Rooma kerran oli niellyt Välimeren maiden ja Babylon idän rikkaudet. Sen kaduilla tapasi äärimmäistä komeutta ja kurjuutta, sivistystä ja sekasortoa. Toisessa osassa kohosi valojen ja liekkien ja kukkien reunustamia marmoripalatsia, näyttäen sen ihmeellisessä iltahämärässä sanomattoman kauniilta; toisessa synkkä ja uhkaava monikielinen väestö nääntyi äärettömässä ahdingossa, kuhisten luolissaan ja karjatarha-asumuksissaan, hallituksesta välittämättä ja hallituksen tietämättä. Sen paheissa, sen rikoksissa, sen lainsäädännössä, kaikkialla ilmeni julma ja hirvittävä tarmokkuus ja, kuten keskiajan Italian suurissa kaupungeissa, senkin pimeillä kaduilla raivosi yksityinen sota.

Manhattansaaren omituinen muoto — se kun oli molemmin puolin veden kaulaama ja tarjosi laajentumiselle tilaa vain kapealla pohjoiseen ulottuvalla kaistaleella — houkutteli ensin New Yorkin arkkitehdit suosimaan korkeita rakennuksia. Heillä oli yllin kyllin käytettävänä rahaa, aineksia ja työtä, vain tilasta oli puute. Alussa he senvuoksi rakensivat korkealle pakosta. Mutta siten keksittiin kokonainen uusi maailma rakennustaiteellista kauneutta, ihania ylöspäin kohoavia viivoja, ja kauan sen jälkeen, kuin keskustaan ahtautuminen oli tehty tarpeettomaksi rakentamalla vedenalaisia tunneleita, neljä suunnatonta siltaa Hudsonjoen itäisen haaran yli ja kymmenkunta yksiraiteista sähköraitiotietä itään ja länteen päin, jatkettiin yhä vaan ylöspäin pyrkimistä. New York ja sen loistelijat rahaylimystö muistuttivat monessa suhteessa Venetsiaa, esimerkiksi taiteellisessa komeudessa, tavattoman pontevassa valtiollisessa toiminnassa, ylivaltiudessa merenkulun ja kaupan alalla. Mutta veltttoon ja sekasortoiseen sisäiseen hallintoonsa nähden se oli oma itsensä; siinä oli laajoja alueita, joissa laille ei annettu mitään arvoa ja kansalais-sota raivosi keskellä katuja, siinä oli pahantekijäin turvapaikkoja, joihin poliisi ei milloinkaan tunkeutunut. Se oli etnologinen koste. Sen satamassa liehui kaikkien kansakuntain lippuja, ja suurimmillaan ollessaan sen kautta suuntautuva matkustajavirta nousi noin kahteen miljoonaan henkeen vuodessa. Europalle se oli Amerikka, Amerikalle maapallon portti. Mutta New Yorkin kuvaaminen olisi samaa kuin maailman sosiaalisen historian kirjoittaminen. Pyhimyksiä ja marttyyrejä, haaveilijoita ja roistoja, tuhansien rotujen ja uskontojen traditsionit oli tarpeen sen muodostumiseksi, vilisi ja tungeskeli sen kaduilla. Ja kaiken tämän erilaisista ihmisistä ja tarkoituseristä muodostuneen sekasorron yllä liehui tuo omituinen tähtilippu, joka kuvasi samalla elämän jalointa ja vähimmän jalointa seikkaa, toiselta puolen vapautta ja toiselta puolen alhaista kateutta, jota itsekäs yksilö tuntee valtion yhteistä tarkoituserää kohtaan.

New York oli monen miespolven ajan pitänyt sotaa pelkästään sellaisena ilmiönä, joka tapahtui jossain kaukana, vaikutti hintoihin ja toimitti sanomalehdille kiihottavia otsakkeita sekä kuvia. New Yorkin asukkaat tunsivat kenties vieläkin varmemmin kuin englantilaiset, että sota heidän omassa maassaan oli mahdottomuus. He tunsivat itsensä yhtä turvallisiksi kuin katsojat härkätaistelussa; he saattoivat ehkä menettää rahaa tuloksen johdosta, mutta siinä olikin kaikki. Ja tavallisten amerikkalaisten käsitykset sodasta olivat peräisin menneiden aikojen rajoitetuista, värikkäistä, seikkailurikkaista taisteluista. He näkivät sen kuten historiantikin sateenkaaren väreissä väikkyvän usvan läpi, desinfioiduna; se oli tehty hyvänhajuisiksi ja kaikki oleelliset julmuudet hienotuntoisesti peitetty piiloon. He olivat taipuvaisia ajattelemaan, että siinä oli jotain jalostavaa, ja huokailen pahoittelemaan, etteivät enää saaneet sitä itse kokea. He lukivat mielenkiinnolla, melkein päahnaasti, uusista tykeistään, suunnattomista ja yhä suunnattommammista panssarilaivoistaan, uskomattomista ja yhä uskomattommammista räjähdysaineistaan, mutta milloinkaan ei heidän mieleensä juolahtanutkaan, mitä nämä hirvittävät hävitysvälineet saattoivat merkitä heidän omalle elämälleen. Mikäli sen ajan kirjallisuudesta voi päätellä, ne eivät heidän mielestään merkinneet heidän omalle elämälleen yhtään mitään. He ajattelivat, että Amerikka oli suojassa kaikkien pommikasoja keskellä. He hurrasivat lipulle tottumuksesta ja perinnäisen tavan vuoksi, he halveksivat muita kansoja, ja milloin hyvänsä sattui kansainvälisiä selkkauksia, he olivat kiihkeitä isänmaanystäviä, s.o. moittivat ankarasti jokaista oman maan politikoitsijaa, joka ei uhkaillut vastapuoluetta ja kohdellut sitä taipumattoman tylästi. He ärhentelivät Aasialle, ärhentelivät Saksalle ja vielä enemmän Englannille, niin että emämaan ja sen suuren tyttären välejä verrattiin sen ajan pilakuviissa tavallisesti tohvelisankarin ja pahanilkisen nuoren vaimonsuhteeseen. Muuten he hommailivat kaikki työssään ja huvituksissaan, ikäänkuin sota olisi kuollut sukupuuttoon muinaisajan hirviöiden kera...

Ja sitten sota tupsahti maailmaan, joka kaikessa rauhassa mietiskeli enimmäkseen varustautumista ja räjähdysaineiden kehittämistä. Hämmästyneinä huomattiin, että tykit laukesivatkin, että tulenarat ainesröykkiöt lopultakin leimusivat kautta kaiken maailman.

Sodan äkillinen tulo vaikutti New Yorkissa ensin sen, että tavallinen kiihkeys yltyi entistä suuremmaksi.

Sanomalehdet ja aikakauskirjat, jotka ravitsivat amerikkalaisten henkeä — sillä kirjat olivat tässä kärsimättömässä maanosassa muuttuneet yksinomaan kokoojain harrastusten aiheiksi — olivat heti tulvillaan sotakuvia ja otsakkeita, jotka kohosivat rakettien tavoin ja räjähtivät kuin pommit. New Yorkin kaduilla kamppailevaan normaalseen tarmoon liittyi hituinen sotakuume. Varsinkin päivällisaikaan kerääntyi Madisonaukiolle Farragutin muistopatsaan ympärille suuria väkijoukkoja kuuntelemaan isänmaallisia puheita ja hurraamaan niille, ja todellinen kulkutaudin kaltainen kiihko käyttää nutun rintamuksessa pieniä lippuja ja sotamerkkejä valtasi ne suuret laumat nopeasti kulkevia nuoria ihmisiä, jotka aamuisin virtasivat New Yorkiin junilla ja raitiovaunuilla työtä tekemään, palatakseen jälleen kotiin viiden ja seitsemän välissä iltapuolella. Olipa kerrassaan vaarallista olla käyttämättä sotamerkkiä. Sen ajan suurissa huvitteluhuoneustoissa annettiin kaikille esityksille isänmaallinen leima, niissä puhkesi esille hurja innostus, väkevät miehet itkivät nähdessään baletin kohottavan kansallislipun liehumaan, ja erityiset valonheittäjät ja juhlatulitukset hämmästyttivät suojelusenkeleitä. Kirkoissa kansallinen innostus kajahti vakavammassa äänilajissa ja hitaammassa tahdissa, ja Hudsonjoella toimitetut ilma- ja merisota valmistukset kärsivät suurta haittaa lukuisista huvitrekeilijöistä, jotka avuliaasti hurraten tungeskelivat laivoillaan niiden ympärillä. Ampuma-aseita meni suunnattomasti kaupaksi, ja moni ylen hermostunut kansalainen kevensi sydäntään panemalla kaduilla toimeen suuremmassa tai vähemmässä määrin sankarillisia, vaarallisia ja kansallisuontoisia ilotulituksia. Pienet lasten ilmapallot pitkin rihmoineen tuottivat aikamoista haittaa Central Parkissa käveleville. Ja suunnattoman kiihtymyksen vallitessa New Yorkin valtion lainsäätäjäkunta hyväksyi keskeyttämättömässä istunnossa, poiketen jalomielisesti säännöistä ja ennakkotapauksista, molemmissa huoneissa kauan kiistellyn ehdotuksen yleisestä asevelvollisuudesta.

Amerikkalaisen luonteen moittijat ovat taipuvaisia arvelemaan, että aina saksalaisten varsinaiseen hyökkäykseen asti New Yorkin väestö otti sodan liian suuresta määrin siltä kannalta, kuin se olisi ollut valtiollinen mielenosoitus. Mitäpä haittaa, he väittävät, saksalaisille tai japanilaisille sotatoimille voitiin tuottaa sotamerkeillä, pienillä lipuilla, tulituksilla ja lauluilla? He unohtavat, että sellaisissa sodankäyntioloissa, jotka tiede vuosisadan kuluessa oli luonut, siviiliväestö ei voinut tuottaa minkäänlaista suurta vahinkoa viholliselle ja ettei sillä siis ollut mitään syytä menetellä toisin. Lukumäärä ei enää merkinnyt sodassa samaa kuin ennen, ne ajat olivat jo ikipäiviksi ohitse, jolloin nopealiikkeinen jalkaväki ratkaisi taistelut. Sota oli tullut seikaksi, jossa koneisto, erikoisharjoitus ja -taito olivat kaikki kaikessa; se oli muuttunut epädemokraattiseksi. Ja sanottakoon kansan yleisestä kiihtymyksestä mitä tahansa, ei käy kuitenkaan kieltäminen, että Yhdysvaltain hallitus toimi jättevästi, sekä tiedettä että mielikuvitusta hyväkseen käyttämällä, kun maahan aivan odottamatta hyökkäsi aseellinen vihollisvoima. Diplomaattiseen asemaan nähden se tuli aivan yllätetyksi, ja sen laitokset ilmalaivaston rakentamiseksi olivat kerrassaan naurettavat saksalaisten suunnattomiin leireihin verrattuina. Siitä huolimatta se ryhtyi heti työhön osoittaakseen, ettei se henki ollut kuollut, joka oli luonut *Monitorin* ja etelävaltioiden vedenalaiset vuonna 1864. Lähellä West Pointia sijaitsevan ilmapurjehdusleirin päällikkönä oli Cabot Sinclair, ja hän uhrasi vain hetkisen tehontavoitteluun, joka tuona kansanvaltaisena aikana oli niin yleistä. "Me olemme valinneet hautakirjoituksemme", hän sanoi eräälle haastattelijalle, "ja se on: 'He tekivät voitavansa.' Suorikaa nyt tiehenne!"

Omituista on se, että kaikki tekivät voitavansa; ei tunneta ainoatakaan poikkeusta. Heidän ainoa puutteensa oli todellakin vain tyylin puute.

Historiallisessa suhteessa tämän sodan huomattavimpia piirteitä oli se seikka, että Washingtonin viranomaiset pitivät ilmalaiva-puuhansa aivan salassa; samalla se osoitti, ettei sodankäyntiin ensinkään tarvittu demokraattista kannatusta. He eivät välittäneet ilmaista yleisölle ainoatakaan toimenpidettään, eivätpä suvainneet puhua edes kongressillekaan. Jokainen tiedustelu tukahutettiin. Presidentti ja valtiosihteerit kävivät sotaa kerrassaan itsevaltaiseen tapaan. Sen verran he vain ryhtyivät julkisesti toimimaan, että koettivat estää ketään puuhaamasta jonkun erikoisen paikan puolustamiseksi. He tajusivat, että helposti kiihtyvä ja älykäs yleisö tuottaisi suuren vaaran ilmasodassa, jos se rupeisi vaatimaan paikallisia ilmalaivoja ja aeroplaaneja paikallisia etuja puoltamaan. Tämä saattoi heidän oloissaan aiheuttaa sen, että voimat hajaantuisivat. Sitä he varsinkin pelkäsivät, että heidät pakotettaisiin New Yorkin puolustamiseksi ryhtymään liian aikaisin toimimaan. Profeetan kaukonäköisyydellä he havaitsivat saksalaisten tavoittelevan juuri tätä erikoista etua. Sen vuoksi he koettivat kaikin voimin kohdistaa kansan huomiota puolustustykistöön ja kääntää sen ajatukset kokonaan ilmataistelusta. Todellisten valmistustensa naamiona he käyttivät varsin silmiinpistäviä puuhia. Washingtonissa oli aimo varasto laivatykkeitä, ja ne jaettiin nopeasti ja sanomalehdistön suosiollisella avulla erittäin huomiota herättävästi itärannikon kaupunkeihin. Ne sijoitettiin enimmäkseen kukkuloille uhattujen väestökeskustain ympärille. Mutta tämä tykistö ei ollut vielä läheskään kokonaan käyttökunnossa, kun saksalainen ilmalaivasta saapui New Yorkiin. Ja kun se

tapahtui, maailmankaupungin kaduilla tungeskeleva yleisö ahmi sanomalehdistään ihmeellisiä ja ihmeellisesti kuvitettuja selontekoja asioista sellaisista kuin:

SALAMA-SALAISUUS.

Iäkäs tiedemies keksinyt sähkötykin, joka tuhoo ilmalaivan miehistön lennättämällä salaman ylöspäin. Washington tilaa viisi sataa. Sota-asiain sihteeri Lodge on haltioissaan. Arvelee niillä leikattavan saksalaisten siivet. Presidentti kehuu julkisesti tätä sattuvaa sutkausta.

3.

Saksan ilmalaivasto ennätti New Yorkiin ennen, kuin sinne saapui tieto amerikkalaisen merilaivaston tuhosta. Se tuli perille myöhään iltapäivällä, ja ensinnä se huomattiin Ocean Grovesta ja Long Branchista, kun se ilmestyi nopsasti etelän puolelta ja suuntasi kulkunsa luoteeseen. Lippulaiva lensi melkein suoraan Sandy Hookin tulliaseman ylitse, kohoten tällöin nopeasti, ja muutaman minuutin kuluttua Staten saaren tykit saattoivat koko kaupungin tärisemään.

Useita näistä tykeistä hoidettiin erinomaisen hyvin. Eräs lennätti viiden engl. peninkulman päähän ja kuuden tuhannen jalan nousulla pommin, joka räjähti niin lähellä *Vaterlandia*, että muuan sirpale särki akkunaruudun prinssin hytistä. Tämä äkillinen räjähdys sai Bertin vetämään päänsä sisään yhtä sukkelasti kuin säikähtynyt kilpikonna. Koko ilmalaivasto kohosi heti jyrkästi noin kahdentoiasta tuhannen jalan korkeuteen ja kulki siten vaurioitta voimattomiksi käyneiden tykkien ylitse. Lentäessään ilmalaivat järjestyivät laakean V:n muotoon, jonka kärki oli suunnattu kaupunkia kohti. Sen yläpuolelle ennätettyään nuo hirviöt jäivät paikoilleen, riippuen suunnattomina ja ihmeellisinä iltavalaistuksessa, ylevän välinpitämättöminä siitä, että niiden alapuolella silloin tällöin leimahtaen räjähti raketteja ja pommeja.

Molemmiin puolin syvennyttiin tarkasteluun. Naivi ihmisluonto vei hetkeksi voiton sotaisuudesta; alhaalla olevien miljoonain ja ylhäällä leijuvien tuhansien mielenkiinto oli yhtä silmiinpistävä. Ilta oli odottamattoman ihana — ainoastaan jokunen ohut tasainen pilvikaistale himmensi taivaankannen kirkkautta. Tuuli oli tauonnut, luonnossa vallitsi ääretön rauha ja hiljaisuus. Etäisten tykkien kumea jyske ja vaarattomat raketit, jotka räjähtivät pilvien tasalla, tuntuivat tarkoittavan tuhoa ja väkivaltaa, hirmutekoja ja kukistamista yhtä vähän kuin laivastokatselmuksessa ammuttu tervehdyslaukaus. Jokaisella edullisella paikalla kuhisi katsojia, niitä oli kasoittain pilvenpiirtäjäin katoilla, aukioilla, lauttapursissa, jokaisessa sopivassa kadunristeyksessä; rantalaiturit ja Battery puisto olivat mustanaan väkeä, ja jokaisella Central puiston ja rantaviertotien aukealla kohdalla oli oma erikoinen yleisönsä, vaihdellen aina lähimpien katujen asutuksen mukaan. Myöskin suurille silloille oli ahtautunut kansaa sulkien ne kokonaan liikenteeltä. Kaikkialla olivat kauppiat jättäneet myymälänsä, miehet työnsä, vaimot ja lapset kotinsa lähtien tuota ihmettä katsomaan.

"Se vie voiton sanomalehdistä", he selittivät.

Ja ylhäällä moni ilmalaivastolainen tuijotteli yhtä ihmeissään. Ei yksikään kaupunki maailmassa ole konsanaan ollut asemaltaan niin oivallinen kuin New York merineen, jokineen ja kukkuloineen, ei yksikään ole ollut niin ihmeteltävän sovelias tuomaan esiin sitä suuremmoista vaikutusta, minkä korkeat rakennukset, mahtavat sillat, yksiraiteiset ilmaradat ja muut insinööritieteen suurtyöt saavat aikaan. Sen rinnalla olivat Lontoo, Pariisi ja Berliini muodottomia, matalia kasaumia. Sen satama ulottui, kuten Venetsiankin, aina sen sydämeen asti, ja se oli Venetsian tavoin silmiinpistävä, draamallinen ja ylväs. Ylhäältä katsottuna siinä vilisi ryömiviä junia ja raitiovaunuja, ja tuhansin paikoin tuikahti jo esiin väräjäviä valoja. New York oli sinä iltana kerrassaan edukseen, se näytti suuremmoiselta.

"Herra jumala, mikä suunnaton pesä!" sanoi Bert.

Se oli niin suuri ja kokonaisvaikutus oli niin rauhallisen valtaava, että tuntui peräti järjettömältä ryhtyä sotimaan sitä vastaan; se tuntui melkein samalta, kuin olisi ruvennut piirittämään Kansallismuseota tai hyökännyt sotatappara kädessä jonkun ravintolan ruokailuhuoneessa istuvien kunniallisten ihmisten kimppuun. Se oli kokonaisuudessaan niin laaja, niin yhtenäinen, niin arkaluontoisen suunnaton, että sen saattaminen sotatilaan oli samaa kuin sorkkaraudan työntäminen kellon koneistoon. Ja tuo kalaparven kaltainen joukko suuria ilmalaivoja, joka kevyenä leijailen ja auringon valaisemana täytti taivaan, näytti yhtä vähän tarkoittavan väkivaltaista sotaa. Kurtista, Smallwaysista ja taivas tiesi kuinka monesta muusta ilmalaivastolaisesta nämä seikat tuntuivat peräti vierailta. Mutta prinssi Karl Albertin pää oli täynnä romanttisuutta: hän oli valloittaja, ja tuossa oli vihollisen kaupunki. Mitä suurempi kaupunki, sitä suurempi voitto. Epäilemättä hän tunsu sinä yönä suunnatonta voitonriemua ja iloitsi vallastaan enemmän kuin milloinkaan ennen.

Lopulta odotusaika päättyi. Keskustelu, jota oli pidetty langattoman sähkölennättimen avulla, ei ollut tuottanut tyydyttävää tulosta, ja laivasto sekä kaupunki muistivat olevansa vihollisia. "Katsokaa!" huusi väkijoukko. "Katsokaa!"

"Mitä ne aikovat tehdä?"

"Mitä?..." Hämärän halki laskeutui viisi ilmalaivaa, yksi laivastotelakalle, toinen raatihuoneen, kaksi Wall Streetin ja alisen Broadwayn suurten liikerakennusten, viides Brooklynin sillan kohdalle. Pehmeästi ja nopeasti ne painuivat toveriensa keskeltä etäisten tykkien vallitseman vaaranalaisen vyöhykkeen halki kaupungin turvalliseen läheisyyteen. Silloin kaikki raitiovaunut pysähtyivät draamallisen äkisti, ja kaduilta sekä taloista sammuiivat jälleen kaikki valot. Sillä kaupungin hallitus oli herännyt, se neuvotteli puhelinteitse sotajoukon päällikön kanssa ja ryhtyi puolustuspuuhiin. Kaupungin hallitus pyysi ilmalaivoja, kieltäytyi antautumasta, kuten Washingtonista kehoitettiin, ja raatihuone muodostui suunnattoman kiihkon, kuumeisen toimeliaisuuden keskustaksi. Poliisit alkoivat kaikkialla nopeasti hajoitella kansanjoukkoja. "Menkää kotiin", he sanoivat; ja käsky kulki suusta suuhun. "Tässä syntyy levottomuuksia." Kaupunkia värisytti kaamea aavistus, ja kiiruhtaessaan oudossa pimeydessä Raatihuoneen puistikon ja Unioniaukion poikki ihmiset töytäsivät hämärinä häämöttäviin sotamiehiin ja tykkeihin ja saivat kääntyä takaisin. Puolessa tunnissa New York oli siirtynyt ihanasta auringonlaskuvalaistuksesta ja töllistelevästä ihailusta sekasortoiseen ja uhkaavaan hämäärään.

Ensimmäinen ihmishengen hukka tapahtui Brooklynin sillalla, kun siellä olevan väkijoukon valtasi pakokauhu ilmalaivan lähestyessä.

Liikenteen pysähtyessä New York joutui oudon hiljaisuuden valtaan, ja kukkuloilta kajahtelevien hyödyttömäin puolustustykkein häiritsevät jymähdykset kävivät yhä kuuluvammiksi. Lopulta nekin vaikenivat. Oli jälleen ryhdytty sovintoneuvotteluihin. Ihmiset istuivat pimeässä ja kyselivät neuvoa puhelimilta, jotka pysyivät mykkinä. Sitten odotuksellisen hiljaisuuden keskeytti ankara melu ja hälinä: Brooklynin silta murtui, laivastotelakalta kuului kiväärin räiskettä, Wall Streetillä ja raatihuoneella räjähti pommeja. New York kokonaisuudessaan ei voinut tehdä mitään, ei voinut ymmärtää mitään. Se tirkisteli pimeässä ja kuunteli näitä kaukaisia ääniä, kunnes ne hetken kuluttua taukosivat yhtä äkkiä kuin olivat alkaneetkin. "Mitähän on tapahtunut?" Turhaan sitä kyseltiin.

Seurasi pitkä epävarmuuden aika, ja katsoessaan ulos yläkerrosten akkunoista ihmiset saattoivat nähdä saksalaisten ilmalaivojen mustat rungot, kun ne verkalleen ja äänettöminä liukuivat ohitse aivan läheltä. Sitten sähkövalot syttyivät hiljaksen, ja kaduilta alkoi kuulua yöllisten sanomalehtikaupittelijain hälinää.

Tuon laajan ja kirjavan väestön yksilöt ostivat ja lukivat, mitä oli tapahtunut. Oli taisteltu, ja New York oli nostanut valkoisen lipun...

4.

Ne surkuteltavat tapahtumat, jotka seurasivat New Yorkin antautumista, näyttävät nyt myöhemmin katsottuina olleen vain välttämättömiä seurauksia siitä yhteentörmäyksestä, joka syntyi, kun luonnontieteiden vuosisadan tuottamat uudenaikaiset välineet sekä sosiaaliset olosuhteet ja kehittymättömän, romanttisen isänmaanrakkauden traditsionit joutuivat vastakkain. Ensinnä ihmiset ottivat uutisen vastaan, ikäänkuin sen arvosteleminen ei olisi ollut juuri heidän asiansa, melkein samoin kuin olisivat huomanneet junan, jossa matkustivat, hiljentävän vauhtiaan tai kuulleet kaupunkinsa pystyttäneen julkisen muistopatsaan.

"Olemme antautuneet. Hyvän aika, oikeinko todella?" Jotensakin siihen tapaan otettiin ensimmäinen tieto vastaan. Ja kaupungin valtasi sama uteliaisuuden henki kuin ensimmäisten ilmalaivojen ilmestyessä. Ainoastaan verkalleen tähän tietoisuuteen sekoittui isänmaallisen suuttumuksen aiheuttamaa katkeruutta, vain harkitsemalla se sovitettiin omaan itseensä. "*Me* olemme antautuneet!" kuului myöhemmin. "Meissä on Amerikka voitettu". Silloin alkoi veri kuohua ja hermot ärtyä.

Sanomalehdet, jotka ilmestyivät kello yhden tienoissa aamulla, eivät sisältäneet mitään yksityiskohtia antautumissopimuksesta — eivätkä ne myöskään kertoneet siitä, minkälainen se lyhyt taistelu oli ollut, joka oli aiheuttanut antautumisen. Myöhemmät painokset korvasivat nämä puutteet. Niissä julkaistiin sopimus, jonka mukaan saksalaisille ilmalaivoille oli hankittava muonaa, annettava uusia räjähdysaineita niiden sijaan, jotka oli käytetty äskeiseen taisteluun ja Pohjois-Atlantin laivaston hävitykseen, maksettava suunnaton sotavero, neljäkymmentä miljoonaa dollaria, ja luovutettava Hudson joella majaileva laivasto. Sitten ilmestyi yhä pitempiä kertomuksia raatihuoneen ja laivastotelakan pommittamisesta, ja ihmiset alkoivat hämärästi aavistaa, mitä nuo lyhyet melskeen hetket olivat merkinneet. He saivat lukea, kuinka ihmisiä oli murskautunut palasiksi, kuinka sotilaat olivat epätoivoisina taistelleet keskellä sanoin kuvaamatonta tuhoa, kuinka miehet itkien vetivät liput

alas. Ja noissa eriskummallisissa yöpainoksissa kertoivat ensimmäiset Europasta saadut lyhyet sähkösanomat häviöstä, joka oli kohdannut Pohjois-Atlantin laivastoa, New Yorkin erikoisen ylpeyden ja huolenpidon aihetta. Vitkalleen, tunti tunnilta, heräsi joukko-tietoisuus, isänmaallinen hämmästys ja nöyryytys alkoi kohota nousuveden tavoin. Amerikkaa oli kohdannut onnettomuus; ja hämmästys vaihtui sanomattomaksi raivoksi, kun New York äkkiä havaitsi olevansa voittajan armoille jätetty voitettu kaupunki.

Kun tämä seikka selveni yleisölle, sen mielessä leimahti liekkien tavoin esiin suuttumuksen ja vastustuksen henki. "Ei!" huusi New York aamunkoitteessa herätessään. "Ei! Minua ei ole voitettu. Tämä on unta."

Ennen auringon nousua nopea amerikkalainen suuttumus levisi kautta koko kaupungin, valtasi jokikisen noista miljoonista helposti syttyvistä sieluista. Ennenkuin se pukeutui toimintaan, ilmalaivastolaiset saattoivat tuntea tuon kapinanhengen jättiläismäisen nousun, kuten luontokappalten sanotaan tuntevan maanjäristyksen tulon. Sanomalehdet sen ensinnä pukivat sanoiksi. "Me emme suostu", ne lausuiivat yksinkertaisesti. "Meidät on petetty!" Sitä toistettiin kaikkialla, se kulki suusta suuhun, jokaisessa kadunristeyksessä seisoi aamun sarastuksessa kalpenevien lyhtyjen alla puhujia, jotka kenenkään estämättä yllyttivät amerikkalaista henkeä nousemaan ja julistivat häpeän jokaisen kuulijan mieskohtaiseksi tahraksi. Kuunnellessaan viiden sadan jalan korkeudesta Bertistä tuntui siltä, kuin kaupunki, josta ensin oli noussut vain sekavaa hälinää, nyt surisi kuin keollinen mehiläisiä — perin ärtyneitä mehiläisiä.

Kun raatihuone ja postitalo oli tuhottu, oli vanhan Park Row rakennuksen torniin nostettu valkoinen lippu, ja alisen New Yorkin kauhistuneiden talonomistajain vaatimuksesta oli pormestari O'Hagen lähtenyt sinne keskustelemaan von Winterfeldin kanssa antautumisesta. Sihteerin laskeuduttua alas köysiportaita myöten *Vaterland* jäi verkalleen kiertelemään raatihuoneen puiston ympärillä kohoavien suurien rakennusten kohdalla. *Helmholtz*, joka oli siellä suorittanut taistelun, nousi ylöspäin parin tuhannen jalan korkeuteen. Bert sai niin muodoin nähdä läheltä kaiken, mitä tuossa keskustassa tapahtui. Raatihuone, oikeustalo, postitalo ja joukko Broadwayn länsipuolella sijaitsevia rakennuksia oli pahasti vahingoittunut, ja kolme ensinmainittua oli nyt mustuneina raunioina. Kahdessa ensimmäisessä ei ollut hukkunut sanottavasti ihmishenkiä, mutta, postitalossa oli ollut melkoinen määrä virkailijoita, niiden joukossa useita naisia, ja palokuntalaisten jälessä siihen tunkeutui nyt pieni parvi valkoisilla merkeillä varustettuja vapaaehtoisia, kantaakseen ulos uhreja, jotka usein olivat vielä hengissä ja enimmäkseen hirvittävästi kärventyneitä. Uutterat palokuntalaiset suuntailivat kaikkialla kirkkaita vesisuihkuja hiiltyviin raunioihin; heidän letkunsä kiemurtelivat pitkin aukiota, ja pitkät poliisiketjut pidättelivät loitolla yhä suurenevia mustia ihmislaumoja.

Tämän hävityksen näyttämön täydellisenä vastakohtana olivat läheiset Park Row'n varrella sijaitsevat suuret sanomalehtitoimistot. Ne olivat kaikki kirkkaasti valaistut ja täydessä toimessa. Niitä ei oltu hylätty edes varsinaisen pommituksen aikaan, ja nyt henkilökunta ja koneet ahersivat intohimoisen uutterasti laatien valtaavaa ja hirvittävästä tarinaa yön tapahtumista, liittäen siihen huomautuksia ja useimmissa tapauksissa levittäen vastarinnan aatetta aivan ilmalaivojen nenän edessä. Bert ei voinut pitkään aikaan arvata, mitä nuo tunnettoman toimeliaat laitokset mahtoivat olla, sitten hän erotti painokoneiden jytytään ja päästi ihmetyksen huudon.

Näiden sanomalehtirakennusten takana ja osittain vanhan ilmaradan kaarien suojassa oli toinen poliisiketju ja jonkinlainen kenttäsairaala, siinä lääkärit käsittelivät kuolleita ja haavoitettuja, jotka olivat varhain illalla joutuneet Brooklynin sillalla syntyneen pakokauhun uhreiksi. Kaiken tämän Bert näki linnunsilmällä, niin kuin se olisi tapahtunut säännöttömässä syvänteessä, jonka seinäminä olivat korkeat kivimuurit. Pohjoiseenpäin katsoessaan hän näki jyrkän rotkon tapaisen Broadwayn, jolle paikoitellen kokoontui väkijoukkoja kiihtyneiden puhujain ympärille. Ja kohottaessaan katseensa hän näki New Yorkin savupiiput ja sähkölankakannattimet ja kattotasanteet, ja kaikkialla keräytyi niille nyt tähysteleviä, väitteleviä ihmisiä, paitsi missä liekit raivosivat ja vesisuihkut lensivät. Kaikkialla oli myöskin liputtomia salkoja; vain Park Row'n rakennusten yllä läpäytti valkoinen vaate. Ja kellertävien valojen, ruton lailla leviävän liikkeen ja syvien varjojen ylle alkoi nyt koittaa kylmä, puolueeton aamurusko.

Bert Smallways näki kaiken tämän avoimen pyöröakkunan reunan kehystämänä. Tuon mustan pielen ulkopuolella oli kalpea, hämärä maailma. Kaiken yötä hän oli viipynyt sen ääressä, hätkähdellyt ja vavissut räjähdyksiä ja tähystellyt harhanäkyjen kaltaisia tapahtumia. Milloin hän oli ollut korkealla, milloin matalalla, toisinaan melkein korvan kuuleman ulkopuolella, toisinaan kiitäen läheltä ryskettä ja huutoja ja kirkunaa. Hän oli nähnyt ilmalaivojen lentävän matalalla ja nopeasti yli pimenneiden ja voihkivien katujen, huomannut suurten rakennusten, jotka äkisti lehahtivat kirkkaan punaisiksi keskellä syviä varjoja, lyhyhistyvän pommien musertavan voiman alla, seurannut ensi kerran elämässään ahnaiden tulipalojen outoa, nopeata ryntäystä. Hän tunsu olevansa aivan erillään tuosta kaikesta. *Vaterland* ei heittänyt ainoatakaan pommia, se vain tarkasteli ja johti. Sitten he olivat lopulta

laskeutuneet raatihuoneen ylle, ja hän rupesi kauhun valtaamana tajuamaan, että nuo valaistut mustat möhkäleet olivat suuria palavia liikehuoneustoja ja että edes ja takaisin kulkevat pienet hämävät haamut merkitsivät haavoittuneiden ja kuolleiden korjaamista. Valon käydessä selvemmäksi hän alkoi käsittää yhä paremmin, mitä nuo kurtistuneet mustat esineet merkitsivät...

Hän oli tähystellyt tunnin toisensa perästä aina siitä pitäen, kuin New York ensinnä oli kohonnut esiin maantunnon sinertävästä hämäryydestä. Päivän tullessa hän havaitsi olevansa sanomattoman väsynyt.

Hän kohotti uupuneet silmänsä taivaalla punertavaa hohdetta kohti, haukoitteli suunnattomasti ja ryömi itsekseen kuiskailen hytin halki arkulleen. Tuskinpa käy sanominen hänen laskeutuneen sille, hän pikemmin lyyhisty kokoon ja vaipui heti uneen.

Astuessaan useita tunteja myöhemmin sisään Kurt tapasi hänet yhä syvässä unessa. Siinä hän virui rennossa asennossa, täydellisenä perikuvana demokraattisesta hengestä, joka oli nähnyt kerrassaan käsittämättömiä arvoituksia. Hänen kasvonsa olivat kalpeat ja ilmeettömät, suu ammotti ja hän kuorsasi. Hän kuorsasi inhottavasti.

Kurt silmäili häntä hetken miedon vastenmielisyyden valtaamana. Sitten hän potkaisi häntä nilkkaan.

"Herätkää", hän sanoi Smallwaysin tuijottaessa, "ja pankaa maata siivosti."

Bert kohosi istualleen ja hieroi silmiään.

"Vieläkö siellä tapellaan?" hän kysyi.

"Ei", vastasi Kurt ja istuutui lopen väsyneenä.

"Taivas!" hän huudahti hetken kuluttua hieroen kasvojaan käsillään. "Kyllä nyt kylmä kylpy tekisi hyvää! Kaiken yötä olen haeskellut ilmakammioissa luodinreikiä." Hän haukoitteli. "Minun täytyy nukkua. Parasta, että korjaatte luunne, Smallways. En voi sietää teitä tänä aamuna. Te olette niin hiton ruma ja hyödytön. Oletteko saanut annoksenne? Ette! No, käykää sitten noutamassa, älkääkää tulko takaisin. Pysytelkää parvekkeella..."

5.

Hieman kahvin ja unen virkistämällä Bert ryhtyi uudelleen ottamaan avuttomalla tavallaan osaa ilmasotaan. Hän lähti luutnantin määräystä totellen pikku parvekkeelle ja pysytteli sen äärimmäisessä päässä, vahtisotilastakin ulompana, koettaen näyttää mahdollisimman vähäpätöiseltä ja vaarattomalta.

Lounaisesta alkoi tuulla melkoisen tiukasti. Se pakotti *Vaterlandin* kääntymään siihen suuntaan ja saattoi sen keinumaan jotensakin voimakkaasti, kun se lenteli edes ja takaisin Manhattan saaren päällitse. Luoteeseen kasautui pilviä. Potkurin toimiessa verkalleen jyske kuului paljon selvemmin kuin täyttä vauhtia kuljettaessa; ja hangatessaan kaasusäiliön alapuolta tuuli sai sen lievästi väreilemään ja synnytti heikon läpättävän äänen, joka muistutti veden lorinaa laivan rungon alla, mutta oli sitä heikompi. *Vaterland* viivyskeli Park Row rakennusten yllä, johon oli järjestetty tilapäinen raatihuone, ja tuon tuostakin se laskeutui alemmaksi ryhtyäkseen keskusteluihin pormestarin ja Washingtonin kanssa. Mutta prinssi ei voinut rauhattomuudeltaan pysyä kauan yhdessä paikassa. Milloin hän kierteli Hudson joen ja East-Riverin ylitse, milloin kohosi korkealle, ikäänkuin tähystelläkseen siintävään etäisyyteen. Kerran hän nousi niin nopeasti ja niin kauas, että hänet ja miehistön valtasi vuoristotauti pakottaen hänet jälleen alas. Ja Bertkin tunsi osaltaan huimausta ja pahoinvointia.

Heiluva näköala vaihteli korkeussuhteen mukaan. Toisinaan he olivat matalalla ja lähellä, ja hän saattoi erottaa akkunoita, ovia, katuja ja ilmoitustauluja, ihmisiä ja pienempiäkin yksityiskohtia ja tarkastella kaduille ja katoille keräytyneiden joukkojen arvoituksentapaista käytöstä. Kun he sitten alkoivat kohota, häipyivät yksityiskohdat, katujen laidat kutistuivat, näköala laajeni, ihmiset muuttuivat merkityksettömiksi. Korkeimmilla oltaessa näytti kaikki koverolta korkokartalta. Bert näki kimmeltävien vesien kaikkialla halkoilevan tummaa ja ahtaasti asuttua maata; Hudson joki näytti hopeiselta peitseltä, Lower Island salmi kilveltä. Yksinpä Bertinkin epäfilosofisesta mielestä kaupunki ja sen yllä leijailleva laivasto tuntuivat täydellisiltä vastakohtilta; toinen edusti seikkailunhaluisen amerikkalaisen traditsionia ja luonnetta, toinen saksalaista järjestystä ja kuria. Nuo suunnattomat komeat rakennukset näyttivät jättiläispuilta, jotka aarniometsässä kamppailivat elämänsä puolesta; niiden koristeellinen suuremmoisuus oli yhtä tarkoitukseton kuin kukkuloiden ja kuilujen vaihtelu luonnossa, niiden onnetonta tilaa pahensi yhä vielä lannistumattomien ja leviävien tulipalojen synnyttämä savu ja sekasorto. Pilvissä leijailivat saksalaiset ilmalaivat ikäänkuin erityisen, järjestyksellisemmän maailman oliot; kaikki olivat yhdenkaltaiset rakenteeltaan ja näöltään, liikkuivat tarkalleen samassa tarkoituksessa kuten lauma susia, olivat järjestetyt mitä täsmällisimpään ja

tehoisimpaan yhteistoimintaan.

Bertille selvisi äkkiä, että tuskin kolmasosakaan laivastosta oli näkyvissä. Toiset olivat lähteneet asioille, joita hän ei voinut kuvitella, kauas avaran näköpiirin ulkopuolelle. Hän kummasteli sitä, mutta ei tavannut ketään, jolta olisi voinut kysyä. Päivän kuluessa kymmenkunta ilmestyi jälleen idästä, täytettyään varastonsa kuormalaivastosta; perässään ne vetivät drachenfliegereitä. Iltapäivällä ilma sakeni, lounaaseen ilmestyi ajelehtivia pilviä, ne kasautuivat ja näyttivät synnyttävän enemmän pilviä. Tuuli kääntyi sille suunnalle ja yltyi. Illan tullen se muuttui myrskyksi, jossa keinuevat ilmalaivat saivat aika lailla ponnistella.

Prinssi keskusteli kaiken päivää Washingtonin kanssa, ja sillävälän hänen vakoojansa etsiskelivät laajalti ympäri itäisiä valtioita jotain ilmapurjehdusleirin tapaista. Kahdenkymmenen ilmalaivan suuruinen osasto oli laskeutunut ilmasta Niagaran ylle ja piti vallassaan kaupunkia sekä sähkökeskusasemaa.

Sillävälän kapinaliike kasvoi jättiläiskaupungissa kukistamattomaksi. Huolimatta viidestä suuresta tulipalosta, jotka olivat jo vallanneet monta tynnyrialaa ja yhä vaan levisivät, New York ei sittenkään myöntänyt joutuneensa tappiolle.

Alussa kapinanhenki ilmeni vain yksinäisinä huutoina, katupuheina ja sanomalehtien lausumina huomautuksina. Sitten se osoitti paljon selvempänä, kun aamuauringon valossa kohosi lippu toisensa jälkeen kaupungin rakennustaiteellisille kukkuloille. On varsin mahdollista, että tämä rohkea liputtaminen johtui monessa tapauksessa amerikkalaisen hengen viattomasta muodollisuuksien tuntemattomuudesta, mutta ei käy myöskään kieltäminen sen olleen monin paikoin harkittu merkki siitä, että kansan "sisu" alkoi nousta.

Saksalaisten säädylisyyden tuntoa tämä mielenosoitus loukkasi syvästi. Kreivi von Winterfeld ilmoitti asiasta heti pormestarille huomauttaen sen olevan sopimattoman, ja paloasemille annettiin sen johdosta määräys ruveta tarkastamaan, missä lippuja liehui. New Yorkin poliisi ryhtyi kiiruusti toimeen, ja pian oli täydessä vauhdissa tyhmä kamppailu, kun kiihtyneet kansalaiset koettivat itsepintaisesti pitää lippuja näkyvissä ja ärtyneet ja kiusaantuneet poliisit määräystä noudattaen laskivat niitä alas.

Viimein syntyi vakavia levottomuuksia Columbian yliopiston läheisyydessä. Tätä kaupunginosaa vartioivan ilmalaivan kapteeni oli laskeutunut kiskaisemaan suopungilla irti Morgan Hallin katolle kohotetun lipun. Tällöin ammuttiin kivääreillä ja revolvereilla erään suuren vuokratalon ylä-akkunoista, joka; sijaitsi yliopiston ja ranta-viertotien välissä.

Useimmat luodit lensivät harhaan, mutta pari kolme lävisti kaasusäiliöt ja yksi murskasi etuparvekkeella seisovan miehen käden ja käsivarren. Vahtisotilas vastasi viipymättä alaparvekkeelta ja kotkan kohdalla oleva konetykki alkoi räiskyä tukahuttaen nopeasti ammunnan. Ilmalaiva kohosi ja antoi merkkejä lippulaivalle sekä raatihuoneelle, paikalle lähetettiin heti poliiseja ja sotilaita, ja siihen päättyi tämä häiriö.

Mutta heti sen jälkeen ryhtyi joukko nuoria klubimiehiä epätoivoiseen tekoon. Isänmaallisten ja seikkailumaisten mielikuvitelmien innostamina he ajoivat muutamilla automobiileilla salavihkaa Beacon-kukkulalle ja ryhtyivät perin pontevasti laatimaan sinne sijoitetun tykin ympärille tilapäisiä varustuksia. Sen vartijoina oli yhä vielä harmistuneita tykkimiehiä, joita oli antauduttaessa käsketty lopettamaan ammunta, ja helppoa oli tartuttaa kapinanhenki näihin miehiin. He selittivät jääneensä taistelusta kerrassaan osattomiksi ja halusivat innokkaasti näyttää, mihin heidän tykkinsä kelpasi. Tulijain ohjaamina he laativat sen ympärille haudan ja vallituksen ja rakensivat rautalevyistä hauraita suoja.

He olivat jo tykkiä lataamassa, kun ilmalaiva *Preussen* huomasi puuhan, ja kranaatti, jonka he ennättivät ampua, ennenkuin viimeksi mainitun pommit murskasivat heidät puolustuslaitteineen sirpaleiksi, räjähti *Bingenin* keskimäisten kaasusäiliöiden kohdalla ja saattoi sen hylkynä painumaan maahan Staten saarelle. Se oli pahasti litistynyt ja putosi keskelle puita, joiden ylle sen tyhjä pussit levisivät vaatekattojen ja verhostimien tavoin. Mikään osa ei ollut kuitenkaan syttynyt tuleen, ja miehet ryhtyi nopeasti korjaamaan vaurioita. Tällöin he menettelivät melkein huolettomasti. Sillä välin kuin useimmat alkoivat paikkailla repeämiä, puoli tusinaa lähti lähimmälle tielle kaasujohtoa etsimään ja huomasi ennen pitkää joutuneensa vihamielisen väkijoukon vangiksi. Likellä oli huviloita, joiden asukkaissa tyly uteliaisuus nopeasti muuttui väkivaltaiseksi vihamielisyudeksi. Poliisivalvonta oli siihen aikaan käynyt Staten saaren monikielisen väestön keskuudessa sangen leväperäiseksi, ja melkein jokaisella perheellä oli kivääriänsä tai pistoolinsa ynnä ampumavaroja. Hetken kuluttua nämä otettiin esille, ja kun oli ammuttu harhaan pari kertaa, muuan korjaajista sattui samaan luodin jalkaansa. Silloin saksalaiset keskeyttivät parsintansa, vetäytyivät puiden suojaan ja vastasivat ammuntaan.

Ampuma-aseiden paukkina saattoi *Preussenin* ja *Kielin* rientämään paikalle, ja muutamilla

käsikranaateilla ne tuhosivat jokaisen huvilan niillä tienoin. Joukko rauhallisia miehiä, naisia ja lapsia sai surmansa, ja varsinaiset hyökkääjät karkoitettiin. Jonkun aikaa korjaustyöt jatkuivat rauhassa näiden kahden ilmalaivan pitäessä huolta suojeluksesta. Kun ne sitten palasivat asemilleen, alettiin haaksirikkoutuneen *Bingenin* ympärillä jälleen lievästi kahakoida; sitä kesti aika ajoin kaiken iltapäivää, ja lopulta tämä kahakka sulautui illan yleiseen taisteluun...

Kello kahdeksan tienoissa aseellinen väkijoukko hyökkäsi *Bingenin* kimppuun ja kaikki sen puolustajat saivat surmansa hurjan sekasortoisen taistelun jälkeen.

Saksalaisten vastoinkäymiset johtuivat kummassakin tapauksessa siitä, että oli mahdotonta laskea ilmalaivastosta maahan kyllin suurta tai oikeastaan minkäänlaista miesjoukkoa. Ilmalaivat eivät soveltuneet ensinkään kuljettamaan riittäviä maihinnousujoukkoja; niiden täysi miehistö riitti parahiksi hoitamaan niitä ja taistelemaan ilmasta. Ylhäältä päin ne saattoivat tuottaa suunnattomia vaurioita, ne voivat pakottaa minkä järjestyksellisen hallituksen hyvänsä antautumaan peräti lyhyessä ajassa, mutta eivät kyenneet riisumaan aseita alistuneilta alueilta, vielä vähemmän miehittämään niitä. Niiden täytyi tyytyä pitämään viranomaisia kurissa uhkaamalla pommittaa uudelleen. Se oli niiden ainoa keino. Epäilemättä se olisi riittänyt rauhan säilyttämiseksi, jos olisi oltu tekemisissä hyvin järjestetyn sekä vahingoittumattoman hallituksen ja yhdenlaatuisten, kuriin tottuneen väestön kanssa. Mutta niin ei ollut laita Amerikassa. Ensinnäkin oli New Yorkin hallitus heikko ja sen poliisivoimat riittämättömät, ja lisäksi oli raatihuoneen, postitalon ja toisten keskus-hermosolmujen tuhoaminen aiheuttanut suuria häiriöitä ja tehnyt eri osien yhteistoiminnan melkein mahdottomaksi. Raitio- ja rautatieliikenne oli lakannut; puhelinkoneisto oli joutunut epäkuntoon ja toimi vain ajoittain. Saksalaiset olivat iskeneet päähän, ja pää oli voitettu ja turtunut — ruumis ei totellut enää sen ohjausta. New York oli muuttunut päättömäksi hirviöksi, se ei voinut enää alistua kauttaaltaan. Se alkoi kaikkialla nousta kapinallisena, kaikkialla omiin valtoihinsa jätetyt viranomaiset alkoivat yhtyä aseestautuvaan, lippuja nostavaan ja kiihottuvaan väestöön.

6.

Välirauha, joka oli jo osoittautunut varsin hauraaksi, särkyi kokonaan, kun *Wetterhorn* tuhottiin salakavalasti — sillä sellaiseksi tuota tekoa on sanottava. Se tapahtui myöhään iltapäivällä, viiden ja kuuden välissä, Unioni-aukion kohdalla, verrattain lähellä raatihuoneen varoittavia raunioita. Sää oli kääntynyt varsin huonoksi, ja ilmalaivain oli vaikea toimia, kun niiden oli pakko pysytellä päin tuulta. Etelä-lounaasta tuli vihuri toisensa jälkeen mukanaan rakeita ja ukkosta, ja välttääkseen niitä niin paljon kuin mahdollista ilmalaivasto laskeutui matalalle, jolloin sen tarkastuspiiri supistui ja se joutui alttiiksi kivääritulelle.

Unioni-aukiolle oli edellisenä iltana sijoitettu tykki. Sitä ei ollut milloinkaan laitettu kuntoon, vielä vähemmän sillä oli ammuttu, ja pimeässä, antautumisen jälkeen, se oli tarpeineen siirretty tieltä ison Dexter rakennuksen holvien suojaan. Sieltä sen löysi myöhään aamulla joukko isänmaallisia miehiä. He ryhtyivät heti hinaamaan sitä talon yläkerrokseen. Sitten he laativat akkunaluukkujen taakse salaisen patterin ja vaanivat siellä yhtä kiihtyneinä kuin lapset, kunnes viimein huomasivat kovaosaisen *Wetterhornin* verkalleen ponnistelevan eteenpäin äskettäin uudelleen rakennettujen Tiffany palatsin tornien yläpuolella. Nopeasti tuo yksitykkinen patteri paljastui. Varmaankin ilmalaivan vahtisotilas näki Dexter rakennuksen koko kymmenennen kerroksen murtuvan ja luhistuvan kadulle ja mustan suun ammottavan pimennossa. Sitten luoti lienee osunut häneen.

Tykillä ammuttiin kaksi kertaa, ennenkuin rakennus luhistui, ja kumpikin kranaatti raateli *Wetterhornin* keulasta perään asti. Ne ruhjoivat sen perin pohjin. Se litistyi kuin peltikannu, jota potkaistaan raskaalla jalkineella, etuosa lysähti aukiolle ja runko painui ryskien ja ritisten Tammany Hallin ja sen läheisten katujen poikki. Kaasu virtasi ulos sekoittuen ilmaan, ja revenneen sisäpallon ilma tunkeutui litistyyviin kaasusäiliöihin. Sitten se räjähti suunnattomasti paukahtaen...

Vaterland ponnistelihe paraillaan raatihuoneen eteläpuolelle Brooklynin sillan raunioiden kohdalta, ja tykin pamahdukset sekä luhistuvan Dexter rakennuksen synnyttämä ryminä sai Kurtin ja Smallwaysin kiiruhtamaan hytin akkunan ääreen. He ennättivät parahiksi nähdäkseen tykin leimahtavan, ja sitten räjähdysten synnyttämä ilma-aalto paiskasi heidät ensin akkunaa vasten ja heti sen jälkeen takaisin lattian poikki. *Vaterland* kimmahti kuin potkaistu pallo, ja kun he taasen katsahivat ulos, oli Unioni-aukio pieni ja kaukainen ja murskana, ikäänkuin joku suunnattoman suuri jättiläinen olisi kierinyt sen ylitse. Itäpuolen rakennukset paloivat kymmenkunnassa kohdassa ilmalaivan leimuavien repaleiden ja vääristyneen luurangon alla, ja kaikki katot ja seinät olivat naurettavasti vinossa ja luhistuivat toinen toisensa jälkeen. "Herra jumala!" sanoi Bert. "Mitä on tapahtunut? Katsokaas noita ihmisiä!"

Mutta ennenkuin Kurt ennätti antaa selitystä, ilmalaivan kimeät kellot kutsuivat jokaisen määräpaikalleen ja hänen oli lähdettävä. Bert epäröi ja astui mietteissään käytävään katsahtaen tällöin taakseen akkunaan. Hän lensi heti kumoon, kun prinssi törmäsi häneen hyökätessään suin päin

hytistään keskivarastoihin.

Bert näki vilahdukselta prinssin suuren vartalon, kun tämä raivosta kalpeana, suunnattoman suuttumuksen järjyttämänä, suurta nyrkkiään puistaen kiiti ohitse. "Blut und Eisen!" huusi prinssi ikäänkuin kiroten. "Oh! Blut und Eisen!"

Joku kaatui Bertin päälle — kaatumisesta päättäen se lienee ollut von Winterfeld — ja joku toinen pysähtyi ja potkaisi häntä halveksien ja kovasti. Sitten hän kohosi istualleen hieroen vammoittunutta poskeaan ja korjailien sidettä, joka hänellä yhä vielä oli päässään. "Piru vieköön tuon prinssin!" sanoi Bert perin kauhistuneena. "Hänellä on huonommat tavat kuin koiralla!" Hän nousi seisaalleen, tuumaili hetken ja lähti sitten astumaan pikku parvekkeen portaille päin. Silloin hän kuuli hälinää, joka ennusti prinssin palaavan. Hän livahti hyttiinsä kuin kaniini onkaloonsa ja pelastui parahiksi tuon karjuvan raivonhengen kynsistä.

Hän sulki oven, odotti, kunnes käytävässä hiljeni, astui sitten akkunan ääreen ja katsoi ulos. Pilviharso teki näköalan hämäräksi ja ilmalaiivan keikkuminen saattoi kuvan nousemaan ja laskemaan. Siellä ja täällä juoksi joku ihminen, mutta enimmäkseen seutu oli autio. Kadut näyttivät levenevän, ne kävivät selveemmiksi ja pienet pisteet, jotka olivat ihmisiä, suuremmiksi Vaterlandin painuessa jälleen alapäin. Hetken kuluttua se keinui Broadwayn alapään kohdalla. Bert huomasi, etteivät pisteet juossetkaan enää, vaan seisovat paikallaan katsellen ylöspäin. Sitten ne alkoivat äkkiä juosta uudelleen.

Ilmalaiivasta oli pudonnut jotain, mikä näytti pieneltä ja hauraalta. Se osui katukivitykseen erään suuren porttikäytävän kohdalla juuri Bertin alapuolella. Katukäytävää pitkin loikki muuan pieni mies muutaman kyynärän päässä ja pari kolme toista sekä eräs nainen hyökkäsi kadun poikki. He näyttivät varsin naurettavilta, päät kun olivat niin perin pienet, kyynärpäät ja jalat niin kovassa puuhassa. Oli kerrassaan hullunkurista nähdä heidän jalkojensa liikkuvan. Ylhäältä katsottuina ihmisolennot menettävät kaiken arvokkuutensa. Katukäytävällä loikkiva pieni mies hypähti omituisesti — epäilemättä kauhuissaan kun pommi putosi hänen viereensä.

Siltä kohdalta leiskahti joka suunnalle huikaisevia liekkejä, ja pieni mies muuttui silmänräpäykseksi tulisoihduksi ja hävisi — hävisi tykkänään. Kadulle juoksevat ihmiset tekivät eriskummallisia kömpelöitä loikkauksia, lysähtivät sitten maahan ja jäivät makaamaan liekkien nuoleskellessa heidän repeytyneitä vaatteitaan. Sitten alkoi porttiholvista tippua palasia ja rakennuksen alaosa luhistua rymisten, ikäänkuin kellariin olisi sydytty kivihiiliä. Bert erotti heikkoa kirkunaa, ja kadulle syöksyi lauma ihmisiä, joista muuan mies ontui ja viittoili hullunkurisesti. Hän pysähtyi ja kääntyi jälleen rakennusta kohti. Joukko putoavia tiilikiviä osui häneen, hän lennähti taaksepäin pitkälleen ja jäi makaamaan liikkumattomana. Kadulle tulvaili tomua ja mustaa savua, ja hetken perästä leimahti esiin punainen liekki...

Tällä tavoin alkoi New Yorkin verilöyly. Se oli ensimmäinen luonnontieteiden aikakauden suurista kaupungeista, joka sai kärsiä ilmasodan suunnattomasta voimasta ja eriskummallisista vajavaisuuksista. Se tuhottiin, kuten edellisellä vuosisadalla lukemattomia barbaarisia kaupunkeja oli pommitettu, koska se oli samalla liian voimakas pitää vallassa ja liian kuriton ja ylpeä antautuakseen häviön karttamiseksi. Näin ollen tuo teko oli välttämätön. Prinssin oli mahdotonta luopua ja tunnustaa hävinneensä, ja kaupunkia ei käynyt lannistaminen muulla tavoin kuin tuhoamalla se suurimmaksi osaksi. Tämä onnettomuus johtui aivan loogillisesti siitä tilasta, joka oli luotu sovittamalla tieteet sodankäyntiin. Suurkaupunkien hävittämistä ei voinut karttaa. Vaikka prinssi olikin joutunut äärettömän pahaan pulaan, hän koetti kuitenkin olla kohtuullinen verilöylyssäkin. Sinä iltana hän ehdotti vain Broadwayn hävitetäväksi. Hän määräsi ilmalaiivaston kulkemaan *Vaterlandin* ohjaamana tämän valtatieen päällitse ja pudottamaan matkallaan pommeja. Ja niin meidän Bert poikamme joutui olemaan todistajana teurastuksessa, joka oli maailmanhistorian kylmäverisimpiä. Siinä miehet, jotka eivät olleet kiihtyneitä eivätkä alttiina muulle vaaralle kuin mahdollisesti moniaalle luodille, syytivät kuolemaa ja tuhoa alhaalla olevien kotien ja väkijoukkojen ylle.

Hän takertui akkunan pieleen ilmalaiivan keikkuessa ja heiluessa ja tuijotti hämärille kaduille läpi hienon sateen, jota tuuli nyt ajoi edellään. Hän näki ihmisten juoksevan ulos taloista, näki rakennusten sortuvan ja tulen alkavan riehua. Matkallaan ilmalaiivat murskasivat kaupungin, kuten lapsi hajoittaa kiviliuskoista ja pahvista rakentamansa kartanot. Alhaalla jäi jälkeen raunioita ja loimuavia tulipaloja, kuolleita milloin kasoittain, milloin hujan hajan, miehiä, naisia ja lapsia sikin sokin, ikäänkuin he eivät olisi olleet sen enempiä kuin maureja tai zulu-neekereitä tai kiinalaisia. Alinen New York oli pian muuttunut punaisia liekkejä syytäväksi tulipesäksi, josta ei voinut paeta minnekään. Raitiotie-, rautatie- ja lauttaliikenne oli kokonaan pysähtynyt, eikä hämmentyneillä pakolaisilla ollut tuossa synkässä sekasorrossa tietä valaisemassa ainoakaan muu valo paitsi tulipalot. Hän aavisti ja näki vilahdukselta, miltä mahtoi tuntua olla siellä alhaalla aavisti ja näki. Ja äkkiä hänen mieleensä juolahti ikäänkuin uskomattomana keksintönä, ettei sellaisia onnettomuuksia saattanut tapahtua ainoastaan tässä

omituksessa, jättiläismäisessä, vieraassa New Yorkissa, ne olivat mahdollisia myöskin Lontoossa — Bun Hillissä! — ettei tuo pieni saari keskellä hohtavia meriä enää ollutkaan saavuttamaton, ettei koko maailmassa enää ollut jällellä paikkaa, missä Smallwaysit voivat ylpeinä nostaa päätään ja äänestää sotaa ja rohkeata ulkopolitiikkaa ja kuitenkin itse säästyä moisilta hirmuilta.

SEITSEMÄS LUKU.

Vaterlandin haaksirikko.

1.

Ja sitten syttyi Manhattan-saaren liekkien yläpuolella taistelu, ensimmäinen ilmataistelu. Amerikkalaiset olivat käsittäneet, kuinka kalliiksi heidän odotuksensa täytyi käydä, ja iskivät kaikin voimin, voidakseen mahdollisesti vielä pelastaa New Yorkin tuon hullun rautaprinssin käsistä, tulesta ja tuhosta.

He hyökkäsivät saksalaisten kimppuun iltahämässä ankaran myrskyn siivillä, ukkosen ja sateen kera. He saapuivat Washingtonin ja Philadelphian leireistä täyttä vauhtia kahdessa osastossa, ja yllätys olisi ollut täydellinen, ellei Trentonin luona olisi liikuskellettu etuvartija-ilmalaivaa.

Hävitykseen kyllästyneinä ja uupuneina ja ampumavarastonsa puoleksi tyhjennettyään saksalaiset asettuivat parhaillaan päin myrskyä vastaan, kun saapui sanoma tästä hyökkäyksestä. New York oli jäänyt kaakon puolelle, sen mustalla pinnalla loisti nyt hirveä punainen arpi. Kaikki ilmalaivat keikkuivat ja horjuivat, raepuuskat painoivat niitä alapäin ja pakottivat ne ponnistellen pyrkimään jälleen ylöspäin. Ilma oli käynyt purevan kylmäksi. Prinssi oli antamaisiilaan käskyn laskeutua maahan päin ja päästää alas kupariset ukkosenjohtoketjut, kun hän sai viestin aeroplaanihyökkäyksestä. Hän järjesti laivastonsa riviin päin etelää, määräsi drachenfliegerit miehitettäväksi ja asetettaviksi lähtökuntoon ja antoi laivojen nousta koleaan kirkkauteen kosteuden ja pimeyden yläpuolelle.

Bert pääsi vain vähitellen selville siitä, mikä vaara nyt uhkasi. Hän seisoi silloin ruokailuhuoneessa, missä jaettiin ruoka-annoksia. Hän oli jälleen ottanut käytäntöön Butterridgen turkit ja hansikkaat ja lisäksi verhoutunut huopapeitteeseen. Hän kastoi leipäänsä keittoon ja puraisi siitä aimo palasia. Hajareisin seisoen hän nojasi seinää vastaan pysyäkseen tasapainossa ilmalaivan keikkuessa. Miehet näyttivät väsyneiltä ja alakuloisilta; muutamat juttelivat, mutta useimmat murjottivat pahalla päällä ja mietteissään, pari oli merikipeätä. Kaikissa näytti vallitsevan omituinen, murhaamisen aiheuttama tunne, että he olivat hyljeksittyjä heittiöitä, että heidän allaan oli maa ja raivostunut ihmissuku, joka oli mertakin vihamielisempi.

Sitten uutinen iski heidän joukkoonsa. Ovelle ilmestyi tukeva punakka mies, jolla oli vaaleat silmäripset ja arpi, ja hän huusi saksaksi jotain, mikä ilmeisesti saattoi jokaisen hätkähtämään. Muuttunut äänen sävy järkytti Bertiäkin, vaikkei hän ymmärtänyt sanaakaan. Ilmoitusta seurasi äänettömyys, ja sitten sateli kysymyksiä ja arveluita. Yksinpä kipeätkin miehet kiihtyivät puhumaan. Muutaman minuutin ajan ruokailuhuone oli kuin mikäkin mielisairaala, ja sitten, ikäänkuin uutisen vahvistukseksi, kellot alkoivat kelistä kutsuen miehet paikoilleen.

Bert huomasi joutuneensa aivan äkkiä ypöyksikseen.

"Mikäs nyt on tulossa?" hän sanoi, vaikka osittain arvasikin sen.

Hän viipyi vain sen verran, että sai kulautetuksi kurkkuunsa keittonsa jäännöksen, juoksi sitten huojuvaa käytävää pitkin ja kiipesi lujasti kiinni pitäen portaita myöten alas pikku parvekkeelle. Ilma vaikutti häneen kuin ruiskahdus kylmää vettä. Ilmalaiva harjoitteli paraillaan jonkinlaista uutta jiu-jitsu-temppua. Hän veti vaipan kiinteämmin ympärilleen pidellen toisella kädellään tukevasti kaiteesta. Hän huomasi kieppuvansa kosteassa hämärässä, jossa ei nähnyt muuta kuin ohitse virtaavaa usvaa. Yläpuolella ilmalaiva hohti kirkkaana ja miehet pyrkivät nopeasti määräpaikkoihinsa. Sitten tulet sammuiivat äkkiä, ja *Vaterland* alkoi loikkien ja väännellen ja omituisesti kiemurrellen ponnistella ylöspäin.

Vaterlandin keikahtaessa hän näki vilahdukselta aivan heidän allaan muutamia isoja palavia rakennuksia, jotka näyttivät suurelta väräjäväältä liekkikukalta, ja sitten hän erotti epäselvästi ajelehtivan sumun läpi toisen ilmalaivan, joka kieriskeli pyöriäisen tavoin ja ponnistelihe myöskin

ylöspäin. Hetken kuluttua se peittyi jälleen pilviin ja tuli sitten uudelleen näkyviin mustana, valaan kaltaisena hirviönä. Ilma oli täynnä läiskinää ja vihellystä, omituisia viuhuvia ääniä ja hälinää; se kiihotti ja hämmensi häntä, tuon tuostakin hänen tarkkaavaisuutensa jännittyi.

"Viuh!"

Pimeydestä hänen yläpuolellaan putosi jotain ja hävisi vinosti sukeltaen alas sekamelskaan. Se oli saksalainen drachenflieger. Se kiiti niin nopeasti, että hän erotti vaan silmänräpäykseltä ohjaajan tumman muodon, joka istui kyyryssä rattiinsa takertuneena. Se saattoi olla tarkoitusperäinen liike, mutta se näytti tapaturmalta.

"Katsos pakanaa!" sanoi Bert.

"Pop-pop-pop", pani tykki jossain edessäpäin, ja yhtäkkiä Vaterland kallistui aivan hirvittävästi, ja Bert sekä vahtisotilas tarraantuivat kaiteeseen henkensä edestä. "Pom!" kuului ylhäältä ankara jymähdyks, sitä seurasi toinen mahtava jyrinä, ja kaikkialla hänen ympärillään pilvet sävähtivät punaisiksi heijastaen näkymättömiä leimahduksia ja paljastaen suunnattomia onkaloita. Kaide kiepsahti pystyyn, ja hän riippui ilmassa pysytellen siinä kiinni.

Jonkun aikaa Bertin huomio oli kohdistunut kokonaan kiinnipitelemiseen. "Minä lähden hyttiin", hän virkkoi, kun ilmalaiva kohosi jälleen oikeaan asentoon ja hän sai parvekkeen permannon jalkainsa alle. Hän rupesi varovaisesti pyrkimään portaille päin. "U-huu!" hän huusi, kun koko parveke syöksyi pystyyn ja heittäysi sitten alaspäin kuin hurjistunut hevonen.

Pom! Pom! Pom! Ja sitten heti tämän pienen räiskinän jälkeen seurasi suunnaton, väräjävä valkea leiskahdus, joka verhosi hänet, nieli hänet kitaansa, ja kuului jyrähdys, ikäänkuin koko maailma olisi haljennut.

Juuri ennen tuota räjähdystä kaikkeus näytti hetkiseksi jähmettyneen tuijottamaan.

Tällöin hän näki amerikkalaisen aeroplaanin. Hän erotti sen leimahduksen valossa aivan liikkumattomana. Yksinpä sen potkurikin näytti olevan hiljaa ja miehet olivat jäykkiä kuin nuket. Sillä se oli niin lähellä, että hän saattoi havaita sen miehistön aivan selvästi. Sen keula oli painunut alaspäin ja koko kone oli lentämäisillään kuperikeikkaa. Se oli Colt-Coburn-Langley-mallinen, sivuilla kaksinkertaiset siivet ja potkuri etupuolella, ja miehet sijaitsivat veneenkaltaisessa erittäin pitkässä ja kevyessä rungossa. Tämän molemmilta sivuilta pisti esiin makasiinitykkeitä. Kerrassaan omituista ja ihmeellistä oli se seikka, että tuona ilmestyksen hetkenä vasen yläsiipi paloi alaspäin, synnyttäen punertavan savuavan liekin. Eikä tämä ollut sittenkään ihmeellisintä. Kummallisinta oli se, että tämä aeroplaani ja muuan saksalainen ilmalaiva, joka sijaitsi noin puolentoista tuhatta jalkaa alempana, olivat ikäänkuin pujotetut salamanleimahdukselle, joka poikkesi radaltaan juuri kuin siepatakseen ne, ja että sen suunnattomien siipien kulmista ja kärjistä virtasi kaikkialla pieniä niin sanoaksemme tulipensaita.

Bert näki kaiken tämän kuin kuvan, jota hieman himmensi ohut tuulen repelemä sumuharso.

Leimahdusta seurasi viipymättä ukkosen räjähdys, niin että on vaikea sanoa, menikö Bert sinä hetkenä enemmän kuroksi kuin sokeaksi.

Ja sitten oli kaikki pimeätä, kuului ankara kumahdus ja heikkoja ihmisääniä, jotka valitellen vaipuivat alaspäin syvyyteen.

2.

Tämän jälkeen ilmalaiva alkoi keinua pitkään ja syvästi, ja Bert rupesi ponnistelemaan päästääkseen takaisin hyttiinsä. Hän oli läpimärkä, viluissaan, hirveän pelästynyt ja melkoisen kipeä. Hänestä tuntui siltä, kuin olisi kaikki voima paennut hänen käsistään ja polvistaan ja jalat käyneet peräti liukkaiksi, niin että metalli oli kuin iljanne. Tähän oli syynä se, että parveke oli peittynyt ohueen jääkuoreen.

Hän ei tietänyt milloinkaan, kuinka kauan kesti nousta portaita myöten ilmalaivaan, mutta uneksiessaan myöhemmin tästä retkestä se tuntui aina tuntien pituiselta. Yllä, alla, ympärillä oli ammottavia kuiluja, joissa tuuli ulvoi, pimeys aaltoili, lumihietaleet ryöppöpsivät. Ja kaikesta tästä häntä suojeli vain vähäinen metalliristikko ja rautakaide, jotka tuntuivat olevan hurjan raivostuneet häntä kohtaan, intohimoisesti haluavan kiskoa hänet irralleen ja viskata myllertävään avaruuteen.

Kerran hän luuli huomanneensa, että korvan ohi vinkui luoti ja pilviä ja lumihietaleita valaisi välähdys, mutta hän ei edes kääntänyt päätään katsoakseen, mitä uusia vainoojia niiden ohitse syöksyi tyhyyteen. Hän halusi päästä käytävään! Hän halusi päästä käytävään! Hän halusi päästä käytävään! Kestäisikö käsi, jolla hän takertui kaiteeseen, vai hellittäisikö se? Kourallinen rakeita läiskähti päin

hänen kasvojaan, niin että hän sai hetkisen haukkoa henkeään ja kävi melkein tunnottomaksi. Pidä lujasti kiinni, Bert! Hän alkoi ponnistella uudelleen.

Kun hän viimein huomasi ennättäneensä käytävään, hänet valtasi suunnaton helpotuksen ja lämpimyiden tunne. Käytävä käyttäytyi kuin noppalaatikko, se oli ilmeisesti halukas kalistelemaan häntä sinne ja tänne ja sitten viskaamaan hänet jälleen ulos. Hän pysytteli kiinni epätoivoisesti tarrautuen, kunnes käytävä sukelsi alaspäin. Sitten hän juoksi lyhyen matkan hyttiään kohti ja tarttui jälleen kiinni etupään kohotessa.

Pelastunut! Hän oli hytissään!

Hän läimähytti oven kiinni, ja sitten kului melkoinen aika, jolloin hän ei ollut mikään ihmisolento, vaan ilmasairaustapaus. Hän tahtoi päästä jonnekin, missä hän pysyisi kiinni pitelemättä. Hän avasi arkun ja laskeusi sen sisään irtonaisten esineiden sekaan; avutonna hän lojui siellä pään jysähtäessä vuoroin kumpaankin laitaan. Kansi läjähti kiinni, mutta hän ei välittänyt enää mistään. Ei hän välittänyt siitä, kutka taistelivat, mitä luoteja ammuttiin tai mitä milloinkin räjähti. Samantekevää, ammuttiinko tai murskautuiko hän palasiksi. Hän oli täynnä heikkoa tolkutonta raivoa ja epätoivoa. "Typerää!" hän virkkoi, kuvaten tuolla ainoalla sanalla ihmisten yrityksiä, seikkailuja, sotaa ja onnettomuuksia, joihin hän oli joutunut. "Typerää! Uh!" Hän ulonsi tämän laajan nimityksen koko maailmankaikkeuteen. Hän toivoi olevansa kuollut.

Hän ei nähnyt tähtiäkään, kun *Vaterland* hetken kuluttua selviytyi alisen sään myllerryksestä, ei myöskään taistelua, joka sukeusi sen ja kahden kiertelevän aeroplaanin välillä; ei tietänyt, että ne lävistivät luodeillaan sen peräkammiot, että se karkoitti ne luotaan räjähdyskuulillaan ja sitä tehden kääntyi pakosalle.

Hän ei ollut todistamassa näiden ihmeellisten yölintujen sankarillista hyökkäystä ja uhrautumista. *Vaterland* oli saanut ankaran iskun ja riippui hetkisen häviön partaalla; se vaipui nopeasti alaspäin vihollisen aeroplaani sotkeutuneena ruhjottuun potkuriin ja amerikkalaisten koettaessa kavuta siihen. Bertille se ei merkinnyt mitään. Hän tunsu vain ankaraa heilumista. Typerää! Kun amerikkalainen ilmalaiva lopulta putosi irti menetettyään suurimman osan miehistöään, teki Bert arkussaan havainnon, että *Vaterland* oli ottanut hirvittävän loikkauksen ylöspäin.

Mutta sitten alkoi äärettömästi helpottaa, helpottaa uskomattoman ihanasti. Keinuminen, heiluminen, kamppaileminen lakkasi, loppui äkisti ja täydellisesti. *Vaterland* ei ponnistellut enää myrskyn käsissä; murskautuneet ja räjähtäneet koneet eivät enää jyskineet, se oli joutunut rammaksi ja ajautui tuulen mukana yhtä pehmeästi kuin ilmapallo, suunnattomana, tuuleen levitettynä, repaleisena pilvenä, ilmalaivahylkynä.

Bertille tämä merkitsi vain sitä, että sarja vastenmielisiä aistimuksia oli nyt päättynyt. Hän ei ollut laisinkaan utelias tietämään, mitä ilmalaivalle oli tapahtunut ja miten taistelussa oli käynyt. Pitkän ajan hän makasi odotellen epäluuloisesti keikkumisen ja pahoinvoinnin uudistumista, ja siinä arkussa vartoillessaan hän vaipui lopulta uneen.

3.

Bert heräsi rauhallisena, mutta ei voinut ensinkään muistaa, missä hän oli. Hänen päätänsä kivisti ja henkeä ahdisti. Hän oli uneksinut sikin sokin Ednasta ja "Aavikon dervissheistä", oli ollut ajavinaan polkupyörällä peräti vaarallisella tavalla yöilmoissa, keskellä räiskyviä raketteja ja leimuavia väritulia, ja herättänyt suurta suuttumusta eräässä henkilössä, joka muistutti sekä prinssiä että herra Butteridgeä. Sitten Edna ja hän alkoivat jostain syystä itkeä surkeasti toistensa tähden, ja hän heräsi silmät kosteina havaitakseen olevansa ummehtuneessa pimeydessä. Hän ei saisi koskaan enää nähdä Ednaa, ei koskaan enää.

Hän arveli joutuneensa jälleen polkupyörämyymälän perähuoneeseen Bun Hilliin ja oli varma siitä, että oli vain unessa nähnyt, kuinka muuan komea kaupunki, uskomattoman suuri ja loistava kaupunki, tuhottiin pommeilla.

"Grubb!" hän huusi, haluten kertoa toverilleen.

Vastausta ei kuulunut, ja äänen kumea kaiku sekä tukahduttava ilma herätti hänessä uuden miellesarjan. Hän kohotti kätensä ja jalkansa, ne kohtasivat voittamattoman esteen. Hän luuli olevansa ruumisarkussa. Hänet oli haudattu elävältä! Heti hänet valtasi hurja kauhu. "Auttakaa!" hän kirkui. "Auttakaa!" Hän jyskytti jaloillaan, potki ja ponnisteli. "Päästäkää ulos! Päästäkää ulos!"

Muutamia silmänräpäyksiä hän kamppaili sietämättömän kammon kynsissä, sitten tuon kuvitellun arkun laita ratkesi ja hän lennähti päivänvaloon. Hän pyöriskeli Kurtin kanssa ikäänkuin patjoitetulla

permannolla, sadatuksien ja töytäyksien kilvan sadellessa.

Hän kohosi istumaan. Side oli irtautunut hänen päästään ja luisunut toiselle silmälle, ja hän pyyhkäisi koko laitteen pois. Kurtkin istui parin jalan päässä, punakkana kuten ainakin, vaippoihinsa verhoutuneena ja alumiinista tehty sukeltajankypärä polvellaan. Hän tuijotti hyttitoveriinsa ankaran näköisenä ja hieroi haivenista, ajamatonta leukaansa. Molemmat olivat loivalla, punaisilla patjoilla peitetyllä permannolla, ja heidän yläpuolellaan oli kellarinluukun tapainen aukko, jonka Bert lopulta tunki puoliavoimeksi hytinoveksi. Koko hytti oli näet kääntynyt kyljelleen.

"Mitä hittoa tämä on, Smallways?" Kurt kysyi. "Te hyppäätte ulos tuosta arkusta, kun minä jo luulin teidän pudonneen laivasta toisten kera. Missä te olette ollut?"

"Mitenkäs nyt on laita?" Bert kysyi.

"Tämä laita on ainakin melkein ylösalsin."

"Olikos äsken taistelu?"

"Oli kyllä."

"Kuka voitti?"

"En ole nähnyt sanomalehtiä. Me lähdimme, ennenkuin se päättyi. Jouduimme hylyksi, tuuliajolle, eikä kumppaneillamme ollut aikaa huolehtia meistä. Tuuli vei meidät — niin, taivas tietää, minne se meitä nyt kuljettaa. Mutta se vei meidät keskeltä taistelua kahdeksankymmentä peninkulmaa tunnissa. Hyvä jumala, minkälainen tuuli! Ja entä taistelu sitten! Täällä sitä nyt ollaan!"

"Missä?"

"Ilmassa, Smallways — ilmassa! Kun taasen joudumme alas maahan, niin emme totta tosiaan tiedä, mitä jaloillamme on virkaa."

"Mutta mitä meidän allamme on?"

"Kanada, sen verran kuin minä tiedän — ja kovin se näyttää karulta, autiolta, tyylytä maalta."

"Mutta miksi me emme ole suorassa?"

Kurt ei vastannut vähään aikaan.

"Viimeksi muistan nähneeni jonkinlaisen lentokoneen salaman valossa", jutteli Bert. "Kauheaa se oli! Tykit paukkuivat! Tuon tuostakin räjähti jotain. Pilviä ja rakeita. Laiva kieppui ja heilui. Minä tulin niin epätoivoiseksi ja rupesin niin pelkäämään — ja voimaan pahoin... Ettekö tiedä, kuinka taistelu päättyi?"

"En laisinkaan. Olin osastoineni kaasusäiliössä repeämiä paikkailemassa. Emme nähneet ulkopuolelta mitään muuta kuin salaman välähdyksiä. En saanut ollenkaan nähdä noita amerikkalaisia aeroplaaneja. Näin vain luotien repivän seinä ja lähetin miehiä parsimaan. Sitten syttyi tulipalo — vain pienenpuoleinen. Laiva oli liian märkä, niin että tuli nääntyi, ennenkuin me räjähdimme. Ja sitten eräs heidän kirotuista koneistaan syöksyi ilmasta kimppuumme. Ettekö huomannut sitä?"

"Tunsin kaikki", sanoi Bert. "Mutta en huomannut, että mikään olisi mennyt murskaksi."

"Kyllä he olivat epätoivoisen rohkeita, jos he tekivät sen tarkoituksella. Lensivät kimppuumme kuin veitsi, viilsivät auki peräpuolen kaasusäiliöt kuin silkin, murskasivat koneet ja potkurin. Useimmat koneista putosivat, kun vihollinen hellitti meistä, muuten olisimmekin painuneet maahan — loput keikkuvat sinne ja tänne. Ja me käänsimme töppösemmet taivasta kohti. Yksitoista miestä tipahti alas eri kohdista, ja Winterfeld-ukko putosi prinssin hytin ovesta karttahuoneeseen ja taittoi säärensä. Myöskin sähkökoneemme ammuttiin tai vietiin pois — kukaan ei tiedä, minne ne joutuivat. Sellainen on tilamme, Smallways. Me ajelehdimme kuten tavallinen ilmapallo luonnonvoimien armoilla, kuljemme melkein suoraan pohjoiseen — mahdollisesti pohjoisnavalle. Emme tiedä, minkälaisia aeroplaaneja amerikkalaisilla on, emme tiedä mitään koko asiasta. Luultavasti me olemme tehneet niistä lopun. Yksi törmäsi meihin, toiseen iski salama, kolmannen muutamat miehistä näkivät heittävän häränpyllyä, epäilemättä vain noin huvikseen. Mutta kyllä ne saivat tarpeekseen. Me olemme menettäneet myöskin useimmat drachenfliegerimme. Ne luistivat yön pimeyteen. Epävakaisia laitoksia, ei niihin ole luottamista. No niin. Emme tiedä, olemmeko voittaneet vaiko hävinneet. Emme tiedä, onko Englannin ja meidän välillä vielä rauha, vai ollaanko jo vihollisia. Senpä vuoksi emme uskalla laskeutua maahan. Emme tiedä, mitä on tekeillä tai mihin ryhdymme. Napoleonimme on yksinään, keulapuolella, luullakseni hän järjestelee suunnitelmiaan uuteen kuntoon. Saamme nähdä, oliko New York meidän Moskovamme vai eikö. Meillä on ollut kovat päivät ja me olemme murhanneet määrättömästi ihmisiä!

Tämä on sotaa! Ylevää sotaa! Se iljettää minua tänä aamuna. Minä istun mieluummin huoneissa suorassa kuin liukkailla seinillä. Olen sivistynyt mies. En voi olla ajattelematta Albrechtia ja *Barbarossaa*... Tunnen kaipaavani pesua ja ystävällisiä sanoja ja rauhallista kotia. Kun katselen teitä, niin *tiedän* olevani pesun tarpeessa. Gott!" — hän tukahdutti ankaran haukotuksen — "Miltä hiivatin tarhapöhlöltä te näytättekkään!"

"Saammeko me mitään suuhun pantavaa?" kysyi Bert.

"Taivas sen tietää!" Kurt vastasi.

Hän mietiskeli jonkun aikaa Bertin kohtaa. "Mikäli minä ymmärrän, Smallways", hän selitti, "haluaa prinssi luultavasti heittää teidät laivasta — kun te ensi kerran johdutte hänen mieleensä. Sen hän tekee varmasti, jos hän näkee teidät... Teidäthän otettiin mukaan vain — painolastiksi... Ja meidän on varsin pian kevennettävä laivaa melkoisesti. Ellen erehdy, herää prinssi piakkoin ja ryhtyy hommaamaan hirveän jäntevästi... Olen alkanut pitää teistä. Se johtuu siitä, että olen osaksi englantilainen. Te olette soma veikkonen. Minusta olisi ikävä nähdä teidän lentää suhahtavan alapäin... Parasta, että koettaisitte olla hyödyksi. Taidanpa toimittaa teidät osastooni. Teidän on tehtävä työtä ja oltava hiivatin älykäs. Ja sitten teidän täytyy riippua hetkinen pää alapäin. Mutta ei teillä ole juuri muutakaan keinoa. En usko, että me rupeamme kauemmin kuljettamaan matkustajia. Painolasti pois — ellemme halua piakkoin painua maahan ja joutua sotavangeiksi. Prinssi ei ainakaan suostu siihen. Hän tahtoo olla mukana loppuun asti."

4.

He löysivät saranatuolin paikoiltaan oven takaa, kapusivat akkunan ääreen ja katselivat vuorotellen ulos. Alhaalla näkyi harvametsäistä seutua; rautateitä ja maanteitä ei ollut ensinkään ja asutuksen merkkejä vain siellä ja täällä. Sitten kajahti torvi, ja Kurt arveli sen kutsuvan ruualle. He astuivat ulos ovesta ja kapusivat vaivoin melkein kohtisuoraa käytävää myöten, tukien itseään epätoivoisesti sormin ja varpain sen lattian tuuletusrei'istä. Itsestään lämpiävät keittolaitteet olivat säilyneet vahingoittumattomina, joten upseereille voitiin tarjota kuumaa kaakaota ja miehistöle keittoa.

Bertistä tämä retki oli niin peräti omituinen, että se sai hänet unohtamaan kaiken pelon. Hän tunsi nyt paljon enemmän mielenkiintoa kuin pelkoa. Hän tuntui tyhjentäneen edellisenä yönä kauhun ja turvattomuuden maljan pohjaan saakka. Hän alkoi tottua ajatukseen, että ennen pitkää hän saisi varmaankin surmansa, että tämä kummallinen ilmamatka oli varsin luultavasti hänen kuolinretkensä. Ei yksikään ihmisolento voi olla alituisesti peloissaan, pelko siirtyy lopulta hänen mielessään taustalle, se pannaan tosiasiassa hyllylle ja jätetään rauhaan. Hän istui kyyryssä lautasensa ääressä lippoen lientä suuhunsa leipäpalallaan ja tarkasteli tovereitaan. Kaikki olivat melkoisen keltaisia ja likaisia, posket neljän päivän vanhan parransängän peitossa, ja he ryhmittivät väsyneinä ja sattumoisin, kuten haaksirikkoutuneet laivanhyllylle. Puheltiin vain vähän. Asema saattoi heidät niin ymmälleen, ettei siihen voinut sanoa mitään. Kolme oli loukkaantunut laivan keikkuessa taistelun aikana, ja yhdellä oli luodin haava siteessä. Oli uskomatonta, että tämä pieni miesparvi oli murhannut ja pannut toimeen verilöylyjä ennen kuulumattomassa määrässä. Ei yksikään niistä, jotka nyt istuivat siinä luisulla seinämällä keittokulho kädessään, näyttänyt olevan todella vikapää mihinkään sellaiseen, itse asiassa kykenevän vahingoittamaan edes koiraakaan ehdoin tahdoin. Kaikki olivat niin ilmeisesti luodut elämään vaaleaveristen vaimojen kanssa rauhassa tukevalla mannalla, hoitamaan huolellisesti vainioitaan ja hilpeästi huvitteleimaan. Punakka, tukeva mies, joka oli tuonut ruokailuhuoneeseen ensimmäisen viestin ilmataistelusta, oli syönyt annoksensa loppuun ja korjaili äidillisen huolellisesti erään käsivartensa nyrjähyttäneen nuorukaisen sidettä.

Bert murenteli viimeistä leipäpalaansa viimeiseen keittotilkkaansa, koettaen saada sitä riittämään niin kauan kuin suinkin. Silloin hän huomasi äkkiä jokaisen katselevan jalkaparia, joka heilui ylöspäin kääntyneessä avoimessa oviaukossa. Siihen ilmestyi Kurt. Hän oli jollain salaperäisellä tavalla saanut partansa ajetuksi ja vaalean tukkansa siloitetuksi. Hän näytti kerrassaan enkelimäiseltä. "Der Prinz", hän virkkoi.

Näkyviin tuli toinen pari jalkineita tehden laajoja ja suuremmoisii liikkeitä tapaillessaan pihtipieliä. Kurtin avulla ne saivat jalansijan, ja ajeltuna, harjattuna, vahattuna ja puhtaana, suurena ja pelottavana liukui prinssi alas joutuen istumaan hajareisin ovelle. Kaikki miehet, myöskin Bert, nousivat seisomaan ja tekivät kunniaa.

Prinssi tarkasteli heitä kuin ratsun selästä. Kapteenin pää ilmestyi hänen rinnalleen.

Sitten seurasi Bertille kauhun hetki. Prinssin silmien sininen lieska osui häneen, suuri sormi viittasi, kysymys seurasi. Kurt kiiruhti selittämään.

"Vai niin", sanoi prinssi, ja Bert joutui unhoon.

Sitten prinssi puhui miehille lyhyin, sankarimaisin lausein, tukien itseään toisella kädellä ja viittoillen toisella vaihtelevin liikkein. Hänen sanojaan Bert ei ymmärtänyt, mutta hän huomasi miesten käytöksen muuttuvan, heidän selkiensä suoristuvan. He alkoivat keskeyttää prinssin puhetta hyvähuudoilla. Sen loputtua heidän johtajansa viritti laulun, ja kaikki miehet yhtyivät häneen. "Ein fester Burg ist unser Gott" he lauloivat syvin, voimakkain äänin ja suunnattomalla siveellisellä innostuksella. Se oli räikeän sopimatonta vahingoittuneessa, vajoavassa ilmalaivassa, joka oli lennähtänyt avaruuteen suoritetuana maailman historian julmimman pommituksen. Mutta siitä huolimatta se oli äärettömän valtaavaa. Bert oli syvästi liikutettu. Hän ei osannut laulaa sanaakaan Lutherin suuresta virrestä, mutta hän avasi suunsa ja päästeli kovia, syviä ja paikoitellen sointuvia ääniä...

Kaukana alhaalla tämän syvän laulun kuuli pieni joukko kristittyjä sekarotuisia intiaaneja, jotka olivat tukin hakkuussa. He söivät parhaillaan aamiaista, mutta syöksyivät iloisina ulos majoistaan luullen Vapahtajan olevan tulossa maan päälle. He tuijottivat tulessa ajelehtivaan *Vaterlandiin* ja olivat sanomattoman ihmeissään. Se vastasi niin monessa suhteessa heidän käsitystään Vapahtajan tulosta ja erosi siitä toisissa suhteissa perin pohjin. He tähystelivät sen kulkua juhlallisen tunteen valtaamina ja hämmästyksestä sanattomina. Virsi päättyi. Sitten kuului pitkän ajan kuluttua taivaasta ääni. "Mikä tämän paikan nimi on, sanokaa."

He eivät vastanneet. Eivätkä he ymmärtäneetkään, vaikka kysymys toistettiin.

Ja viimein kummitus ajautui pohjoiseen metsäisen harjanteen ylitse ja katosi näkyvistä. Miesten kesken syntyi pitkälinen ja tulinen väittely...

Virsi päättyi. Prinssin jalat heilahtivat jälleen käytävään, ja jokainen valmistautui reippaasti sankarillisiin ponnistuksiin ja voitollisiin tekoihin. "Smallways!" huusi Kurt. "Tulkaa tänne!"

5.

Sitten Bert alkoi Kurtin ohjaamana työskennellä ilmapurjehtijana.

Vaterlandin kapteenilla oli lähinnä perin yksinkertainen tehtävä: hänen oli koetettava pysyä ilmassa. Tuuli oli tosin melkoisesti liehtynyt, mutta puhalsi vielä siksi voimakkaasti, että niin kömpelön laitteen oli perin vaarallista lähestyä maata, vaikka prinssi olisikin halunnut laskeutua asuttuun seutuun, missä helposti saattoi joutua vangiksi. Oli välttämätöntä pitää laivaa ilmassa, kunnes tuuli taukoisi, ja sitten painua, jos se kävi päinsä, johonkin syrjäiseen seutuun, missä voisi ryhtyä korjaustöihin. Kenties myöskin joku etsimään lähetetty toveri löytäisi heidät sieltä. Tämän vuoksi oli painoa kevennettävä, ja Kurt määrättiin kiipeämään kymmenkunnan miehen kera litistyneitten ilmasäiliöiden luo ja leikkaamaan ne pala palalta irti laivan vaipussa. Niinpä Bertkin joutui terävä säilä aseenaan kapuilemaan pitkin verkkoa neljän tuhannen jalan korkeudessa, koettaen ymmärtää Kurtin käskyjä, kun tämä puhui englantia, ja aavistaa ne hänen käyttäessään saksaa.

Se oli päätä huimaavaa työtä, mutta ei kuitenkaan läheskään niin pyörryttävää, kuin liikaa ravittu lukija saattanee kuvitella lämpimässä huoneessa istuessaan. Bert havaitsi mahdolliseksi katsoa alaspäin ja tarkastella villiä pohjoista maisemaa, jossa ei näkynyt ainoatakaan asutuksen merkkiä, ainoastaan kallioita, vesiputouksia, vuolaita yksinäisiä jokia ja puita ja viidakkoja, jotka päivän kuluessa kävivät yhä pienemmiksi ja vaivaisemmiksi. Kukkuloilla oli siellä ja täällä lumiläikkiä. Ja kaiken tämän yläpuolella hän työskenteli, takertuen tukevasti verkkoon ja hakaten sitkeätä ja niljakasta öljyttyä silkkivaatetta. Hetken kuluttua he saivat ryhelmän vääntyneitä terästankoja ja rautalankoja putoamaan rungosta, ja sitä seurasi iso palanen silkkirakkoa. Se auttoi. Tämän esteen irtautuessa ilmalaiva kohosi viipymättä. Melkein näytti siltä, kuin he olisivat pudottaneet koko Kanadan. Irroitettu osa lehahti levälleen ilmassa, liehui alas ja iski maahan erään syvänteen reunalle, sotkeutuen rumaksi röykkiöksi. Bert riippui kuin jäätynyt apina köysistään eikä liikuttanut ainoatakaan lihasta viiteen minuuttiin.

Mutta tuo vaarallinen työ oli hänen mielestään myöskin virkistävää, ja ennen kaikkea se synnytti toveruutta. Hän ei ollut enää epäluotettava ja eristetty muukalainen, hänellä oli nyt sama tarkoitusperä kuin noilla toisilla, hän uurasti kaikessa ystävytydessä kilpaillen, suorittaakseen osansa ennen heitä. Ja Kurtia kohtaan hän osoitti syvää kunnioitusta ja kiintymystä, joka oli tähän saakka piillyt hänessä salassa. Työtä ohjatessaan Kurt osoittautui kerrassaan ihailtavaksi: hän oli kekseliäs, auttavainen, hienotunteinen, nopea. Hän näytti olevan läsnä kaikkialla. Ihan silloin unohti hänen punakkuutensa, hänen keveän hilpeytensä. Milloin joku vain joutui pulaan, heti hän oli antamassa järkeviä ja varmoja neuvoja. Hän oli miehilleen kuin vanhempi veli.

Kaikkiaan he irroitivat kolme melkoista röykkiötä, ja sitten Bert sai ilokseen kavuta takaisin hyttiin jättäkseen paikkansa uudelle työkunnalle. Hän sai toveriensa kera kuumaa kahvia, sillä työ oli ollut jäätävää, vaikka heillä olikin käsineet. He istuivat sitä juoden ja katsellen tyytyväisinä toisiaan. Muuan miehistä sanoi ystävällisesti Bertille jotain saksan kielellä, ja Bert nyökkäsi hymyillen. Kurtin avulla

Bert, jonka nilkat olivat melkein paleltuneet, onnistui saamaan parin saappaita eräältä haavoittuneelta sotilalta.

Iltapäivällä tuuli lientyi tuntuvasti, ja ilmassa alkoi harvakeen ajelehtia pieniä lumihutaleita. Alhaallakin näkyi runsaammin lunta, ja ainoastaan laaksoissa kasvoi mäntyjä ja kuusia, muuten seutu oli metsätöntä. Kurt astui kolmen miehen kera eheinä säilyneisiin kaasuosastoihin ja valmistautui viiltämään seiniä auki laskeutumista varten. Jällelle jääneet pommit heitettiin pois, ja ne putosivat maahan kovasti jyrähtäen. Kello neljän aikaan *Vaterland* viillettiin auki ja vaipui maahan avaralle kiviselle lakeudelle, jota kaarsivat lumihuippuiset vuoret.

Se oli luonnollisesti vaikea ja ankara temppu, sillä *Vaterlandia* ei ollut varustettu ilmapalloksi. Yksi seinä viillettiin auki liian pian, toiset liian myöhään. Ilmalaiva mätkähti raskaasti maahan, kimmahhti kömpelösti, iski riippuvan parvekkeen etuosaansa vastaan, vahingoittaen von Winterfeldia kuolettavasti, ja vaipui sitten, muutamia hetkiä raahattuaan, luhistuvaksi raunioksi. Kaksi miestä loukkaantui pahasti toinen taittoi jalkansa, toinen sai sisäisiä vammoja sinkoilevista tangoista ja rautalangoista, ja Bert jäi joksikin aikaa kiinni laidan alle. Kun hän viimein pääsi irti ja saattoi ryhtyä tarkastelemaan, niin tuo suuri musta kotka, joka kuusi päivää sitten oli lähtenyt niin komeasti lentoon Keski-Saksasta, levitti litistyneenä siipiään ilmalaivan hyttien yllä ja näytti perin kovaosaiselta — ikäänkuin joku olisi ottanut sen kiinni, vääntänyt niskat nurin ja heittänyt sen syrjään. Useat miehistä seisoivat äänettöminä, tarkastellen mietteissään hylkyä ja autiota erämaata. Toiset hommailivat tilapäisissä telteissä, jotka oli valmistettu tyhjistä kaasusäiliöistä. Prinssi oli lähtenyt jonkun matkan päähän ja tähysteli kaukoputkellaan etäisiä kukkuloita. Ne näyttivät vanhoilta merenluodoilta; siellä ja täällä oli pieniä havupuuryhmiä ja parissa kohdassa kuohui korkea vesiputous. Ympäristössä oli tiheässä sileiksi hankautuneita paasia, maa ei kyennyt elättämään muuta kuin vaivaista alppikasvistoa. Näkyvissä ei ollut ainoatakaan jokea, mutta ilma oli täynnä läheisen kosken kohinaa. Lakeuden yli puhalsi kolea, pureva tuuli. Tuon tuostakin ajelehti ohitse jokunen lumihutale. Tukeva jäätynyt maa tuntui Bertin astuessa omituisen kuolleelta ja raskaalta eloisaan ilmalaivaan verrattuna.

6.

Suuri ja mahtava prinssi Karl Albert oli siis joksikin aikaa joutunut erilleen siitä suunnattomasta taistelusta, jonka pää-aiheuttajia hän oli. Taistelun vaiheet ja sää olivat liittoutuneet viskaamaan hänet haaksirikkoisena Labradoriin, ja siellä hän sai raivostuneena viettää kuusi pitkää päivää sodan ja ihmeiden pyyhältäessä yli koko maailman. Kansakunta nousi kansakuntaa vastaan ja ilmalaivastot kamppailivat keskenään, kaupunkeja paloi ja ihmisiä kuoli laumoittain. Mutta Labradorissa olisi saattanut uneksia koko maailman elävän rauhassa, siellä häiritsi hiljaisuutta vain heikko kalkutus.

Siellä sijaisi haaksirikkoutuneiden leiri. Etäältä nuo silkkivaatteella peitetyt hytit näyttivät suurehkolta mustalaisteltiltä, ja kaikki työkykyiset ahersivat ututterasti rakentaen rungon teräsosista mastoa, johon *Vaterlandin* sähkötekniikat voisivat ripustaa sädesähkötykseen tarvittavat pitkät johdot. Se oli jälleen saattava prinssin muun maailman yhteyteen. Toisin ajoin näytti siltä, kuin ei mastoa saataisi milloinkaan kuntoon. Joukko kärsi alun pitäen puutetta. Ruokavaroja oli niukanpuoleisesti, joten annoksia supistettiin, ja paksuista pukineistaankin huolimatta he olivat perin huonosti varustetut kestävänsä tämän erämaan purevaa tuulta ja tyyliä ankaruutta. Ensimmäinen yö vietettiin pimeässä ja ilman tulia. Sähkökoneet olivat murskautuneet ja pudonneet kaukana etelässä, eikä kenelläkään ollut ainoatakaan tulitikkua; olihan niiden tuominen kielletty kuoleman uhalla. Kaikki räjähdysaineet oli heitetty pois, ja vasta aamupuolella linnunnaamainen upseeri, jonka hytin Bert oli matkan alkaessa saanut, tunnusti omistavansa parin kaksintaistelupistooleja patruunineen, joilla kävisi päinsä syyttää tuli. Myöhemmin löydettiin myöskin konetykin laatikosta joukko koskemattomia ampumatarpeita.

Yö oli kurja ja tuntui melkein loppumattomalta. Tuskinpa kukaan nukkui. Miehistöstä oli seitsemän haavoittunut, von Winterfeld oli loukannut päänsä, ja hän värisi ja houraili, taistellen hoitajaansa vastaan ja huutaen omituisia asioita New Yorkin polttamisesta. Miehet kyyristyivät ruokailuhuoneessa yhteen kasaan, käyttäen suojakseen mikä mitäkin, joivat kaakaota itsestään lämpiävistä laitteista ja kuuntelivat hänen huutojaan. Aamulla prinssi puhui heille kohtalosta ja isäinsä Jumalasta ja ilosta ja maineesta, jonka hänen hallitsijasukunsa puolesta kuoleminen tuotti, sekä muista samallaisista seikoista, jotka olisivat muuten joutuneet unhoon tuossa kolkossa korvessa. Miehet hurrasivat innostuneina, ja kaukana ulvoi susi.

Sitten he ryhtyivät työhön ja raatoivat kokonaisen viikon saadakseen pystyyn teräsmaston, johon ripustettiin kuparilangoista punottu suuri halstari. Kaiken aikaa oli tehtävä työtä, ankaraa ja vaivalloista työtä, kovan puutteen kourissa. Vain komeat auringonnousut ja -laskut, kohisevat vesiputoukset ja erämaan jylhyys loivat suuremmoisuudellaan jotain vaihtelua heidän yksitoikkoiseen elämäänsä. He laativat kehän alituisen palavia nuotioita, miehet kuljeskelivat joukoittain kuivia oksia hakemassa ja kohtasivat retkillään susia, ja haavoittuneet kannettiin vuoteissaan ilmalaivan hyteistä tulien ympärille. Siellä von Winterfeld vanhuskin houraili aikansa ja rauhoittui viimein ja kuoli, ja kolme

muutakin haavoittunutta sairastui kunnollisen ravinnon puutteesta, toiset taasen paranivat. Nämä seikat tapahtuivat ikäänkuin syrjässä; Bertin tietoisuudessa oli aina ensi sijalla alituinen raataminen, pitelemine ja nostaminen ja raskaiden röykkiöiden hajoittaminen, ikävä viilaaminen ja lankojen vääntäminen, ja toisella sijalla prinssi, joka oli aina yllyttämässä ja uhkaamassa, milloin joku lamautui. Hän tuli heidän luokseen ja viittasi heidän päidensä ylitse etelään kohti tyhjää taivasta. "Tuolla odottaa meitä maailma!" hän sanoi saksaksi. "Viisikymmentä vuosisataa odottaa täyttymystään." Sanoja ei Bert ymmärtänyt, mutta hän tajusi liikkeen. Usein prinssi suuttui, kerran miehelle, joka työskenteli hitaasti, toisen kerran miehelle, joka varasti toverinsa annoksen. Ensinmainittua hän nuhteli ja määräsi hänet ikävämpään työhön, toista hän löi päin kasvoja ja piteli pahoin. Itse hän ei tehnyt työtä. Tulien lähetyvillä oli sileä paikka, jossa hän saattoi käsivarret ristissä astuskella edes ja takaisin, toisinaan tuntikausia, mutisten itsekseen kärsivällisyydestä ja kohtalostaan. Joskus hän puhkesi huutamaan ja käsillään viittoilemaan kuten kaunopuhuja. Työmiehet kiintyivät tuijottamaan häneen, kunnes huomasivat hänen sinisten silmänsä leimuavan ja hänen kätensä aina osoittelevan eteläisiä kukkuloita. Sunnuntaina työ keskeytyi puoleksi tunniksi, prinssi saarnasi uskosta ja Jumalan ystävyydestä Davidia kohtaan ja sen jälkeen laulettiin "Jumala ompe linnamme".

Eräässä kurjassa majassa makasi von Winterfeld, ja kerran hän houraili kaiken aamua Saksan suuruudesta. "Blut und Eisen!" hän karjui, ja sitten, ikäänkuin pilkaten: "Welt-Politik — ha, ha!" Sitten hän rupesi matalalla, viekkaalla äänellä selittelemään kuvitelluille kuulijoille mutkallisia valtiollisia asioita. Toiset potilaat kuuntelivat häntä. Havaitessaan Bertin huomion kääntyvän sinne päin, Kurt huusi: "Smallways, tarttukaahan tuohon. Kas niin!"

Väsyttävän verkalleen valmistui iso masto ja kohotettiin jalka jalalta paikalleen. Sähkötekniikat olivat saaneet laadituksi läheiseen puroon padon ja vesipyörän — sähköttäjän pieni Millhausen-dynamo soveltui näet varsin hyvin vedellä käytettäväksi — ja kuudennen päivän illalla laite oli käyttökunnossa ja prinssi lennätti kutsun — tosin varsin heikon — ilmalaivastolleen tyhjän avaruuden halki. Vastausta ei saatu pitkään aikaan.

Tuon illan vaikutus säilyi kauan Bertin muistissa. Työskenteleväin sähkötekniikkojen lähellä räiskyi ja leimusi punainen tuli, ja pitkin kohtisuoraa teräsmastoa ja kuparilankoja kohosi punaisia säteitä taivasta kohti. Prinssi istui paadella odotellen, pää käden varassa. Takana oli rautaristillä koristettu kivikumpu, joka peitti von Winterfeldin ruumiin, ja etäällä kiilui louhikossa suden silmät. Toisella puolen oli suuren ilmalaivan hylky, ja miehet istuskelivat toisen punertavan tulen ympärillä. Kaikki olivat aivan hiljaa, ikäänkuin odottaen kuulevansa uutisia. Kaukana, monen sadan peninkulman päässä kenties toisia mastoja heräsi toimintaan. Tai ehkäpä tämä eetterin värisyttäminen olikin hyödyttöntä, ehkei maailma kiinnittänytään siihen huomiota. Jutellessaan miehet puhuivat matalalla äänellä. Silloin tällöin kirkui etäällä lintu ja kerran kuului suden ulvontaa. Ja kaiken ympärillä levisi ääretön, kolkko erämaa.

7.

Bert kuuli uutiset viimeiseksi ja enimmäkseen murteellisella englannin kielellä eräältä työkumppaniltaan. Vasta myöhään yöllä väsynyt sähköttäjä sai vastauksen kutsuihinsa, mutta silloin viestit saapuivat selvinä ja voimakkaina. Ja minkälaisia viestejä!

"Kuulkaapas", sanoi Bert aamiaista syödessä suuren hälinän vallitessa; "kertokaa niistä hieman."

"Koko maailma on sodassa", selitti kieliniekka, heilutellen kuppiaan kuvaavalla tavalla. "Koko maailma on sodassa."

Bert tuijotti etelään päin aamuruskoon. Eipä siltä näyttänyt.

"Koko maailma on sodassa! Berliini on poltettu, Lontoo on poltettu, Hampuri ja Pariisi on poltettu. Japanilaiset ovat polttaneet San Franciscon. Meikäläiset ovat leiryntyneet Niagaralle. Sellaisia he ovat meille kertoneet. Kiinalla on määrättömästi lentokoneita ja ilmalaivoja. Koko maailma on sodassa!"

"Hyvän aika!" sanoi Bert.

"Niin on", lisäsi kieliniekka juoden kaakaota.

"Ovatko ne polttaneet Lontoon? Niin kuin me New Yorkin?"

"Mehän pommitimme."

"Eivätkö ne kertoneet mitään eräästä paikasta, jonka nimi on Clapham, tai Bun Hillistä?"

"En ole kuullut siitä", sanoi kieliniekka.

Siihen Bert sai tyytyä toistaiseksi. Mutta miesten kiihko tarttui. Nähdessään hetken kuluttua Kurtin seisovan yksinään kädet selän takana ja katselevan varsin kiinteästi erästä etäistä vesiputousta, hän lähti Kurtin luo ja tervehti sotilaan tavoin. "Anteeksi, herra luutnantti."

Kurt käänsi päänsä. Hänen kasvonsa olivat harvinaisen vakavat sinä aamuna. "Arvelin tässä juuri, että olisi hauskaa nähdä tuo putous lähempää", hän sanoi. "Se muistuttaa — mitä haluatte?"

"En saa ollenkaan tolkkua siitä, mitä miehet juttelevat. Ettekö kertoisi minulle uutisia?"

"Hiiteen uutiset!" sanoi Kurt. "Uutisia kuulette yllin kyllin, ennenkuin päivä on lopussa. Nyt on maailman loppu käsissä. *Graf Zeppelin* tulee noutamaan meitä. Se on täällä aamulla, ja meidän pitäisi olla Niagaralla — tai murskana — neljänkymmenen kahdeksan tunnin kuluessa... Tahtoisin nähdä tuon putouksen. Voitte tulla mukaan. Oletteko saanut aterianne?"

"Kyllä, herra luutnantti."

"No hyvä. Tulkaa."

Ja syvissä mietteissä Kurt lähti astumaan kallioiden yli kaukaista putousta kohti. Aluksi Bert kulki hänen perässään palvelijan tavoin, mutta päästyään leirin ilmapiiristä Kurt hidastutti kulkuaan, niin että Bert ennätti hänen rinnalleen.

"Kahdessa päivässä me olemme jälleen mukana", hän sanoi. "Ja piru perii sen, joka siihen sotaan joutuu. Semmoisia ovat uutiset. Maailma on tullut hulluksi. Meidän laivastomme voitti amerikkalaiset sinä yönä, jolloin me jouduimme tuuliajolle, se on selvää. Me menetimme yksitoista — yksitoista ilmalaiivaa varmasti, ja heiltä tuhottiin kaikki aeroplaanit. Taivas tietää, kuinka paljon me murhasimme ja surmasimme. Mutta se oli vain alkua. Me panimme lumipallon vierimään. Jokainen maa piilotteli lentokoneita. Ja nyt taistellaan ilmassa yli koko Europan — yli koko maailman. Japanilaiset ja kiinalaiset ovat tulleet mukaan. Se on suurin uutinen. He ovat tupsahtaneet meidän pikkukahakoihimme... Keltainen vaara oli sittenkin vaara! Heillä on tuhansittain ilmalaiivoja. He ovat levinneet yli koko maailman. Me pommitimme Lontoota ja Pariisia, ja ranskalaiset ja englantilaiset ovat tuhonneet Berliinin. Ja nyt Aasia on meidän kaikkien kimpussa ja vie meistä voiton... Se on mielettömyyttä. Kiina ylittää. Eivätkä tiedä, mihin pysähtyä. Se on rajatonta. Tämä on viimeisen päivän sekamelskaa. Ne pommittavat pääkaupunkeja, tuhoavat telakat ja tehtaot, kaivokset ja laivastot."

"Tekivätkö ne paljon vauriota Lontoolle?" Bert kysyi.

"Taivas tietää..."

Hän ei sanonut enempää hetkeen.

"Tämä Labrador näyttää rauhalliselta paikalta", hän jatkoi viimein. "Melkeinpä tekisi mieleni jäädä tänne. Ei käy päinsä. Ei, minun täytyy olla mukana loppuun asti. Minun täytyy olla mukana loppuun asti. Niin täytyy teidänkin. Ja jokaisen... Mutta miksi?... Sanonpa sen teille — tämä maailma on mennyt palasiksi. Pelastusta ei ole missään. Täällä me olemme! Me olemme kuin palavaan taloon suljetut hiiret, kuin tulvan saartama karjalauma. Kohdakkoin meidät noudetaan, ja sitten takaisin taisteluun. Meidän on jälleen murhattava ja murskattava — kenties. Tällä kertaa on kysymyksessä kiinalais-japanilainen ilmalaiivasto, ja me olemme heikommat. Nyt on meidän vuoromme. En tiedä, miten teidän käy, mutta oman osani tiedän varsin hyvin: saan surmani."

"Kyllä te suoriudutte", sanoi Bert oudon äänettömyyden jälkeen.

"En!" väitti Kurt. "Saan surmani. En tietänyt sitä ennen, mutta tänään aamun koitteessa sen tiesin — ikäänkuin joku olisi sen sanonut."

"Kuinka niin?"

"Tiedän ihan varmaan."

"Mutta kuinka te voisitte tietää sen?"

"Tiedän vaan."

"Ikäänkuin joku olisi sen sanonut?"

"Ihan varmasti."

"Tiedän sen", hän toisti, ja jonkun aikaa he astuivat äänettöminä vesiputousta kohti.

Ajatuksiinsa vaipuneena Kurt käveli edelleen ja puhkesi viimein jälleen puhumaan. "Olen aina ennen

tuntenut itseni nuoreksi, Smallways, mutta tänään tunnen olevani vanha — vanha. Niin perin vanha! Lähempänä kuolemaa kuin vanhukset tuntevat olevansa. Ja elämää olen aina pitänyt leikkinä. Sitä se ei ole... Tällaista on luullakseni tapahtunut aina — sotia ja maanjäristyksiä, jotka tekevät elämän kurjaksi. Tuntuu siltä, kuin olisin vasta nyt herännyt tajuamaan sen. Olen nähnyt siitä unta joka yö sen jälkeen, kuin lähdimme New Yorkista... Ja sellaista on aina ollut se on elämän kulkua. Ihmiset riistetään niiden luota, joista he pitävät; kodit tuhotaan, olennot, jotka ovat täynnä elämää ja muistoja ja erikoisia pikku taipumuksia, kärvennetään ja murskataan ja revitään palasiksi, näännytetään nälkään ja tarvellaan. Lontoo! Berliini! San Francisco! Ajatelkaahan, kuinka monta elämäntarinaa me lopetimme New Yorkissa!... Ja toiset jatkavat jälleen, ikäänkuin sellainen ei olisi mahdollistakaan. Niin kuin minäkin! Kuten eläimet! Juuri kuin eläimet!"

Pitkään aikaan hän ei sanonut mitään, ja sitten hän tokaisi: "Prinssi on mielipuoli!"

He saapuivat eräälle kohdalle, missä oli kiivettävä, ja sitten suokaistaleelle, joka reunusti pientä puroa. Siellä Bertin huomio kiintyi runsaina kasvaviin pieniin punaisiin kukkiin. "Kas!" hän sanoi kumartuen poimimaan. "Tällaisessa paikassa."

Kurt pysähtyi ja kääntyi puoleksi. Hänen kasvonsa värähtelivät.

"En ole koskaan nähnyt tällaisia kukkia", Bert huomautti. "Ne ovat niin hentoja."

"Poimikaa enemmän, jos haluatte", sanoi Kurt

Bert teki niin Kurtin seisoessa katsellen.

"Onpa somaa, että aina tekee mieli poimia kukkia", virkkoi Bert.

Kurtilla ei ollut siihen mitään lisättävää.

He kulkivat edelleen puhumatta mitään kotvaan.

Viimein he saapuivat rosoiselle kukkulalle, jolle vesiputous näkyi. Siellä Kurt pysähtyi ja istuutui paadelle. "Juuri tämän tahdoin nähdä", hän selitti. "Ei se ole varsin samallinen, mutta muistuttaa se hieman."

"Mitä sitten?"

"Erästä toista vesiputousta."

Äkkiä hän kysyi: "Onko teillä mielitiettyä, Smallways?"

"Sepä somaa", sanoi Bert. "Taitaa johtua noista kukista. — Ajattelin häntä tässä juur'ikään."

"Niin minäkin."

"Mitä! Ednaako?"

"En. Ajattelin *omaa* Ednaani. Luullakseni meillä on kaikilla Ednamme, jonka luo mielikuvituksemme voi liidellä. Tarkoitin muuatta tyttöä. Mutta se on jo ammuin ohitse. Kovaa on ajatella, ett'en saa nähdä häntä minuutinkaan aikaa — en voi kertoa hänelle, että häntä ajattelen."

"Kyllä kai te saatte vielä nähdä hänet", arveli Bert.

"En", virkkoi Kurt päättäväisesti. "*Tiedän* sen."

"Tapasin hänet", hän jatkoi, "tämän kaltaisessa paikassa — alpeilla — Engstlen-alpeilla. Siellä oli jotensakin tällainen vesiputous — leveä vesiputous, joka syöksyi Innertkircheniin päin. Senvuoksi lähdin tänne. Me pujahdimme tiehemme ja vietimme puolen päivää kahden sen äärellä. Ja me poimimme kukkia. Juuri samallaisia kukkia, kuin te löysitte äsken. Aivan samallaisia, mikäli tiedän. Ja kurjenpolvia."

"Kyllä tiedän", sanoi Bert; "minä ja Edna — me olemme tehneet samalla tapaa. Poimittiin kukkia. Ja muuta sellaista. Siitä tuntuu kuluneen vuosikausia."

"Hän oli ihana ja rohkea ja ujo. Mein Gott!... Tuskin voin hillitä itseäni, niin kiihkeästi haluan nähdä hänet jälleen ja kuulla hänen äänensä, ennenkuin kuolen. Missä hän lienee?... Kuulkaapas, Smallways, kirjoitan jonkinlaisen kirjeen. — Ja täällä on hänen kuvansa." Hän kosketti povitaskuaan.

"Kyllä te saatte tavata hänet vielä", sanoi Bert.

"En! En saa koskaan enää tavata häntä... En ymmärrä, miksi ihmiset kohtaavat toisensa tullakseen

vaan temmatuiksi erilleen. Mutta sen tiedän, että me kaksi emme kohtaa koskaan enää toisiamme. Tiedän sen yhtä varmasti, kuin että aurinko nousee ja tuo vesiputous hyrskyää paasien yli vielä minun kuolemanikin jälkeen... Oh! Kaikki on typerää ja äkkipikaista ja väkivaltaista ja julmaa, mieletöntä ja vihamielistä ja itsekästä — kaikki mitä ihmiset ovat tehneet — kaikki mitä he konsanaan tekevät. Gott! Smallways, mitä sekamelskaa ja sekasortoa elämä on aina ollut — täynnä taisteluita ja verilöylyjä ja tapaturmia, vihaa ja tylyjä tekoja, murhia, kärsimyksiä, omankädenoikeutta ja petosta. Nyt olen kyllästynyt siihen kaikkeen, ikäänkuin olisin vasta huomannut sen ensi kerran. Olen huomannut sen nyt. Kun ihminen on elämään väsynyt, niin luullakseni hänen on aika kuolla. Olen menettänyt rohkeuteni, ja kuolema on kintereilläni. Tiedän, että olen päässyt matkani päähän. Mutta ajatelkaas, kuinka paljon toiveita minulla vielä oli vain vähän aikaa sitten, kaikki oli hyvällä alulla... Se oli pelkkää petosta. Ei ollut mikään alulla... Me olemme vain muurahaisia muurahaiskeossa, maailmassa, missä kaikki on samantekevää, joka kulkee kulkuaan tyhjyyttä kohti. New York — ei New Yorkikaan tunnu minusta niin hirvittävältä. New York oli vain muurahaispesä, jonka muuan narri potkaisi hajalle!

"Ajatelkaahan, Smallways, kaikkialla soditaan! Ihmiset tuhoavat sivistyksensä, ennenkuin ovat sen luoneetkaan. Kaikkialla tehdään samoin, kuin englantilaiset tekivät Alexandriassa, japanilaiset Port Arthurissa ranskalaiset Casablancassa. Yksinpä Etelä-Amerikassakin kansat taistelevat keskenään! Ei yksikään paikka ole turvallinen — rauhaa ei tapaa missään. Ei ole ainoatakaan paikkaa, missä vaimo voi tyttärineen saada suojaa. Sota saapuu ilmojen halki, yön pimeydessä tippuu pommeja. Rauhalliset ihmiset menevät aamulla ulos ja näkevät ilmalaivastojen kulkevan ylitse — tihkuen kuolemaa — tihkuen kuolemaa!"

KAHDEKSAS LUKU.

Maailmansota.

1.

Vain verkalleen Bertille alkoi selvetä, mitä merkitsi että koko maailma oli joutunut sotaan, ja kauan kesti, ennenkuin hänen mielessään muodostui tuolla pohjolan erämaassa kuva tiheään asutuista maista, jotka joutuivat kauhun valtaan vastasyntyneiden ilmalaivastojen liioittelussa niiden päällitse. Hän ei ollut tottunut ajattelemaan maailmaa kokonaisuudessaan, se oli ollut hänelle rajaton syrjäseutu, jossa sattui hänen välittömään näköpiiriinsä kuulumattomia asioita. Sota oli hänen mielestään jotain, mikä tapahtui sotänäyttämöksi nimitetyllä rajoitetulla alueella ja vaikutti sen ulkopuolella oleviin vain uutisten kautta. Mutta nyt oli koko ilmakehä sotänäyttämönä ja jokainen maa taistelutantereenä. Niin lähekkäin olivat kansakunnat kilvan rientäneet eteenpäin tutkimusten ja keksintöjen tietä, niin salaiset ja kuitenkin samansuuntaiset olivat niiden suunnitelmat ja ennätykset olleet, että heti sen jälkeen, kuin ensimmäinen laivasto oli lähtenyt liikkeelle Keski-Saksasta, alkoi aasialainen armada pyrkiä länteen päin korkealla yli Ganges-tasangon kummastelevien miljoonain. Mutta Itä-Aasian liittokunnan valmistukset olivat olleet paljon suuremmoisemmat kuin saksalaisten. "Tämä askel", sanoi Tan Tin-siang, "vie meidät Lännen edelle. Me palautamme maailmanrauhan, jonka nuo barbaarit ovat hävittäneet."

He olivat toimineet paljon salaisemmin, nopeammin ja kekseliäämmin kuin saksalaiset, ja missä näillä oli sata miestä työssä, siellä aasialaisia aherti kymmenen tuhatta. Chinsi-fuhun ja Tsingyenin, heidän ilmapurjehdusleireihinsä, saapui yksiraiteisia ratoja myöten, joita nyt risteili halki koko Kiinan, rajaton määrä taitavia ja kykeneviä työmiehiä, joiden kanssa tavallisen europalaisen ei kannattanut kilpailla toimeliaisuudessa. Sanoma saksalaisten tuottamasta yllätyksestä vain kannusti heidän intoaan. New Yorkin pommituksen aikoihin saksalaisilla tuskin lienee ollut kaikkiaan kolmea sataa ilmalaivaa; itää, etelää ja länttä kohti lentävissä aasialaisissa laivastoissa oli aluksia varmaankin useita tuhansia. Senlisäksi aasialaisilla oli erinomainen lentokone, *niaio*-niminen, kevyt, mutta perin tehokas ase, saksalaisten drachenfliegeriä paljon etevämpi. Se oli viimeksimainitun tavoin yhdenmiehen-kone, mutta rakennettu varsin keveäksi teräksestä, ruo'osta ja kemiallisesta silkistä; kuljettajina oli eteen- ja taaksepäin käyvä kone ja sivuilla lepattavat siivet. Aeronautilla oli aseenaan kivääri, jolla ammuttiin hapella täytettyjä räjähtäviä luoteja, sekä aito japanilaiseen tapaan miekka. Ajajat olivat japanilaisia, ja varsin luonteenomaista on se, että alun pitäen määrättiin aeronautti miekkamieheksi. Lentokoneiden siivet olivat varustetut koukuilla, joilla ne voivat takertua vastustajan kaasusäiliöön lentäjän kavutessa alukseen. Näitä keveitä koneita kuljettivat laivastot mukanaan, ja osa lähetettiin maitse tai meritse miehineen sotarintamaan. Ne kykenivät lentämään kahdesta viiteen sataan engl. peninkulmaa, riippuen siitä, millainen tuuli oli.

Heti ensimmäisen saksalaisen ilmalaivaston ilmestyttyä nämä aasialaiset laumat kohosivat siis taivaalle. Jokainen järjestetty hallitus ryhtyi viipymättä pontevasti ja kiihkoisesti rakentamaan ilmalaivoja ja lentokoneita jos jonkinlaisia. Diplomaattiseen menettelyyn ei ollut aikaa. Varoituksia ja ultimatumia sähkötettiin edes ja takaisin, ja muutamassa tunnissa oli koko pillastunut maailma joutunut julkiseen ja mitä sekasotkuisimpaan sotaan. Sillä Suur-Britannia, Ranska ja Italia olivat julistaneet sodan Saksaa vastaan ja loukanneet Sveitsin puolueettomuutta; Bengalilaiset olivat aasialaisten ilmalaivojen ilmaantuessa nousseet kapinaan ja Indian luoteismaakunnissa oli syntynyt sille vihamielinen muhamettilainen liike, joka levisi kulovalkean tavoin Gobista Kultarannikolle asti, ja Itä-Aasian liittokunta oli anastanut Birman öljylähteet ja hyökkäsi sekä Saksan että Amerikan kimppuun. Ennenkuin viikko oli kulunut loppuun, rakennettiin Damaskuksessa, Kairossa ja Johannesburgissa jo ilmalaivoja; Australia ja Uusi Seelanti varustautuivat kiihkeästi. Pelloittavinta tässä puuhassa oli se, että näitä hirviöitä kävi valmistaminen niin perin nopeasti. Panssarilaivan rakentamiseen kului aikaa kahdesta neljään vuoteen. Ilmalaivan voi tekaista yhtä monessa viikossa, ja se oli torpedovenettäkin yksinkertaisempi. Kun vain oli käsillä ilmasäiliö-ainekset, koneet, kaasutehdas ja piirustukset, niin se oli paljon helpompi valmistaa kuin tavallinen puinen vene sata vuotta varemmin. Ja nyt oli Cap Hornista Novaja Semljaan ja Kantonista ympäri maapallon takaisin Kantoniin asti tehtaita ja työpajoja.

Ja tuskin olivat saksalaiset ilmalaivat ennättäneet Atlantin lähettyville ja Ylä-Birmasta saapunut viesti ensimmäisestä aasialaisesta laivastosta, kun luoton ja raha-asian fantastinen verkko, joka oli jo toista sataa vuotta pitänyt maailmaa taloudellisesti koossa, pingoitui ja repeytyi. Jokaisessa pörssissä syntyi kuumeinen halu muuttaa kaikki osakkeet rahaksi, pankit lakkauttivat maksunsa, liike hupeni ja taukosi, tehtaajat kävivät jonkun päivän jonkinlaisen jatkuvaisuuden lain vaikutuksesta, valmistellen vararikkoisten ostajain tilauksia, ja keskeyttivät sitten työnsä. Sitä New Yorkia, jonka Bert Smallways näki, uhkasi kaikesta loistosta ja vilkkaudesta huolimatta taloudellinen vararikko, jonka vertaista ei ennen ole esiintynyt. Elintarpeiden tuonti oli jo hieman vähentynyt. Ja ennenkuin maailmansota oli kestänyt kahta viikkoa — niihin aikoihin, jolloin Labradorissa saatiin masto valmiiksi ei Kiinan ulkopuolella ollut koko maailmassa ainoatakaan kaupunkia tai kauppalaa, sijaitsevatpa ne sitten miten kaukana hyvänsä varsinaisista hävityksen keskustoista, missä poliisin ja hallituksen ei täytynyt turvautua pakkotoimenpiteisiin poistaakseen elintarpeiden puutetta ja pitääkseen kurissa työttömien nälkäisiä laumoja.

Sellainen oli ilmasota luonteeltaan, että se kerran alkuun päästyään johti melkein auttamattomasti yhteiskunnalliseen hajaannustilaan. Tämä kävi ilmi jo saksalaisten hyökätessä New Yorkin kimppuun, sillä tällöin huomattiin, että ilmalaiva voi tuottaa allaolevalle alueelle suunnatonta tuhoa, mutta on verrattain kykenemätön valtaamaan, vartioimaan tai miehittämään antautunutta asemaa. Luonnollisesti tämän seikan täytyi taloudelliseen sekasortoon joutuneen, raivostuneen ja nälkiintyneen kaupunkiväestön keskuudessa aiheuttaa väkivaltaisia ja tuhoisia selkkauksia, ja silloinkin, kuin ilmalaivasto liiteli toimetonna yläpuolella, vallitsi alhaalla kansalaisista ja hurja epäjärjestys. Sotahistoriassa ei ole koskaan ennen ollut mitään sen kaltaista, ellemmme voisi verrata siihen sellaista tapausta, jolloin 19:nneen vuosisadan sotalaiva kävi jonkun suuren raakalaisatutuksen kimppuun, tai jotain noista laivastopommituksista, jotka rumentavat Suur-Britannian historiaa 18:nneen vuosisadan loppupuolella. Silloin oli todellakin sattunut julmuuksia ja tuhotöitä, jotka voivat herättää aavistuksen ilmasodan kauhuista. Senlisäksi oli maailma ennen 20:tä vuosisataa kokenut vain kerran ja silloinkin verrattain lievästi — nimittäin Pariisin kommunistikapinassa v. 1871 — mihin nykyajan kaupunkilaisväestö voi ryhtyä ahdinkoon jouduttuaan.

Toinen omituisuus ilmasodassa oli se, että varemmat ilmalaivat olivat niin tehottomia toisiinsa nähden. Alaspäin ne saattoivat syyttää räjähdysvälineitä mitä tuhoisimmalla tavalla, linnoitukset, kaupungit ja laivat olivat niiden armoilla, mutta toisilleen ne kykenivät tekemään varsin vähän haittaa, milloin niitä ei oltu varustettu antautumaan kuolinkamppailuun. Saksalaisilla ilmalaivoilla, jotka olivat yhtä isoja kuin suurimmat jättiläishöyryt, ei ollut muita aseita kuin yksi ainoa konetykki, jonka olisi helposti voinut sälyttää kahden muulin selkään. Kun sitten kävi selväksi, että ilmastakin oli sodittava, varustettiin ilmasotilaat sen lisäksi kivääreillä, joilla ammuttiin räjähtäviä happikuulia tai helposti syttyviä aineita; mutta yhdelläkään ilmalaivalla ei ollut milloinkaan niin paljon tykkeitä kuin pienimmällä kanuunaveneellä. Kun nämä hirviöt siis kohtasivat toisensa, ne pyrkivät aina toistensa yläpuolelle tai kamppailivat kuin djonkit, heitellen kranaatteja ja taistellen käsiryssä peräti keskiaikaiseen tapaan. Voitto saattoi näin ollen kallistua kummalle puolelle hyvänsä. Senpä vuoksi huomaammekin ilmalaivastojen amiraalien jo ensimmäisten kokemusten jälkeen koettavan yhä enemmän välttää yhteistaisteluja ja mieluummin hakevan tilaisuutta tuhoisaan vastahyökkäykseen, joka osoittautui siveellisesti edullisemmaksi.

Ja jos ilmalaivat olivat liian tehottomat, niin varhaisimmat drachenfliegerit osoittautuivat joko liian epävakaisiksi, kuten saksalaisten, tai liian kevyiksi, kuten japanilaisten, voidakseen heti tuottaa ratkaisevia tuloksia. Tosin brasilialaiset laskivat myöhemmin liikkeelle lentokoneen, joka pystyi ottelemaan ilmalaivan kanssa, mutta he rakensivat ainoastaan kolme tai neljä, toimivat vain Etelä-

Amerikassa ja ne hävisivät historiasta jäljettömiin niihin aikoihin, jolloin maailmanvararikko teki lopun kaikesta suurisuuntaisesta teknillisestä tuotannosta.

Kolmanneksi ilmasota oli omituista siinä suhteessa, että se tuotti suunnatonta tuhoa, mutta ei mitään ratkaisua. Aina ennen, sekä maa- että merisodassa, häviävä puoli tuli nopeasti kykenemättömäksi haittaamaan vastustajan alueita ja liikennevälineitä. Taisteltiin "rintamassa", ja tuon rintaman takana olivat voittajan varat ja varastot, kaupungit ja tehtaat ja pääkaupunki, koko hänen maansa turvassa. Jos sotaa käytiin merellä, niin hävitettiin vihollisen sotalaivasto ja sitten saarrettiin hänen satamansa, vallattiin hänen hiiliasemansa ja otettiin kiinni kaikki harhailevat risteilijät, jotka uhkasivat omia kauppasatamia. Mutta toista on saartaa ja vahtia rannikkoa kuin maan koko pintaa, ja risteilijäin ja ryöstölaivain rakentaminen vie paljon aikaa, niitä ei voi hajoittaa ja kätkeä ja kuljettaa huomaamatta paikasta toiseen. Ilmasodassa oli vahvemman puolen, vaikka se olisikin saanut hävitetyksi heikommalta koko sotalaivaston, joko vartioitava koko maata tai tuhottava jokainen mahdollinen kohta, jossa tämä saattoi valmistaa toisen ja kenties uuden ja tuhoisamman ilmataistelijan. Koko hänen taivaansa oli pimitettävä ilmalaivoilla. Niitä oli rakennettava tuhansittain, ja ilmasotilaita tarvittiin kymmenin tuhansin. Pienen tyhjän ilmalaivan voi kätkeä rautatien vajaan, kadulle, metsään; lentokone säilyy sitäkin paremmin salassa.

Eikä ilmassa ole teitä, ei kanavia eikä mitään kohtaa, jossa voi sanoa vastustajastaan: "Jos hän haluaa päästä pääkaupunkiin, hänen on tultava tätä tietä." Ilmassa voi joka suuntaan kulkea kaikkialle.

Niinpä kävi mahdottomaksi lopettaa sotaa tavallisin keinoin. A on varustautunut B:tä voimakkaammaksi, lyönyt hänet ja lähettänyt tuhannen ilmalaivaa hänen pääkaupunkinsa yläpuolella leijaillemaan, uhaten pommittaa sitä, ellei B antaudu. B vastaa sädesähkötyksen avulla, että hän on ryhtymäisillään pommittamaan A:n tärkeintä teollisuuskaupunkia lähetettyään sinne kolme ryöstöilmalaivaa. A julistaa B:n kaapparit rosvolaivoiksi ja niin edespäin, pommittaa B:n pääkaupunkia ja rupeaa ajamaan takaa hänen ilmalaivojaan; B taasen ryhtyy intohimoisen kiihkeänä ja sankarillisen taipumattomana työskentelemään keskellä raunioitaan, valmistaa uusia ilmalaivoja ja räjähdysvälineitä. Sota muuttui pakostakin yleiseksi sissisodaksi, joka nieli pyörteeseensä siviilihenkilöt ja kodit ja koko yhteiskuntaelämän koneiston.

Nämä ilmataistelun seuraukset tuottivat maailmalle täydellisen yllätyksen, niitä kun ei oltu aavistettukaan. Jos se olisi tehty, niin maailma olisi vuonna 1900 järjestänyt yleisen rauhankokouksen. Mutta teknilliset keksinnöt olivat kehittyneet nopeammin kuin älyllinen ja yhteiskunnallinen järjestely, ja maailma tuli yllätetyksi typerine vanhoine lippuineen, järjestöine kansallisuus-traditsioneineen, halpoine sanomalehtineen ja vielä halvempine intohimoineen ja suurvalta-aatteineen, alhaisine kauppavaikuttimisineen ja tavallisine epärehellisyyksineen ja halpamaisuuksineen, rotuvalheineen ja -riitoineen. Kerran alettuaan sota ei ottanut tauotakseen. Heikko luottoverkko, joka oli laajentunut aavistamattoman kauas ja pitänyt noita satoja miljooneja taloudellisesti toisistaan riippuvina, hajosi pakokauhun syntyessä. Kaikkialle saapui ilmalaivoja pudotellen pommeja, tuhoten kaiken yhdistymisen toivon, ja kaikkialla oli alhaalla taloudellisia onnettomuuksia, nälkäistä työtöntä kansaa, mellakoita ja yhteiskunnallista epäjärjestystä. Kaikki rakentava johtava äly katosi kansakunnista intohimoisen taistelun pyörteissä. Mikäli tältä aikakaudelta on jällellä sanomalehtiä, asiakirjoja ja historioita, kaikki kertovat saman yleisen tarinan: kaupunkien elintarvevarastot hupenivat ja kadut täyttyivät nälkäisistä työttömistä, syntyi hallintohäiriöitä, tilapäisiä hallituksia ja puolustustoimikuntia ja, mikäli on puhe Egyptistä ja Indiasta, kapinallisten komiteoja, jotka ottivat ohjat käsiinsä; väestö aseestettiin, laadittiin pattereita ja tykkikuoppia, rakennettiin kiihkeästi ilmalaivoja ja lentokoneita.

Me näemme vilahdukselta, ikäänkuin ajalehtivien pilvien lomitse, näiden seikkojen tapahtuvan kautta kaiken maailman. Siten hävisi kokonainen aikakausi, siten sortui sivistys, joka oli luottanut koneistoon, ja välineet, joilla se tuhottiin, olivat koneita. Mutta varempien suurten sivistysten, esim. roomalaisen häviäminen oli tapahtunut vuosisatain kuluessa, ne olivat rauenneet asteittain, kuten ihminen vanhenee ja kuolee. Tämä sitä vastoin murskautui äkkiä ja heti lopullisesti ikäänkuin ihminen, joka joutuu junan tai automobiilin alle.

2.

Ilmasodan varhaisimmissa taisteluissa koetettiin epäilemättä todentaa merisodan vanha perusohje: ottaa selko vihollislaivaston asemasta ja tuhota se. Ensinnä taisteltiin Bernin ylängöllä, missä italialaisten ja ranskalaisten ilmalaivain kimppuun, kun ne pyrkivät Keski-Saksan ilmapurjehdusleiriä hävittämään, hyökkäsi sveitsiläinen kokeiluosasto, jonka avuksi päivän kuluessa saapui saksalaisia ilmalaivoja. Sitten seurasi englantilaisten Winterhouse-Dunne aeroplaanien ja kolmen onnettoman saksalaisen välinen taistelu.

Seuraava järjestyksessä oli Pohjois-Indian taistelu, jossa koko englantilais-indialainen ilmapurjehdusosasto kamppaili kolme päivää musertavaa ylivoimaa vastaan, löytiin hajalleen ja tuhottiin perin pohjin.

Ja samaan aikaan alkoi saksalaisten ja aasialaisten tärkeä kamppailu, jota tavallisesti nimitetään Niagaran taisteluksi aasialaisten hyökkäyksen päämäärän mukaan. Mutta se muuttui vähitellen hajanaisiksi kahakoiksi leviten yli toisen puolen manteretta. Ne saksalaiset ilmalaivat, jotka pelastuivat taistelusta, laskeutuivat maahan, antautuivat amerikkalaisille ja miehitettiin uudelleen. Lopulta seurasi sarja säälimättömiä ja sankarillisia yhteentörmäyksiä, sillä amerikkalaiset olivat hurjistuneina päättäneet tuhota vihollisensa ja Aasiasta saapui yhtämittaa uusia joukkoja, jotka leiriytyivät Tyvenen valtameren rannikolle ja saivat tuekseen suunnattoman laivaston. Sotaa käytiin Amerikassa jo alun pitäen leppymättömän katkerasti; armoa ei pyydetty, vastustajia ei vangittu. Hurjalla ja suuremmoisella tarmolla amerikkalaiset toimittivat liikkeelle laivan toisensa jälkeen taistelemaan Aasian laumoja vastaan ja — hukkumaan. Tämä sota syrjäytti kaikki muut seikat, koko kansakunta eli ja kuoli sen vuoksi. Jonkun ajan kuluttua, kuten myöhemmin kerron, valkoihoiset saivat Butteridgen koneesta asean, jolla voitiin vastustaa aasialaisten miekkamiesten lentokoneita.

Aasialaisten hyökätessä Amerikkaan saksalais-amerikkalainen sota taukosi tykkänään. Se hävisi historiasta. Alussa se oli näyttänyt lupaavan yllin kyllin murhenäytelmiä — sehän alkoi unohtumattomalla verilöylyllä. New Yorkin keskustan hävittäminen sai koko Amerikan nousemaan yhtenä miehenä, kansa oli valmis kernaammin kuolemaan tuhat kertaa kuin taipumaan saksalaisten valtaan. Saksalaiset päättivät pakottaa Amerikan alistumaan ja, seuraten prinssin suunnitelmia, valtasivat Niagaran käyttäkkeeseen hyväkseen sen suunnattomia sähkötehtaita, karkoittivat kaikki sen asukkaat ja muuttivat ympäristön aina Buffaloon asti erämaaksi. He olivat myöskin, heti kun Englanti ja Ranska olivat julistaneet sodan, hävittäneet Kanadan puolta lähes kymmenen engl. peninkulman päähän. Sitten ilmalaivat rupesivat noutamaan miehiä ja tarpeita itärannikolla sijaitsevasta laivastosta, lihoitellen edes ja takaisin kuten mehiläiset hunajaa kerätessään. Juuri tällöin ilmestyivät aasialaiset joukot näyttämölle, ja niiden hyökätessä saksalaisten pääasemaa vastaan Niagaran luona idän ja lännen ilmalaivastot kohtasivat ensi kerran toisensa ja maailma huomasi edessä olevan uuden, suuremman kysymyksen.

Muuan varemman ilmasodan huomattavimpia omituisuuksia johtui siitä, että ilmalaivoja oli valmistettu niin perin salaisesti. Kukin valta oli vain hämäästi aavistanut kilpailijansa hankkeet, pakottipa salaperäisyys rajoittamaan omatkin kokeilut mahdollisimman vähäisiksi. Ei kukaan ilmalaivojen ja aeroplaanien suunnittelijoista ollut tarkoin tietänyt, mitä vastaan heidän keksintöjensä tuli taistella; moni ei ollut ottanut huomioonkaan mitään ilmataistelua, vaan oli suunnitellut ne yksinomaan pommien pudottelemista varten. Sellainen oli ollut saksalaisten aate. Ainoa ase, millä Keski-Saksan laivasto saattoi kamppailla toisia ilmalaivoja vastaan, oli keulaan asetettu konetykki. Vasta New Yorkin taistelun jälkeen miehistölle annettiin lyhyet kiväärit, joilla ammuttiin räjähtäviä luoteja. Teoreettisesti olisi drachenfliegerien pitänyt olla taisteluasema. Niiden selitettiin olevan ilmatorpeedoveneitä, ja aeronautin oli määrä lentää suhahtaa läheltä vastustajaansa ja heittää pomminsa ohitse kiitäessään. Mutta nämä laitteet olivat toivottoman epävakaiset, ei kolmannenkaan osan onnistunut taisteluissa päästä takaisin emälaivaan. Useimmat joko murskautuivat tai vaipuivat maahan.

Yhdistyneeseen kiinalais-japanilaiseen laivastoon kuului samoin kuin saksalaiseen ilmalaivoja ja ilmaa raskaampia taistelukoneita, mutta molemmat erosivat rakenteeltaan perin pohjin länsimaalaisista ja — varsin kuvaavaa siitä tarmosta, millä nämä suuret kansat omaksuivat ja paransivat europalaisten tieteellisiä tutkimuksia — ne olivat melkein kauttaaltaan aasialaisten tekniikkojen keksimiä. Huomattavin näistä oli Mohini K. Chatterjee, muuan valtiollinen maanpakolainen, joka oli ennen työskennellyt Lahoren brittiläis-intialaisessa ilmapurjehdusleirissä.

Saksalainen ilmalaiva oli kalanmuotoinen, tylppäpäinen. Myöskin aasialainen ilmalaiva oli kalanmuotoinen, mutta enemmän kampelan tai rauskun kuin turskan kaltainen. Sen laveassa, laakeassa pohjassa oli akkunoita ja aukkoja vain keskiviivan kohdalla. Hytit sijaittivat halkaisijalla, ja niiden yläpuolella oli jonkinlainen siltakansi; kaasusäiliöt tekivät koko laitteen laakean mustalaisteltan näköiseksi. Saksalainen laiva oli pääasiallisesti ohjattava ilmapallo, ilmaa paljon keveämpi; aasialainen oli varsin vähän keveämpi kuin ilma ja liukui sen halki paljon nopeammin, joskaan ei likimainkaan yhtä vakavasti. Siinä oli tykki sekä keulassa että perässä, jälkimäinen edellistä paljon suurempi, ja lisäksi oli sekä ylä- että alapuolella pesäkköjä kiväärimiehiä varten. Tosin näitä varusteita on pidettävä puutteellisina pienimpäänkin tykkiveneeseen verrattaessa, mutta ne tekivät japanilaiset ilmalaivat saksalaisia hirviötä voimakkaammiksi. Taistelussa ne pyrkivät saksalaisten taakse tai yläpuolelle; syöksyivät ne alapuolellekin, karttaen vain juuri varastojen alle joutumista, ja laukaisivat heti vastustajansa sivuutettuaan perätykkinsä lennättäen leimuavia happipommeja hänen kaasusäiliöhinsä.

Mutta aasialaisten voima ei perustunut heidän ilmalaivoihinsa, vaan, kuten jo huomautin, varsinaisiin lentokoneisiin. Ottamatta lukuun Butteridgen konetta ne olivat epäilemättä parhaita ilmaa raskaampia lentäjiä, mitä milloinkaan on keksitty. Ne olivat erään japanilaisen taiteilijan luomia ja erosivat perin pohjin saksalaisten leijamaisesta drachenfliegeristä. Niissä oli omituisesti kaartuvat, taipuisat sivusiivet, jotka muistuttivat eniten taivutettuja perhosen siipiä ja olivat tehdyt jostain selluloidin

kaltaisesta aineesta ja heleänvärisestä silkistä; perässä oli pitkä kolibrinhäntä. Siipien etukulmissa törrötti lepakon kynsien kaltaiset koukut, joilla kone saattoi tarttua ilmalaivan kaasusäiliön seinämiin ja repiä niitä. Ratsastaja sijaitsi siipien välissä koneen yläpuolella, joka ei eronnut sanottavasti sen ajan kevyissä moottoripyörissä käytetyistä. Alla oli yksi ainoa suuri pyörä. Hän istui hajareisin satulassa, kuten Butteridgenkin koneessa, ja aseinaan hänellä oli räjähdyskuula-kivääri sekä iso kaksiteräinen kahden käden käytettävä miekka.

3.

Me voimme tehdä selkoa näistä yksityiskohdista ja vertailla amerikkalaisten ja saksalaisten aeroplaaneja ja ilmalaivoja toisiinsa, mutta niistä, jotka ottivat osaa tuohon sotkuiseen jättiläistaisteluun Amerikan suurten järvien yläpuolella, ei yksikään tuntenut näitä seikkoja tarkoin.

Kumpikin puoli ryhtyi taisteluun jotain tuntematonta vastaan, uusissa olosuhteissa ja välineillä, jotka ilman vihollisen hyökkäystäkin olivat omiansa tuottamaan mitä hämmästyttävempiä yllätyksiä. Toimintasuunnitelmat, yhteistoiminnan yritykset raukenivat heti taistelun alettua, kuten kävi melkein kaikissa panssarilaivataisteluissa edellisellä vuosisadalla. Jokaisen kapteenin täytyi silloin turvautua omiin suunnitelmiinsa; niinpä se, minkä toinen otaksui merkitsevän pakoa ja epätoivoa, saattoi muuttua voitoksi. Niagaran taistelusta voi sanoa, kuten Lissan taistelusta [Adrian merellä Lissan edustalla itävaltalaiset voittivat italialaiset v. 1866. — Suom. muist.], ettei se ollut taistelu, vaan ryhelmä kahakoita!

Bertin kaltaiselle katsojalle tämä tapaus näytti sarjalta sattumuksia, osittain järkyttäviä, osittain jonninjoutavia, mutta toisistaan riippumattomia. Hän ei huomannut koskaan minkäänlaista selvää yhteispyrkimystä, taisteltavan jostain määrätystä kohdasta. Hän näki järjestyttäviä tapahtumia, ja lopulta hänen maailmansa joutui häviölle, luhistui raunioiksi ja pimeni.

Hän näki taistelun maasta, Prospect puistosta ja Vuohisaarelta, minne hän pakeni. [Prospect puisto Niagaran Yhdysvaltain puoleisella rannalla, Vuohisaari keskellä koskea putouksen niskassa. — Suom. muist.]

Mutta lienee tarpeellista selittää, miten hän joutui paikalle.

Prinssi oli jälleen ryhtynyt johtamaan laivastoaan sädesähkötyksen avulla kauan ennen, kuin *Zeppelin* oli löytänyt hänen leirinsä Labradorissa. Hänen määräyksiään noudattaen saksalainen ilmalaivasto, jonka äärimmäiset vakoojat olivat Kalliovuorten yläpuolella joutuneet tekemisiin japanilaisten kanssa, oli valinnut Niagaran keskusasemaksen ja odotti siellä hänen tuloaan. Hän oli yhtynyt joukkoonsa varhain aamulla 12 päivänä, ja Bert näki Niagaran putouksen ensi kerran ottaessaan auringonnousun aikaan osaa harjoituksiin keski-kaasusäiliön verkossa. *Zeppelin* lensi tällöin sangen korkealla, ja syvällä alhaalla hän näki veden syvänteessä kuohuvan valkoisena ja sitten lännen puolella Kanadan putouksen suurena puolikaarena hohtavan, kimmeltävän ja vaahtoavan auringon paisteessa, herkeämättä jyskien ja kohisten kumeasti. Ilmalaivasto muodosti suunnattoman puolikuun, jonka sarvet ojentuivat lounaaseen päin; siinä oli pitkä sarja kiiltäviä hirviöitä, joiden pyrstöt pyörivät verkalleen, ja jokaisen vatsasta riippui nyt Saksan lippu.

Niagaran kaupunki oli silloin vielä suurimmaksi osaksi pystyssä, mutta kadut olivat tyhjä ja elottomat. Sillat olivat säilytetyt eheinä, hotelleista ja ravintoloista riippui yhä lippuja ja houkuttelevia ilmoituskilpiä, sähkölaitokset olivat käynnissä. Mutta muuten putouksen ympäristö näytti kuin jättiläisluudalla lakaistulta. Kaikki, mikä olisi mahdollisesti voinut suojata saksalaisten asemaa vastaan suunniteltua hyökkäystä, oli tuhottu niin säälimättömästi, kuin koneilla ja räjähdysaineilla suinkin voi tehdä: talot räjähdytetty ilmaan ja poltettu, metsät muutettu tuhaksi, aidat ja laihot hävitetty. Raiteet oli revitty irti ja varsinkin teiltä raivattu pois kaikki mahdolliset suojakohdat. Ylhäältä katsottuna tämä raiskaaminen näytti eriskummalliselta. Nuoret metsät oli tuhottu oikein tukkukaupalla vetämällä rautalankoja niiden ylitse, ja taittuneet tai maasta kiskotut vesat makasivat laossa kuin niitetty ruis. Talot näyttivät siltä, kuin ne olisivat litistyneet jättiläis-sormen painosta. Monessa kohdin oli vielä tulipaloja, ja avarat alat oli muutettu hiiltyviksi, paikoitellen vielä hehkuviksi mustiksi läikiksi. Siellä ja täällä näkyi myöhästyneiden pakolaisten jäännöksiä, rattaita ja hevosten sekä ihmisten ruumiita; ja missä taloissa oli ollut vesijohto, siellä kiilsivät vesilammikoita ja vesi suihkusi särkyneistä putkista. Säästyneillä niityillä kuljeskeli vielä hevosia ja nautakarjaa rauhallisesti syöden. Tämän eristetyn alueen ulkopuolella oli maaseutu koskematta, mutta melkein koko väestö oli paennut. Buffalossa raivosi tuli suunnattomalla alalla, eikä näkynyt merkkiäkään siitä, että asukkaat olisivat ryhtyneet taistelemaan liekkejä vastaan.

Niagaran kaupungista tehtiin parhaillaan nopeasti sotatarpeiden varastoasemaa. Laivastosta oli jo noudettu melkoinen määrä taitavia insinöörejä, ja nämä puuhailivat ututterasti soveluttaakseen tehdaslaitosta ilmapurjehdusleirin käytettäväksi. Amerikan putouksen kulmaukseen, hammasradan

yläpuolelle oli laadittu kaasuasema, ja samaa tarkoitusta varten raivattiin etelämpänä paljon suurempaa aluetta. Sähköasemien, hotellien ja muiden huomattavien rakennusten katoilla liehui Saksan lippu.

Zeppelin kierteli verkalleen kahdesti tämän näyttämön ylitse prinssin tarkastellessa sitä riippuvilta parvekkeelta. Sitten se kohosi puolikuun keskusta, ja prinssi seurueineen siirtyi *Hohenzollerniin*, joka oli valittu toimimaan lippulaivana uhkaavassa taistelussa. Heidät nostettiin pienellä teräsköydellä keularparvekkeelta, ja prinssin poistuessa *Zeppelinin* miehistö kerääntyi ulkoverkolle. Tämän jälkeen *Zeppelin* kääntyi takaisin, kierteli alaspäin ja laskeutui Prospect puistoon, jotta haavoittuneet voitaisiin kuljettaa pois ja varastot täytettäisiin räjähdysaineilla; se oli näet saapunut Labradoriin tyhjin varastoin, koska oli tietymätöntä, kuinka suuren painon se saisi kuljettaakseen. Myöskin hankittiin uutta vetyä erääseen keulasäiliöistä, joka oli ruvennut vuotamaan.

Bert oli määrätty kantajain osastoon ja auttoi kuljettamaan haavoitettuja yhden kerrallaan lähimpään suurista hotelleista, joka sijaitsi vastapäätä Kanadan rantaa. Hotellissa ei ollut muuta väkeä kuin kaksi kouluttua amerikkalaista sairaanhoitajataria, neekeripalvelija ja pari kolme saksalaista. Bert lähti *Zeppelinin* lääkärin kera kaupungin pääkadulle; he murtautuivat erääseen apteekkiin ja saivat sieltä erilaisia tarpeita. Palatessaan he näkivät erään upseerin laativan kahden sotamiehen avustamana ylimalkaista luetteloa eri myymäläin käyttökelpoisista varastoista. Heitä lukuun ottamatta pääkatu oli aivan autio, asukkaille oli annettu määräys poistua kolmen tunnin kuluessa ja jokainen näytti noudattaneen sitä. Eräässä kulmassa makasi seinustalla kuollut mies — ammuttuna. Tyhjän kadun yläpäässä näkyi pari kolme koiraa, mutta joen puolella katkaisi hiljaisuuden rivi raitiovaunuja. Ne olivat täynnä letkuja ja kulkivat Prospect puistoon, jota paraillaan laitettiin ilmalaivatelakaksi.

Bert kuljetti läheisestä myymälästä ottamallaan polkupyörällä lääkelaatikon hotelliin ja lähetettiin sitten kantamaan pommeja *Zeppelinin* varastokammioihin. Tästä perin arkaluontoisesta työstä hänet kutsui hetken kuluttua *Zeppelinin* kapteeni antaen hänelle kirjelijun vietäväksi upseerille, joka toimi englantilais-amerikkalaisen sähkölaitoksen johtajana, sillä kenttätelefoni ei ollut vielä kunnossa. Bert sai määräyksen saksan kielellä, mutta arvasi sen sisällön, teki kunniaa ja otti vastaan kirjeen koettaen peitellä taitamattomuuttaan. Hän lähti liikkeelle huolettoman näköisenä, ikäänkuin olisi tuntenut tien, kääntyi parissa kulmassa ja alkoi juuri epäillä, ettei suunta ollutkaan niin varsin selvä, kun *Hohenzollernin* tykin jymähdys ja taivaalta kajahtava hurraahuuto kiinnitti hänen huomionsa jälleen yläilmoihin.

Hän kohotti katseensa, mutta huomasi talojen molemmin puolin supistavan näköalan. Hän epäröi, ja sitten uteliaisuus voitti, houkuttellen hänet takaisin joen partaalle. Siellä puut estivät laajalle näkemästä, ja hämmästyneenä hän havaitsi *Zeppelinin*, jonka varastoista hän tiesi neljäsosan olevan vielä täyttämättä, kohoavan Vuohisaaren päälle. Se ei ollut odottanut, kunnes oli saanut täyden määrän ampumatarpeita. Silloin hänen mieleensä juolahti ajatus, että hänet olikin jätetty jälelle. Hän sukeltausi puiden ja pensasten sekaan, kunnes oli varma siitä, ettei *Zeppelinin* kapteeni enää rupeisi häntä haeskelemaan. Sitten hän ei voinut hillitä uteliaisuuttaan päästä näkemään, mikä saksalaisella ilmalaivastolla mahtoi olla edessään, ja hän eteni ainakin puolitiehen Vuohisaaren siltä myöten. Siltä kohdalta hän näki lähes puolen taivaankantta ja erotti ensi kerran aasialaiset ilmalaivat, jotka puunsivat matalalla taivaanrannassa kosken yläjuoksun kimaltelevien hyrskyjen yläpuolella.

Ne eivät tehneet läheskään niin valtaavaa vaikutusta kuin saksalaiset ilmalaivat. Hän ei voinut määrätä välimatkaa, ja ne lensivät suoraan häntä kohti, joten niiden runko ei näkynyt koko laajuudessaan.

Bert seisoi sillan keskikohdalla, paikassa, jonka useimmat Niagaralla käyneet muistavat nähneensä matkailijoita tulvillaan, ja hän oli ainoa ihmisolento koko näyttämöllä. Korkealla hänen yläpuolellaan liikuskelivat kilpailevat ilmalaivastot, hänen allaan imeytyi virta kuohuen Amerikan putousta kohti, ikäänkuin vesi kanavan sulussa. Hän oli eriskummallisessa asussa. Hänen sinisten sarssihousujensa ylle oli vedetty saksalaiset ilmapurjehtijan kumisaappaat ja päässään hänellä oli valkoinen lakkki, joka oli hiukkasen liian iso. Hän työnsi sen takaraivolleen paljastaen ihmettelevän pikkuisen katupoikanaamansa, jossa vielä näkyi arpi ohimossa. "Kas hemmettiä!" hän kuiskasi.

Hän tuijotti. Hän viittoili. Pari kertaa hän huusi ja paukutti käsiään. Sitten hän joutui eräässä kohdassa kauhun valtaan ja lähti pakosalle Vuohisaarta kohti.

4.

Toistensa näkyviin jouduttuaan ei kumpikaan laivasto koettanut kotvaan tehdä hyökkäystä. Saksalaisilla oli seitsemänseitsemättä isoa ilmalaivaa, ja ne pysyivät suuren puolikuun muotoisessa järjestyksessä lähes neljän tuhannen jalan korkeudessa. Molempien siipien äärimmäiset osat kuljettivat mukanaan noin kolmeakymmentä valmiiksi miehittyä drachenfliegeriä, mutta ne olivat

liian pieniä ja etäällä, jotta Bert olisi voinut erottaa niitä.

Ensiksi hän näki aasialaisten laivastoista ainoastaan n.s. eteläisen. Siihen kuului neljäkymmentä ilma-alusta ja niiden lisäksi kaikkiaan lähes neljä sataa yhdenmiehen lentokonetta. Jonkun aikaa se lensi verkalleen itää kohti noin kahdentoista englannin peninkulman päässä saksalaisten rintamasta. Bert saattoi ensinnä erottaa ainoastaan nuo suuret alukset, sitten tulivat näkyviin lentokoneet, jotka parveilivat ilmalaivojen ympärillä kuin hytyslauma auringon paisteessa.

Silloin Bert ei nähnyt lainkaan aasialaisten toista laivastoa, vaikka se luultavasti tuli parhaillaan saksalaisten näkyviin luoteen puolelta.

Sää oli erittäin tyyni, taivas melkein pilvetön, ja saksalainen laivasto oli kohonnut niin suunnattoman korkealle, etteivät alukset enää näyttäneet sanottavan suurilta. Puolikuun molemmat päät erottuivat selvästi. Etelään päin pyrkiessään ne kulkivat verkalleen Bertin ja auringon välitse, muuttuen tällöin mustiksi ääriivoiksi. Drachenfliegerit näyttivät pieniltä mustilta pisteiltä tämän ilma-armadan molemmilla sivustoilla liitäessään.

Laivastot eivät tuntuneet lainkaan kiirehtivän taisteluun. Aasialaiset poistuivat kauas itään, lisäten vauhtiaan ja kohoten ylemmäksi, järjestyivät sitten pitkään riviin ja lähtivät lentämään takaisin pyrkien saksalaisten vasenta siipeä kohti. Näiden osastot pyörähtivät ympäri vinosti kohoavaa vihollista vastaan, ja pian pienet välähdykset ja heikosti rätisevä ääni ilmaisi niiden ruvenneen ampumaan. Kului hetkinen, ennenkuin sillalla olija huomasi sen tehneen mitään vaikutusta. Sitten joukko drachenfliegereitä pyrähti lentoon kuin kourallinen lumihuutaleita, ja niitä vastaan singahti sakea lauma punaisia pisteitä. Tämä leikki näytti Bertistä suunnattoman kaukaiselta ja lisäksi erikoisessa määrin epäinhimilliseltä. Vastahan oli kulunut neljättä tuntia siitä, kuin hän oli ollut eräässä noista samaisista ilmalaivoista, ja kuitenkin ne eivät tuntuneet hänestä enää ihmisiä kuljettavilta kaasusäkeiltä, vaan kummallisilta aisteilla varustetuilta olioilta, jotka liikuskelivat ja toimivat oman tarkoituksensa mukaan. Aasialaiset ja saksalaiset lentokoneet sekaantuivat yhteen ryhelmään ja vaipuivat maata kohti, muuttuivat kuin kouralliseksi valkoisia ja punaisia ruusun terälehtiä, jotka oli heitetty ulos jostain etäisestä akkunasta, kasvoivat suuremmiksi, kunnes Bert saattoi nähdä kumoutuneiden pyörivän alas ilman halki, ja peittyivät mahtaviin savupilviin, joita kohosi Buffalon puolelta. Jonkun aikaa ne olivat kaikki näkymättömissä, sitten pari kolme valkoista ja joukko punaisia kohosi jälleen taivasta kohti kuin parvi perhosia, kierteli kamppailen ja katosi uudelleen itään päin.

Ankara jyrähdys sai Bertin siirtämään katseensa takaisin keskitaivaalle. Siellä tuo suuri puolikuu oli pirstoutunut pitkäksi sotkuseksi ilmalaivapilveksi. Yksi alus oli vaipunut puolitiehen maata kohti. Se leimusi sekä keulasta että perästä, ja vielä Bertin katsellessa se keikahti kumoon, putosi pyörien ja hävisi Buffalon savupilviin.

Bertin suu avautui ja sulkeutui, ja hän puristi tiukemmin sillan kaidepuuta. Muutamaan hetkeen — ne tuntuivat pitkiltä — ei kummassakaan laivastossa tapahtunut mitään muutosta, ne lensivät vinosti toisiaan kohti ja Bertin mielestä ne hyrisivät kuin hyttyset. Sitten rupesi äkkiä molemmin puolin riveistä tippumaan ilmalaivoja, joihin oli osunut hänelle näkymättömiä heittoaseita. Aasialainen linja pyörähti ympäri ja syöksyi joko keskelle saksalaisten murtunutta rintamaa tai sen ylitse (alhaalta sitä oli vaikea tarkoin päättää), ja nämä taasen näyttivät väistyvän tietä antaakseen. Nyt ruvettiin tekemään jonkinlaisia liikkeitä, mutta Bert ei voinut tajuta niiden tarkoitusta. Vasemmalla sivustalla taistelu muodostui sotkuseksi ilmalaivatanssiksi. Muutaman minuutin ajan molemmat rivit olivat niin lähekkäin, että ne näyttivät joutuneen käsirsyyn. Sitten ne hajautuivat ja ilmassa syntyi ryhmä- ja kaksintaisteluja. Saksalaisia laivoja rupesi yhä enemmän vajoamaan alaspäin. Muuan katosi leimuten pohjoista kohti, kaksi putosi suin päin maahan; ryhmä taistelevia, kaksi aasialaista yhtä saksalaista vastaan, painui vaihtelevalla onnella kahakoiden alas keskitaivaalta, hetken kuluttua niihin yhtyi toinen ja kaikki ajautuivat yhdessä itäänpäin. Muuan aasialainen joko hyökkäsi vieläkin suuremman saksalaisen kimppuun tai törmäsi vahingossa sitä vastaan, ja pyörien syöksyivät molemmat yhdessä perikatoon. Pohjoinen osasto ehätti taisteluun niin äkkiä, ettei Bert huomannut muuta kuin laivojen luvun karttuneen. Kotvan aikaa taistelu oli yhtä ainoata sekasotkua, painuen yleensä lounaaseen, päin tuulta. Se muuttui yhä enemmän sarjaksi ryhmäkahakoita. Täällä suunnaton saksalainen ilmalaiva vajosi leimuten maata kohti ympärillään tusina laakeapohjaisia aasialaisia, jotka tukahuttivat sen jokaisen yrityksen päästä jälleen kohoamaan. Tuolla toisen miehistö koetti torjua lentokoneiden selästä ahdistelevia miekkamiehiä. Tuolla taasen eräs aasialainen liiti erilleen taistelusta palaen kummastakin päästään. Hänen huomionsa siirtyi tapahtumasta toiseen ympäri taivaan kirkasta lakeutta, mutta nämä seikat painuivat erikoisesti hänen mieleensä. Vain peräti verkalleen hän alkoi havaita jotain yhteenkuuluvaisuutta lähemmissä, silmiinpistävässä tapahtumisissa.

Ilmalaivojen pääjoukko, joka nousten ja laskeutuen liikuskeloi kaukana ylhäällä, ei kuitenkaan tuhonnut eikä tuhoutunut. Useimmat näkyivät kulkevan täyttää vauhtia ja kierrellen pyrkivän ylöspäin, vaihtaen tällöin tehottomia laukauksia. Sen jälkeen kuin ensimmäinen yhteentörmäys oli päättynyt niin

surkeasti sekä hyökkääjälle että uhrille, ei enää yritetty sanottavasti vahingoittamaan vastustajaa siihen puskemalla, ja ainakin Bertin oli mahdotonta nähdä, koetettiinko vallata vihollisten laivoja. Mutta alituisen näyttiin kuitenkin pyrittävän eristämään vastustajia, sulkemaan niiltä tie omaisten luo ja sitten musertamaan ne ylivoimalla, ja siinä tarkoituksessa nuo parveilevat hirviöt risteilivät yhtä mittaa edes ja takaisin ja pujahtelivat toistensa ohi. Kun aasialaisia oli runsaammin ja ne voivat nopeammin pyörähtää ympäri, niin ne pääsivät myöskin alinomaan ahdistamaan saksalaisia. Joukko saksalaisia ilmalaivoja keräytyi kiinteäksi falangiksi, koettaen ilmeisesti pysyä Niagaran sähkötehtaiden yhteydessä, ja vastustajat valmistautuivat yhä tarmokkaammin murtamaan sen. Bertistä tämä muistutti kaloja, jotka lammikossa taistelevat leivänmurusista. Hän saattoi nähdä pieniä savutuprahduksia ja pommien välähdyksiä, mutta ei ainutkaan ääni kantanut alas hänen korviinsa...

Hänen ja auringon välitse livahti läpättävä varjo ja sitä seurasi vielä toinenkin. Korvaan osui koneiden surina. Silloin hän unohti viipymättä taivaanlaen.

Pari, kolme sataa jalkaa virran yläpuolella saapui etelästä pitkä rivi aasialaisia miekkamiehiä, kiitäen valkyyriain lailla nopeasti ilman halki niillä omituisilla ratsuilla, jotka Japanin taiteellinen inspiratsioni oli luonut Europan teknillisen taidon innoittamana. Siivet leiskuivat tempo ja koneet surisivat; ne levisivät ja jäivät liikkumattomiksi, ja laite saapui liitäen halki ilman. Niin ne kohosivat ja vaipuivat ja kohosivat uudelleen. Ne kulkivat niin läheltä Bertin päällitse, että hän saattoi kuulla ratsastajain huutavan toisilleen. Ne pyyhälsivät kaupunkia kohti ja laskeutuivat toinen toisensa jälkeen maahan, muodostaen pitkän rivin aukealle paikalle erään hotellin edustalla. Mutta hän ei jäänyt tarkastelemaan niiden tuloa. Eräs keltainen naama oli kurottautunut sivulle päin, silmännyt häntä ja kohdannut hänen katseensa ohimennen...

Tällöin Bertin mieleen juolahti, että hän herätti keskellä siltää aivan ylen suurta huomiota. Hän pötki pakoon Vuohisaarelle ja seurasi sieltä lopputaistelua, hiiviskellen puiden suojassa kenties liiankin itsetietoisena.

5.

Kun Bert alkoi tuntea olevansa kyllin hyvässä turvassa ryhtyäkseen jälleen taistelua tarkkaamaan, hän huomasi aasialaisten ilmapurjehtijain ja saksalaisten teknikkojen joutuneen tuimaan kahakkaan Niagaran kaupungin omistamisesta. Ensimmäistä kertaa koko sodan aikana hän näki jotain, mikä muistutti sellaista taistelua, johon hän oli nuoruudessaan tutustunut kuvalehtien kautta. Melkeinpä hänestä näytti siltä, kuin asiat joutuisivat jälleen oikealle tolalle. Hän näki miesten käyttävän kiväärejä, etsivän suojaa ja juoksevan ripeästi paikasta toiseen löyhässä hyökkäysjärjestyksessä. Ensimmäinen aeronauttiparvi oli luultavasti odottanut tapaavansa kaupungin autiona. Se oli laskeutunut Prospect puiston likeiselle aukiolle ja lähestyi rakennuksia sähkötehtaille päin, kun äkillinen ammunta tuhosi sen harhaluulon. Miehet vetäytyivät takaisin hajaantuen erään pengermän suojaan lähelle virtaa, sillä koneidensa luoksi he eivät enää ennättäneet. Siinä he makasivat ammuskellen hotelleissa ja sähkötehtaita ympäröivissä taloissa piileskeleviä saksalaisia.

Sitten heidän avukseen saapui idästä toinen sarja punaisia lentokoneita. Ne tulivat esiin talojen yläpuolella leijailevasta autereesta ja kiersivät pitkän mutkan ikäänkuin asemaa tarkastellen. Saksalaisten ammunta yltyi ryskeeksi, ja muuan noista liitelevistä haamuista kellahti äkisti taaksepäin ja putosi talojen keskelle. Toiset laskeutuivat suurten lintujen tavoin sähkölaitoksen katolle. Ne tarttuivat siihen kiinni, ja jokaisesta hypähti esiin ketterä pieni olio ja juoksi kattorintamuksen luo.

Leikkiin ennätti toisiakin leiskuttavia lintulaitteita, mutta Bert ei ollut huomannut niiden tuloa. Hänen korvansa erottivat näpähteleviä laukauksia, jotka muistuttivat häntä sotaharjoituksista, sanomalehtien taistelukupauksista, yleensä kaikesta sellaisesta, mikä hänen käsityksensä mukaan oli todellista sodankäyntiä. Hän näki melkoisen joukon saksalaisia juoksevan ympäröivistä taloista sähkölaitosta kohti. Kaksi kaatui. Toinen jäi makaamaan liikkumattomana, mutta toinen väentelihe ja ponnisteli jonkun aikaa. Hotellissa, jota käytettiin sairaalana ja johon hän oli varemmin kantanut *Zeppelinin* haavoitettuja, kohotettiin äkkiä Punaisen ristin lippu. Kaupunki oli näyttänyt niin rauhalliselta, mutta siinä piileskeli ilmeisesti suuri määrä saksalaisia, ja nämä alkoivat nyt keräytyä pääsähkölaitokselle pitääkseen sen hallussaan. Bert ihmetteli, mitä ampumavälineitä heillä mahtoi olla. Taisteluun yhtyi yhä enemmän aasialaisia lentokoneita. Ne olivat tehneet lopun onnettomista saksalaisista drachenfliegereistä ja suuntasivat nyt kulkunsa kohti alulle pantua ilmapurjehdusleiriä, kaasulaitoksia ja korjauspajoja, jotka muodostivat saksalaisten pääaseman. Muutamat laskeutuivat maahan, niiden miehistö haki suojaa ja muuttui tarmokkaaksi jalkaväeksi. Toiset liihoittelivat taistelupaikan yllä, ja niistä ammuttiin tuon tuostakin turvattomiin kohtiin. Ammunta oli perin katkonaista; milloin vallitsi kaikkialla odottava tyyneys, milloin kajahti sarja nopeita laukauksia, jotka toisinaan yltyivät jylinäksi. Varovaisesti kierrellessään lentokoneet osuivat pari kertaa aivan Bertin kohdalle, ja hän piiloutui silloin henkeään pidätellen.

Tuon tuostakin rätinään sekoittui kumeata jyskettä, muistuttaen häntä korkeudessa kamppailevista ilmalaivoista, mutta hänen huomionsa pysyi kuitenkin kohdistuneena tuohon läheisempään taisteluun.

Yht'äkkiä putosi keskitaivaalta jotain, ikäänkuin tynnyri tai suunnaton potkupallo. Se räjähti hirvittävästi jyrähtäen. Se oli osunut keskelle aasialaisia aeroplaaneja, jotka oli jätetty kukkalavojen joukkoon lähelle joen rantaa. Ne lensivät sipaleiksi, ilmaan tupsahti turpeen kimpaleita, puita ja soraa. Pengermän suojassa makailevat aeronautit singahtivat hujan hajan kuin säkit, vaahtoavan veden ylitse lensi köydenpätkiä. Sairaalahotellin akkunat, joista hetkistä varemmin oli heijastunut sininen taivas ilmalaivoineen, muuttuivat kaikki suuriksi mustiksi tähdiksi. Pom! — toinen jymähdys. Bert katsoi ylöspäin ja hänestä tuntui siltä, kuin joukko hirvittävän suuria esineitä liihottelisi alas, vaipuen näyttämön ylle kuin sarja hulmuavia vaippoja. Ilmataistelu alkoi osaksi painua alaspäin ikäänkuin päästäkseen sähkölaitoskahakan yhteyteen. Ilmalaivat tekivät häneen peräti uuden vaikutuksen, kun ne nyt koko suunnattomuudessaan laskeutuivat hänen ylleen. Ne suurenivat nopeasti ja kävivät yhä valtaavammiksi, kunnes talot näyttivät niiden suojassa pieniltä, putous kapealta, silta heikolta ja taistelijat pikkuruisilta. Samalla niistä alkoi kuulua sokin erilaisia ääniä, huutoja ja kovaa narinaa, ähkinää ja puhkinaa, jyskettä ja pauketta. Saksalaisten mustat keulakotkat näyttivät siltä, kuin olisivat todella tapelleet niin, että höyhenet tuprusivat.

Muutamat näistä ilmalaivoista saapuivat viiden sadan jalan päähän maasta. Bert saattoi nähdä, kuinka saksalaisten alaparvekkeilta miehet ampuivat kivääreillä, kuinka aasialaiset tarroutuivat kiinni köysiin; ja eräs mies, jolla oli yllään sukeltajan alumiiniumiasu, putosi suin päin virtaan Vuohisaaren yläpuolelle. Nyt hän näki ensi kerran aasialaiset ilmalaivat läheltä. Ne muistuttivat eniten suunnattoman suuria lumikenkiä, ja niissä oli omituisia mustia ja valkoisia kuvioita, jotensakin samallaisia kuin koneella kaiverretussa kellon kuoressa. Riippuvia parvekkeita ei niissä ollut, mutta keskellä sijaitsevista pienistä aukoista pisti esiin päitä ja tykkien suita. Liidellen pitkissä kaarrosissa, milloin nousten, milloin vaipuen, nämä hirviöt kamppailivat keskenään. Näytti siltä, kuin pilvet olisivat taistelleet, kuin vanukkaat olisivat koettaneet tuhota toisiansa. Ne lentää hurisivat ja kaartelivat toisiaan ja peittivät Vuohisaaren ja Niagaran joksikin ajaksi savuun ja hämärään, jonka lävitse auringon valo tunkeutui keihäinä ja säteinä. Ne hajaantuivat ja yhtyivät ja hajaantuivat jälleen, kamppailivat ja kiitivät putouksen ympäri ja poistuivat parin peninkulman päähän Kanadan puolelle, palatakseen taasen kosken luo. Muuan saksalainen syttyi tuleen, jolloin koko lauma kaikkosi sen lieskan lähettyviltä ja kohosi hajallaan ilmaan, antaen sen rauhassa painua Kanadan puolelle, missä se vajotessaan räjähti. Sitten toiset taasen yhtyivät uusin voimin. Kerran Niagaran kaupungista kajahti ääni, joka kuului siltä, kuin muurahaiskeossa olisi kohotettu hurraa-huuto. Jälleen leimusi muuan saksalainen ilmivalkeassa, ja toinen, jota vastustajan keula oli pahasti ruhjonut, painui taistelupaikalta etelään päin.

Saksalaiset alkoivat yhä ilmeisemmin joutua häviölle tuossa epätasaisessa taistelussa. Yhä selvemmin saattoi huomata, että he olivat ahdingossa ja taistelivat enimmäkseen vain pakoon päästäkseen. Aasialaiset kiitivät sivuitse ja ylitse, runtelivat heiltä potkurit, sytyttivät laivat tuleen ja ammuskelivat alas miehet, jotka sukellustamineisiin pukeutuneina kamppailivat sammutuskojein ja silkkirihmoin liekkejä ja repeämiä vastaan sisäverkossa. He vastasivat ainoastaan tehottomin laukauksin. Taistelu siirtyi takaisin Niagaran kohdalle, ja sitten saksalaisten rivit murtuivat äkkiä, ikäänkuin ennakolta sovitusta merkistä, ja laivat hajaantuivat paeten peittelemättä ja sokin sokin kaikille suunnille. Tämän huomattuaan aasialaiset kohosivat ylöspäin lähtien lentämään niiden perässä. Vain pieni ryhelmä, jonka muodosti neljä saksalaista ja kenties tusina aasialaisia, jäi taistelemaan *Hohenzollernin* ja prinssin ympärillä, kun hän ponnisteli viimeiset voimansa pelastaakseen Niagaran.

Kerran vielä laivat pyyhälvät Kanadan putouksen ylitse itään päin, kunnes häämöttivät kaukaa pieninä, pyörsivät sitten ympäri ja riensivät suurin hypyin ja liidellen töllistelevää katsojamme kohti.

Koko tuo kamppaileva sikermä lähestyi sangen nopeasti, suureten suurenemistaan ja kuvastuen mustana iltapäivän aurinkoa vastaan yläkosken huikaisevien kuohujen yläpuolella. Se kasvoi myrskypilven lailla, kunnes se vielä kerran pimitti taivaan. Laakeat aasialaiset ilmalaivat pysyttelivät saksalaisten yläpuolella ja takana lennättäen vastausta saamatta luotejaan näiden kaasusäiliöihin ja kylkiin; lentokoneet leijailivat ja syöksyivät alaspäin kuin parvi hyökkääviä mehiläisiä. Yhä lähemmäksi ne saapuivat täyttäen alisen taivaan. Kaksi saksalaista pyyhälsi alaspäin ja kohosi jälleen ilmaan, mutta *Hohenzollern* oli jo saanut enemmän kuin sieti. Se kohosi heikosti, kääntyi jyrkästi, ikäänkuin päästäkseen erilleen taistelusta, leimahti tuleen sekä keulasta että perästä, pyyhälsi alaspäin vettä kohti, loiskahti siihen vinosti ja kieri useaan kertaan ympäri. Sitten se lähti kulkemaan virran mukana pyörien ja puskien ja vääntelevien kuten elävä olento, pysähtyi ja jatkoi jälleen matkaansa murskautuneen ja taipuneen potkurin yhä piestessä ilmaa. Esiin tunkeutuneet liekit tukahtuivat jälleen synnyttäen kokonaisia höyrypilviä. Siinä oli onnettomuus, joka teki jättäjävaikutuksen. Se ulottui kosken poikki kuin saari, kuin sarja korkeita luotoja, jotka tulivat alaspäin vyöryen, savuten, luhistuen ja kutistuen, läheten Bertiä milloin nopeammin, milloin hitaammin. Muuan aasialainen ilmalaiva — Bert luuli alhaalta katsoessaan näkevänsä tuhantisen jalkaa katukiviyttä — kiiti takaisin ja teki pari, kolme kierrosta tuon suuren hyllyn yläpuolella, ja puolikymmentä punaista lentokonetta tanssi hetkisen kuin

parvi isoja hyttysiä auringon paisteessa, ennenkuin ne liitelivät toveriensa perään. Taistelu oli jo siirtynyt saaren taakse, ja sieltä kaikui nyt yhä koveten laukauksia, ulvontaa ja huumaavaa hälinää. Saaren puut peittivät sen nyt Bertiltä, ja hän unohtikin sen nähdessään tuon suunnattoman voitetun ilmalaivan lähenemistään lähenevän. Hänen taakseen putosi jotain rytisten ja oksia katkoen, mutta hän ei välittänyt siitä.

Hetkisen näytti siltä, että *Hohenzollernin* täytyisi taittaa selkensä sillä kohtaa, missä Vuohisaari jakoi kosken kahteen haaraan; sitten sen potkuri läiskytti ja pärskytti vettä ja työnsi tuon luhistuvan hyllyn Amerikan rantaan päin. Amerikan putousta kohti kiitävä virta tarttui siihen ja seuraavassa tuokiassa koko tuo suunnaton hylky, josta nyt leimahti esiin liekkejä kolmessa kohdin, rysähti Niagaran kaupungista Vuohisaarelle johtavaan siltaan ja työnsi pitkän käden keskikaaren alle, ikäänkuin nostaakseen sen ilmaan. Sitten keskisäiliöt räjähtivät kovasti kumahtaen, silta murtui ja ilmalaivan pääosa hoippui kuin mikäkin eriskummainen raajarikko putouksen partaalle, epäröi hetkisen ja teki sitten hurjan loikkauksen, kadoten syvyyteen.

Sen irtautunut keulaosa jäi puristuksiin vasten sitä pientä saarta — Vihersaareksi sitä tavallisesti sanottiin — joka on porraskivenä mantereen ja Vuohisaaren välillä.

Bert seurasi tätä tapaturmaa virran haarautumasta sillan päähän asti. Sitten, välittämättä pysyä suojassa, vaikka Ison sillan yläpuolella leijaili aasialaisia ilmalaivoja kuten joukko suunnattomia kattoja, hän lähti loikkimaan pohjoista kohti ja saapui ensi kerran sille kallioiselle kielekkeelle Luna saarta, josta näkee suoraan alas Amerikan putoukseen. Siinä hän seisoi hengästyneenä keskellä tuota ikuista kohinaa, hengästyneenä ja tuijottaen.

Syvällä alhaalla ja kulkien nopeasti koskea myöten alas pyöri jotain, mikä muistutti tyhjää säkkiä. Hänelle se oli — mitä kaikkea se olikaan? — Saksan ilmalaivasto, Kurt, prinssi, Europpa; siihen sisältyi kaikki se, mikä oli hänelle pysyvää ja tuttua, ne voimat, jotka olivat luoneet hänet, voimat, jotka olivat hänestä näyttäneet epäämättömän voitollisilta, ja se kulki koskea alas kuin tyhjä säkki ja jätti näkyväisen maailman Aasialle, pakanalliselle keltaiselle rodulle, kaikelle, mikä oli kauhistavaa ja outoa!

Kauas Kanadan ylitse siirtyi lopputaistelu häipyen pois hänen näköpiiristään...

YHDEKSÄS LUKU.

Vuohisaarella

1.

Viereiseen kallioon iskevä luoti muistutti häntä siitä, että hän oli näkösällä ja ainakin osaksi saksalaisten asussa. Se ajoi hänet takaisin puiden sekaan, ja jonkun aikaa hän ryömi ja kyyristeli ja etsi suojaa kuin kananpoikanen, joka lymyilee viidakossa kuviteltuja haukkoja. "Voitettu", hän kuiskasi. "Voitettu ja nujerrettu... Kiinalaiset! Keltaiset veijarit kintereillä!"

Lopulta hän pääsi suojaan pensasryhmään lähelle erästä teljettyä ja autiota virvoitusmyymälää, josta näki Amerikan puolelle. Siitä hän sai jonkinlaisen luolan ja valkaman, sillä pensaat kaartuivat hänen ylleen. Hän loi katseensa kosken yli, mutta ammunta oli kokonaan tauonnut ja kaikki näytti rauhalliselta. Aasialainen ilmalaiva oli siirtynyt entiseltä paikaltaan Ison sillan kohdalta ja lepäsi nyt liikkumattomana Niagaran kaupungin yläpuolella varjostaen koko sähköaseman ympäristöä, joka oli ollut maataistelun näyttämönä. Näytti siltä, kuin tuo hirviö olisi levollisena tuntenut olevansa varma ylivallastaan, ja sen perästä riippui ylevänä ja koristeellisena pitkä liehuva lippu, suuren liittokunnan punainen, musta ja keltainen merkki, päivännousu- ja lohikäärmeviiri. Sen itäpuolella ja paljon korkeammalla leijui toinen toveri, ja Bert, joka mieltään rohkaisten ryömi esiin ja kurotti kaulaansa, huomasi vielä kolmannenkin ilmalaivan kuvastuvan etelässä auringonlaskua vastaan.

"Lyöty ja nujerrettu!" hän sanoi. "Suuri jumala!"

Ensin näytti siltä, että taistelu oli jo päättynyt Niagaran kaupungissa, vaikka erään runnellun talon katolla vielä liehui Saksan lippu. Sähköasemalla kohotettiin valkoinen hursti, ja tämä liehui yhä seuraavienkin tapahtumain aikana. Mutta hetken kuluttua kajahti laukauksia, ja saksalaisia sotilaita saapui juosten. He katosivat talojen suojaan, ja sitten ilmestyi kaksi koneenkäyttäjää, yllään sininen paita ja housut, ja heitä ajoi kiivaasti takaa kolme japanilaista miekkamiestä. Etumainen pakolaisista oli

kauniskasvuinen ja juoksi kevyesti ja hyvin; toinen oli tanakka pieni mies ja jotensakin lihava. Hän juoksi hullunkurisesti, loikkien ja hyppien, paksut käsivarret sivuille taivutettuina ja pää kenossa. Ahdistajilla oli yllään sotilaspuke ja päässä tumma metallista ja nahasta tehty kypärä. Pieni mies kompastui, ja Bert haukkoi ilmaa, tajuten, että sodassa oli vielä uusiakin kauhuja.

Etumainen miekkamies ennätti ottaa kolme askelta ja pääsi kyllin lähelle tavoitellakseen häntä säilällään, kun hän hyökkäsi jälleen eteenpäin.

He juoksivat kolmisenkymmentä jalkaa, ja sitten miekkamies huitaisi uudelleen, ja kun tuo paksu mies putosi suulleen, Bert saattoi kuulla veden yli heikon äänen, ikäänkuin jonkinlainen kääpiölehmä olisi ammunut. Miekkamies sivalsi kaksi kertaa, ja uhri koetti turhaan suojella itseään käsillään. "Voi, hirmuista!" huusi Bert melkein itkien ja tuijottaen pullistuvien silmien.

Miekkamies iski neljännen kerran ja jatkoi sitten matkaansa, kun hänen toverinsa ennättivät paikalle. Viimeinen pysähtyi ja kääntyi takaisin. Hän oli kenties huomannut jotain liikettä; joka tapauksessa hän viivähti ja sivalsi yhä uudelleen kaatunutta ruumista.

"Oo-oo!" ulisi Bert jokaisen iskun osuessa, kyyristyi syvemmälle pensaikkoon ja jäi liikkumattomaksi. Hetken kuluttua kuului kaupungista laukauksia, ja sitten vallitsi kaikkialla hiljaisuus, kaikkialla, myöskin sairaalassa.

Hän näki pienten olentojen, pistäen miekkansa huottraan, astuvan ulos taloista ja kulkevan pommin hävittämien lentokoneiden jäännöksiä kohti. Toiset pyörittivät esiin vahingoittumattomia aeroplaaneja kuten polkupyöriä, hypähtivät satulaan ja kohosivat siipiään leiskuttaen ilmaan. Kaukana idässä ilmestyi näkökselle sarja ilmalaivoja, jotka pyrkivät keskitaivaalle päin. Niagaran kaupungin kohdalla leijuva laskeutui entistään lähemmäksi maata ja laskeutui alas köysiportaalle, joita myöten siihen kapusi miehiä.

Pitkän aikaa hän seurasi edelleen kaupungissa tapahtuvia seikkoja, kuten jänis tarkastelee metsästyseurueen toimia. Hän näki miehiä kulkevan talosta toiseen niitä sytytellen, kuten hän piakkoin huomasi, ja kuuli sähköasemalta sarjan kumeita jymähdyksiä. Samallaisia hommailtiin Kanadan puolen tehtaissa. Sillä välin ilmestyi yhä enemmän ilmalaivoja ja vieläkin enemmän lentokoneita, kunnes hänestä lopulta näytti siltä, että lähes kolmas osa aasialaista laivastoa oli kokoontunut paikalle. Hän pälyili niitä pensaikostaan, pysyen tukalassa asemassaankin liikkumattomana, näki niiden kokoontuvan ja järjestyvän, antavan merkkejä ja poimivan miehiä, kunnes ne viimein purjehtivat tiehensä hehkuvaan päivänlaskua kohti, pyrkien aasialaisten suureen yhtymykseen Clevelandin öljylähteiden luo. Ne hupenivat ja häipyivät näkymättömiin jättäen hänet yksikseen. Mikäli hän tiesi, hän oli nyt ainoa elävä ihminen keskellä seutua, jossa vallitsi melkein sanoin kuvaamaton tuho ja outo yksinäisyys. Suu ammollaan hän näki niiden katoavan.

"Hyvä jumala!" hän virkkoi viimein ikäänkuin hypnoottisesta unesta heräten.

Ja hänen sielunsa valtasi tunne, joka ei ollut ainoastaan omakohtaista orpoutta ja äärimmäistä hätää. Hänestä tuntui siltä, että tämän täytyi olla hänen rotunsa auringonlaskua.

2.

Ensinnä hän ei tajunnut omaa hätäänsä aivan selvästi ja tarkalleen. Hänelle oli viime aikoina tapahtunut niin paljon, hänen omat yrityksensä olivat merkinneet niin vähän, että hän oli käynyt passiiviseksi ja herennyt rakentelemasta suunnitelmia. Viimeiseksi hän oli aikonut kiertää pitkin Englannin rannikkoa "Aavikon dervissinä", valmistuen kanssaihmisilleen tilaisuuksia hienostettuihin huvituksiin. Sen aikeen oli kohtalo kumonnut. Kohtalo oli nähnyt sopivaksi määrätä hänelle toisellaisen osan, se oli lennättänyt hänet paikasta toiseen ja lopulta pudottanut hänet tälle pienelle kalliokiilalle kahden putouksen väliin. Hänen mieleensä ei juolahtanut heti, että nyt oli hänen vuorostaan toimittava. Hänellä oli omituinen tunne siitä, että kaiken täytyi päättyä unen tavoin, että hän joutuisi varmasti ennen pitkää takaisin entiseen maailmaansa Grubbin ja Ednan luo, että tämä kohina, tämä välkkyvä vesi vedettäisiin syrjään kuten verho taikalyhtynäytännön jälkeen ja vanhat tutut jokapäiväiset olot alkaisivat jälleen vallita. Olisipa varsin mieltäkiinnittävää kertoa ihmisille, kuinka hän oli joutunut näkemään Niagaran. Ja sitten hänen mieleensä palautuivat Kurtin sanat: "Ihmiset riistetään niiden luota, joista he pitävät; kodit tuhoetaan, olennot, jotka ovat täynnä elämää ja muistoja ja erikoisia pikku taipumuksia, revitään palasiksi, näännytetään nälkään ja tuhoetaan..."

Hän ihmetteli, puolittain epäillen, mahtoiko se olla totta. Oli niin vaikeata tajuta sitä. Oliko mahdollista, että jossain tuolla kaukana myöskin Tom ja Jessica olivat kurjassa tilassa, ettei tuo pieni vihannesmyymälä enää ollutkaan auki eikä Jessica enää hommaillutkaan siinä kuumentaan Tomin korvia terävillä syrjähuomautuksilla ja lähettäen täsmällisesti tavarat liikututtavilleen.

Hän koetti ajatella, mikä viikon päivä nyt oli käsissä, mutta huomasi sekaantuneensa laskuissaan. Kenties sunnuntai. Jos niin oli laita, mahtoivatko he nyt mennä kirkkoon — vai lymyilivätkö ehkä pensastoissa. Miten lienee käynyt talon isännän, teurastajan, Butterridgen ja kaikkien niiden, jotka oleskelivat Dymchurchin rannalla? Hän tiesi, että Lontoolle oli tapahtunut jotain — sitä oli pommitettu. Mutta kuka oli pommittanut? Olivatkohan Tom ja Jessicakin saaneet paeta oudonnäköisiä ruskeita miehiä, joilla oli pitkät paljastetut miekat ja ilkeät silmät? Hän mietiskeli erilaisia kurjuuden mahdollisuuksia, mutta hetken kuluttua eräs seikka työnsi tieltään kaikki muut mielikuvat. Kuinkahan paljon heillä lienee syötävää? Tämä kysymys kiusasi häntä, valtasi hänen mielensä.

Jos olisi kovin nälissään, söisiköhän sitä silloin rottia?

Hän alkoi tajuta, ettei hänen surkea mielialansa johtunut niin suuressa määrässä levottomuudesta ja isänmaallisesta surusta kuin nälästä. Luonnollisesti hänen oli nälkä!

Hän aprikoi ja suuntasi kulkunsa kohti pientä virvokemyymälää, joka sijaitsi lähellä tuhotun sillan päätä. "Eiköhän siinä liene jotain —"

Kierrettyään sitä pari kertaa hän kävi luukkujen kimppuun aseinaan taskuveitsi ja puinen vaaja, jonka hän löysi lähistöltä. Lopulta hän sai yhden luukuista murtumaan, repäisi sen irti ja pisti päänsä sisään. "Onpahan ruokaa", hän huomautti. Hän pääsi käsiksi luukun kiinnikkeisiin, ja hetken kuluttua koko laitos oli avoinna hänen tutkittavakseen. Hän löysi useita pulloja sterilisoitua maitoa, melkoisen määrän kivennäisvettä, kaksi laatikkoa korppuja ja ruukullisen perin kovaa leipää, varsin kuivia paperosseja tukuihin, muutamia kuivanpuoleisia appelsiineja, pähkinöitä, joitakin rasioita lihaa ja hedelmiä, lautasia, veitsiä ja haarukoita riittävästi useille kymmenille hengille. Siellä oli myöskin sinkkilaatikko, mutta sen lukkoa hän ei saanut taipumaan.

"Ei tarvitse kuolla nälkään", Bert virkkoi, "ei ainakaan ensi tilassa." Hän istuutui myyjän paikalle, ahmi korppuja ja maitoa ja oli hetkisen varsin tyytyväinen. "Oikein virkistävä", hän mutisi syödä rouskuttaen ja vilkuillen rauhattomana ympärilleen, "kaikkien seikkailujen jälkeen."

"Voi turkanen, minkälainen päivä!" Hän vaipui ihmettelyn valtaan. "Herra jumala!" hän huudahti; "olipa se taistelua! Murskaksi lyötiin mies parat! Ja ilmalaivat ja lentäjät — ja kaikki tyynni. Kuinkahan *Zeppelinin* käynyt?... Ja Kurt poika sitten — kuinkahan hänen kävi? Hän oli kelpo poika."

Hänen mielessään häilähti huoli valtakunnan tulevaisuudesta. "India", hän virkkoi...

Mutta sen tukahdutti heti käytännöllisempi harrastus.

"Pitäpä hankkia jotain, millä tuon liharasian saa avatuksi."

3.

Herkuteltuaan Bert sytytti paperossin ja istui jonkun aikaa mietiskellen. "Missä lienee Grubb nykyisin?" hän sanoi. "Olisipa hauska tietää. Tokkohan kukaan heistä ajattelee minua?"

Hän siirtyi takaisin omaan tilaansa. "Kyllä minun nyt on viivytävä tällä saarella jonkun aikaa."

Hän koetti pysyä huolettomana ja levollisena, mutta hetken kuluttua yksinäisyyteen joutuneen yhteiskuntaolion epämääräinen rauhattomuus alkoi vaivata häntä. Hän ei voinut pidättyä katselemasta taakseen, ja ryhtyi siitä päästäkseen tutkimaan saarta.

Vain perin verkalleen hän alkoi tajuta, kuinka omituiseen asemaan hän oli joutunut, käsittää, että Vihersaaren ja mantereiden välisen kaaren murtuminen oli kokonaan erottanut hänet muusta maailmasta. Tämä selvisi hänelle vasta sitten, kuin hän tuli takaisin sille paikalle, missä *Hohenzollernin* keula makasi kuin maalle ajautunut laiva, ja sieltä tarkasteli runneltua siltaa. Eikä se silloinkaan iskenyt hänen mieleensä järäyttävästi, tuntui vain monien muiden kaltaiselta eriskummalliselta asialta, jota ei voinut auttaa. Hän tuijotti *Hohenzollernin* murskautuneisiin hytteihin ja repaleisiin akkunaverhoihin, mutta ei ajatellutkaan siellä olevan mitään elävää olentoa, niin se oli ruhjoutunut ja sotkuiseksi vääntynyt ja aivan kumollaan. Sitten hän silmäili hetkisen iltataivasta. Se alkoi nyt vetäytyä pilviharson peittoon, eikä näkyvissä ollut ainoatakaan ilmalaivaa. Muuan pääskynen lensi ohitse siepaten jonkun näkymättömän uhrin. "Kuin unta", hän kuiskasi.

Koski kahlehti hänen ajatuksensa joksikin ajaksi. "Kohisee. Se kohisee ja pärskyä aina ja alituisesti. Alituisesti..."

Viimein hänen mielenkiintonsa muuttui omakohtaiseksi. "Mihinkä nyt pitäisi ryhtyä?"

Hän aprikoi. "Ei synny ainoatakaan tuumaa", hän virkkoi.

Pääasiallisesti hänessä vallitsi tietoisuus siitä, että kaksi viikkoa takaperin hän oleili Bun Hillissä ajattelemattakaan matkustamista ja nyt hän oli Niagaran putousten välissä keskellä maailman suurimman ilmataistelun tuottamaa tuhoa ja hävitystä, ja että hän oli äskettäin matkustanut Ranskan, Belgian, Saksan, Englannin, Irlannin ja monen muun maan poikki. Se oli mielenkiintoinen ajatus ja sopi hyvin keskustelun aiheeksi, mutta käytännöllisessä suhteessa siitä ei ollut mitään hyötyä. "Kuinka täältä oikein päästäneen pois?" hän ihmetteli. "Mahtaako olla mitään keinoa? Ellei ole... voi turkanen mua!"

Mietiskely johti seuraavaan lopputulokseen: "Taisinpa joutua satimeen, kun tulin tuon sillan yli..."

"No, joka tapauksessa pääsin noiden keltanaamain kynsistä. Muuten ne olisivat katkaisseet helposti minunkin kaulani. Mutta —"

Hän päätti palata Luna saaren kärkeen. Kauan hän seisoi siinä liikahtamatta tarkastellen Kanadan rantaa, sen hävitettyjä hotelleja ja taloja ja Viktoria puiston kaatuneita puita, jotka nyt hohtivat auringonlaskun punertamina. Ei näkynyt ainoatakaan elävää olentoa tuon mielettömän hävityksen näyttämöllä. Sitten hän siirtyi takaisin Amerikan puolelle saarta, kulki *Hohenzollernin* hylyn ohitse Viherisaarelle ja silmäili siltaan syntyntä toivotonta aukkoa sekä alla kiehuvaa vettä. Buffalon puolella oli vielä paljo savua, ja Niagaran rautatie-aseman lähellä talot paloivat rivakasti. Kaikkiolla oli nyt autiota ja hiljaista. Kaupungin ja tien välisellä poikkipolulla makasi pieni hyljätty olio, mytistynyt kasa vaatteita, joista pisti esiin jäseniä...

"Tarkastellaanpas hieman", sanoi Bert, ja kulkien saaren keskitse johtavaa polkua hän keksi ennen pitkää molemmat aasialaiset aeroplaanit, jotka olivat pudonneet murskaksi *Hohenzollernin* viimeisessä taistelussa.

Ensimmäisen luona hän tapasi myöskin ruhjoutuneen ilmapurjehtijan.

Kone oli ilmeisesti pudonnut kohtisuoraan alaspäin ja makasi nyt pahasti kolhiutuneena taittuneiden oksien seassa. Sen vääntyneet ja katkenneet siivet ja murtuneet puitteet töröttivät äsken irtautuneiden puunosien keskellä, ja keulan kärki oli tunkeutunut maahan. Ilmapurjehtija riippui pää alaspäin oksien ja lehtien keskellä muutaman kyynärän päässä, ja Bert huomasi hänet vasta kääntyessään aeroplaanin luota. Illan hämärässä ja hiljaisuudessa — sillä aurinko oli jo mennyt mailleen ja tuuli kokonaan lientynyt — nuo ylösalasien kääntyneet keltaiset kasvot tekivät kaamean vaikutuksen, kun ne huomasi noin äkkiä ihan lähellään. Taittunut oksa oli tunkeutunut aivan miehen rinnan lävitse, ja siinä hän riippui seivästettynä, näyttäen veltolta ja luonnottomalta. Kädessään hän puristi vielä lyhyttä pientä kivääriä.

Bert seisoi jonkun aikaa aivan hiljaa tarkastellen ruumista.

Sitten hän rupesi kulkemaan pois päin, katsahtaen tuon tuostakin olkansa yli siihen.

Hetken kuluttua hänen täytyi pysähtyä eräälle aukeamalle.

"Herra varjelkoon!" hän kuiskasi. "Kuolleet eivät miellytä minua. Melkeinpä soisin, että tuo vintiö olisi elossa."

Hän ei halunnut kulkea pitkin polkua, jonka poikki kiinalainen riippui. Hän tahtoi mieluummin päästä pois puiden parista; olisi paljon turvallisempaa oleskella aivan lähellä kosken loisketta ja kohua, se tuntui melkein kuin ihmisseuralta.

Toisen aeroplaanin hän tapasi ruohoisella aukeamalla virtaavan veden partaalla, eikä se näyttänyt vahingoittuneen juuri ensinkään. Se makasi kyljellään toinen siipi ilmassa. Lähellä ei ollut mitään purjehtijaa, ei elävää eikä kuollutta. Siinä se makasi hyljättyinä veden loiskiessa sen pitkän pyrstön ympärillä.

Bert pysytteli kauan hieman etäällä siitä ja tirkisteli tummeneviin varjoihin puiden sekaan, odottaen näkevänsä toisen kiinalaisen, elävän tai kuolleen. Sitten hän lähestyi konetta perin varovaisesti ja seisoi katsellen sen suurta ohjauspyörää ja tyhjää satulaa. Hän ei rohjennut koskea siihen.

"Kunpa ei tuo toinenkaan mies olisi täällä", hän sanoi. "Kunpa hän ei olisi täällä!"

Muutaman kyynärän päässä hän näki jotain uiskentelevan akanvirrassa, joka pyöri erään kallionkielekkeen suojassa. Tuntui siltä, kuin se olisi kiertäessään vetänyt häntä vastustamattomasti luokseen... Mitähän se mahtoi olla?

"Istu ja pala!" virkkoi Bert. "Siinä on taas joku niistä." Se kahlehti hänet. Hän sanoi itselleen, että se oli tuo toinen ilmapurjehtija, joka oli maahan pyrkiessään ammuttu kuoliaaksi ja pudonnut satulasta. Hän koetti lähteä pois, ja sitten hänen mieleensä juolahti, että saattoihan hän hakea oksan tai jotain

muuta ja työntää sillä tuon kiertävän esineen ulos virtaan. Siten hänelle jäisi huolekseen ainoastaan yksi ruumis. Ehkä hän voisi kestää tuon yhden. Hän epäröi ja pakottautui sitten mieli kuohuksissa tekemään niin. Hän astui pensastoon ja leikkasi itselleen vavan, palasi kalliolle ja kapusi akanvirran ja kosken väliseen kärkeen. Auringonlasku oli jo häipynyt ja lepakot lähteneet liikkeelle, ja hän oli läpimärkinä hiestä.

Hän töykki tuota uiskentelevaa sinipukuista ruumista vavallaan, mutta se pääsi hänen käsistään. Kun se saapui toistamiseen, hän koetti uudelleen ja onnistui. Virtaan ajautuessaan se pyörähti selälleen, valo säteili keltaisella tukalla — se oli Kurt!

Kurt se oli, hän ui pois valkoisena, kuolleena ja sangen tyynenä. Siitä ei ollut epäilystäkään, vielä oli sen verta valoa, että sen näki selvästi. Virta tarttui häneen, ja hän näytti ojentautuvan sen helmaan, kuten vuoteelle laskeutuen. Kalpea hän oli nyt, kaikki väri oli hänestä kadonnut.

Bertin valtasi äärettömän kurjuuden tunne, kun ruumis häipyi näkyvistä putousta kohti. "Kurt!" hän huusi. "Kurt! En tarkoittanut sitä! Kurt! Älkää jättäkö minua tänne! Älkää jättäkö!"

Yksinäisyyden ja orpouden tunne valtasi hänet kokonaan. Hän murtui. Hän seisoi kalliolla iltavalaistuksessa, itkien ja valitellen kiihkeästi kuin lapsi. Aivan tuntui siltä, kuin olisi katkenut joku rengas, joka oli kiinnittänyt hänet kaikkiin näihin seikkoihin. Hän pelkäsi kuten yksikseen jäänyt lapsi, pelkäsi surkeasti.

Hämärä tummeni hänen ympärillään. Metsä oli nyt täynnä eriskummallisia varjoja. Kaikki muuttui niin oudoksi ja omituiseksi, ikäänkuin sen olisi nähnyt unessa. "Hyvä jumala! Min'en kestä tätä", hän sanoi, ryömi kalliolta takaisin nurmikolle ja kyyristyi maahan. Ja viimein hurja suru Kurtin, oivan, ystävällisen Kurtin kuoleman johdosta tuli hänen avukseen ja hänen uikutuksensa muuttui itkuksi. Hän makasi oikosenaan nurmella ja heristi voimattoman raivon valtaamana nyrkkiään.

"Helvetin sota", hän huusi, "tämä kirottu mieletön sota!"

"Voi Kurt! Luutnantti Kurt!"

"Min' olen mennyttä miestä", hän sanoi. "Olen saanut kyllikseni, ja enemmänkin. Maailma on pelkkää moskaa, eikä siinä ole mitään järkeä. Yö saapuu... Jos *hän* tulee minun perässäni —. Ei hän voi tulla minun perässäni — ei hän voi!..."

"Jos *hän* tulee minun perässäni, niin hyppään veteen..."

Hetken kuluttua hän puheli jälleen matalalla äänellä.

"Eihän täällä oikeastaan ole mitään pelättävää. Se on pelkkää mielikuvitusta. Kurt parka — hän arveli, että kävisi niin. Ikäänkuin aavisti sen ennakolta. Hän ei tullutkaan antaneeksi minulle sitä kirjettä eikä kertonut, kuka hänen tyttänsä oli. Kyllä se on totta, mitä hän sanoi — ihmiset riistetään kaiken sen luota, mihin he kuuluvat — ja kaikkialla. Aivan niinkuin hän sanoi... Tänne minut on viskattu — tuhansien peninkulmain päähän Ednan ja Grubbin ja omaisteni luota — revitty irti kuin kasvi juurineen... Ja samallinen on jokainen sota ollut, minulla vaan ei ollut älyä ymmärtää sitä. Ihmisiä on kuollut kaikellaisiin kuoppiin ja nurkkiin, mutta eivät vaan ymmärtäneet sitä, heillä ei ollut älyä tuntea ja estää sitä. Arvelivat, että sota oli oivallinen asia. Hyvä jumala!..."

"Rakas Edna. Hän oli suloinen ja kelpo tyttö. Kerrankin, kun olimme soutelemassa Kingstonin luona.

"Mutta saadaanpas nähdä — kyllä minä vielä tapaan hänet. Ellen tapaa, niin ei se ainakaan ole minun vikani..."

4.

Äkkiä, juuri tämän sankarillisen päätöksen tehtyään, Bert kävi jäykäksi kauhusta. Ruohikossa hiipi jotain häntä kohti. Pimeässä ruohikossa hiipi jotain, hiipi ja pysähtyi ja hiipi jälleen. Yö oli täynnänsä kammaa. Hetkisen oli kaikki hiljaa. Bert lakkasi hengittämästä. Ei se voinut olla sitä. Ei, se oli liian pieni!

Se hyökkäsi äkisti hänen luokseen hiljalleen naukaisten ja häntä pystyssä. Se hieroi päätään häntä vastaan ja hyrräsi. Se oli pieni, laiha kissanpoika.

"Herra jumala, kisu, kuinka sinä säikäytit minua", sanoi Bert hien helmeillessä hänen ohimoillaan.

5.

Kaiken yötä hän istui puuta vasten nojaten, kissa sylissä. Hänen mielensä oli väsynyt, eikä hän puhunut ja ajatellut enää yhtenäisesti. Aamupuolella yötä hän nukahti.

Herätessään hän tunsu jäsenissään kankeutta, mutta mieli oli rohkeampi, ja kissanpoikanen nukkui luottavaisena ja lämpimänä hänen takkinsa sisäpuolella. Ja hän huomasi, että pelko oli haihtunut puiden keskeltä.

Hän silitteli kissaa, ja tuo pieni eläin heräsi ruveten ylen hellänä hyrräämään. "Sinä haluat kai maitoa", sanoi Bert. "Sitä sinä varmaan haluat. Ja maistuisipa minullekin aamiainen."

Hän haukoitteli, nousi seisomaan kissa olallaan ja tuijotti ympärilleen johtaen mieleensä edellisen päivän harmaita, suunnattomia tapahtumia.

"Pitänee ryhtyä johonkin", hän virkkoi.

Hän astui metsään ja seiso i hetken kuluttua jälleen tarkastelemassa kuollutta ilmapurjehtijaa. Kissanpoikaa hän puserti hellästi rintaansa vasten. Ruumis oli kamala, mutta ei läheskään niin kamala kuin edellisenä iltana hämärässä. Nyt jäsenet riippuivat veltompina ja kivääri oli pudonnut maahan ja peittynyt puolittain ruohikkoon.

"Meidän pitäisi kai haudata hänet, kisu", sanoi Bert, katsellen avuttomana kallioista maata. "Meidän on viivytävä täällä hänen seurassaan."

Kesti jonkun aikaa, ennenkuin hän saattoi kääntyä tiehensä ja lähteä virvokemyymälään. "Ensin aamiaista joka tapauksessa", hän sanoi kissaa silittellen. Tämä hieroi hellästi hänen poskeaan karvaisella kuonollaan ja puraisi sitten häntä korvaan. "Taidat kaivata maitoa, vai mitä?" hän kysäisi ja kääntyi selin kuolleeseen, ikäänkuin tämä ei olisi merkinnyt mitään.

Hämmästykseseen hän huomasi oven olevan auki, vaikka hän oli edellisenä iltana sulkenut sen hyvin huolellisesti, ja penkillä hän havaitsi likaisia lautasia, joita hän ei ollut ennen nähnyt. Läksiarkun saranat oli kierretty auki ja sen voi avata. Sitä hän ei myöskään ollut havainnut edellisenä iltana.

"Olinpa aika hölmö!" Bert sanoi. "Minä vaan kolkuttelen ja vääntelen lukkoa, huomaamatta mitään." Sitä oli nähtävästi käytetty jääsäiliönä, mutta nyt se sisälsi vain muutamien keitettyjen kananpoikain jäännöksiä, jotain epämääräistä ainetta, joka olisi kerran saattanut olla voita, ja kerrassaan vastenmielistä hajua. Hän sulki kannen jälleen huolellisesti.

Hän kaatoi kissalle hiukan maitoa likaiselle lautaselle ja istui jonkun aikaa katsellen sen ahkeraa pikku kieltä. Sitten hän ryhtyi laatimaan luetteloa varastostaan. Siinä oli kuusi avaamatonta ja yksi avattu pullo maitoa, kuusikymmentä pulloa kivennäisvettä ja melkoinen määrä marjamehua, noin kaksi tuhatta paperossia ja satakunta sikaaria, yhdeksän appelsiinia, kaksi avaamatonta ja yksi avattu astia suolattua häränlihaa, kaksi astiallista korppuja ja yksitoista kovaa leipää, hatullinen pähkinöitä ja viisi isoa rasiata Kalifornian persikoita. Hän merkitsi ne paperipalaselle. "Ei siinä ole paljoa tukevaa ruokaa", hän huomautti. "Mutta — pari viikoksi sentään. Parissa viikossa voi tapahtua paljon."

Hän antoi kissalle hiukan lisää maitoa ja vähäisen lihaa ja lähti sitten, tuon pienen elukan juostessa häntä pystyssä ja mieli hilpeänä hänen perässään, katselemaan *Hohenzollernin* jäännöksiä. Ne olivat yöllä siirtyneet ja näyttivät yleensä ajautuneen ylemmäksi kuin ennen. Niistä hänen katseensa kulki särkyneeseen siltaan ja sitten virran poikki hiljaiseen, autioon kaupunkiin. Vastaisella rannalla liikkui vain joukko korppeja. Ne olivat tuon koneenkäyttäjän kimpussa, jonka hän oli nähnyt saavan surmansa edellisenä päivänä. Koiria hän ei nähnyt, mutta kuuli yhden ulvovan.

"Meidän täytyy päästä jollain tavoin pois täältä, kisu", hän sanoi. "Maito ei riitä ainiaan — ei ainakaan, jos sinä lipot sitä samalla vauhdilla kaiken aikaa."

Hän silmäili virtaa, jossa vesi imeytyi kuin sulkua avattaessa.

"Vettä on yllin kyllin", hän virkkoi. "Juomasta ei tule puutetta."

Hän päätti tutkia saaren tarkalleen. Hetken kuluttua hän saapui teljetylle portille, jonka kilvessä oli nimi "Riddle Stairs", ja kiivettyään sen ylitse löysi vanhat puiset portaat, jotka johtivat jyrkästi kallion rinteeseen alle. Kissan hän jätti jälkeensä, laskeutui niitä myöten ja keksi alhaalla polun, joka johti paasien lomitse pitkin keskiputouksen kumajavaa ryöppyä. Hänessä syttyi toivon kipinä; kenties siinä oli jonkinlainen pelastustie!

Mutta se johti hänet vain Tuulien luolaan, jossa hän oli tukehtumaisillaan ja kävi aivan kuuroksi, ja vietettyään siellä neljänneksen osittain tyrmistyneenä, likistyneenä kovan kallion ja melkein yhtä kovan vesiputouksen väliin, hän arveli, ettei sitä tietä voinut sittenkään päästä Kanadaan, ja kääntyi takaisin. Portaita noustessaan hän kuuli jonkun astuvan yläpuolellaan hiekkapolkua pitkin, mutta arveli

tätä ääntä omain askeltensa kaiuksi. Kun hän ennätti huippuun, oli paikka yhtä autio kuin ennenkin.

Kissanpoikasen hypellessä hänen rinnallaan ruohikkoa pitkin hän kulki sieltä Hevosenkäpütoukselle ja pientä siltä myöten ryhmälle paasia, jotka seisoivat rivissä ikäänkuin tehden kunniaa tuolle suunnattoman majesteettiselle viheriälle vesivyörylle. Hän seiso j jonkun aikaa äänetönnä.

"Eipä uskoisi", hän virkkoi viimein, "että on olemassa noin paljon vettä... Tämä kohina ja loiske rupee lopulta kuluttamaan hermoja... Kuulostaa siltä, kuin ihmiset puhuisivat... kuin ihmisiä kulkisi... Kuulostaa melkein miltä hyvänsä."

Hän palasi jälleen saarelle. "Minun kai täytyy yhä kiertää tätä siunattua saarta", hän sanoi alakuloisena. "Yhä vaan kiertää ja kiertää."

Jonkun ajan kuluttua hän joutui uudelleen vähemmän vahingoittuneen aasialaisen aeroplanin luo. Hän tuijotti siihen ja kissa sitä nuuski. "Rikki!" hän sanoi.

Hän kohotti katseensa hätkähtäen.

Puiden seasta astui häntä kohti verkalleen kaksi pitkää, eriskummallista olentoa. He olivat mustuneet, repaleiset ja sidotut. Perimmäinen ontui ja hänen päänsä ympäri oli kierretty valkoinen vaate, mutta etummainen käyttäytyi yhä vielä kuten prinssi ainakin, vaikka vasen käsi olikin sidekannattimen varassa ja toinen puoli kasvoja palanut heleän punaiseksi. Hän oli prinssi Karl Albert, "Saksan Aleksanteri", ja hänen takanaan kulki se linnunnaamainen upseeri, joka oli kerran saanut luovuttaa hyttinsä Bertille.

6.

Näiden ilmestyessä Bertin Vuohisaari-seikkailussa alkoi uusi vaihe. Hän ei enää ollut ainoa ihmiskunnan edustaja avarassa, väkivaltaisessa ja käsittämättömässä kaikkeudessa, vaan muuttui vielä kerran sosiaaliseksi olioksi, joutui toisten ihmisten pariin. Hetkisen ajan nämä kaksi olivat kauhistavia, sitten he tuntuivat suloisilta ja tervetulleilta kuin veljet. Olivathan hekin samassa pälkähässä kuin hän, asumattomalle saarelle ajautuneet ja ymmällään. Häntä halutti kovin kuulla tarkalleen, mitä heille oli tapahtunut. Mitä se merkitsi, että toinen oli prinssi ja molemmat muukalaisia sotilaita, ettei kumpainkaan kenties osannut riittävästi englantia? Hänen synnynnäinen katupoika-ujostelemattomuutensa tulvahti liian voimakkaana, jotta hän olisi ruvennut mokomia ajattelemaan, ja olivathan aasialaiset laivastot hävittäneet kaikki sellaiset joutavat eroavaisuudet. "Heipä hei!" hän huudahti. "Kuinka te olette tänne joutuneet?"

"Hän on tuo englantilainen, joka toi meille Butterridgen koneen", selitti linnunnaamainen upseeri saksaksi ja huudahti sitten Bertin lähestyessä kauhuissaan: "Tee kunniaa!" ja toistamiseen, kovemmin: "Kunniaa!"

"Kas kummaa!" sanoi Bert ja nielaisi toisen huomautuksen. Hän tuijotti ja teki kömpelösti kunniaa ja asettui heti salaisesti puolustuskannalle, niin että kävi mahdottomaksi ryhtyä hänen kanssaan yhteistyöhön.

Jonkun aikaa nämä molemmat perinpohjaiset uudenajan ylimykset seisoivat katsellen tuota vaikeata problemia, anglosaksilaista kansalaista, joka totellen jotain veressään piilevää salaperäistä lakia ei ottanut tottuakseen komennuksiin eikä tahtonut olla demokraattikaan. Bert ei suinkaan ollut kaunis katsella, mutta hän näytti jollain selittämättömällä tavalla vastustushaluiselta. Yllään hänellä oli halpa sarssipukunsa, jossa nyt näkyi monellaisia käytön merkkejä, ja sen väljyys teki hänet vanhemman näköiseksi kuin hän olikaan. Hänen röyhkeitä kasvojaan varjosti liian iso saksalainen lakki, nousut olivat käärityt säärien ympäri ja päät pistetty erään saksalaisen ilmapurjehtija vainajan kumisaappaisiin. Hän näytti palvelijalta, mutta ei ensinkään nöyrältä, ja vaistomaisesti he vihasivat häntä.

Prinssi viittasi lentokoneeseen ja sanoi jotain murteellisella englannin kielellä. Bert luuli hänen puhuvan saksaa ja ilmoitti, ettei hän ymmärtänyt sitä.

"Dummer Kerl!" kuului linnunnaamaisen upseerin siteiden keskeltä.

Prinssi viittasi jälleen terveellä kädellään. "Onko sinulla selvillä tämän drachenfliegerin rakenne?"

Bert rupesi tajuamaan, mistä oli kysymys. Hän tarkasteli aasialaista konetta. Hän sai takaisin Bun Hillin tavat. "Se on ulkolaista tekoa", hän huomautti.

Saksalaiset neuvottelivat. "Oletko — ammattimies?" prinssi kysyi.

"Onhan sitä vähän korjailtu", Bert vastasi aivan Grubbin tapaan.

Prinssi etsi sanavarastostaan. "Käykö sillä lentäminen?" hän virkkoi.

Bert aprikoi ja hieroi hitaasti leukaansa. "Pitääpä tarkastaa", hän vastasi... "Sitä on pideltä kovakouraisesti!"

Hän synnytti hampaillaan äänen, jonka hän myöskin oli oppinut Grubbilta, työnsi kädet housuntaskuihin ja astui takaisin koneen ääreen. Grubb oikeastaan pureskeli jotain, mutta Bert saattoi pureskella vain mielikuvituksessaan. "Kolmen päivän työ", hän sanoi märehkien. Ensi kertaa hänen mielessään heräsi ajatus, että tuo kone tarjosi mahdollisuuksia. Ilmeisesti maassa makaava siipi oli särkynyt. Kolme tukea, jotka pitivät sitä jäykkänä, oli katkennut kallioon osuessaan, ja varsin luultavasti oli konekin vioittunut. Myöskin saman puolen siipikoukku oli vinossa, mutta se ei kenties haitannut lentämistä. Näitä seikkoja lukuunottamatta ei ollut sanottavasti vaurioita. Bert hieroi jälleen leukaansa ja silmäili yläkosken leveätä, päivänpaisteessa kimaltelevaa väylää. "Ehkäpä tästä tulee kalua... Jättäkää se minun huolekseni."

Hän silmäili sitä jälleen innokkaasti, ja prinssi seuralaisineen tarkasteli häntä. Bun Hillissä hän ja Grubb olivat kehittyneet sangen taitaviksi korjailemaan lainapyöriään vaihtamalla vanhoja osia uusiin. Kone, joka oli niin perinpohjin ja ilmeisesti ränsistynyt, ettei sitä voitu tarjota vuokrallekaan, ei silti ollut menettänyt koko arvoaan. Saihan siitä vielä muttereita ja ruuveja, pyöriä, tankoja ja pyöränkehriä, ketjukkappaleita ja muuta sellaista, millä saattoi parannella käyttökelpoisten polkupyörien vammoja. Ja makasihän nyt puiden seassa toinen aasialainen aeroplaani.

Kissa hyväili Bertin saappaita hänen siitä välittämättä.

"Paikkaa tuo drachenflieger", sanoi prinssi.

"Jos minä sen paikkaan", huomautti Bert, "niin ei kukaan meistä uskalla lähteä sillä lentämään."

"Minä lähden", virkkoi prinssi.

"Ja taitatte luultavasti niskanne", sanoi Bert hetken kuluttua.

Prinssi ei ymmärtänyt häntä eikä kiinnittänyt huomiotaan hänen sanoihinsa. Hän viittasi hansikoidulla kädellään koneeseen ja lausui seuralaiselleen jotain saksaksi. Upseeri vastasi, ja prinssi teki laajan kädenliikkeen taivasta kohti. Sitten hän puhui — kaunopuheisesti, kuten näytti. Bert tarkasteli häntä ja arvasi hänen tarkoituksensa. "Paljo luultavampaa, että taitatte niskanne", hän sanoi. "Mutta olkoon menneeksi. Käydään työhön."

Hän rupesi kopeloimaan drachenfliegerin satulaa ja konetta työkaluja etsien. Lisäksi hän halusi saada jotain mustaa öljyistä ainetta käsiään ja kasvojaan varten. Sillä toiminimi Grubb ja Smallwaysin harjoittaman korjaustaidon ensimmäisenä sääntönä oli mustata kädet ja kasvot perin pohjin. Hän myöskin riisui takkinsa sekä liivinsä ja työnsi lakin huolellisesti takaraivolle tehdäkseen raappimisen helpommaksi.

Prinssi ja hänen upseerinsa näyttivät olevan halukkaat vahtimaan häntä, mutta hänen onnistui selittää heille, että tämä haittaisi häntä ja että hänen oli pohdittava hieman, ennenkuin hän saattoi ryhtyä työhön. He miettivät asiaa, mutta hänen puodissa saamansa kokemus oli opettanut häntä kohtelemaan yleisöään käsittevästi kuin asiantuntija. Ja lopulta he lähtivätkin tiehensä. Silloin hän meni suoraa päätä toisen aeroplaanin luo, otti ilmapurjehtijan kiväärin ja ampumatarpeet ja kätki ne läheiseen nokkospensastoon. "Kas niin", sanoi Bert ja ryhtyi sitten tarkoin tutkimaan puihin tarttuneiden siipien jäännöksiä. Tämän tehtyään hän palasi ensimmäisen aeroplaanin luo vertaillakseen molempia toisiinsa. Bun Hillin menettelytapa oli varsin mahdollinen, ellei kone tuottanut voittamattomia esteitä.

Hetken kuluttua saksalaiset palasivat, ja tällöin hän ylenpalttisesti tahriutuneena käsitteli ja koetteli muttereita ja ruuveja kasvoillaan syvän viisauden ilme. Kun linnunnaamainen upseeri huomautti jotain, hän vain tokaisi: "Nong comprong. Turha vaiva."

Sitten hänen päähänsä pälkähti jotain. "Tuo kuollut tuolla metsässä olisi haudattava", hän sanoi, viitaten peukalollaan olkansa ylitse.

7.

Näiden molempien miesten ilmestyessä koko Bertin maailma oli taas muuttunut. Sen

suunnattoman ja hirvittävän autiuden eteen, joka oli häntä niin suuresti järkyttänyt, laskeutui esirippu. Nyt heitä oli kolme henkeä, ja tämäkin pieni maailma täytti hänen aivonsa hartaalla harkinnalla, suunnitelmilla ja sukkelilla tuumilla. Mitähän he mahtoivat mieltä? Mitä he tuumivat hänestä? Hänen mielessään risteili satoja lankoja, kun hän utterasti hommaili aasialaisen aeroplaanin ääressä. Uusia ajatuksia nousi kuin kuplia kivennäisveden pinnalle.

"Sepä kummaa!" hän huudahti äkkiä. Hän oli juuri tehnyt sen johtopäätöksen, että sallimus oli menetellyt väärin jättäessään nämä molemmat miehet eloon ja antaessaan Kurtin kuolla. Koko *Hohenzollernin* miehistö oli ammuttu, murskattu, palanut tai hukkunut, ja nämä kaksi, jotka olivat lymyilleet patjoitetussa keulahytissä, olivat pelastuneet.

"Prinssi taitaa ajatella, että sen sai aikaan hänen kirottu tähtensä", hän mutisi ja tunsu olevansa hillittömästi raivoissaan.

Hän nousi seisomaan kääntyen molempiin miehiin päin. He seisoivat rinnatusten häntä katsellen. "Ei teidän kannata tuijotella minuun", hän huomautti. "Te vain häiritsette minua." Ja nähdessään, etteivät he ymmärtäneet, hän astui heitä kohti ruuviavain kädessään. Näin tehden hänen mieleensä juolahti, että prinssi oli todellakin sangen iso ja mahtava ja ylevän näköinen henkilö. Mutta siitä huolimatta hän virkkoi, viitaten puiden keskitse: "Kuollut mies!"

Linnunnaamainen mies vastasi saksaksi.

"Kuollut mies!" Bert sanoi hänelle. "Tuolla."

Töin tuskin hän sai heidät taivutetuiksi tarkastamaan kuollutta kiinalaista ja opasti heidät viimein tämän luo. Sitten he osoittivat selvästi, että hänelle, joka oli upseeria alempi tavallinen ihminen, he soivat yksinomaisen ja jakamattoman oikeuden toimittaa ruumiin pois raahaamalla sen veden partaalle. Se synnytti tulista viittoilua, ja viimein linnunnaamainen upseeri alentui auttamaan. Yhdessä he laahasivat tuon velton ja turvonneen ruumiin puiden lomitse ja pari kertaa levättyään — sillä taakka oli raskas paiskasivat hänet läntiseen koskeen. Lopulta Bert palasi työhönsä kolottavin käsivarsin ja mieli synkän kapinallisena.

"Senkin öykkäri!" hän sanoi. "Ikäänkuin minä olisin hänen kirottuja saksalaisia orjiaan! Mokokakin pöyhkeä kerjäläinen!"

Saksalaiset poistuivat jälleen, ja hetken harkittuaan Bert otti irti useita muttereita, puki ylleen nutun ja liivit, pisti mutterit ja työaseet taskuunsa ja kätki toisen aeroplaanin työaseet erään puun haarukkaan. "Kas niin", hän virkkoi hypätessään puusta maahan. Prinssi seuralaisineen ilmestyi näyttämölle, kun hän palasi koneen luo veden ääreen. Prinssi tarkasteli jonkun aikaa hänen saavuttamiaan tuloksia, kulki sitten saaren yläpäähän ja seisoi käsivarret ristissä tuijottaen syvissä mietteissä virralle. Linnunnaamainen upseeri saapui Bertin luo märehkien oppimaansa englantilaista lausetta.

"Mene", hän sanoi tehden kädellään selittävän liikkeen, "ja syö."

Virvokemyymälälle saapuessaan Bert huomasi, että ruokavaroista oli jällellä vain annos suolattua lihaa ja kolme korppua — kaikki muu oli kadonnut. Hän katseli näitä silmät ja suu ammollaan. Kissanpoika ilmestyi myyjän istuimen alta liehakoivasti hyrräten. "Tietenkin!" hän sanoi. "No, hitto soikoon! Missä sinun maitosi on?"

Hän antoi raivonsa yltyä hetkisen, otti sitten lautasen toiseen, korput toiseen käteen ja lähti kiukkuisena ähkien etsimään prinssiä. Hän lähestyi kunniaa tekemättä.

"Kuulkaapas!" hän sanoi tuikeasti. "Mitä perhanaa tämä merkitsee?"

Syntyi väittely, joka ei johtanut mihinkään tuloksiin. Bert selitteli englannin kielellä Bun Hillin teoriaa ruuasta, ja linnunnaamainen upseeri esitti vastaukseksi saksan kielellä erinäisiä mielipiteitä kansakunnista ja kurista. Prinssi, joka oli arvioinut Bertin voimia, yltyi äkkiä röyhkeäksi. Hän tarttui Bertin olkapäihin ja ravisteli häntä niin, että taskut kalisivat, karjui hänelle jotain ja viskasi hänet syrjään. Hän iski miestä, ikäänkuin tämä olisi ollut saksalainen sotamies. Bert peräytyi kalpeana ja säikähtyneenä, mutta teki oman kunniantuntonsa mukaisen lujan päätöksen. Hänen kunniansa vaati tappelua. "Tuhat tulimmaista!" hän ähki, napittaen takkinsa.

"No", huusi prinssi, "joko menet!" Ja sitten, huomattessaan Bertin silmäin välähtävän sankarillisesti, hän paljasti miekkansa.

Linnunnaamainen upseeri ehätti väliin, sanoen jotain saksan kielellä ja viitaten taivaalle.

Kaukana lounaassa ilmestyi näkyviin japanilainen ilmalaiva, joka lähestyi heitä nopeasti. Siihen

heidän taistelunsa päättyi. Prinssi käsitti ensimmäisenä aseman vaarallisuuden ja lähti pakosalle. Kaikki kolme loikkivat jänisten lailla metsään ja juoksivat sinne ja tänne suojaa etsien, kunnes löysivät notkon, jossa kasvoi rehevää heinää. Sinne he kyyristyivät muutaman jalan päähän toisistaan. Kauan he istuivat paikoillaan kaulaansa myöten ruohikkoon peittyneinä ja vahtivat puiden lomitse ilmalaivaa. Bert oli pudottanut osan liha-annostaan, mutta huomasi säilyttäneensä korput ja söi ne rauhallisesti. Hirviö saapui melkein heidän yläpuolelleen, kääntyi sitten Niagaraa kohti ja laskeutui sähköaseman taakse. Sen ollessa lähellä he pysyivät ääneti, ja sitten he joutuivat hetken kuluttua väittelyyn, joka kenties olisi aiheuttanut äkillisen yhteentörmäyksen, jos he olisivat ymmärtäneet toisiaan.

Keskustelun aloitti Bert, ja hän jatkoi puhettaan välittämättä siitä, minkä verran toiset häntä käsittivät. Mutta varmaankin hänen myrkylliset ajatuksensa kävivät ilmi hänen äänestään.

"Jos haluatte saada tuon koneen kuntoon", hän virkkoi aluksi, "niin älkää sitten kajotko minuun!"

He eivät kiinnittäneet huomiota hänen sanoihinsa ja hän toisti ne.

Sitten hän selvitti tarkemmin ajatustaan, ja puhe rupesi vuotamaan virtanaan. "Luulette saaneenne tänne miehen, jota voi potkia ja lyödä kuin tavallista sotamiestä — mutta siinä te pahasti erehdytte. Min' olen saanut kyllikseni teistä ja kujeistanne. Olen mietiskellyt teitä tarkemmin, teitä ja sotaanne ja valtakuntaanne ja muuta moskaa. Moskaa se on. Te saksalaiset juuri saitte Europassa aikaan kaiken sekamelskan. Ja ihan suotta! Pelkkää typerää pöyhkeilyä! Ainoastaan sen vuoksi, että teillä on univormuja ja lippuja! Entäs minun asiani sitten — en halunnut ensinkään joutua tekemisiin kanssanne. En piitannut teistä rahtustakaan. Sitten te saatte minut kynsiinne — suoraan sanoen varastatte minut — ja nyt olen tuhansien peninkulmain päässä kodistani ja omaisistani, ja koko teidän typerä laivastonne on revitty repaleiksi. Ja vielä *nytkin* te haluatte pöyhkeillä. Siitä ei tule mitään minun tietääkseni!

"Ajatelkaapa, kuinka paljon paha te olette tehnyt. New Yorkin te hävititte — tapoitte ihmisiä laumoittain, tuhositte määrättömästi tavaraa. Ettekö te opi mitään?"

"Dummer Kerl!" sanoi linnunnaamainen upseeri äkkiä kiukkuisella äänellä, tuijottaen siteidensä alta. "Esel!"

"Se on saksalaisten tuhma aasi! Kyllä tiedän! Mutta kuka tässä on aasi — hänkö vai minä? Lapsena minä lueskelin roskaromaaneja ja kuvittelin pääseväni seikkailuihin ja suureksi sotapäälliköksi ja muuta sellaista pötyä. Mutta mitä hänellä on päässään? Kaikellaista roskaa Napoleonista, Aleksanterista, suvustaan ja itsestään ja jumalasta ja Taavetista ja ties' mistä. Kuka hyvänsä, joka ei ole tuollainen koreavaatteinen prinssi-hölmö, olisi voinut sanoa, että juuri näin kävisi. Me europallaiset elettiin typerine lippuinemme ja sanomalehtinemme hurjassa epäjärjestyksessä ja riideltiin ja pysyttiin erillämme, mutta Kiina oli kiinteä kuin juusto ja sen monet miljoonat tarvitsivat vain hiukkasen tiedettä ja yritteliäisyyttä ollakseen yhtä hyvät kuin me kaikki yhteensä. Luulitte mukamas, etteivät ne pääsisi teihin käsiksi. Ja sitten ne saivat lentokoneita. Ja puh! — tässä sitä nyt ollaan. Kun kiinalaiset eivät ruvenneet laittamaan kiväärejä ja sotajoukkoja, niin me heitä tyrkimme, kunnes he tekivät sen. Heidän *täytyi* antaa meille tämä selkäsauna. Emme olisi saaneet rauhaa muuten. Ja, kuten jo sanoin, tässä sitä nyt ollaan!"

Linnunnaamainen upseeri käski karjuen häntä vaikenemaan ja rupesi sitten keskustelemaan prinssin kanssa.

"Olen Englannin kansalainen", virkkoi Bert. "Teidän ei ole pakko kuunnella, mutta ei minunkaan ole pakko vaieta." Ja hän selvitteli vielä jonkun aikaa imperialismia, militarismia ja kansainvälistä politiikkaa. Mutta heidän keskustelunsa saattoi hänet ymmälleen, ja hetkisen hän vain toisteli herjaussanoja, sellaisia kuin "pöyhkeilevät pölkypäät", vanhoja haukkumanimiä ja uusia.

Sitten hän muisti äkkiä varsinaisen mieliharmsinsa. "No, samapa se, mutta kuulkaapas nyt — sitähan minun piti kysyä, että minne se ruoka on tuolta myymälästä joutunut? Tekisipä mieleni tietää se. Minne te olette sen vieneet?"

Hän jäi odottamaan vastausta. He puhelivat edelleen saksaa. Hän toisti kysymyksensä. He eivät kiinnittäneet häneen huomiotaan. Hän kysyi kolmannen kerran sietämättömän kiukkuisella äänellä.

Syntyi painostava hiljaisuus. Nuo kolme katselivat toisiaan muutaman sekunnin ajan. Prinssi silmäili Bertiä kiinteästi, ja tämä alkoi tutista hänen katseestaan. Verkalleen kohosi prinssi seisomaan ja linnunnaamainen upseeri hypähti hänen vierelleen. Bert pysyi kyyrysilällä.

"Vaikene", sanoi prinssi.

Bert tajusi, ettei tämä hetki ollut kaunopuheisuudelle sopiva.

Molemmat saksalaiset katselivat häntä. Kuolema tuntui olevan uhkaavan lähellä.

Sitten prinssi kääntyi pois ja lähti seuralaisineen lentokoneen luo.

"Herra varjelkoon!" Bert kuiskasi ja lausui sitten matalalla äänellä yhden ainoan herjaussanan. Hän istui kyyryksillään lähes kolme minuuttia, hypähti sitten pystyyn ja meni sinne päin, mihin hän oli kätkenyt kiinalaisen ilmapurjehtijan kivääriin nokkosten peittoon.

8.

Tämän jälkeen ei ollut puhuttakaan siitä, että Bert oli prinssin käskyläinen tai että hän jatkaisi lentokoneen korjaamista. Molemmat saksalaiset ottivat sen haltuunsa ja ryhtyivät itse työhön. Bert lähti uusi ase mukanaan Terrapin kallion lähettyville ja istuutui sitä tutkimaan. Se oli lyhyt kivääri ja säiliö oli melkein täynnä isoja patruunia. Hän otti ne huolellisesti pois ja koetteli sitten liipaisinta ja muita osia, kunnes tunsu osaavansa käyttää sitä. Hän latasi sen uudelleen tarkasti. Sitten hän muisti olevansa nälissään ja lähti kivääri kainalossa etsimään ruokaa virvokemyymäistä ja sen seutuville. Hänellä oli kyllin älyä käsittääkseen, ettei käynyt ase kädessä näyttäytyminen prinssille ja hänen seuralaiselleen. He jättäisivät hänet rauhaan, niin kauan kuin arvelivat häntä turvattomaksi, mutta taivas tiesi, mitä tuo napoleonimainen ihminen tekisi, jos hän sattuisi näkemään Bertin aseensa. Hän karttoi heitä siitakin syystä, että tiesi kiukun ja pelon kuohuvan sydämessään ja haluavansa ampua nuo kaksi miestä. Hän halusi ampua heidät, mutta ajatteli, että se olisi varsin kamalata. Mielessä kamppailivat hänen epäjohtomukaisen sivistyksensä kaksi eri puolta.

Myymälän lähellä kissa ilmestyi jälleen näkyviin, ilmeisesti maitoa himoten. Tämä kartutti suuresti hänen omaa nälkäänsä. Hän alkoi etsiessään puhella ja seisoi hetken kuluttua paikallaan huutaen herjaussanoja. Hän puhui sodasta ja ylpeydestä ja imperialismista. "Jokainen muu prinssi olisi kuollut miestensä ja laivojensa keralla!" hän karjui.

Koneen ääressä puuhailevat saksalaiset kuulivat tuon tuostakin hänen äänensä veden kohinan ylitse. Heidän katseensa yhtyivät ja he hymyilivät hieman.

Ensin Bert aikoi istuutua virvokemyymälään heitä odottamaan, mutta sitten hänen mieleensä juolahti, että tällöin hän voisi saada molemmat liian lähelle itseään. Hän kulki Luna saaren kärkeen punnitsemaan asemaansa.

Se oli alussa näyttänyt verrattain yksinkertaiselta, mutta kun hän sitä mietiskeli, niin mahdollisuudet kasvoivat ja lisääntyivät. Molemmilla oli miekka — jommallakummalla ehkä revolverikin.

Ja jos hän ampui molemmat, hän ei kenties löytäisi milloinkaan ruokavarastoa!

Tähän asti hän oli kuljeskellut kivääri kainalossa ja omasta mielestään peräti turvallisena; mutta entäpä jos he näkisivät kivääriin ja päättäisivät hyökätä salaa hänen kimppuunsa? Vuohisaarella on melkein kaikkialla väijymäpaikkoja, puita, kallioita, viidakkoja ja kumpuja.

Eikö olisi parasta mennä nyt murhaamaan molemmat?

"Min' en voi", Bert sanoi hyläten sen ajatuksen. "Minun pitää terästää luontoani."

Mutta hän teki erehdyksen pyrkiessään suoraan heidän luotaan. Se selvisi hänelle äkkiä. Hänen oli pidettävä heitä silmällä, vakoiltava heitä. Silloin hän kykenisi paremmin arvaamaan, mitä he aikoivat hänelle tehdä. Ellei *hän* vakoilisi heitä, *he* rupeisivat pian vakoilemaan häntä. Tämä tuntui niin peräti järkevältä, että hän ryhtyi heti menettelemään sen mukaan. Hän harkitsi pukuaan ja heitti kauluksensa ja ilmapurjehtijan kielivän lakin kauas veteen. Takkinsa kauluksen hän käänsi ylös estääkseen likaista paitaansa välkkymästä. Taskuihin kätkeytyt työaseet ja mutterit kalisivat hyvin helposti, mutta hän järjesti ne paremmin ja kääri niiden ympärille muutamia kirjeitä ja nenäliinansa. Näin menetettyään hän lähti varovaisesti ja äänettömästi astumaan, kuunnellen ja tähystellen joka askeleella. Vastustajiaan lähetessään hän kuuli kovaa ähkinää ja natinaa. Hän tapasi heidät aasialaisen lentokoneen kimpussa. Takit ja miekat olivat riisutut, ja he tekivät uutterasti työtä. Nähtävästi he koettivat kääntää sitä, mutta sen pitkä pyrstö teki sen hyvin hankalaksi puiden välissä. Hän paiskautui pitkälleen heidät huomattessaan, ryömi pieneen syvennykseen ja vahti sieltä heidän ponnistuksiaan. Ajan kuluksi hän kohotti tuon tuostakin kivääriään, tähdäten vuoroin kumpaankin.

Tämä vahtiminen oli hänestä varsin jännittävää, jopa niinkin mielenkiintoista, että hän oli ajoittain huutamaisillaan heille neuvoja. Hän käsitti, että saatuaan koneen käännettyksi he tarvitsivat heti hänen anastamiaan muttereita ja työaseita. Silloin he lähtisivät häntä etsimään. He päättelisivät aivan varmaan, että hän kuljetti niitä mukanaan tai oli kätkenyt ne jonnekin. Panisiko hän kivääriinsä piiloon ja vaihtaisi nämä työaseet ruokaan? Hän tunsu olevan mahdotonta luopua pyssystä nyt, kun hän kerran

oli tottunut sen turvalliseen seuraan. Kissa saapui paikalle, piti kovaa menoa hänen ympärillään ja nuoli ja puri hänen korvaansa.

Aurinko kapusi keskitaivaalle, ja kerran sinä aamuna hän näki kaukana etelässä aasialaisen ilmalaivan, joka kulki nopeasti itään päin. Saksalaisilta se jäi huomaamatta.

Vihdoin lentokone oli käännetty ja törrötti pyörillään koukut yläkoskelle päin. Saksalaiset pyyhkivät kasvojaan, pukivat ylleen takit ja miekat, juttelivat ja käyttäytyivät kuin miehet, jotka saattoivat kehua suorittaneensa aamun kuluessa oivan työn. Sitten he lähtivät, prinssi edellä, astumaan rivakasti virvokemyymälää kohti. Bert seurasi, mutta havaitsi mahdolltomaksi hiipiä kyllin nopeasti ja hiljaa ennättääkseen saada selville ruuan kätköpaikan. Hän tapasi heidät istumassa myymälän seinustalla lautaset polvillaan ja rasia suolattua lihaa sekä lautasellinen korppuja välissään. He näyttivät olevan varsin hilpeällä tuulella, ja kerran prinssi nauroikin. Kun Bert näki heidän syövän, häneltä sekaantuivat suunnitelmat. Hurja nälkä ajoi häntä. Hän ilmestyi äkkiä heidän eteensä noin kuudenkymmenen jalan päähän, kivääri kädessä. "Kädet ylös!" hän komensi kovalla, raivoisalla äänellä.

Prinssi vitkasteli, mutta sitten lensi koholle kaksi paria käsiä. Kivääri oli kummallekin täydellinen yllätys.

"Pystyyn", sanoi Bert... "Kahveli pois!" He tottelivat jälleen.

"Entäs nyt?" Bert arveli itsekseen. "Luullakseni ulos näyttämöltä. — Tuota tietä", hän sanoi. "Menkää!"

Prinssi totteli huomattavan vikkelästi. Ennättäessään aukeaman päähän hän lausui nopeasti jotain linnunnaamaiselle upseerille ja molemmat lähtivät, kokonaan arvokkuutensa unohtaen, *juoksemaan!*

Bertin mieleen iski järkyttävä ajatus.

"Hyvä jumala!" hän huusi suunnattomasti harmissaan. "Minun olisi pitänyt ottaa heiltä miekat. Hei, kuulkaapas!"

Mutta saksalaiset olivat jo ennättäneet näkyvistä ja lymyilivät epäilemättä puiden seassa. Bert rupesi sadattelemaan, meni sitten myymälän luo, tarkasteli pikaisesti, oliko pelättävissä sivuhyökkäystä, asetti kiväärin sopivaan paikkaan ja ryhtyi tyhjentämään prinssin lautasta, kuunnellen jännittyneenä ennen jokaista suupalasta. Hän oli lopettanut prinssin annoksen, antanut lautasen kissan nuoltavaksi ja tarttui juuri toiseen lautaseen, kun se särkyi hänen käteensä. Hän tuijotti ja rupesi verkalleen tajuamaan, että hän oli silmänräpäystä varemmin kuullut viidakosta paukahduksen. Sitten hän hypähti pystyyn, sieppasi kiväärin toiseen, liharasian toiseen käteen ja pakeni myymälän ympäri aukeaman toiselle puolelle. Tällöin viidakosta kuului toinen pamahdus, ja jotain viuhahti hänen korvansa ohitse.

Hän ei herennyt juoksemasta, ennenkuin oli päässyt lähelle Luna saarta omasta mielestään lujaan puolustusasemaan. Siellä hän kyyristyi huohottaen piiloon.

"Niillä oli sittenkin revolveri!" hän läähätti... "Lieneekö kaksikin? Jos on — niin, hyvä jumala! silloin olen mennyttä miestä!"

"Missä se kissa on? Taitaa pistellä poskeensa lihaa, senkin viikari."

9.

Näin alkoi sota Vuohisaarella. Sitä kesti päivän ja yön, ja tämä vuorokausi oli pisin Bertin elämässä. Hänen täytyi maata pitkällään maassa, kuunnella ja vaania. Lisäksi hänen oli rakennettava suunnitelmia. Nyt oli selvää, että hänen oli surmattava nuo kaksi miestä, jos sopiva tilaisuus ilmestyisi, ja että hekin koettivat surmata hänet. Voittosaaliina oli ensiksi ruokavarasto ja toiseksi lentokone sekä epäilyttävä etuoikeus käyttää sitä. Jos joutuisi tappiolle, menettäisi varmaan henkensä; joka onnistuisi, pääsisi tiehensä jonnekin putouksen toiselle puolelle. Bert koetti jonkun aikaa kuvitella, minkälaista siellä olisi. Hänen mieleensä johtui monta mahdollisuutta; siellä voisi kohdata erämaita, kiukkuisia amerikkalaisia, japanilaisia, kiinalaisia — ehkäpä punaihoisiakin! Vieläkö sellaisia oli olemassa?

"Tuli mitä tuli, sitä ei voi auttaa", Bert sanoi. "Ei siitä pääse minnekään!"

Kuuluiko ääniä? Hän huomasi käyneensä tarkkaamattomaksi. Jonkun aikaa hän jännitti kaikkia aistimiaan. Putouksen kohina pani pään pyörälle, siihen sekoittui kaikellaisia ääniä, luuli kuulevansa askeleita, puhetta, huutoja ja itkua.

"Typerä koski", Bert virkkoi. "Siinä ei ole mitään järkeä; kohisee vain kohisemistaan."

Mutta se oli nyt samantekevää! Mitä mahtoivat saksalaiset hommailla?

Menisivätköhän ne takaisin lentokoneen luo? He eivät voisi tehdä mitään, koska hänellä oli mutterit, ruuvit, ruuviavain ja muut työaseet. Mutta entä jos he löysivät ne aseet, jotka hän oli piilottanut puuhun! Hän oli tietenkin kätkenyt ne hyvin, mutta he saattaisivat löytää ne. Eihän siitä voinut olla niin varma. Hän koetti muistella tarkalleen, kuinka hän oli ne kätkenyt. Hän koetti vakuuttaa itselleen, että ne olivat hyvässä, varmassa piilossa, mutta hänen muistinsa rupesi kujeilemaan. Oliko hän todellakin jättänyt ruuviavaimen varren näkösalille, kiiltämään oksahaarukasta?

Ssh! Mikä se oli? Liikahtiko joku tuolla pensastossa? Ei! Oliko siellä kissa? Ei! Se oli vain mielikuvitusta, ei se ollut kissakaan.

Saksalaiset rupeisivat varmasti kaipaamaan ja etsimään työaseita ja tarpeita, jotka hänellä oli taskussaan; se oli selvää. Sitten he päättelisivät, että hän oli ne ottanut, ja lähtisivät häntä hakemaan. Hänen tarvitsi sen vuoksi vain pysyä hiljaa suojapaikassaan, niin hän saisi heidät käsiinsä. Oliko tässä suunnitelmassa mitään heikkoa kohtaa? Ottaisivatko he lentokoneesta irti enemmän osia ja rupeisivat sitten häntä väijymään? Ei, sitä he eivät tekisi, koska heitä oli kaksi yhtä vastaan; heillä ei ollut mitään syytä pelätä, että hän lähtisi matkaansa lentokoneella tai edes lähestyisikään sitä, ja sen vuoksi he eivät ryhtyisi sitä vahingoittamaan. Se oli hänen mielestään selvää. Mutta entä jos he väijyisivät häntä ruuan lähettyvillä. No, sitä he eivät voineet tehdä, koska tiesivät hänellä olevan suolattua lihaa; rasiassa oli siksi paljon, että se riittäisi kohtuullisesti käytettynä useita päiviä. Luonnollisesti he saattoivat koettaa, eikä häntä käynyt uuvuttaminen —

Hän havahtui hätkähtäen Hän oli juuri keksinyt asemansa heikon kohdan. Saattoihan hän vaipua uneen!

Tuon ajatuksen tarvitsi vaikuttaa vain kymmenen minuuttia, kun hän jo tajusi, että pian hän nukahtaisi!

Hän hieroi silmiään ja käsitteli kivääriä. Hän ei ollut koskaan ennen huomannut Amerikan auringon ja ilman suunnattoman uuvuttavaa vaikutusta, Niagaran kohinan uneen vaivuttavaa, raskauttavaa voimaa. Tähän asti ne olivat yleensä tuntuneet virkistäviltä...

Ellei hän olisi syönyt niin paljon ja niin joutuisasti, ei olo tuntuisi niin raskaalta. Lienevätkö vegetarianit aina virkeitä?...

Hän havahtui jälleen hätkähtäen.

Uneen hän varmasti vaipuisi, ellei hän ryhtyisi johonkin, ja jos hän nukahtaisi, niin voisipa veikata kymmenen yhtä vastaan, että he tapaisivat hänet kuorsaamassa ja lopettaisivat hänet muitta mutkitta. Hän nukahtaa ehdottomasti, jos hän istuu liikkumattomana ja hiljaa. Parempi oli, hän vakuutti itselleen, ryhtyä itse vaaralliseen hyökkäykseen. Tämä uneliaisuus tekisi hänestä lopun, sen täytyi tuhota hänet ajan mittaan. Noilla toisilla ei ollut mitään hätää, toinen voi nukkua toisen vartioidessa. Ja niinhän he menettelisivät aina: toinen tekisi kaikkea, mitä he halusivat, toinen lymyilisi lähellä valmiina ampumaan. Siten he saattaisivat vaikkapa pyydystä hänet satimeen. Toinen voisi olla syöttinä.

Se pani hänet ajattelemaan syöttejä. Aika hölmö hän oli ollut heittäessään lakkinsa koskeen. Se olisi ollut erinomainen kepin päässä — varsinkin yöllä.

Hän huomasi haluavansa juotavaa, mutta tukahdutti tämän toivomuksen joksikin aikaa pistämällä suuhunsa kiven. Ja sitten palasi unen tarve uudelleen.

Hän käsitti, että nyt täytyi ryhtyä hyökkäämään.

Monen suuren kenraalin tavoin hänkin huomasi, että kuormasto, s.o. hänen liharasiansa, haittasi suuresti liikkeitä. Lopulta hän päätti pistää lihan irtonaisena taskuunsa ja jättää rasian jällelle. Tämä järjestely ei kenties ollut juuri ihanteellinen, mutta sotaretkellä on tehtävä uhrauksia. Hän ryömi kolmisenkymmentä jalkaa, ja sitten aseman tukaluus lamautti hänet joksikin aikaa.

Iltapäivä oli tyyni. Putouksen kohu vielä ikäänkuin korosti tuota suunnatonta hiljaisuutta. Hän koetti parhaansa mukaan saada surmatuksi kaksi häntä parempaa ihmistä. Ja hekin tavoittelivat hänen henkeään. Mitä he mahtoivat tehdä tämän hiljaisuuden takana?

Entä jos hän yllättäisi heidät äkkiä, laukaisisi ja ampuisi harhaan?

10.

Hän ryömi ja pysähtyi kuuntelemaan, ryömi uudelleen yöhön asti, ja epäilemättä Saksan Aleksanteri seuralaisineen teki samoin. Jos nämä sotaliikkeet olisi sinisillä ja punaisilla viivoilla merkitty isolle

Vuohisaaren kartalle, niin varmaankin huomaisimme niiden monessa kohdin leikkaavan toisiaan. Kumpikaan puoli ei kuitenkaan nähnyt vastustajaansa koko tuona loppumattoman pitkänä päivänä, joka vaati yhtämittaista, väsyttävää valppautta. Bert ei tietänyt milloinkaan, kuinka lähellä tai kaukana hän oli. Yön tullen hän oleskeli Amerikan putouksen likellä; uni oli kaikonnut, mutta sen sijaan oli jano ruvennut vaivaamaan. Hänen mieleensä juolahti ajatus, että vastustajat saattoivat majaillla *Hohenzollernin* jäännöksessä, joka oli ajautunut Vihersaaren rantaan. Hän kävi yritteliääksi, ei koettanutkaan enää lymyillä, vaan kulki pienen sillan ylitse. Hän ei tavannut siellä ketään. Ensi kertaa hän nyt saapui noiden suunnatonten ilmalaivan sirpaleiden luo, ja jonkun aikaa hän tutki niitä uteliaana hämärässä valossa. Keulalyhti oli melkein ehyt, ovi oli kallistunut alaspäin ja yksi nurkka painunut veteen. Hän ryömi sisään, joi ja sai sitten mainion pähänpiston: sulki oven ja laskeutui sille lepäämään.

Mutta nyt hän ei voinut nukkua ensinkään.

Hän torkkui aamupuolelle asti ja huomasi herätessään auringon olevan korkealla. Nautittuaan aamiaiseksi suolattua lihaa ja vettä hän istui pitkän ajan iloiten turvallisesta asemastaan. Lopulta hän kävi yritteliääksi ja rohkeaksi. Hän päätti viipymättä ratkaista tämän asian tavalla tai toisella, sillä hän oli jo kyllästynyt alituisen ryömimiseen. Hän lähti liikkeelle aamuauringon valossa, kivääri kädessä, ja tuskin yrittikään astua pehmeästi. Hän kulki virvokemyymälän ympäri tapaamatta ketään ja sitten metsän halki lentokonetta kohti. Siellä hän huomasi linnunnaamaisen upseerin istuvan käsivarret ristissä maassa, puuta vasten nojaten. Mies nukkui; pää oli vaipunut rinnalle ja side valahtanut toisen silmän päälle.

Bert pysähtyi äkkiä ja jäi kivääri valmiina seisomaan noin neljänkymmenen jalan päähän. Missä oli prinssi? Silloin hän näki olkapään pistävän esiin erään puun takaa. Bert astui varovaisesti viisi askelta vasemmalle ja sai täten tuon suuren miehen näkyviinsä. Hän seisoj nojaten puuta vasten, revolveri toisessa, miekka toisessa kädessä, ja haukoitteli haukoittelemistaan. Bertin mielestä ei käynyt ampuminen haukoittelevaa miestä. Hän lähestyi vastustajaansa kivääri koholla. Prinssi huomasi hänet, haukoitteleva suu sulkeutui kuin loukku, ja hän suoristui jäykäksi. Bert seisahtui äänetönnä. Molemmat katselivat hetkisen toisiaan.

Jos prinssi olisi ollut viisas mies, niin luullakseni hän olisi kyyristynyt puun taakse. Sen sijaan hän päästi kovan huudon ja kohotti revolverinsa ja miekkansa. Silloin Bert painoi automaatin tavoin liipaisinta.

Tällöin hän näki ensi kerran läheltä, miten happea sisältävä luoti vaikuttaa. Prinssin keskikohdalta leiskahti iso liekki, häikäisevä loimu, ja kuului kuin tykin jymähdys. Bertin kasvoihin osui jotain kuumaa ja märkää. Sitten hän näki sokaisevan savu- ja höyryryöpyn lävitse jäseniä ja murskautuneen ruumiin tupsahtavan maahan.

Bert oli niin hämmästynyt, että hän seisoj suu ammoltaan, ja linnunnaamainen upseeri olisi voinut iskeä hänet maahan taistelutta. Mutta sen sijaan tämä lähti mutkitellen juoksemaan viidakon halki. Bert heräsi ja ryhtyi ajamaan takaa, vaikk'ei häntä lainkaan haluttanut surmata uudelleen. Hän palasi tuon muodottoman lihakan luo, joka oli aivan äskettäin ollut kuuluisa prinssi Karl Albert. Hän tarkasteli kärventynyttä ja veriläikkien tahrinmaa ruohikkoa, lähestyi varovaisesti ja otti käteensä kuuman revolverin, jonka patruunasäiliöt olivat räjähtäneet rikki. Silloin hän huomasi kissan iloisena ja ystävällisenä hiipivän häntä kohti. Hänestä tuntui kerrassaan sopimattomalta, että niin nuori olento sai nähdä niin kammottavan kohtauksen.

"Kuuleppas kisu", hän sanoi, "tämä paikka ei sovi sinulle."

Hän harppasi kolmella askeleella hävityksen näyttämön poikki, sieppasi kissan sievästi kiinni ja lähti kulkemaan virvokemyymälää kohti, kissan hyrrätessä äänekkäästi hänen olkapäällään.

"Sinäpä et näy välittävän koko asiasta", hän huomautti.

Hän hommaili jonkun aikaa myymälän ympärillä ja keksi viimein ruokavarat katolta. "Peräti merkillistä", hän sanoi kaataessaan maitoa astiaan, "ettei kolme miestä voi tällaiseen pesään jouduttuaan puuhata yhdessä. Mutta hän rupesi liiksi mahtaillemaan prinssiydellään!

"Kylläpä elämä sentään on kummallista!" hän tuumaili, istuen pöydällä syömässä. "Olen nähnyt hänen kuvansa, kuullut hänen nimensä pienestä pitäen. Prinssi Karl Albert! Ja jos joku olisi kertonut minulle, että kerran ampuisin hänet mäsäksi, niin en totta tosiaan olisi uskonut moista lorua.

"Sen Margaten miehen olisi pitänyt sanoa se minulle. Hän ilmoitti vaan, että rintani oli heikko.

"Tuo toinen veijari ei pystynyt paljon mihinkään. Mitähän hänelle olisi tehtävä?"

Hän tarkasteli metsää terävin silmin ja kopeloi polvilleen asettamaansa kivääriä. "Ei tämä

tappaminen ole hauskaa työtä, kisu", hän virkkoi."Kurt oli oikeassa, täytyy ensin tahriutua vereen. Tuntuu siltä, että se on tehtävä jo nuorena... Jos tuo prinssi olisi tullut luokseni ja sanonut: 'Terve mieheen!' niin kättä olisin paiskannut. Entä tuo toinen mies, joka lymyilee metsässä! Hänellä on jo haava päässään ja toinen jalkakin on vialla. Ja palohaavojakin hänellä on. Hyvänen aika! Vasta on kulunut kolme viikkoa siitä, kuin näin hänet ensi kerran, ja silloin hän oli ylväs ja hieno — kädet täynnä hiusharjoja ja muuta rojua, ja sadatteli minua. Oikea hieno herra! Nyt hän on puolittain metsäläinen. Mitä minun pitää tehdä hänelle? Mitä hemmettiä minun pitää tehdä hänelle? En voi jättää hänelle tuota lentokonetta, se on hiukkasen *liian* hyvä hänelle, ja ellen häntä tapa, niin hän kuolee nälkään tällä saarella...

"Hänellä on sitäpaitsi miekkakin."...

Paperossin sytytettyään hän jatkoi syvällistä mietiskelyään.

"Sota on typerää leikkiä, kisu. Se on typerää leikkiä! Me tavalliset ihmiset — me olimme narreja. Me luulimme noiden suurten herrain tietävän, mitä he tekivät — mutta eivätpä tietäneetkään. Katsohan nyt tuotakin miestä! Hänellä oli koko Saksa takanaan, ja mitäs hän on tehnyt? Tyhmyyksiä — hävittänyt ja murskannut, ja tuolla hän nyt on! Liekö jälellä muuta kuin saappaat! Hirvittävä verilätäkkö hän on! Prinssi Karl Albert! Ja kaikki ne miehet, joita hän johti, ja kaikki laivat, ilmalaivat ja lentokoneet, missä ne nyt ovat? Hujan hajan ympäri maailmaa. Ja yhä vaan tapellaan ja tapetaan ja poltetaan; hän on syössyt koko maailman loppumattomaan sotaan!

"Minun täytynee surmata tuo toinenkin mies. Minun täytynee. Mutta sellainen työ ei ole lainkaan mulle mieleen, kisu!"

Jonkun aikaa hän etsiskeli pitkin saarta haavoittunutta upseeria ja keksi hänet lopulta pensaikosta Riddlerappusten läheltä. Mutta nähdessään tuon kumaraisen ja sidotun olennon nilkuttavan pakoon hän kävi jälleen ylen pehmeäksi; hän ei voinut ampua eikä ryhtyä ajamaan takaa. "Min' en voi", hän sanoi, "se on mahdotonta. Minulla ei ole sisua siihen! Menköön tiehensä."

Hän lähti astumaan lentokonetta kohti...

Linnunnaamaista upseeria hän ei nähnyt sen koommin, eikä edes merkkiäkään hänen läsnäolostaan. Iltapuolella hän rupesi pelkäämään salaväijytyksiä ja etsiskeli tunnin ajan, mutta turhaan. Hän nukkui hyvässä puolustusasemassa Kanadan putoukseen pistävän kallioniemen äärimmäisessä kärjessä, ja yöllä hän heräsi mielettömän kauhun valtaamana ja laukaisi kiväärinsä. Se oli suotta, mutta hän ei saanut enää unta silmiinsä. Aamulla hän oli omituisen levoton tuon kadonneen miehen tähden ja haeskeli häntä kuin eksynyttä veljeä. "Jos osaisin saksaa", hän sanoi, "niin hoilaisin hänelle. Tähän on syynä vain kielentaitamattomuus. Eihän sitä osaa selittää."

Myöhemmin hän huomasi, että joku oli koettanut päästä siltaan syntyneen aukon yli. Köysi, johon oli sidottu paino, oli heitetty toiselle puolelle ja oli tarttunut rautaristikoon. Toisen pään oli virta vienyt putoukseen päin.

Mutta linnunnaamainen upseeri kierteli jo suunnattomassa Whirpool nimisessä akanvirrassa parin englannin peninkulman päässä, seuranaan joukko aineksia, jotka ennen olivat muodostaneet luutnantti Kurtin, kiinalaisen ilmapurjehtijan, lehmän y.m.s. Tuo suuri yhtymyspaikka, jossa herkeämättä, hyödytönä kiertää joukko romua ja musertuneita esineitä, ei ole milloinkaan ennen ollut niin täynnä eriskummallisia ja surkeita jäännöksiä. Ne kiersivät kiertämistään, ja jokainen päivä toi yhä uusia lisiä: onnettomia eläimiä, veneiden ja lentokoneiden sirpaleita, loppumattomat määrät asukkaita suurten järvien partailla sijaitsevista kaupungeista. Paljo saapui Clevelandista. Kaikki kokoontui tuohon paikkaan ja pyöri siellä pyörimistään, ja yläpuolelle kertyi päivä päivältä yhä runsaammin lintuja.

KYMMENES LUKU.

Maailma sodan aikana.

1.

Bert viipyi vielä kaksi päivää Vuohisaarella ja kulutti koko varastonsa paitsi paperosseja ja kivennäisvettä, ennenkuin sai kyllin rohkeutta koetellakseen aasialaista lentokonetta. Eikä hän silloinkaan oikeastaan lähtenyt sillä lentoon, vaan se pikemmin lensi tiehensä vieden hänet mukanaan.

Kesti vain tunnin verran siirtää ruhjoutuneen lentokoneen siipilistat eheämpään ja panna paikoilleen mutterit, jotka hän oli itse irroittanut. Kone oli käyttökunnossa ja erosi vain vähäisen senaikuisen moottoripyörän koneesta. Loppuaika kului pitkälliseen aprikoimiseen, vitkasteluun ja epäröimiseen. Pääasiallisesti hän näki loiskahtavansa virtaan ja huristavansa alas putousta kohti, haparoiden ja vajoten; mutta olipa hän myöskin näkevinään itsensä ilmassa, missä hän lensi nopeasti kykenemättä laskeutumaan maahan. Hänen mielensä oli niin kiintynyt lentämiskysymykseen, ettei hän tullut sanottavasti ajatelleeksi, miten kävisi muukalaiselle, joka suosituspapereita saapui aasialaisella lentokoneella sodan raivostuttaman väestön keskuuteen.

Hän oli yhä hiukan huolissaan linnunnaamaisen upseerin tähden. Hän kuvitteli, että tämä kenties makasi pahoin runneltuna jossain kolossa, ja vasta perin pohjin etsiskeltyään hän karkoitti tuon kiusallisen ajatuksen. "Jos hänet löytäisin", hän mietiskeli, "niin mitä voisin hänelle tehdä? Avutonta miestä ei käy ampuminen mäsäksi. Mutta en ymmärrä, kuinka häntä muuten voisin auttaa?"

Sitten kissa rupesi vaivaamaan hänen korkealle kehittyntä sosiaalisen vastuunalaisuuden tunnettaan. "Se kuolee nälkään, jos jätän sen tänne... Sen pitäisi pyydystää hiiriä... Onko täällä niitä?... No, lintuja... Se on liian nuori... Se on minun kaltaiseni, se on hiukkasen liian sivistynyt."

Viimein hän pisti sen povitaskuunsa, ja se kiintyi heti tarkastelemaan suolatun lihan rippeitä, joita se siellä tapasi.

Kissa povessaan hän istuutui lentokoneen satulaan. Iso, kömpelö laite se oli — ei rahtuakaan polkupyörän kaltainen. Mutta sen hoitaminen oli jotensakin helppoa. Kone käymään — noin, ponnahdus ylöspäin, niin että pyörä tulee kohtisuoraan — noin, gyroskooppi toimimaan — noin, ja sitten — sitten — tämä vipu vain ylös.

Kankeanpuoleinen se oli, mutta äkkiä se kääntyi —

Isot kaartuvat siivet lyödä lepattivat kummallakin sivulla pelottavasti, läiskivät ilmaa ankarasti.

Seis! Se kulki virtaa kohti, pyörä oli jo vedessä. Bert ähkyi sydämensä pohjasta ja ponnistelihe siirtääkseen vivun takaisin entiseen asentoon. Hei, jopa alkoi kohota! Kone nosti tihkuvan pyöränsä aallokosta, ja hän kulki ylöspäin. Nyt ei voinut pysähdyttää, ei auttanut pysähdyttää. Hetken kuluttua Bert lentää leiskutteli putouksen yläpuolella, istuen jäykkänä, tuijottavin silmin ja kalmankalpein kasvoihin, nytkähdellen siipien iskiessä ja kohoten kohoamistaan.

Lentokonetta ja ilmapalloa ei käynyt lainkaan vertaaminen toisiinsa arvokkuuden ja mukavuuden puolesta. Jälkimäinen oli muulloin paitsi toisinaan laskeutuessaan virheettömän hienokäyttöksinen kulkuväline; tämä taasen oli hyppivä muuli, muuli, joka kapsahti koholleen eikä tullut milloinkaan uudelleen alas. Joka kerta, kun nuo omituisen muotoiset siivet iskivät, se poukahdutti Bertin ylöspäin ja istutti puoli sekuntia myöhemmin hänet jälleen sievästi satulaansa. Eikä ilmapallossa kuljettaessa tunnu tuultakaan, koska pallo on osa tuulesta; lentäminen sitävästoin on alituista hurjaa vedon synnyttämistä ja tuuleen puskemista. Tämä tuuli koetti ennen kaikkea sokaista hänet, pakottaa hänet sulkemaan silmänsä. Jonkun ajan kuluttua hän huomasi parhaaksi tarrautua kiinni polvillaan ja jaloillaan, muuten hän olisikin hölskynyt kahdeksi puolikkaaksi. Ja hän kohosi kolmen, kuuden, yhdeksän sadan jalan korkeuteen kuohuvan, vaahtoavan veden yläpuolelle — yhä vain ylemmäksi. Se oli kylläkin hyvä, mutta miten päästä vaakasuorasti kulkemaan? Hän koetti ajatella, kulkivatko nämä laitteet vaakasuorasti. Eivät! Ne lentää leiskuivat ylöspäin ja pyyhälsivät sitten alaspäin. Hän aikoi kohota vielä jonkun aikaa. Kyyneleitä virtasi hänen silmistään. Hän pyyhki niitä kädellään, jonka hän arkaillen hellitti koneistosta.

Kumpi oli edullisempaa: laskeutua maahan vaiko veteen — tuollaiseen veteen?

Hän lentää leiskutteli ylöspäin Buffaloo kohti. Oli joka tapauksessa rauhoittavaa, että putous ja vesien hurjat ryöpyt olivat jääneet taakse. Hän lensi suorassa linjassa ylöspäin, sen hän saattoi nähdä. Miten päästä kääntymään?

Hetken kuluttua hän oli melkein kylmän tyyni, ja hänen silmänsä alkoivat tottua ilman viimaan, mutta ylen korkealle hän kohosi. Hän kallisti päätään eteenpäin ja tähysteli silmiään räpytellen seutua. Hän voi nähdä aina Buffaloon saakka, jota nyt rumensi kolme suurta mustunutta raunioarpea, vieläpä sen takana sijaitsevat kukkulat ja lakeudetkin. Lienenkö jo puolen peninkulman korkeudessa, ehkä enemmänkin? hän uteli itseksensä. Niagaran ja Buffalon välillä oli erään rautatie-aseman lähellä joitakuita ihmisiä talojen keskellä, ja sitten näkyi enemmän väkeä. He kulkivat muurahaisten lailla uutterasti milloin ulos, milloin sisään. Hän näki kahden automobiilin liukuvan tietä myöten Niagaran kaupunkia kohti. Sitten ilmaantui kauas etelään iso aasialainen ilmalaiva, joka pyrki itään päin. "Herra armahda!" Bert huudahti ja koetti täydellä todella saada suuntaansa muuttumaan. Mutta ilmalaiva ei välittänyt hänestä, ja hän kohosi nytkähdellen edelleen. Maailma muuttui yhä avarammaksi ja karttamaisemmaksi. Aivan lähellä hänen yläpuolellaan levisi utuinen pilvikerrostuma.

Hän päätti irroittaa siipiha'an. Vipu hangoitteli jonkun aikaa vastaan, taipui sitten, ja silmänräpäyksessä koneen pyrstö pyllähti pystyyn ja siivet levittäytyivät jäykiksi. Kaikki muuttui heti nopeaksi, pehmeäksi ja hiljaiseksi. Hän liukui vinhaa vauhtia alaspäin hurjaa tuulenpuuskaa vasten, silmät melkein ummessa...

Muuan pieni vipu, joka oli tähän asti ollut itsepinainen, osoittautui nyt taipuaiseksi. Hän siirsi sitä hiukan oikealle, ja hurr! — vasen siipi oli jollain salaperäisellä tavalla supistunut reunastaan, ja hän pyyhälsi ympäri ja alaspäin, kiertäen suunnatonta spiraalia oikealle. Muutaman hetken hän tunsu avuttomana turmion olevan lähellä. Hän siirsi ponnistaen vivun takaisin keskikohdalle, ja siivet muuttuivat jälleen yhtäläisiksi.

Hän siirsi sitä vasemmalle ja tunsu kiertävänsä takaperin. "Liian paljon!" hän huohotti.

Hän huomasi syöksyvänsä vinhaa vauhtia alaspäin muuatta rautatielinjaa ja eräitä tehdasrakennuksia kohti. Ne näyttivät kiitävän häntä kohti nielaistakseen hänet. Hän tunsu samaten kuin henkilö, jonka polkupyörä hyökkää mäkeä alaspäin. "Äläs!" hän huusi, ja ponnistaen kaikki voimansa hän sai tykyttävän koneen uudelleen toimimaan ja siivet leiskumaan. Hän liiteli alas ja ylös ja alkoi jälleen nousta nytkähdellen ja värähdellen.

Taasen hän kohosi korkealle, kunnes näki laajalti yli New Yorkin valtion länsiosan, liukui sitten pitkään alaspäin, jälleen ylös, sitten alas. Pyyhältäessään neljännespeninkulman korkeudessa erään kylän ylitse hän näki ihmisiä juoksevan tiehensä — ilmeisesti hänen haukkamaisen kulkunsa vaikutuksesta. Hänen päähänsä juolahti ajatus, että häntä kohti oli ammuttu.

"Ylös!" hän sanoi ja kävi jälleen vivun kimppuun. Se siirtyi ihmeellisen tottelevaisesti, ja äkkiä siivet näyttivät taipuvan keskeltä. Mutta kone oli ääneti! Se oli pysähtynyt. Hän työnsi vivun takaisin pikemmin vaistomaisesti kuin tarkoituksella. Mitäpä tehdä?

Paljo tapahtui muutaman sekunnin kuluessa, mutta nopea oli hänen mielensäkin, varsin sukkelaan hän ajatteli. Ylöspäin hän ei voinut päästä, hän liukui alas ilman halki; hänen oli törmättävä johonkin.

Hän kulki nopeasti, kenties kolmekymmentä engl. peninkulmaa tunnissa, yhä alaspäin.

Tuo lehtikuusimetsikkö näytti perin pehmeältä melkein kuin sammalvuoteelta!

Pääsisiköhän sinne? Hän ryhtyi ohjailemaan. Oikealle — vasemmalle!

Hurr! Räiskis! Hän liukui puiden latvojen yli, kynti niiden lävitse, pyllähti keskelle viheriäisiä teräviä lehtiä ja mustia oksia. Äkkiä kuului rätinää, ja hän putosi satulasta eteenpäin. Oksia katkeili ja muutamat iskivät häntä ankarasti kasvoihin...

Hän oli joutunut rungon ja satulan väliin ja oli, mikäli saattoi huomata, vahingoittumaton. Hän koetti muuttaa asemaansa, mutta alkoi liukua ja pudota oksien lomitse. Vihdoin hän sai kiinni jostakin ja huomasi pysähtyneensä alimmille oksille lentokoneen alle. Ilma oli täynnä miellyttävää pihkaista tuoksua. Hän tuijotti hetkisen liikkumaton ja kapusi sitten varsin varovaisesti oksa oksalta alas pehmeään, neulasten peittämään maahan.

"Hyvin kävi", hän virkkoi, katsellen vääntyneitä siipiä.

"Putosin pehmeään paikkaan!"

Hän hieroi leukaansa kädellään ja mietiskeli, "Hitto vieköön, kyllä minä sentään olen oikein onnen poika!" hän sanoi, silmäillen metsikön miellyttävää pohjaa, jolla välkkyi auringonpälväitä. Sitten hän huomasi povessaan hurjaa liikettä. "Herranen aika!" hän huudahti, "taidatpa olla puolitukehtunut", ja veti kissanpojan esiin taskustaan ja nenäliinastaan. Se oli pahoin nutistunut ja iloitsi suuresti nähdessään jälleen päivänvalon. Sen pikku kieli pisti esiin hampaiden lomitse. Hän laski sen maahan, se juoksi kymmenkunnan askeletta, ravisti itseään, venyttelihe ja istuutui peseytymään.

"No, entäs nyt?" Bert kysäsi tähystellen ympärilleen, ja sitten, harmistunein elein: "Perhana! Minun olisi pitänyt ottaa se pyssy mukaani!"

Hän oli asettanut sen puuta vasten istuutuessaan lentokoneen satulaan.

Hän oli jonkun aikaa ymmällään syvän hiljaisuudet tähden, ja sitten hän tajusi, ettei putouksen kohina kaikunutkaan enää hänen korvissaan.

2.

Bertillä ei ollut varsin selvää käsitystä siitä, minkälaisia ihmisiä hän kohtaisi tässä maassa. Hän ties

olevansa Amerikassa. Amerikkalaiset hän tiesi suureksi ja mahtavaksi kansakunnaksi; he olivat käytökseltään kuivia ja leikkilisiä, kuuluivat rakastavan käyräpuukkoa ja revolveria ja puhuvan nenäänellä. He olivat myöskin perin rikkaita, käyttivät kiikkutuoleja, sijoittivat istuessaan jalkansa harvinaisen korkealle ja pureskelivat tupakkaa, kumia ja muita aineita väsymättömän uutterasti. Heidän keskuudessaan eli punaihoisia sekä hullunkurisia, nöyriä neekereitä. Tämän hän oli oppinut kansankirjaston kaunokirjallisesta osastosta. Muuten hänen tietovarastonsa oli varsin vähäinen. Sen vuoksi hän ei hämmästyntykään kohdatessaan aseellisia miehiä.

Hän päätti erota ruhjoutuneesta lentokoneestaan. Kuljettuaan jonkun aikaa metsän halki hän osui tielle, joka näytti hänestä huomattavan leveältä, mutta huonosti rakennetulta Englannin teihin verrattuna. Ei ollut pensasaitaa, ei oja eikä selvää jalkapolkuakaan erottamassa sitä metsästä. Edessään hän näki miehen, jolla oli kivääri kainalossaan. Tämä katseli häntä uteliaana ja hätkähti kuullessaan hänen puhuvan.

"Voitteko sanoa, missäpäin minä nyt olen?" kysyi Bert.

Mies silmäili häntä ja varsinkin hänen kumisaappaitaan synkän epäluuloisena. Sitten hän vastasi omituisella vieraalla kielellä, joka sivumennen sanoen oli tshekin kieltä. Nähdessään Bertin kummastuneet kasvat hän katkaisi selityksensä äkkiä sanoen murteellisesti: "En puhu englantia."

"Soo!" virkahti Bert. Hän tuumaili ankarasti hetkisen ja lähti sitten tiehensä.

"Kiitos", hän sanoi olkansa ylitse. Mies katseli kotvan hänen selkäänsä, sai jotain päähänsä ja yritti tehdä jonkun liikkeen, huokasi, jätti sen sikseen ja jatkoi myöskin kulkuaan kasvoillaan masentunut ilme. Hetken kuluttua Bert saapui erään ison puutalon luo, joka sijaitsi yksinään puiden keskellä. Hänestä se näytti alastomalta, tyhjältä laatikolta; seiniä ei verhoonnut ainoakaan köynnöskasvi, ei mikään pensasaita tai kivimuuri erottanut sitä ympäröivästä metsästä. Hän pysähtyi portaiden eteen. Talo näytti autiolta. Hän aikoi astua oven luo kolkuttamaan, mutta äkkiä ilmestyi sivulta iso musta koira, joka asettui häntä tarkastelemaan. Se oli roteva, vahvaleukainen eläin, ja sillä oli piikkinen kaulanauha. Se ei haukunut eikä lähestynyt, se vain pörhisti rauhallisena karvojaan ja päästi yhden ainoan äänen, ikäänkuin lyhyen, syvän yskähdyksen.

Bert epäröi ja jatkoi sitten matkaansa. Hän pysähtyi kolmenkymmenen askeleen päähän ja tirkisteli ympärilleen puiden lomitse. "Ei olisi pitänyt jättää sitä kissaa", hän sanoi.

Syvä suru painoi hänen mieltänsä jonkun aikaa. Musta koira tuli metsään nähdäkseen hänet paremmin ja päästi jälleen tuon hillityn yskähdyksensä.

"Kyllä se suoriutuu," Bert päätteli... "Se pyydystää ruokansa..."

"Kyllä se suoriutuu", hän toisti kotvan kuluttua epävarmasti. Mutta hän olisi kääntynyt takaisin, ellei tuota mustaa koiraa olisi ollut tiellä.

Kun talo koirineen oli kadonnut näkyvistä, hän poikkesi metsään ja palasi hetken kuluttua siloitellen taskuveitsellään tukevanpuoleista sauva. Nähdessään tien ohessa varsin mukavan kiven hän poimi sen ja pisti taskuunsa. Sitten hän saapui kolmen tai neljän talon luo, jotka olivat puusta rakennetut kuten ensimmäinenkin ja sijaitsivat yhtä omituisissa paikoissa. Niiden takaa näkyi sikolättejä ja tonkiva musta sika, jonka kintereillä pyöri reipas, seikkailunhaluinen porsasparvi. Erään talon portailla istui kesyttömän näköinen vaimo, jolla oli mustat silmät ja takkuinen musta tukka; hän imetti lasta, mutta nousi Bertin huomattuaan, meni sisään ja kuului salpaavan oven. Sitten ilmestyi sikolääväin luo muuan poika, mutta hän ei ymmärtänyt Bertin tervehdystä.

"Luullakseni tämä on Amerikkaa!" Bert sanoi.

Taloja alkoi olla tiheämmässä, ja hän kulki kahden peräti hurjan näköisen ja likaisen miehen ohi puhuttelematta heitä. Toisella oli kivääri, toisella kirves, ja he silmäilivät halveksien häntä ja hänen sauvaansa. Sitten hän saapui eräälle poikkitielle, jonka sivua kulki yksiraiteinen rata, ja siinä oli kulmassa ilmoitustaulu: "Odottakaa tässä junaa".

"No, sepä on hyvä", arveli Bert.

"Kuinkahan kauan tässä pitäisi odottaa?" Hänen mieleensä juolahti, että nykyisenä sekasortoisena aikana liikenne saattoi olla lamassa, ja koska oikealla näkyi olevan enemmän taloja kuin vasemmalla, hän kääntyi oikealle kädelle. Hän tapasi erään neekerivanhuksen. "Halloo!" sanoi Bert. "Huomenta!"

"Hyvää päivää, herra!" neekeri vastasi melkein uskomattoman täyteläisellä äänellä.

"Mikäs tämän paikan nimi on?" Bert kysyi.

"Tanooda, herra!" sanoi neekeri.

"Kiitos", virkkoi Bert.

"Kiitos itsellenne, herra!" neekeri vastasi sydämellisesti.

Bert saapui talojen luo, jotka olivat rakenteeltaan edellisten kaltaisia, mutta näiden seiniä koristivat englannin- ja esperantonkieliset ilmoitukset. Sitten hän näki erään rakennuksen, jota hän arveli ryytikaupaksi. Se oli ensimmäinen asumus, jossa muukalainen saattoi odottaa vieraanvaraisuutta, ja sisäpuolelta kuului omituisen tuttua ääntä. "Hyvänen aika!" hän sanoi taskujaan kopeloiden. "En ole tarvinnut rahaa kolmeen viikkoon. Kuinkahan lienee — Grubilla oli suurin osa. Ähäh!" Hän veti esiin kourallisen rahoja ja katseli niitä, siinä oli kolme pennyn rahaa, kuuden pennyn lantti ja shillinki. "Hyvä on", hän sanoi kiinnittämättä huomiota rahojen laatuun.

Hän lähestyi taloa, ja tällöin ilmestyi ovelle tukeva, harmaa mies paitahihassaan, ryhtyen tarkastamaan häntä ja hänen nuijaansa. "Huomenta", lausui Bert. "Voinko saada jotain syötävää?"

Luojalle kiitos, mies vastasi selvällä, hyvällä amerikan kielellä:
"Voitte kyllä, tulkaa sisään", ja astui edellä myymälään.

Tämä näytti hänestä Bun Hillin oloihin verrattuna erittäin valoisalta ja tilavalta. Vasemmalla oli pitkä myymäläpöytä ja sen takana laatikoita ja muita tarpeita, oikealla joukko tuoleja, useita pöytiä ja kaksi sylkyastiaa, perällä tynnyreitä, juustoja ja siankyljyksiä. Erään pöydän ympärillä istui pieni ryhmä miehiä, ja puolivälissä neljättäkymmentä oleva nainen nojasi kyynärpäillään myymäläpöytänsä. Jokaisella miehellä oli kivääri, ja myymäläpöydän takaa pisti esiin pyssynpiippu. He kuuntelivat kaikki välinpitämättöminä halpahintaista, terävä-äänistä gramofonia, joka sijaitsi läheisellä pöydällä. Sen kurkusta kaikui sanoja, jotka herättivät Bertissä kalvavan koti-ikävän, palauttivat hänen mieleensä päivänpaisteisen rannan, ryhmän lapsia, kaksi punaista polkupyörää, Grubbin ja lähenevän ilmapallon:

Ting-a-ling-a-ting-a-ling-a-ting-a-ling-a-tang.

Mitä tukkaneulat maksaa nyt?

Muuan tukevaniskainen olkihattuinen mies, joka pureskeli jotain, pysäytti koneen, ja kaikki käänsivät katseensa Bertiin. Ja kaikkien silmät olivat väsyneet.

"Voimmeko antaa tälle herralle jotain syötävää, äiti?" kysyi isäntä.

"Hän saa mitä haluaa", sanoi vaimo liikahtamatta, "korpusta alkaen aina tukevaan ateriaan asti." Hän koetti tukahduttaa haukoitustaan kuten ihminen, joka on valvonut kaiken yötä.

"Haluaisin murkinoida", Bert selitti, "mutta minulla ei ole sanottavasti rahaa. En maksaisi enempää kuin killingin."

"Hä?" virkkoi isäntä terävästi.

"Killingin", sanoi Bert ja tajusi äkkiä joutuneensa ikävään pulaan.

"Jahah", sanoi isäntä, unohtaen hetkeksi kohteliaisuuden; "mutta mitäs helvettiä se killinki sitten on?"

"Hän tarkoittaa kvartteria" [Quarteriksi nimitetään Amerikassa 25 centin rahaa. Suom. muist.], selitti eräs älykkään näköinen nuori mies, jolla oli yllään ratsastussäärykset.

Bert koetti salata hämmästystään ja otti esille rahansa. "Tämä on killinki", hän sanoi.

"Mistä osasta Amerikkaa te oikeastaan tulette?" kysyi isäntä.

Bert pisti killingin taskuunsa vastatessaan: "Niagaralta."

"Milloin te sieltä lähditte?"

"Vasta tunti sitten."

"Vai niin", sanoi isäntä ja kääntyi ymmällään hymyillen toisten puoleen. "Vai niin."

He tekivät samalla haavaa useita kysymyksiä.

Bert vastasi pariin. "Nähkääs", hän selitti, "olen ollut Saksan ilmalaivaston mukana. Ne ottivat minut erehdyksestä mukaansa ja toivat tänne."

"Englannistako?"

"Niin — Englannista. Saksan kautta. Olin mukana, kun taisteltiin aasialaisten kanssa, ja jäin pieneen saareen, joka on keskellä putousta."

"Vuohisaareenko?"

"En tiedä sen nimeä, mutta siellä löysin lentokoneen ja lähdin sillä lentämään ja tulin siten tänne."

Kaksi miestä nousi katsellen häntä epäluuloisesti. "Missä se lentokone on?" he kysyivät; "ulkonako?"

"Se on tuolla metsässä — noin puolen peninkulman päässä."

"Onko se kelvollinen?" kysyi muuan paksuhuulinen mies, jolla oli arpi kasvoissa.

"Tulin maahan jotensakin kovasti —."

Kaikki nousivat seisomaan, kerääntyivät hänen ympärilleen ja puhuivat sikin sokin. He tahtoivat häntä opastamaan heidät heti lentokoneen luo.

"Kuulkaas", sanoi Bert, "kyllä opastan — mutta en ole saanut eilisestä suuhuni muuta kuin kivennäisvettä."

Muuan laiha, sotilaan näköinen nuori mies, jolla oli olkavyö ja ratsastussäärykset, puuttui nyt ensi kerran puheeseen ja lausui itsetietoisella äänellä: "Antakaa hänelle ruokaa, Mr. Logan — minä maksan. Haluan kuulla tuon jutun tarkemmin. Sitten käymme katsomassa konetta. Tekisipä mieleni sanoa, että kerrassaan merkillinen sattuma on viskannut tuon herran meidän keskuuteemme. Taidamme ottaa tuon lentokoneen jos sen löydämme — tämän paikan puolustusta varten."

3.

Niin Bert pääsi jälleen selville vesille. Hän istui syöden kylmää lihaa, hyvää leipää ja sinappia, juoden oivallista olutta ja jutellen yksinkertaisen tarinansa suurin piirtein ja hänen kaltaiselleen luonteelle ominaisella vajavaisuudella. Hän kertoi, kuinka hän oli erään "tuttavan herran" kera lähtenyt merenrannalle terveyttään hoitamaan, kuinka muuan mies saapui sinne ilmapallolla ja putosi korista ulos juuri kuin hän keikahti sisään, kuinka hän oli ajautunut Saksaan, kuinka saksalaiset nähtävästi olivat erehdyksestä luulleet häntä joksikin toiseksi, "vanginneet" hänet ja tuoneet New Yorkiin, kuinka hän oli käynyt Labradorissa, joutunut Vuohisaarelle ja jäänyt sinne yksikseen. Prinssin ja Butteridgen hän jätti mainitsematta, ei ensinkään petollisessa tarkoituksessa, vaan sen vuoksi, että tunsi olevansa kykenemätön kertomaan niistä asioista vakuuttavasti. Hän tahtoi, että kaikki näyttäisi luonnolliselta ja uskottavalta, halusi esiintyä luotettavana, säädyllisenä englantilaisena, jolle saattoi turvallisesti suoda virvokkeita ja apua.

Kun hän katkonaisessa kertomuksessaan ennätti New Yorkiin ja Niagaran taisteluun, kuuntelijat ottivat äkkiä esille sanomalehtiä, joita oli pöydällä, alkoivat keskeyttää häntä ja kysellä näistä hirveistä tapahtumista. Hän tajusi, että hänen tulonsa oli jälleen herättänyt eloon ja kiihdyttänyt liekkeihin keskustelun, joka oli herkeämättä palanut ja ainoastaan ainesten puutteesta gramfonin soidessa sammunut hiilokseksi, keskustelun, joka oli saanut nämä miehet kokoontumaan kivääri kädessä, koko maailman tärkeimmän puhelunaiheen, sodan ja sodankäynnin. Hän huomasi joutuneensa seikkailuineen syrjään ja muuttuneensa vain uutislähteeksi. Tavalliset toimet, jokapäiväisten tarpeiden myyminen ja ostaminen, maan viljeleminen, karjan hoitaminen, jatkuivat ikäänkuin tottumuksen voimasta, samaten kuin jokapäiväinen elämä jatkuu talossa, jonka isäntä on viety sairashuoneeseen leikattavaksi. Mutta päähuomio oli kohdistunut noihin suuriin aasialaisiin ilmalaivoihin, jotka lensivät taivaan poikki arvaamattomilla asioilla, ja punapukuisiin miekkamiehiin, jotka toisinaan lentää liehuivat alas vaatien paloöljyä tai ruokaa ja urkkien uutisia. Nämä miehet kyselivät, koko maa kyseli: "Mitä on tehtävä? Mihin voimme ryhtyä? Miten pääsemme heihin käsiksi?" Bert muuttui vähäpätöiseksi kokonaisuuden osaksi, lakkasi omissa ajatuksissaankin olemasta keskeinen ja itsenäinen olio.

Syötyään ja juotuaan kyllikseen hän huoahhti ja venyttelihe ja kertoi heille, kuinka erinomaisen hyvältä ruoka maistui. Sitten hän sytytti paperossin, jonka he hänelle antoivat, ja opasti seurueen, hieman epäillen ja huolissaan, metsään lentokoneen luo. Täällä kävi ilmi, että tuo laiha nuori mies, jonka nimi kuului olevan Laurier, oli johtaja sekä asemaansa nähden että luonnostaan. Hän tunsi toisten nimet, luonteen ja kyvyn ja pani heidät heti tarmokkaasti työskentelemään, saadakseen tuon kallisarvoisen sotavälineen haltuunsa. Varovaisesti he vetivät sen maahan, kaataen siinä pari puuta, ja rakensivat tukeista sekä lehvistä ison laakean katon kalliin löytönsä suojaksi, estääkseen ohilentäviä aasialaisia huomaamasta sitä. Jo aikoja ennen iltaa he olivat hankkineet läheisestä kauppalasta konesepän sitä korjailemaan, ja sillä välin heitti seitsemäntoista valittua miestä arpaa siitä, kuka heistä pääsisi sillä ensiksi lentämään. Ja Bert löysi kissansa, vei sen Loganin myymälään ja jätti vakavasti varoitellen rouva Loganin huomaan. Ja hänestä oli aivan ilmeistä, että rouva Loganissa sekä hän että kissa olivat

tavanneet henkiheimolaisen.

Laurier ei ollut ainoastaan vaikuttava henkilö ja varakas maanomistaja sekä työnantaja — Bert kuuli kunnioituksella häntä mainittavan Tanoodan suolausyhtiön presidentiksi — vaan myöskin suosittu ja taitava suosiota tavoittelemaan. Illalla myymälään kerääntyi melkoinen joukko miehiä juttelemaan lentokoneesta ja sodasta, joka raateli maailman palasiksi. Ja pian sinne myöskin saapui polkupyörällä eräs mies mukanaan yksiarkkinen huonosti painettu sanomalehti, joka vaikutti keskusteluun kuin roihuavaan pätsiin kaadettu öljy. Melkein kaikki uutiset olivat Amerikasta; vanhanaikaiset kaapelit olivat muutamia vuosia varemmin joutuneet pois käytännöstä, ja valtameren takaiset sekä Atlannin rannikon Marconi-asetat näkyivät aivan erikoisesti houkutelleen vihollista.

Mutta olivatpa ne uutisia!

Bert istui sivulla käsin — tällöin tunnettiin jo varsin hyvin, minkä arvoinen mies hän oli — kuunnellen. Heidän puhellessaan hänen hämmästyneen sielunsa ohitse siirtyi omituisia laajoja kuvia, hän oli näkevinään suuria taisteluita, kokonaisia kansakuntia liikkeellä, tuhon leviävän yli suurten mannermaiden, äärettömän nälänhädän raivoavan. Tuon tuostakin, vaikka hän koettikin niitä tukahduttaa, tästä sekamelskasta työntyi esiin erinäisiä mieskohtaisia vaikutelmia, murskautuneen prinssin kamalat jäännökset, ylösalasin riippuva kiinalainen ilmasotilas, ontuva ja sidottu linnunnaamainen upseeri, joka kurjana syöksyi toivottomaan pakoon...

Puhuttiin tulesta ja verilöylystä, julmuuksista ja niiden kostamisesta, kerrottiin kuinka viattomien aasialaisten oli käynyt joutuessaan roturaivoisten miesten käsiin, kuinka kaupunkia, rautatienristeyksiä, siltoja oli poltettu ja tuhottu, kuinka ihmisiä oli laumoittain piiloutunut ja paennut. "Niillä on jok'ikinen laiva Tyvenellä valtamerellä", hän kuuli erään huudahtavan. "Sodan alusta asti ne ovat tuoneet länsirannikolle ainakin miljoonan miestä. Ne ovat tulleet jäädäkseen pysyväisesti tähän maahan, ja sen ne tekevätkin elävinä tai kuolleina."

Verkalleen, laajasti, kumoamattomasti Bert alkoi tajuta sitä suunnatonta ihmiskunnan murhenäytelmää, johon hänen oma elämänsäkin sulautui, alkaneen aikakauden kammottavaa luonnetta. Hän ymmärsi, että turvallisuus ja järjestys olivat saaneet kuoliniskun. Koko maailma oli sodassa eikä voinut palauttaa rauhaa, kenties ei milloinkaan.

Hän oli luullut, että hänen näkemänsä seikat olivat olleet poikkeuksellisia, ratkaisevia, että New Yorkin valloittaminen ja Atlannin taistelu olivat käänteentekeviä tapahtumia, joita jälleen seuraisi pitkä sarja rauhan vuosia. Ja ne olivatkin osoittautuneet ensimmäisiksi varoituslaukauksiksi, jotka ennustivat yleistä luhistumista. Päivä päivältä kasvoi hävitys, viha ja onnettomuudet, ihmisiä erottava juopa laajeni laajenemistaan, osa osalta murtui sivistyksen rakenne. Maan päällä kasvoivat sotajoukot ja ihmiset hukkuivat; ylhäällä ilmassa ilmalaivat ja lentokoneet taistelivat ja pakenivat syytäen alas turmaa.

Laajajärkisen ja kaukonäköisen lukijan on kenties mahdoton ymmärtää, kuinka uskomattomalta tuo sivistyksen häviäminen oli niistä, jotka elivät siihen aikaan, jotka mieskohtaisesti syöksyivät perikatoon Kolme sataa vuotta ja kauemminkin oli europalaistutettu sivistys yhtämittaa edistynyt: kaupungit olivat lisääntyneet, väestöt kasvaneet, arvot kohonneet, uudet maat kehittyneet, ajatus, kirjallisuus, tietämys laajentunut ja levinnyt. Kehitys näytti melkein vaativan että sotavälineet kävivät vuosi vuodelta voimakkaammiksi ja että sotajoukot ja räjähdysaineet veivät voiton kaikista muista kasvamiseen nähden...

Kolme sataa vuotta yhtämittaista edistystä, ja sitten seurasi äkillinen, odottamaton taantumus. He eivät voineet käsittää sitä, eivät saattaneet ajatella sitä muuksi kuin nykykseksi edistyksen nopeassa vauhdissa. He eivät uskoneet maailmansa luhistuvan, vaikka ylt' ympärillä kaikki raukenikin raunioiksi. Sitten putoavat möhkäleet nujersivat heidät tai maa aukeni heidän jalkainsa alla. He kuolivat ihmetellen ja yhä epäillen...

Nämä myymälään kerääntyneet miehet muodostivat vähäisen, syrjäisen ryhmän tuhon suunnattoman katoksen alla. He käänsivät huomionsa toisesta vähäisestä näkökohdasta toiseen. Pääasiallisesti he pohtivat kysymystä, miten oli puolustauduttava aasialaisia rosvoja vastaan, jotka liihottelivat alas paloöljyä noutamaan tai asevarastoja ja liikennevälineitä tuhoamaan. Siihen aikaan järjestettiin kaikkialla nostojoukkoja suojelemaan yöt ja päivät sähköasemia, sillä toivottiin liikenteen pian joutuvan uudelleen kuntoon. Maasota oli vielä kaukana. Muuan kumea-ääninen mies herätti seurueen huomiota tiedoillaan ja sukkeluudellaan. Hän kertoi itsetietoisesti, missä suhteessa saksalaiset drachenfliegerit ja amerikkalaiset aeroplaanit olivat olleet puutteellisia, mikä teki japanilaisten lentokoneet näitä etevämmiksi. Hän antoi romanttisen kuvauksen Butterridgen koneesta ja kahlehti Bertin huomion. "Kyllä ymmärrän", Bert virkkoi, äkkäsi erään asian ja vaieni. Kumea-ääninen mies jutteli hänestä välittämättä Butterridgen kuolemasta, joka oli kuin kohtalon ivaa. Bert tunsu hiukan helpotusta — nyt hän ei kohtaisi milloinkaan enää Butterridgeä. Tämä kuului kuolleen äkkiä, hyvin äkkiä.

"Ja hänen salaisuutensa, herra, hukkui hänen kerallaan! Kukaan ei voinut löytää koneen osia — hän oli piilottanut ne niin tarkoin."

"Mutta eikö hän saattanut ilmoittaa?" kysyi olkihattuinen mies.
"Kuoliko hän niin äkkiä, ettei ennättänyt?"

"Sai halvauksen kiukusta. Se tapahtui Dymchurch nimisessä paikassa Englannissa."

"Aivan oikein", sanoi Laurier. "Muistan lukeneeni siitä sanomalehdessä. Siihen aikaan kerrottiin jonkun saksalaisen vakoojan varastaneen hänen ilmapallonsa."

"Niin, herra", lausui kumea-ääninen mies, "tuo halvauskohtaus oli pahinta — eh-dot-to-masti pahinta, mitä maailmalle koskaan on sattunut. Sillä ellei Butteridge olisi kuollut —"

"Eikö kukaan tunne hänen salaisuuttaan?"

"Ei ainutkaan sielu. Se on hävinnyt. Hänen ilmapallonsa kuuluu hukkuneen mereen, vieden piirustukset mukanaan."

Kaikki olivat vaihi.

"Hänen koneillaan me voisimme taistella aasialaisia vastaan. Me voisimme saavuttaa ja tuhota nuo punatulkut, milloin niitä vain ilmestyisi näköksälle. Mutta ne ovat kadoksissa, eikä nyt ole enää aikaa keksiä niitä uudelleen. Meidän on taisteltava omin keinoin — ja me olemme alakynnessä. *Se* ei estä meitä taistelemasta. E-hei! mutta ajatelkaapas vaan!"

Bert vapisi ankarasti. Hän rykäisi käheästi.

"Kuulkaas", hän virkkoi, "tuota noin, minä —"

Kukaan ei välittänyt hänestä. Kumea-ääninen mies ryhtyi pohtimaan uutta puolta tässä asiassa. "Minäpä sanon —" hän alkoi.

Bert joutui kovan kiihtymyksen valtaan. Hän nousi seisomaan ja haparoi käsillään. "Kuulkaas!" hän huudahti. "Herra Laurier. Minä — tuota noin — se Butteridgen lentokone —"

Laurier, joka istui läheisellä pöydällä, keskeytti mahtavalla liikkeellä kumea-äänisen miehen selittelyt. "Mitä hän sanoo?" hän kysyi.

Silloin koko seurue tajusi, että Bertille tapahtui jotain merkillistä; joko hän oli tukehtumisillaan tai tulemaisillaan hulluksi. Hän kähisi: "Odottakaas! Minä — tuota noin! Malttakaas!" ja vapisi ja alkoi kiihkeänä riisuutua.

Hän kiskaisi kaulustan auki ja avasi liivit ja paidan. Hän työnsi kätensä poveen, ja näyttipä hetken siltä, kuin hän aikoi repiä irti maksansa. Kun hän sitten kopeloi olkapäiden kohdalla sijaitsevia nappeja, he havaitsivat, että tuo litteä esine olikin hirvittävän likainen rintasuojus. Seuraavassa tuokiossa Bert seisoi osittain alastomana pöydän ääressä levitellen sille papereja.

"Tässä!" hän huohotti. "Tässä ovat piirustukset!... Ymmärrättekö? Butteridgen — lentokone! Eivätpä hukkuneet! Minä olen se mies, joka katosi siinä ilmapallossa!"

Muutaman sekunnin ajan oli jokainen ääneti. Heidän tuijottavat katseensa siirtyivät papereista Bertin kalpeisiin kasvoihin ja leimuaviin silmiin ja jälleen takaisin papereihin. Ei kukaan liikahtanut. Sitten kumea-ääninen mies puhkesi puhumaan.

"Kohtalon ivaa!" hän sanoi, ja hänen äänestään kuvastui tyytyväisyyttä. "Veristä ivaa! *Kun on liian myöhäistä ruveta niitä valmistamaan!*"

4.

Epäilemättä kaikki olisivat mielellään kuulleet Bertin tarinan uudelleen, mutta tällöin Laurier osoitti, mikä hän oli miehiään. "E-hei, herraseni", hän sanoi liukuen alas pöydältään.

Hän keräsi pöydälle levitetty Butteridgen piirustukset yhdellä ainoalla kädenliikkeellä, pelastaen ne yksinpä kumea-äänisen miehen selittävästä sormenjäljistäkin, ja ojensi ne Bertille. "Pistäkää ne takaisin entiseen paikkaan", hän sanoi. "Meidän on lähdettävä matkalle."

Bert otti ne.

"Minne?" kysyi olkihattuinen mies.

"Me lähdemme hakemaan Yhdysvaltain presidenttiä ja jätämme nämä piirustukset hänelle. Minä en puolestani usko, että tulemme liian myöhään."

"Missä presidentti oleskelee?" Bert kysyi heikosti muiden ollessa ääneti.

"Logan", sanoi Laurier kiinnittämättä siihen huomiota, "teidän täytyy auttaa meitä."

Jo muutaman minuutin kuluttua Bert, Laurier ja myymälän omistaja tarkastelivat polkupyöriä, joita säilytettiin perähuoneessa. Yksikään niistä ei ollut oikein Bertin mielen mukainen. Pyörien kehykset olivat puusta, ja Englannin ilmasto oli opettanut hänet vihaamaan sellaisia. Mutta Laurier kumosi tämän ja pari muutakin vastaväitettä, matkaan oli suoriuduttava viipymättä. "No, missä se presidentti sitten oleilee?" Bert toisti, kun he seisoivat Loganin takana tämän pumpatessa ilmaa pehmenneeseen renkaaseen.

Laurier loi katseensa häneen. "Hänen kerrotaan olevan Albanyn seutuvilla — jossain Berkshire kukkulain lähellä. Hän siirtyy paikasta toiseen ja koettaa parhaansa mukaan järjestää puolustustoimenpiteitä sähkölennättimen ja puhelimen avulla. Aasialaisten ilmalaivasto haeskelee häntä. Kun he arvelevat saaneensa selville hallituksen keskuspaikan, he heittävät alas pommeja. Tämä tekee hänen työnsä hankalaksi, mutta toistaiseksi ei vihollinen ole vielä päässyt kymmenen peninkulman päähän hänen lähetyvilleen. Aasialaisten ilmalaivasto on nyt hajallaan ympäri itäisiä valtioita, haeskelee ja havittelee kaasulaitoksia ja kaikkea, mikä voi olla hyödyksi ilmalaivoja rakennettaessa ja joukkoja kuljettaessa. Meidän kostotyömme on peräti laimeata. Mutta näillä koneilla Herraseni, tämä meidän retkemme on luettava maailman historiallisten retkien joukkoon!"

Hän oli melkein asettumaisillaan teatteriasentoon.

"Mahtanemme ennättää hänen luokseen tänä iltana?" Bert kysyi.

"Emme!" Laurier vastasi. "Kyllä me saamme ajaa ainakin muutamia päiviä."

"Eikä taida päästä junallakaan?"

"Ei, herraseni! Tanoodasta ei ole päästy kulkemaan kolmeen päivään. Ei kannata odottaa. Meidän on tultava toimeen omillamme."

"Lähdemmekö nyt heti?"

"Lähdemme!"

"Mutta, tuota noin — tänä iltana emme ennätä pitkälle."

"Ajetaan niin kauan, kuin voimia riittää, ja nukutaan sitten. Sillä lailla voitamme vähän. Itään päin käy tiemme."

"Niin, tietenkin —", Bert alkoi, muistellen Vuohisaaren aamuruskoa, ja jätti lauseensa kesken.

Hän ryhtyi sovittamaan rintasuojustinta paremmin paikoilleen, sillä osa papereista lepatti hänen liiviensä ulkopuolella.

5.

Bertin elämä oli seuraavan viikon ajan rikas vaikutelmista. Näistä olivat huomattavimmat jalkoja vaivaava väsymys. Enimmäkseen hän ajoi polkupyörällä, Laurierin selkä herkeämättä edessään, seutujen halki, jotka muistuttivat suurennettua Englantia isompine kukkuloineen ja laajempine laaksoineen, avarampine vainioineen ja leveämpine teineen; mutta pensasaitoja oli harvemmassa ja tilavilla parvekkeilla varustetut talot olivat puusta. Hän ajoi. Laurier kyseli, Laurier valitsi suunnan, Laurier epäröi ja päätti. Toisinaan näytti siltä, että he jo voisivat puhelimen avulla keskustella presidentin kanssa; toisinaan oli jotain tapahtunut ja tämä jälleen kadoksissa. Mutta heidän oli yhä jatkettava matkaa, ja yhä Bert ajoi. Pyörän kumi pehmeni. Hän ajoi kuitenkin. Hänen ruumistaan rupesi kolottamaan. Laurierin mielestä se ei merkinnyt mitään. Päällitse kulki aasialaisia lentolaivoja; molemmat pyöräilijät syöksyivät piiloon, kunnes taivas selkenisi. Kerran heidän jälessään liihotteli aasialainen lentokone niin matalalla, että he saattoivat erottaa lentoniekän pään. Hän seurasi heitä peninkulman verran. Milloin he saapuivat seutuihin, joissa pakokauhu vallitsi, milloin hävitetyille tienoille; täällä ihmiset tappelivat ruuasta, tuolla taas maalaiselämä jatkui melkein häiriytymättömänä. He viettivät yhden päivän autiossa ja vaurioita kärsineessä Albanyssa. Aasialaiset olivat laskeutuneet maahan, katkoneet kaikki lennätinlangat ja muuttaneet rautatienristeyksen kuonaröykkiöksi. Retkeläisemme riensivät itään päin, heidän ohitseen vilahti satakunta tapahtumaa, ja yhä Bert

ponnisteli uupumattoman Laurierin perässä...

Usein Bertin huomio kiintyi seikkoihin, jotka saattoivat hänet ymmälleen mutta hän kulki ohitse ja kysymys, johon hän ei saanut vastausta, häipyi hänen mielestään.

Hän näki ison talon palavan kukkulan rinteellä oikealla puolen tietä, eikä kukaan välittänyt siitä...

He saapuivat ahtaalle rautatiesillalle ja sitten hetken kuluttua yksiraiteisen junan luo, joka seiso paikallaan tukiansa varassa. Se oli erinomaisen komea, ja matkustajat joko löivät korttia tai nukkuivat tahi valmistelivat itselleen pikku juhlaa läheisellä ruohoisella rinteellä. He olivat viipyneet siinä kuusi päivää...

Eräässä paikassa tien varrella riippui puissa tummahipiäisiä miehiä nuora kaulassaan. Bert ihmetteli syytä siihen...

Eräässä rauhallisen näköisessä kylässä, jossa he viipyivät saadakseen Bertin renkaan korjatuksi ja nauttivat sillä välin olutta ja korppuja, heidän luokseen saapui pieni, tavattoman likainen ja paljasjalkainen poika, joka puheli seuraavasti:

"Tonne mettään on hirtetty vinosilmä-mies!"

"Kiinalainenko hirtetty?" kysäsi Laurier.

"Niin on. Miehet näki, että se kävi ryöstämässä rautatien aitoissa!"

"Vai näkivät!"

"Ei ne tuhlaa ruutia. Hirttivät sen puuhun ja vetivät koivista. Niin ne tekee kaikille vinosilmille, kun saavat semmosia kiinni. Ei siit' o' mitään vaaraa. Kaikki kiinalaiset hirtetään."

Bert ja Laurier eivät vastanneet, ja hetken kuluttua, taitavasti sylkäistyään, tämä nuori herra tallusteli omituisesti huutaen kahden toverin luo, jotka olivat ilmestyneet jonkun matkan päähän...

Sinä iltapäivänä he olivat ajamaisillaan kuoliaaksi ammutun miehen yli, joka makasi keskellä tietä juuri Albanyn ulkopuolella. Varmaankin hän oli maannut siinä muutamia päiviä, sillä ruumis alkoi jo mädätä...

Albanyn toisella puolen he kohtasivat automobiilin, jonka kumirengas oli haljennut. Ohjaajan istuimella istui muuan nuori nainen aivan välinpitämättömänä ja hänen takanaan, kivääri polvillaan, nuori mies, joka tuijotti metsään. Muuan vanha mies makasi ajoneuvojen alla koettaen turhaan korjata vammaa. Hän ryömi esiin heidän läheystyessään ja tervehti Bertiä ja Laurieria nousematta pystyyn. Vahinko oli sattunut edellisenä iltana. Vanhus sanoi, ettei hän voinut ymmärtää, missä vika oli, mutta että hän koetti päästä siitä selville. Teknillistä tuntemusta ei ollut kummallakaan heistä, ei hänellä eikä hänen vävylläänkään. Heille oli vakuutettu, että tämä automobiili oli aivan virheetön ja varma. Oli vaarallista jäädä tähän paikkaan. Joukko maankiertäjiä oli jo hyökännyt heidän kimppuunsa ja he olivat saaneet puolustautua aseilla. Tiedettiin näet heillä olevan ruokavaroja. Hän mainitsi rahamiesten maailmassa kunnioitetun nimen. Tahtoisivatko Laurier ja Bert pysähtyä auttamaan häntä. Hän esitti sen ensin toivehikkaana, sitten hartaasti anoen, lopulta kyynelsilmin ja kauhuissaan.

"Ei!" sanoi Laurier armottomana. "Meidän on jatkettava matkaamme. Meillä on pelastettavana enemmän kuin yksi nainen. Meidän on pelastettava Amerikka!"

Neito ei liikahtanutkaan...

Kerran he sivuuttivat mielipuolen, joka lauloi kulkiessaan...

Viimein he löysivät presidentin, joka lymyili Hudson joen varrella eräässä Pinkervillen syrjäisessä ravintolassa. Hänelle he luovuttivat Butteridgen piirustukset.

YHDESTOISTA LUKU.

Sivistyksen vararikko.

Ja nyt koko sivistyksen rakenne taipui ja murtui palasiksi ja suli sodan pätsissä.

Tavattoman nopeasti luhistui se aineellinen ja luonnontieteellinen sivistys, joka kahdennenkymmenennen vuosisadan koittaessa vallitsi maailmassa, niin nopeasti, että tuon yleisen kukistumisen vaiheet näyttävät historian perspektiivisesti lyhennetyllä lehdellä osittain peittävän toisensa. Ensiksi me näemme maailman melkein varallisuuden ja hyvinvoinnin huippuun kohonneena. Sen asujanten mielestä oli saavutettu myöskin täydellinen turvallisuus. Kun ajatteleva tarkastelija nyt tutkii sen ajan älyllistä historiaa, kun hän lukee säilyneitä kirjallisuuden katkelmia, valtiollisen puhetaidon rippeitä, kuuntelee niitä harvoja heikkoja ääniä, jotka sattuma on tuhannen, miljoonan lausunnon joukosta valinnut kertomaan myöhemmille polville, silloin hänen huomionsa epäilemättä kiintyy eniten tuohon turvallisuuden harhaluuloon. Meistä nykyajan ihmisistä, jotka elämme järjestyneissä ja turvallisissa oloissa, ei mikään näytä niin epävarmalta, niin huimaavan vaaralliselta kuin se yhteiskunnallisen järjestyksen rakenne, joka tyydytti ihmiskuntaa kahdennenkymmenennen vuosisadan alussa. Meidän mielestämme jokainen laitos ja yhdysside oli sattuman ja traditsionin tulos, ilmeistä onnenkauppaa, heidän lakinsa olivat laaditut jokainen eri tilaisuutta varten, ottamatta lainkaan huomioon tulevia tarpeita, heidän tapansa olivat epäloogillisia, kasvatus tarkoitukseton ja ylellinen. Heidän taloudellinen yritteliäisyytensä tuntuu asiaan perehtyneestä mitä kiihkeimmältä ja tuhoisimmalta kamppailulta, heidän luottonsa ja rahajärjestelmänsä, joka perustui kullon arvon epäoleelliseen traditsiooniin, näyttää melkein luonnottoman epävakaa seikalta. Ja he elivät kurjasti suunnitelluissa kaupungeissa, heidän ratansa ja tiensä ja ihmisjoukkonsa olivat sirotetut ympäri maata sikin sokin kymmenen tuhannen toisiinsa sopeutumattoman näkökohdan mukaan. Ja kuitenkin he arvelivat luottavaisina, että heidän järjestelmänsä oli varma ja johti alituisesti eteenpäin, ja kolmen sadan vuoden satunnaisen ja säännöttömän kehityksen nojalla he vastasivat epäilijälle: "Asiat ovat aina luistaneet hyvin. Kyllä me suoriudumme!"

Mutta kun vertaamme ihmiskunnan tilaa kahdennenkymmenennen vuosisadan alussa johonkin historian varempana aikakauteen, voimme kenties ruveta tajuamaan tuota sokeata luottamusta. Se ei ollut niin suuressa määrin järkipärisiin syihin perustuvaa luottamusta kuin jatkuvan onnen välttämätön seuraus. Silloisten mittakaavojen mukaan asiat olivat todellakin luistaneet ihmeteltävän hyvin. Tuskinpa liioittelemme sanoessamme, että ensimmäistä kertaa historiassa kokonaiset kansat saivat säännöllisesti syödäkseen enemmän kuin tarvitsivat, ja sen ajan tilastolliset tiedot todistavat terveydellisten olosuhteiden parantuneen nopeammin kuin koskaan ennen. Keskimääräisen sivistyksen taso ja laatu oli kohonnut suunnattomasti, kahdennenkymmenennen vuosisadan koittaessa Länsi-Europassa ja Amerikassa oli verrattain harvassa sellaisia, jotka eivät osanneet lukea ja kirjoittaa. Lukeminen ei ole milloinkaan ennen ollut niin yleistä. Yhteiskunnallinen turvallisuus vallitsi varsin laajoilla aloilla. Tavallinen ihminen saattoi turvallisesti matkustaa yli kolmen neljänneksen maapalloa, voi kiertää maan ympäri maksamatta edes niinkään paljon, kuin taitava käsityöläinen vuodessa ansaitsi. Ja joka vuosi, joka kuukausi inhimillinen yritteliäisyys saavutti uusia voittoja, uusia aloja avattiin asutukselle, laadittiin uusia kaivoksia, tehtiin uusia keksintöjä, uusia koneita!

Noiden kolmen vuosisadan aikana maailman kehitys näyttikin tuottavan onnea ihmiskunnalle. Tosin sanottiin, ettei siveellinen elämä pysynyt fyysisen edistyksen tasalla, mutta harva kallisti korvaansa näille koru- ja rikaspuheille, joiden ymmärtämiseen nykyinen turvallisuutemme perustuu. Ylläpitävät ja rakentavat voimat näyttivät todellakin jonkun aikaa vievän voiton sattuman pahansuovasta vaikutuksesta ja ihmiskunnan luonnollisesta typeryydestä, ennakkoluuloisuudesta, sokeista intohimoista ja ylellisestä itsekkyydestä.

Edistyksen satunnainen voitto oli paljon pienempi ja sen soveltaminen suunnattomasti monimutkaisempi, kuin mitä sen ajan ihmiset aavistivatkaan; mutta se ei muuttanut sitä tosiasiaa, että se oli tuntuva voitto. He eivät käsittäneet, että tuo verrattain onnekas aika oli heille äärettömän, mutta satunnaisen otollisen tilaisuuden aika. He puuhailivat muuten kylläkin tarmokkaasti, mutta noihin uhkaaviin seikkoihin nähden he käyttäytyivät omituisen veltosti. Kukaan ei huolehtinut ihmiskunnan todellisista vaaroista. He näkivät sotajoukkojensa ja laivastojensa kasvavan yhä suuremmiksi ja tuhoa ennustavammiksi; ainakin muutamat panssarilaivat maksoivat yhtä paljon, kuin valtio vuodessa käytti ylempään kouluopetukseen. He kasasivat varastoihinsa räjähdysaineita ja hävityskoneita, ja sallivat myöskin kansallisten perinnäisyyksiensä ja kateutensa kasvaa. He näkivät rotuvihan yhä yltyvän, kun rodut joutuivat keskinäistä ymmärtämystä saavuttamatta lähemmäksi toisiaan, ja antoivat keskuudessaan syntyä huonohenkisen sanomalehdistön, joka oli omanvoitonpyyntöinen ja häikäilemätön, kykenemätön hyvään ja altis pahaan. Heidän valtionsa oli sanomalehdistöön nähden aivan voimaton. Ajattelemattomina he sallivat tämän sytytinröykkiön virua sota-aittansa ovella jokaisen kipinän sytyttävänä. Historia oli täynnä esimerkkejä sivistysten häviöstä, vaara oli ilmeinen. Nyt on melkein mahdoton uskoa, etteivät he voineet tajuta paremmin.

Olisiko ihmiskunta saattanut estää tätä ilmasodan aiheuttamaa tuhoa? Joutava kysymys! Yhtä turhaa on kysyä, olisiko ihmiskunta voinut estää rappeutumista, joka muutti Assyrian ja Babylonian autioiksi erämaiksi, tai sitä vähittäistä häviötä, asteittaista yhteiskunnallista hajoamista, johon Länsi-Roman

keisarikunta hukkuu. Se ei voinut, koska se ei ehkäisyt sitä, ei halunnut sitä ehkäistä. Yhtä turhaa kuin suuremmostakin on ajatella, mitä ihmiskunta saisi aikaan, jos tahto olisi erilainen. Eikä europaalaistunutta maailmaa kohdannut mikään hidas häviö; nuo toiset sivistykset mätänivät ja murenivat, europaalainen ikäänkuin räjähti ilmaan. Viiden vuoden kuluessa se oli kokonaan hävitetty. Aina ilmasodan aattoon asti oli olemassa herkeämätöntä edistystä, yli maailman ulottuva turvallisuus, suunnattomia alueita, joissa vakinainen väestö harjoitti korkealle kehittyneitä elinkeinoja äärettömiin asti laajentuvia jättiläiskaupunkeja, järvet ja meret tulvillaan laivoja, maalla ratoja ja teitä verkon tavoin. Sitten Saksan ilmalaivasto pyyhälsi äkkiä näyttämön poikki, ja niin jouduttiin lopun alkuun.

2.

Olemme jo kertoneet Saksan ensimmäisen ilmalaivaston äkillisestä hyökkäyksestä ja siitä hurjasta, välttämättömästä, mielettömästä hävityksestä, joka silloin kohtasi New Yorkia. Toinen ilmalaivasto paisui juuri kaasusäiliöidensä luona, kun Englanti, Ranska, Espanja ja Italia sekaantuivat leikkiin. Näistä maista ei yksikään ollut varustautunut ilmasotaan yhtä suuremmosta kuin Saksa, mutta jokaisella oli jokin salaisuus, jokainen valmistautui jossain määrin, ja Saksan pontevuuden sekä prinssi Karl Albertissa ruumiillistuneen häikäilemättömyyden pelko oli jo kauan sitten liittännyt nämä valtiot toisiinsa, sillä ne odottivat jotain sellaista hyökkäystä. Tämä teki pikaisen yhteistoiminnan mahdolliseksi, ja nopeasti ne toimivatkin. Europan toinen ilmavalta oli näihin aikoihin Ranska. Brittiläiset, jotka olivat huolissaan aasialaisten alueidensa tähden ja tiesivät ilmalaivojen vaikuttavan valtaavasti puolisivistyneisiin kansoihin, olivat sijoittaneet ilmalaivasto-asemansa Pohjois-Intiaan eivätkä senvuoksi kyenneet näyttelemään pääosaa europaalaisessa taistelussa. Kuitenkin oli Englannissakin yhdeksän tai kymmenen isoa ohjattavaa ilmapalloa, pari-, kolmekymmentä pienempää ja joukko erilaisia kokeilu-aeroplaneja. Ennenkuin prinssi Karl Albertin laivasto oli kulkenut Englannin ylitse — sillä välin kuin Bert vielä tarkasteli Manchesteria ylailmoista — pidettiin diplomaattisia neuvotteluja, jotka johtivat siihen, että liittoutuneet hyökkäsivät Saksan kimppuun. Bernin vuoriston kohdalle kerääntyi kirjava lauma kaikenkokoisia ja -muotoisia ohjattavia ilmapalloja; ne tuhosivat ja polttivat Sveitsin viisikolmatta ilmalaivaa, jotka odottamatta ryhtyivät vastustamaan tätä keskittymistä, ja jättäen Alppien jäätiköille ja laaksoihin omituisia hylkyjä jakaantuivat sitten kahteen laivastoon, joista toinen lähti Berliiniä ahdistamaan, toinen Keski-Saksan ilmapurjehdusasemaa hävittämään, ennenkuin toinen ilmalaivasto ehtisi valmistua taistelukuntoon.

Hyökkääjät tekivät molemmissa paikoissa suuria vaurioita uudenaikaisilla räjähdysaineillaan, ennenkuin ne saatiin karkoitetuiksi. Keski-Saksassa kaksitoista lähtövalmista ja viisi osittain täytettyä ja miehitettyä jättiläistä kykeni vastustamaan ja lopulla, Hampurista saapuneen drachenflieger-osaston avulla, lyömään viholliset, ajamaan heidät pakosalalle sekä vapauttamaan Berliinin. Ja saksalaiset jännittivät jokaisen hermonsa saadakseen ilmaan valtaavan laivaston ja havittelivat jo Lontoota sekä Pariisia, kun Birmasta ja Amerikasta ilmoitettiin aasialaisten ilmalaivojen olevan matkalla Eurooppaan. Silloin vasta tajuttiin, että taistelussa oli otettava lukuun uusi tekijä.

Tämän tapahtuessa koko maailman rahamarkkinat olivat jo sekasorron vallassa. Kun Amerikan laivasto tuhottiin Atlannilla ja Saksan merkitys Pohjanmerellä sai loppunsa murhaavassa taistelussa, kun maailman neljässä suurimmassa kaupungissa poltettiin ja hävitettiin omaisuutta biljoonain puntien arvosta, silloin ihmiskunta käsitti ensi kerran, ikäänkuin se olisi saanut iskun vasten kasvojaan, kuinka toivottoman kallista sota oli. Luotto hukkuu hurjaan myyntipörteeseen. Kaikkialla uudistui ilmiö, joka oli jo varemmin esiintynyt pörssikauhun sattuessa: haluttiin *hankkia ja kasata kultaa*, ennenkuin hinnat alenivat mitättömiksi. Mutta nyt se levisi kulovalkean lailla, tuli yleiseksi. Ylhäällä ilmassa raivosi näkyväinen kamppailu ja hävitys; alhaalla tapahtui jotain, mikä tuotti paljon suurempia vaurioita liike-elämän hauraaseen rakenteeseen, johon ihmiset olivat niin sokeasti luottaneet. Mikäli ilmalaivat taistelivat ylhäällä, sikäli maailman näkyväiset kultavarastot hupenivat alhaalla. Muutamassa viikossa katosi raha, arvossaan alentuneita seteleitä lukuun ottamatta, kassaholveihin, reikiin, talojen seiniin, miljooniin kätköihin. Raha hävisi, ja sen kadotessa kauppa ja teollisuus taukosivat. Taloudellinen maailma horjui ja kaatui kuolleena maahan. Tuntui siltä, kuin se olisi saanut äkillisen taudinkohtauksen, ikäänkuin vesi olisi kadonnut elävän olion verestä; yhdyselämässä tapahtui äkillinen, yleinen maksoittuminen...

Ja kun luottojärjestelmä, joka oli ollut luonnontieteellisen sivistyksen elävä linnoitus, horjui ja kaatui niiden miljoonain päälle, joita se oli pitänyt koossa taloudellisessa yhteenkuuluvaisuudessa, kun ihmiset ymmällään ja avuttomina näkivät tämän ihmeellisen luoton kokonaan tuhoutuvan, silloin Aasian laivat tulivat lukemattomina ja armottomina ilmojen halki, pyyhälsivät itään päin Amerikkaan ja länteen käsin Eurooppaan. Historian lehdillä tapaamme pitkän sarjan taisteluja, toinen toistaan hurjempia. Brittiläis-indialainen ilmalaivaston päävoima hukkuu leimuavien vastustajien kuolinroviolla Birmassa; saksalaiset lyötiin Karpaattien suuressa taistelussa; Indian laajalla niemimaalla puhkesi kapina ja yleinen kansalaisista, ja Gobista Marokkoon asti kohotettiin "Jehadin" lippu liehumaan. Kun sotaa ja hävitystä oli kestänyt muutaman viikon ajan, näytti siltä, kuin Itä-Aasian liittokunta ehdottomasti valloittaisi

maailman, ja sitten myöskin Kiinan hauras "uudenaikainen" sivistys murtui pingoituksesta. Tämän maan epäluokinen ja rauhallinen väestö oli kahdennenkymmenennen vuosisadan alussa "länsimaalaistutettu" vastoin omaa tahtoaan. Japanilaisten ja europalaisten vaikutuksesta se oli väkipakolla saatu suostumaan terveydenhoitoon, poliisivalvontaan, sotapalvelukseen ja taloudellisiin yrityksiin, joita vastaan koko sen perinnäinen elämäkäsitys kapinoitsi. Sodan aikana sen kärsivällisyys jännittyi äärimmilleen ja katkesi. Kiinassa syntyi sarja toisistaan riippumattomia kapinoita, ja tuo liike kävi voittamattomaksi, kun kourallinen englantilaisia ja saksalaisia ilmalaivoja, jotka olivat pelastuneet päätaisteluista, hävittivät Pekingissä sijaitsevan keskushallituksen. Yokohamassa ilmestyi katusulkuja, musta lippu ja sosiaalinen vallankumous. Täten koko maailma muuttui temmelystantereeksi.

Näin johtui maailmansodasta yleinen yhteiskunnallinen vararikko, ikäänkuin loogillisena seurauksena. Kaikkialla, missä oli paljon väkeä, suuret ihmisjoukot joutuivat työttömiksi, rahattomiksi, eivät kyenneet hankkimaan itselleen ruokaa. Kun sotaa oli kestänyt kolme viikkoa, vallitsi jokaisessa työväen-kaupunginosassa kautta koko maailman nälänhätä. Kuukauden kuluttua ei ollut ainoatakaan kaupunkia, jossa tavallisten lakien ja yhteiskunnallisten menetelmien sijaan ei oltu turvauduttu jonkinlaisiin poikkeustoimenpiteisiin, joissa ei olisi käytetty tuliaseita ja sotavoimia järjestyksen ylläpitämiseksi ja väkivaltaisuuksien estämiseksi. Ja yhä levisi nälänhätä köyhälistön keskuudessa ja tiheään asutuissa seuduissa, tunkeutuipa siellä ja täällä niihinkin piireihin, jotka olivat olleet varakkaita.

3.

Niin aiheutui tästä yhteiskunnallisesta sekasorrosta yhteishyvän valiokuntain aikakausi, joksi historioitsijat sitä nimittävät. Sitten seurasi kiihkeä ja ankara taistelu hajoamista vastaan; kaikkialla ponnisteltiin järjestyksen ylläpitämiseksi ja taistelun jatkamiseksi. Ja samaan aikaan sota muuttui luonteeltaan, kun kaasulla täytettyjen suunnattomien ilmalaivojen sijasta sotavälineinä ruvettiin käyttämään lentokoneita. Niin pian kuin suuret laivastotaistelut olivat päättyneet, aasialaiset koettivat perustaa vihollismaiden arimpien kohtien lähelle linnoitettuja keskuksia, joista lentokoneilla voi tehdä partioretkiä. Jonkun aikaa he saivat tällä alalla menetellä mielin määrin, mutta sitten, kuten jo kerrottiin, Butterridgen salaisuus tuli päivänvaloon ja taistelu muuttui tasaisemmaksi ja samalla sen tulos entistään epätietoisemmaksi. Sillä nämä uudet lentokoneet, jotka olivat liian vähäiset suuriin yrityksiin, soveltuivat mainiosti sissisotaan; niitä voi rakentaa nopeasti ja huokealla, käyttää helposti ja piilotella mukavasti. Piirustuksia jäljennettiin ja painettiin joutuisasti Pinkervillessä ja levitettiin kaikkialle ympäri Yhdysvaltoja; muutamia lähetettiin Eurooppaan, missä niitä taas jäljennettiin. Jokaista miestä, jokaista kaupunkia ja kylää, joka vain saattoi tällaisen koneen hankkia, kehoitettiin käyttämään niitä hyväkseen. Pian niitä valmistettiin kaikkialla, ei ainoastaan hallitusten ja paikallisten viranomaisten toimesta, vaan myöskin rosvojoukoille, kapinallisten komiteoille, vieläpä kaikellisille yksityishenkilöillekin. Butterridgen koneen yhteiskunnallinen turmiollisuus johtui sen perinpohjaisesta yksinkertaisuudesta. Se oli melkein yhtä yksinkertainen kuin moottoripyörä. Sodan varempien vaiheiden avarat ääriviivat katosivat sen vaikutuksesta, eri kansakuntien ja valtakuntien ja rotujen väliset laajat riitaisuudet hävisivät yksityistaistelujen kiehuvaan joukkoon. Maailma siirtyi yhdellä ainoalla harppauksella yhtenäisyydestä ja yksinkertaisuudesta, jonka kaltaista ei vallinnut edes Rooman keisarikunnan kukoistusaikanakaan, yhteiskunnalliseen hajanaisuuteen ja sirpaleisuuteen yhtä täydelliseen kuin keskiajan nyrkkivallan ajalla. Mutta edelliseen oli saavuttu vähitellen luisumalla, nyt pudottiin suoraan alas kalliolta. Kaikkialla miehet ja naiset käsittivät tämän ja ponnistivat epätoivoisesti pysyäkseen kuilun partaalla.

Seuraa neljäs vaihe. Taisteltaessa sekasortoa vastaan nälänhädän vanavedessä saapuu toinen ihmiskunnan vanha vihollinen — rutto, punainen kuolema. Mutta sota ei taukoa. Liput liehuvat yhä. Ilmaan kohoaa vereksiä laivastoja, uudellaisia ilmalaivoja, ja niiden varjossa maailma pimenee — sen historia melkein keskeytyy.

Tässä kirjassa ei ole aikomus puhua niistä ajoista, kertoa, kuinka ilmasota jatkui sen vuoksi, etteivät mitkään viranomaiset voineet kokoontua ja sopia ja lopettaa sitä, jatkui kunnes jokainen hallitus maailmassa oli hajallaan ja murskana, kuten kasa porsliinia, jota on survottu kepillä. Viikko viikolta noina hirmuvuosina historia käy yhä hajanaisemmaksi ja sekasotkuisemmaksi, yhä pienipiirteisemmäksi ja epävarmemmaksi. Sivistys ei kukistunut ankaraa ja sankarillista vastarintaa tekemättä. Tuosta katkerasta yhteiskunnallisesta kamppailusta kohosi esiin isänmaallisia yhdistyksiä, järjestyksen veljeskuntia, pormestareita, prinsejä väliaikaisia toimikuntia, jotka koettivat palauttaa maahan järjestyksen ja pitää taivaan vallassaan. Mutta tämä kaksoisponnistus tuhosi heidät. Sivistyksen mekaanisten lähteiden ehtyminen puhdistaa taivaan lopulta kokonaan ilmalaivoista, anarkia, nälänhätä ja rutto taasen viettävät voittojuhlaa maan päällä. Suuret kansa- ja valtakunnat ovat muuttuneet vain nimiksi. Kaikkialla on raunioita, hautaamat tornia kuolleita ja kuihtuneita, keltakasvoisia eloonjääneitä, jotka on vallannut täydellinen välinpitämättömyys. Kaikki on hajaannustilassa. Maailman oivallinen järjestys ja menestys ovat kurtistuneet kuten räjähtänyt rakko. Viidessä lyhyessä vuodessa maailma ja

ihmiskunnan henkinen näköpiiri ovat taantuneet yhtä paljon kuin muinoin Antoninuksien ajasta yhdeksänteen vuosisataa siirryttäessä...

4.

Tämän synkän hävityksen halki vaeltava muuan vähäpätöinen ja mitätön henkilö, josta tarinamme lukijat kenties ovat hieman huolissaan. Hänestä on vielä kerrottavana vain yksi ainoa ihmeellinen asia. Kautta pimentyneen ja kadotetun maailman, kautta kuolintuskissa vääntelehtivän sivistyksen meidän harhaileva ritarimme saapui perille ja löysi Ednansa! Hän löysi todellakin Ednansa!

Hän joutui takaisin Atlantin poikki osaksi presidentin määräyksen, osaksi oman onnensa avulla. Hänen onnistui päästä englantilaiseen puutavaralaivaan, joka lähti Bostonista ilman lastia, etupäässä nähtävästi siitä syystä, että sen kapteenilla oli hämärä toivo "joutua kotiin" South Shieldsiin. Bert otettiin mukaan pääasiallisesti sen vuoksi, että hän näytti kumisaappaissaan merimieheltä. Matka oli pitkä ja vaiherikas, laivaa ahdisti — niin sen väki ainakin luuli — jonkun tunnin aasialainen panssarilaiva, joka lopulta joutui taistelemaan erästä englantilaista risteilijää vastaan. Molemmat laivat kamppailivat kolme tuntia, kierrellen ja ajautuen etelään päin, kunnes hämärä nieli ne. Muutamia päiviä myöhemmin Bertin alus menetti peräsimensä ja ison maston myrskyssä. Ruokavarat ehtyivät ja miehistö elätti itseään kalastamalla. Se näki outoja laivoja kulkevan itään päin Azorien lähellä ja laski sitten Teneriffan satamaan hankkiakseen ruokavaroja ja saadakseen peräsimen korjatuksi. Kaupunki oli hävitetty ja satamaan upotettu kaksi isoa linjalaivaa, joissa makasi vielä kuolleita. Teneriffasta he saivat ruokaa ja korjaustarpeita, mutta heidän työtään häiritsi suuresti kaupungin raunioissa lymyilevä vihamielinen partiojoukko, joka ammuskeli ja koetti ajaa heidät pois.

Mogadorin luona he lähettivät maihin venekunnan vettä noutamaan, ja se oli joutumaisillaan araapialaisen rosvojoukon vangiksi. Siellä he myöskin saivat laivaan punaisen kuoleman ja purjehtivat tiehensä veressään sen siemeniä. Ensin sairastui kokki, sitten perämies, ja ennen pitkää jokainen oli taudin omana ja eturuumassa makasi kolme kuollutta. Sattui olemaan tyven, ja he ajautuivat avuttomina ja myöskin kohtalostaan välittämättä takaisin päiväntasaajaa kohti. Kapteeni koetti parannella heitä rommilla. Yhdeksän kuoli, eikä neljästä eloon jääneestä yksikään osannut laivaa ohjata. Kun he lopultakin rohkaisivat jälleen mielensä ja kykenivät purjeita käsittelemään, suunnattiin kulku tähtien mukaan umpimähkään pohjoista kohti. Jo olivat ruokavarat toistamiseen lopussa, kun heidät kohtasi Riosta Cardiffiin kulkeva höyrylaiva, johon heidät mielellään otettiin, koska punainen kuolema oli surmannut suuren osan sen miehistöä. Harhailtuaan näin ainakin vuoden ajan Bert pääsi siis viimein Englantiin. Hän nousi maihin eräänä kirkkaana kesäkuun päivänä ja huomasi punaisen kuoleman juuri aloittaneen hävitystyönsä.

Cardiffin väestön oli vallannut kauhu ja moni oli paennut vuorille. Heti kun laiva saapui satamaan, sen miehitti joku epävirallinen väliaikainen toimikunta, joka otti jällelle jääneet ruokavarat huostaansa. Bert lähti vaeltamaan maan halki, jonka rutto oli saattanut perinpohjaiseen epäjärjestykseen. Monesti hän oli nääntymäisillään nälkään, ja kerran hän joutui keskelle väkivaltaisuuksia, jotka uhkasivat päättää hänen elämänuransa. Mutta se Bert Smallways, joka vaelsi Cardiffista Lontooseen epämääräisesti pyrkien kotiin ja etsien jotain omaa, jonka näkyväisenä muotona oli vain Edna, hän erosi suuresti siitä "Avikon dervishistä" joka vuotta varemmin pyyhälsi Englannista Butterridgen ilmapallossa. Tämä oli ruskea, laiha ja sitkeä lujakatseinen ja ruton suolaama mies, ja hänen suunsa joka ennen oli ammottanut velttona, sulkeutui nyt kuin teräsloukku. Hänen ohimoillaan kuumotti valkoinen arpi, joka oli jäänyt muistoksi taistelusta laivalla. Cardiffissa hän oli tuntenut tarvitsevansa uudet vaatteet sekä aseet ja oli hankkinut eräästä autiosta panttilainamyymälästä flanellipaidan, puvun ja revolverin ynnä viisikymmentä patruunaa — tosin tavalla sellaisella, että se olisi saattanut hänet vuosi sitten häpeämään. Hän hankki myöskin saippuaa ja peseytyi ensi kerran kolmentoista kuukauden jälkeen kunnollisesti joessa kaupungin ulkopuolella, järjestysjoukot, jotka ensin olivat varsin ahkerasti ampuneet kaikki rosvoet, olivat joko ruton vuoksi hajaantuneet tai puuhasivat uutterasti kaupungin ja kalmiston välillä koettaen turhaan pysyä viikatemiehen rinnalla. Hän hiiviskeli nälkiintyneenä kolme, neljä päivää kaupungin laidoilla, yhtyi sitten viikon ajaksi sairaanhoitajaosastoon ja vahvisti siten ruumistaan muutamilla tukevilla aterioilla, ennenkuin lähti matkalle itään päin.

Walesin ja Englannin maaseudulla ilmeni siihen aikaan mitä omituisin sekoitus kahdennenkymmenennen vuosisadan alkupuolen varallisuutta ja jonkinlaista dүrerimäistä keskiaikaisuutta. Kaikki edellisen järjestyksen laitteet, talot ja raiteet, pensasaidat ja sähköjohdot, tiet ja kivitys, ilmoitustaulut ja -pylväät olivat vielä suurimmaksi osaksi ennallaan. Vararikot, yhteiskunnallinen sekasorto, nälänhätä ja rutto eivät olleet tuottaneet niille mitään vahinkoa; varsinainen tuho oli kohdannut ainoastaan suurkaupunkeja ja valtion hermokeskuksia. Jos joku olisi äkkiä joutunut maaseudulle, hän ei olisi huomannut mitään sanottavaa erotusta. Kenties hän olisi ensiksi havainnut, että kaikki pensasaidat kaipasivat tasoittelua, ruoho teiden varsilla oli kasvanut reheväksi, tiet käyneet sateen uurtamiksi ja mökit näyttivät monin paikoin autioilta, että puhelinlanka

oli pudonnut siellä ja täällä ja tien oheen oli jäänyt hyljätyt karrut. Mutta hänen nälkänsä olisi yhä vielä kiihottanut korea ilmoitus, että Wilderin Sokeroidut Persikat ovat oivallisia tai että Gobblen makkarat ovat aamiaispöydän paras herkku, ja sitten tuli äkkiä dürerimäinen aines: ojassa makasi hevosen raato tai joku ruhjoutunut repalekasa, josta pisti esiin omituisesti ojentuneet jalat ja keltaiset, punatäpläiset kasvot tai irvistävät kasvojen jäännökset. Täällä saattoi olla kynnetty pelto, joka odotti kylväjäänsä, tuolla taas ohraoiva, jonka elukat olivat polkeneet jalkoihinsa, tuolla tielle rakennettu murros.

Sitten hän saattoi tavata keltanaamaisen ja luultavasti huolimattomasti puettuna ja aseistetun miehen tai naisen, joka vaaniskeli ruokaa. Näillä ihmisillä voi olla maankiertäjän tai pahantekijän hiipiä, silmät ja ilme, mutta usein hyvinvoivan keskisäädyn tai yläluokan jäsenen vaatetus. Moni kyseli kiihkeästi uutisia ja oli halukas antamaan vastalahjaksi apua, vieläpä kummallisen lihan rippeitäkin tai harmaata ja sitkeätä leipää. He kuuntelivat Bertin tarinaa ahneesti ja koettivat pidättää häntä seurassaan päivän tai pari. Postinkulun taukoaminen ja sanomalehtien katoaminen oli jättänyt suunnattoman aukon tämän ajan henkiseen elämään. Ihmiset olivat äkkiä menettäneet maailman ääret näkyvistään ja heidän täytyi vielä ottaa käytäntöön keskiajan kulkupuhetavat. Heidän silmissään, käytöksessään ja puheessaan ilmeni eksyneen sielun epä tietoisuutta.

Vaeltaessaan kylästä toiseen ja piirikunnasta piirikuntaan, vältellen niin paljon kuin mahdollista väkivaltaisuuden ja epätoivon märkiviä keskuksia, isoja kaupunkeja, Bert huomasi tilan suuresti vaihtelevan. Toisessa kylässä olivat suuret talot poltetut, pappila hävitetty — nähtävästi jotain epäiltyä ja kenties kuviteltua ruokavarastoa etsittäessä — kaikkialla makasi hautaamattomia ruumiita ja koko yhteiskunnallinen koneisto oli seisahdunut. Toisessa työskentelivät järjestyneet joukot pontevasti, hiljan maalatut ilmoitustaulut varoittivat maankiertäjiä lähestymästä, aseelliset miehet vartioitsivat teitä ja viljavainioita, ruttoa pidettiin silmällä, harjoitettiin sairaanhoitoakin, sarvikarjaa ja lampaita suojeltiin huolellisesti ja pari, kolme tuomaria, lääkäri tai joku talonpoika hallitsi koko seutua; oli todellakin palattu viidennentoista vuosisadan itsehallinto-oikeudella varustettuun kuntaan. Mutta sellaiseen kylään saattoi milloin hyvänsä hyökätä aasialaisia tai afrikkalaisia tai muita senkaltaisia partioretkeläisiä, jotka vaativat paloöljyä, väkijuomia tai ruokaa. Järjestyksen säilyminen vaati melkein sietämätöntä valppautta ja voimain ponnistusta. Suurempien paikkojen läheisyyden ilmaisivat karkeasti maalatut ilmoitukset: "Karanteeni" tai "Muukalaiset ammutaan", tai puhelinyölyissä riippuva sarja mätäneviä rosvoja. Oxfordin tienoilla oli katoille pystytetty isoja tauluja, joissa yksi ainoa sana, "Tykkejä", varoitti ilmarosvoja lähestymästä.

Näistä vaaroista välittämättä teillä liikuskeli yhä vielä muutamia pyöräilijöitä, ja pari kertaa Bert näki pitkällä vaelluksellaan voimakkaan automobiiliin, jossa ajaa suhautti naamioituja olennoita. Poliiseja näkyi harvassa, mutta tuon tuostakin polkupyörillä kiiti ohitse joukko laihoja ja repaleisia sotamiehiä, ja sellaisia esiintyi yhä enemmän, mikäli hän pääsi Walesista Englantiin. Keskellä tätä hävitystä pidettiin vielä sotaharjoituksia! Hän oli aikonut turvautua yöksi vaivaistaloihin, jos nälkä ahdistaisi ylen ankarasti, mutta näistä olivat toiset suljetut, toiset muutetut sairaaloiksi. Kerran hän löysi iltahämärässä sellaisen erään Gloucestershiren kylän lähetyvillä; siinä vallitsi haudanhiljaisuus, ovet ja akkunat olivat auki, ja kompuroidessaan sen lemuavia käytäviä myöten hän huomasi kauhukseen, että se oli täynnä hautaamattomia kuolleita.

Gloucestershiresstä Bert kulki pohjoista kohti Birminghamin ulkopuolella sijaitsevaan Englannin ilmapurjehdusleiriin, toivoen siellä saavansa suojaa ja ruokaa. Sillä siellä hallitus tai ainakin sotaministeriö oli vielä voimassa ja koetti tarmonsaa takaa pitää Englannin lippua liehumassa kaikista onnettomuuksista huolimatta ja kannustaa pormestaria ja maistraattia uusiin ponnistuksiin. He olivat keränneet siltä seudulta kaikki eloon jääneet parhaat käsityöläiset, varustaneet leirin piirityksen varalta ja rakensivat innokkaasti suurempia Butteridge-koneita. Bert ei kuitenkaan päässyt osalliseksi tähän työhön, hän kun ei ollut kyllin taitava, ja hän oli juuri matkalla Oxfordiin, kun se suuri taistelu tapahtui, jossa tämä leiri joutui lopullisesti tuhotuksi. Hän näki siitä hieman Boar Hill nimisestä paikasta. Hän näki aasialaisen osaston ilmestyvän lounaisten mäkien takaa ja erään näistä ilmalaivoista kiertävän jälleen etelään päin kahden aeroplaanin ahdistamana; tämä saatiin lopulta kiinni, tuhottiin ja poltettiin Edge Hillin luona. Mutta hän ei saanut koskaan tietää koko taistelun tulosta.

Hän kulki Thamesin poikki Etonista Windsoriin ja kiersi Lontoon eteläpuolitse Bun Hilliin, missä hän tapasi Tom veljensä. Tämä oli juuri paranemassa punaisesta kuolemasta ja näytti vanhassa puodissaan ikäänkuin joltakin synkältä, puolustautumaan asettuneelta otukselta. Jessica taas makasi yläkerrassa armottoman kuoleman kynsissä, kuten hänestä näytti. Hän houraili tilauksista ja morkkaili alinomaa Tomia, peläten hänen vievän liian myöhään rouva Thompsonin perunat ja rouva Hopkinsin kukkakaalin, vaikka kaikki kauppa-aike oli jo ammuin lakannut ja Tom oli kehittynyt kerrassaan taitavaksi pyydystämään rottia ja varpusia ja salaamaan ryöstettyjä jyviä sekä korppuja. Tom tervehti veljeänsä varovaisen sydämellisesti.

"Taivas!" hän sanoi, "siinä on Bert. Arvelin sinun tulevan kerran takaisin, ja tervetuloa nyt sitten. Mutta en voi tarjota sinulle mitään syötävää, minulla kun ei ole lainkaan ruokaa... Missä sinä olet ollut

koko ajan?"

Bert rauhoitti veljeään näyttämällä vilahdukselta puoleksi syötyä lanttua ja kertoi parhaillaan tarinaansa palasittain ja syrjähuomautuksin, kun hän havaitsi myymäläpöydän takana hänelle osoitetun kellastuneen kirjelijun. "Mikä tämä on?" hän kysäisi ja huomasi Ednan kirjoittaneen sen vuosi takaperin. "Hän tuli tänne", Tom selitti ikäänkuin jotain joutavaa seikkaa muistellen, "tiedustelemaan sinua ja pyysi meitä ottamaan hänet luoksemme. Se tapahtui taistelun jälkeen, kun Clapham oli sytytetty tuleen. Minä kyllä olisin suostunut, mutta Jessica oli vastaan — ja sitten hän lainasi minulta salaa viisi killinkä ja meni tiehensä. Eiköhän mahtane puhua siitä tuossa lipussa —"

Tom oli oikeassa. Edna kertoi kirjeessään lähteneensä tätinsä ja enonsa luo, joilla oli tiilitehdas Horshamin lähellä. Ja sieltä Bert lopulta löysi hänet, taivallettuaan ja seikkailtuaan vielä parisen viikkoa.

5.

Havaitessaan toisensa Bert ja Edna ensin tuijottivat ja nauroivat, niin muuttuneita he olivat, niin repaleisia ja hämmästyneitä. Ja sitten molemmat tyrskähtivät itkemään.

"Voi, Bertti kulta!" Edna huusi. "Sinä tulit tulit kuitenkin!" ja ojensi kätensä ja horjui. "Minä sanoin sen hänelle. Hän uhkasi ampua minut, ellen ottaisi häntä miehekseni."

Mutta Edna ei ollut naimisissa, ja kun Bert hetken kuluttua sai hänet puhumaan, hän kertoi, mikä työ Bertiä odotti. Tuo pieni syrjäinen seutu oli joutunut erään öykkäri-parven valtaan, jota johti Bill Gore niminen mies, alkuaan teurastajan renki ja sittemmin nyrkkitaistelija. Joukon oli järjestänyt muuan aatelismies, joka oli ennen vanhaan ollut kilpa-ajokuluisuuksia; mutta jonkun ajan kuluttua hän oli kadonnut tuntemattomalla tavalla, jolloin Bill oli kohonnut seudun johtajaksi ja kehittänyt opettajansa menetelmiä melkoisen tarmokkaasti. Tuolla aatelismiehellä oli ollut kehittyneitä filosofisia aatteita, hänen mielestään oli "parannettava rotua" ja luotava yli-ihminen, ja näitä aatteita hän toteutti joukkoineen solmimalla avioliittoja melkoisen tiheään. Bill seurasi hänen jälkiään niin innokkaasti, että alkoi menettää parvensa suosiota. Eräänä päivänä hän oli kohdannut Ednan, joka kaitsi sikoja, ja oli heti ruvennut kiivaasti kosiskelemaan purtiloiden ääressä. Edna oli puolustautunut urheasti, mutta mies ahdisteli vielä tarmokkaasti ja peräti kärsimättömänä. Nyt hän saattoi tulla takaisin milloin hyvänsä, Edna selitti ja katsoi Bertiä silmiin. He olivat jo joutuneet takaisin tuohon raakalaistilaan, jolloin miehen on pakko tapella lemmittynsä puolesta.

Ja tässä meidän täytyy valittaa, että totuus ja ritarilliset perinnäistavat joutuvat ristiriitaan. Tekisi mieli kertoa, kuinka Bert lähti haastamaan kilpailijansa voittosille, kuinka molemmat taistelivat ankarasti ja Bert pääsi voitolle rohkeutensa, rakkautensa ja onnensa avulla. Mutta näin ei käynyt. Hän latasi revolverinsa hyvin huolellisesti ja istui sitten mökin parhaassa huoneessa levottomana ja ymmällään, kuunnellen juttuja Billistä ja hänen toimistaan ja ajatellen päänsä puhki. Sitten Ednan täti ilmoitti äkkiä väräjävin äänin tämän herran lähestyvän. Hän saapui kahden seuralaisen kera puutarhan veräjältä. Bert nousi seisomaan, työnsi vaimon syrjään ja katsahti ulos. Tulijat näyttivät merkillisiltä. Heillä oli yllään jonkinlainen univormu: punainen golf-nuttu ja valkoinen villapaita, potkupallo-housut, sukat ja kengät ja peräti eriskummallinen päähine. Billillä oli naisen hattu, jota koristi suunnaton joukko kukonsulkia, ja toisilla villinnäköiset lerp pahatut.

Bert huohti ja nousi syvästi mietiskellen, ja Edna tarkkasi häntä odottavaisena. Naiset seisoivat aivan ääneti. Hän poistui akkunan luota ja lähti eteiseen jotensakin hitaasti ja huolestuneen näköisenä, kuten mies, joka aikoo ryhtyä mutkalliseen ja epävarmaan yritykseen. "Edna!" hän kutsui, ja tytön tullessa hän avasi ulko-oven.

Hän kysäisi yksinkertaisesti ja viitaten etummaiseen noista kolmesta miehestä: "Tuoko se on?... Onko varmaa?" Ja saatuaan myöntävän vastauksen hän ampui viivyttelämästä ja tarkasti kilpakosijaansa keskelle rintaa. Sitten hän ampui Billin uskollisinta seuralaista päähän ja runteli siipirikoksi kolmannen miehen, joka lähti pakosalle. Tämä ulvoi ja juoksi edelleen hullunkurisesti ontuen.

Bert seiso yhä mietiskellen revolveri kädessään ja välittämättä lainkaan naisista, jotka olivat hänen takanaan.

Tähän asti kaikki oli käynyt hyvin.

Hän tajusi, että hänet hirtettäisiin viipymättä salamurhaajana, ellei hän ryhtynyt toimimaan viisaasti. Senvuoksi hän lähti, sanomatta sanaakaan naisille, kylän kapakkaan, jonka ohitse hän oli kulkenut tuntia varemmin Ednan luo mennessään, ja astui sisään takaovesta. Siellä hän kohtasi pienen joukon epäilyttäviä veijareita, jotka ryypiskelivät tarjoiluhuoneessa ja keskustelivat avioliitosta ja Billin rakkausjutuista hilpeinä, mutta myöskin kateellisina. Bert piti kädessään huolellisesti ladattua

revolveria ja kehotti heitä yhtymään hänen johdollaan muodostettuun "järjestyskometiiaan", kuten hän sitä nimitti. "Sellainen on tarpeen täällä, ja meitä on siinä jo muutamia." Hän koetti uskotella, että hänellä oli ystäviä ulkopuolella, vaikk'ei hänellä itse asiassa ollut koko maailmassa muita ystäviä kuin Edna ja hänen tätinsä ja kaksi naispuolista serkkua.

Asemaa pohdittiin nopeasti, mutta varsin vakavasti. Miehet pitivät häntä mielipuolena, kun hän oli tunkeutunut niille seuduille Billiä tuntematta. He halusivat lykätä asian tuonnemmaksi, kunnes heidän johtajansa saapuisi. Bill hänet kyllä nujertaisi. Joku mainitsi Billin.

"Bill on kuollut", Bert sanoi. "Minä ammuin hänet. Meidän ei tarvitse välittää hänestä. Hän on ammuttu ja samoin myöskin eräs punatukkainen kiersilmä. Se asia on järjestetty. Nyt ei enää tarvita Billiä. Hänellä oli nurinkurinen käsitys avioliitosta ja muista sellaisista. Hänen kaltaisensa miehet me korjaamme pois."

Tämä ratkaisi asian, ja kokous taipui.

Bill haudattiin hätäisesti, ja Bertin järjestyskometiia — niin sitä yhä nimitettiin — vallitsi hänen sijassaan.

Tähän tarinamme loppuu, mikäli se koskee Bert Smallwaysia. Me jätämme hänet Ednansa kera elämään uudisasukkaana syrjässä tapausten virrasta. Siitä alkaen heidän elämänsä sisällyksenä olivat talonpojan ponnistukset, siat ja kanat, pienet tarpeet ja lapset, kunnes Clapham ja Bun Hill ja luonnontieteiden aikakauden koko elämä muuttui Bertille vain unen himmeneväksi muistoksi. Hän ei saanut koskaan tietää, miten ilmasodassa kävi tai vieläkö sitä käytiinkään. Huhuttiin ilmalaivoja tulevan ja menevän ja Lontoon tienoilla tapahtuneen jotain. Pari kertaa niiden varjo livahti hänen ylitsensä hänen tehdessään työtä, mutta hän ei tietänyt, mistä ne tulivat tai minne ne menivät. Eikä häntä haluttanutkaan tietää, niin ankarasti ahdisti nälkä. Toisinaan saapui rosvoja ja varkaita, toisinaan taudit kävivät karjan kimppuun ja ruoka loppui, ja kerran hän sai taistella koiralaumaa vastaan, joka häiritsi asutusta. Hän koki monet seikkailut, mutta suoriutui niistä kaikista.

Tuon tuostakin heitä molempia uhkasivat onnettomuudet ja kuolema, siirtyen sitten jälleen loitommalle. He rakastivat ja kärsivät ja olivat onnellisia, ja vaimo synnytti monta lasta — yksitoista perillistä — toisen toisensa jälkeen, joista ainoastaan neljä sortui heidän yksinkertaisen elämänsä välttämättömiin koettelemuksiin. He elivät ja menestyivät, menestyivät sen ajan käsityksen mukaan. Ajan täytyessä he kulkivat kaiken katoovaisen tietä.

Loppulause.

Eräänä kirkkaana kesäaamuna ummelleen kolmekymmentä vuotta Saksan ensimmäisen ilmalaivaston sotaanlähdestä muuan vanha mies otti erään pienen pojan mukaansa, lähtiessään etsimään kadonnutta kanaa Bun Hillin raunioista. Ei hän ollut mikään perin vanha mies, lähestyi totta puhuen vasta kuudettakymmenettä kolmatta ikävuottaan, mutta hän oli saanut alituisen ahertaa kumarassa lapio ja tadikko kädessään, kantaa juuria ja lantaa ja uurastaa kosteassa ulkoilmassa vaatteita muuttamatta, joten hänen vartalonsa oli köyristynyt sirpin muotoiseksi. Sen lisäksi hän oli menettänyt kaikki hampaansa, ja se oli tärvellyt hänen ruuansulatuselimistönsä ja tämän kautta hänen hipiänsä ja mielenlaatunsa. Kasvoiltaan ja ilmeeltään hän muistutti merkillisesti vanhaa Thomas Smallwaysia, joka oli muinoin palvellut Sir Peter Bonen ajurina, ja tämä olikin aivan paikallaan, sillä hän oli Tom Smallways nuorempi, jolla oli ennen ollut pieni vihannesmyymälä kolisevan ilmaraitiotien alla Bun Hillin Ison kadun varrella. Mutta nyt ei ollut enää olemassa vihannesmyymälöitä, ja Tom eleli eräässä rappeutuneessa huvilassa likellä tuota käyttämätöntä talonpaikkaa, jossa hän oli harjoittanut ja yhä vielä harjoitti puutarhanhoitoa. Hän asui vaimoineen yläkerrassa, ja vieras- ja ruokailuhuoneissa, joista kaksoisovet johtivat nurmikolle, ja yleensä kaikkialla alakerrassa Jessica, joka nyt oli laiha ja kurttuinen ja kaljupäinen, mutta yhä vielä toimielias ja tarmokas muori, säilytti kolmea lehmäänsä sekä kaakattavaa kanalaumaansa.

Nämä molemmat kuuluivat pieneen joukkoon eloon jääneitä ja palanneita pakolaisia — heitä lienee ollut kaikkiaan puolitoista sataa henkeä — joka oli asettunut Bun Hilliin elämään näissä pakokauhun ja nälänhädän ja rutan luomissa uusissa olosuhteissa. He olivat palanneet eriskummallisilta retkiltä ja omituisista piilopaikoista, majoittuneet tuttuihin taloihin ja ryhtyneet luontoa vastaan ankaraan taisteluun ravintonsa puolesta, joka oli nyt heidän elämänsä pääharrastus. He olivat rauhallista väkeä, varsinkin sen jälkeen kuin Wilkes, maa-asioitsija, joka uneksi tämän seudun omistamista, oli hukutettu lammikkoon tuhotun kaasuaseman luona, koska hän oli ruvennut tiedustelemaan heidän omistusoikeuksiaan ja osoittautunut riidanhaluiseksi. Ei häntä murhattu, vaan ihmiset olivat varoitukseksi upottaneet hänet veteen hiukan pitemmäksi aikaa, kuin oli terveellistä.

Tämä pieni yhteiskunta oli palannut esikaupunkilaisten loiselämästä siihen tilaan, joka epäilemättä oli ollut ihmiskunnan normaalista elämää ikimuistoisista ajoista alkaen. Se oli mitä läheisemmässä yhteydessä lehmien ja kanojen ja maatilkkinsa kanssa, vietti elämää, joka hengittää ja huokuu lehmien hajua ja jossa sen synnyttämien bakterien ja matojen toiminta tuottaa tarpeeksi asti kiihotusta ja vaihtelua. Sellaista oli ollut Europan talonpojan elämä historian koitosta luonnontieteiden aikakauteen asti, siten oli suurin osa Aasian ja Afrikan väestöä aina tottunut elämään. Jonkun aikaa oli näyttänyt siltä, että koneiden ja luonnontieteellisen sivistyksen avulla Europpa tulisi kohotetuksi tästä alinomaisesta eläimellisestä raadannasta ja että Amerikka jo alun pitäen säästyisi siitä suureksi osaksi. Mutta kun teknillisen sivistyksen korkea, uljas ja vaarallinen rakennus yht'äkkiä luhistui, silloin tavallinen ihminen palasi jälleen maalle, kävi taasen käsiksi lantaan.

Pienet yhteiskunnat, joissa vielä kummitteli tuhansia muistoja suuruuden ajoilta, yhtyivät ja loivat melkein hiljaisesti tavanmukaiset lait ja joutuivat poppamiehen tai papin johdettaviksi. Maailma keksi uudelleen uskonnon, tunsivat tarvitsevansa jotain, mikä liitti sen yhteiskunnat toisiinsa. Bun Hillissä tämä tehtävä annettiin eräälle vanhalle baptistipapille. Hän opetti yksinkertaista, mutta riittävää uskontoa. Hänen saarnoissaan Sana-niminen hyvä prinssiippi taisteli alituisesti Punaiseksi vaimoksi nimitettyä pirullista, naisellista vaikutetta ja Alkoholi-nimistä pahaa vastaan. Tämä Alkoholi oli jo ammoin muuttunut yksinomaan hengellistetyksi käsitteeksi, jolla ei ollut mitään aineellista vastaavaisuutta; se ei ollut missään yhteydessä niihin whisky- ja viinivarastoihin, joita silloin tällöin löydettiin lontoolaisten kellareista ja jotka tuottivat Bun Hillin asukkaille heidän ainoat pyhäpäivänsä. Sunnuntaisin hän opetti, ja arkena hän oli rakastettava ja ystävällinen vanhus, kuuluisa siitä, että halusi pestä joka päivä kätensä ja, jos mahdollista, kasvonsakin ja että hän oli ihmeellisen taitava leikkelemään porsaita. Hän piti jumalanpalveluksia eräässä vanhassa kirkossa Beckenhamin tien varrella, ja tänne kerääntyi seudun väestö puettuna vaatteisiin, jotka muistuttivat Edwardin ajan kaupunkilaisasua. Kaikilla miehillä oli poikkeuksetta pitkä takki, silkkihattu ja valkoinen paita, vaikka usealla ei ollutkaan jalkineita. Tom herätti näissä tilaisuuksissa erikoista huomiota, koska hänellä oli kultanauhalla koristettu korkea hattu ja vihreät vaatteet, jotka hän oli tavannut erään luurangon yllä Kaupunki- ja Piirikunta-Pankin alakerroksessa. Naiset, yksinpä Jessicakin, käyttivät kirkkomatkalla päällysnuttuja ja suunnattomia hattuja, joita koristi määrätön paljous keinotekoisia kukkia ja outojen lintujen höyheniä — sellaisia sai runsaasti Lontoon pohjoisosan myymälöistä — ja lapsillekin (niitä ei ollut paljon, koska suuri osa Bun Hillin vastasyntyneistä kuoli muutamassa päivässä käsittämättömiin tauteihin) oli korjailemalla valmistettu samallaiset vaatteet.

Sellainen oli Bun Hillin alueen sunnuntiasu, omituinen ja mieltäkiinnittävä jäännös luonnontieteiden aikakauden hienostuksesta. Arkipäivinä ihmiset verhoutuivat likaisiin rääsyihin ja kulkivat joko avojaloin tai kömpelöissä puusandaaleissa. Lukijan on muistettava, että nämä ihmiset olivat barbaariseen maalaistilaan vajonneita kaupunkilaisia eivätkä siis pystyneet tekemään yksinkertaisiakaan käsitöitä. He olivat monessa suhteessa omituisen huonontuneita ja kykenemättömiä. Heillä ei ollut aavistustakaan kankaan kutomisesta, tuskin he osasivat ommella vaatteita valmiista aineksista, ja heidän täytyi verhoja hankkiakseen turvautua niihin yhä hupeneviin varastoihin, joita he tapasivat raunioissa. Kaikki yksinkertaiset kätevyudet olivat unohtuneet, ja uudenaikaisen viemärlaitoksen, vesijohtojen ja myymäläjärjestelmän hävittyä heidän sivistyneet tapansa olivat hyödyttömiä. Keittotaito oli alkuperäistäkin kehnompimpi; kiehautettiin hiukan ruokaa puutulella vierashuoneiden ruostuneissa takoissa, sillä keittiön liesi nieli liian paljon puita. Ei kenelläkään ollut käsitystäkään leipomisesta, juomain panemisesta tai astiain valmistamisesta.

Käyttäessään arkiasunaan säkkikangasta ja muuta karkeata vaatetta, joka sidottiin kiinni nauhalla ja jonka sisäpuolelle työnnettiin lämmön vuoksi heiniä ja muuta täytettä, nämä ihmiset näyttivät eriskummallisilta, ikäänkuin "pakatuilta". Ja koska Tom otti veljenpoikansa kerallaan kanaa etsimään juuri arkipäivänä, niin molemmat olivat yllämainitulla tavalla puetut.

"Vai tulit sinä lopultakin Bun Hilliin, Tettu", virkkoi ukko Tom, ryhtyen puhumaan ja hiljentäen kulkuaan, kun he olivat joutuneet Jessica muorin lähetytyltä. "Sinä olet viimeinen Bertin pojista, joka minulla vielä oli näkemättä. Annas olla, nuoren Bertin olen nähnyt, Sissin ja Matin ja Tomin, joka on minun kaimani, ja Pekan. No, ja matkustajat toivat sinut ehjänä perille?"

"Kyllä minä selvisin", sanoi Tettu, joka oli kuivakiskoinen miehen alku.

"Eivätkö halunneet syödä sinua matkalla suuhunsa?"

"Ne olivat hyvää väkeä", sanoi Tettu. "Ja me näimme miehen ajavan polkupyörällä."

"Äläs toki!" huudahti Tom, "nykyään ei sellaisia ole paljon liikkeellä. Minne hän ajoi?"

"Sanoi ajavansa Dorkingiin, jos maantie oli hyvä. Mutta tuskinpa hän sinne pääsee. Burfordin tienoilla se oli aivan veden vallassa. Me tulimme mäen poikki, eno — sanovat sitä Roomalaiseksi tieksi. Se on korkea ja varma."

"En tiedä siitä mitään", virkkoi Tom ukko. "Vai että polkupyörällä! Oletko varma siitä, että se oli polkupyörä? Oliko siinä kaksi pyörää?"

"Kyllä se oli oikea polkupyörä."

"Muistanpa ajan, jolloin niitä oli aivan määrättömästi, saatoit seisoa juuri tässä — tie oli silloin sileä kuin permanto — ja nähdä niitä pari-, kolmekymmentä yhdellä haavaa, polkupyöriä ja moottoripyöriä, automobiileja ja kaikellaisia hurisevia ajopelejä."

"Äläs nyt!"

"Ihan totta. Niitä kulki ohi kaiken päivää — sadoittain."

"Mutta minne ne kaikki menivät?" Tettu kysyi.

"Vilistivät Brightoniiin — et kai ole koskaan nähnyt Brightonia? — se on tuolla meren rannalla, ja se olikin vasta ihmeellinen paikka — ja kävivät myöskin Lontoossa."

"Minkä tähden?"

"Käviväthän vaan."

"Mutta minkätähden?"

"Taivas sen tietää, Tettu. Näetkös tuon ison esineen, joka on kuin pitkä ruostunut naula? Ja tuolla on toinen ja kolmas, ja tuolla niistä on pudonnut jotain talojen väliin. Näes, ne ovat ilmaraitiotien osia. Sitä myöten mentiin myöskin Brightoniiin, yöt ja päivät kulki vaunuja, suuria kuin talot, ja ne olivat täynnä väkeä."

Pieni poika katseli noita ruostuneita todistuskappaleita, jotka ulottuivat lokaiseksi karjakujaksi muuttuneen Ison kadun poikitse. Häntä halutti ilmeisesti epäillä, mutta, olihan siinä jäännöksiä. Tämä asia kävi yli hänen mielikuvituksensa.

"Minkä tähden ne kaikki menivät?" hän kysyi.

"Heidän *täytyi*. Niihin aikoihin elämä oli yhtämittaista menoa."

"Niin, mutta mistä ne tulivat?"

"Katsos, kaikissa noissa taloissa asui silloin ihmisiä, ja tuolla tien varrella oli enemmän taloja ja ihmisiä. Etpä taida oikein uskoa, Tettu, mutta se on totta kuin jumalan sana. Voit kulkea tuota tietä loppumattomiin, ja aina vaan tapaat lisää taloja. Ei niistä tule loppua. Ja ne käyvät yhä suuremmiksi." Hän alensi äänensä, ikäänkuin lausuakseen oudon nimen. "Siellä on *Lontoo*", hän sanoi.

"Ja nyt se on autio ja hyljätty. Päivät päästään se on autio. Tuskin tapaat ainoatakaan ihmistä, näet vain koiria ja kissoja, kunnes joudut Bromleyn ja Beckenhamin puolelle, ja siellä on Kentin miehiä sikoja paimentamassa. Aika hurjaa väkeä ne ovat, nuo paimenet! Sanonpa sinulle, että niin kauan kuin aurinko on ylhäällä, siellä on yhtä hiljaista kuin haudassa. Olen käynyt siellä päivällä — monet monituiset kerrat." Hän vaikenä hetkeksi.

"Ja kaikki nuo talot ja kadut ja tiet olivat täynnä ihmisiä ennen ilmasotaa ja nälänhätää ja punaista kuolemaa. Ne olivat täynnä ihmisiä, Tettu, ja sitten tuli aika, jolloin ne olivat täynnä ruumiita, jolloin et voinut kulkea peninkulmaakaan sinne päin, ennenkuin niiden katku karkoitti sinut. Näes, punainen kuolema oli tappanut jok'ikisen niistä. Se tarttui kissoihin ja koiriin ja kanoihin, jokainen sitä poti. Meistä jäi vain muutamat henkiin. Minä siitä selvisin ja sinun tätisi myöskin, vaikka häneltä se vei tukan. Nyt tapaat taloissa luurankoja. Tällä puolella me olemme käyneet kaikissa taloissa, ottaneet mitä tarvitsimme ja haudanneet useimmat kuolleet, mutta tuolla Norwoodin puolella on taloja, joissa akkunat ovat vielä eheät ja kalusto koskematon — lahoaa palasiksi — ja luurankoja makaa kaikkialla, toisia vuoteissa, toisia talojen ympärillä, juuri niinkuin punainen kuolema ne kaatoi viisikolmatta vuotta takaperin. Kävin eräässä — viime vuonna Higginsin ukon kera — ja siinä oli huone täynnä kirjoja, Tettu — tiedätkö, mitä kirjat ovat, Tettu?"

"Olen nähnyt niitä. Niissä on kuvia."

"Niin, kirjoja kaikkialla, Tettu, satoja kirjoja, homehtuneita ja kuivuneita. Halusin jättää ne rauhaan — en ole koskaan välittänyt suuria lukemisesta — mutta Higginsin ukon piti välttämättä koskea niihin. 'Luulenpa, että osaisin lukea niitä nyt', hän sanoi.

"'Etpähän', minä sanoin."

"Osaisinpa", hän sanoi nauraen, otti yhden käteensä ja avasi sen.

"Katsoin sitä, ja siinä oli värikuva, herranen aika, kuinka kaunis se oli Tettu! Siinä oli nainen ja käärmeitä puutarhassa. En ole koskaan nähnyt niin kaunista.

"Tämä on minun mieleeni", sanoi Higginsin ukko.

"Ja sitten hän ikäänkuin ystävällisesti lyödä läimähytti kirjaa —"

Vanha Toin Smallways vaikenä mahtipontisesti.

"No, entä sitten?" Tettu kysyi.

"Se hajosi tomuksi, valkoiseksi tomuksi!" Hän kävi yhä mahtipontisemmaksi. "Sillä kertaa ei enää kajottu noihin kirjoihin. Ei haluttanut enää."

Molemmat olivat kauan ääneti. Sitten Tom, joka ei voinut irroittaa ajatuksiaan tuosta aiheesta, toisti: "Kaiken päivää ne makaavat — hiljaa kuin haudassa."

Tettu tajusi lopulta ajatuksen. "Eivätkö ne makaa yöllä?" hän kysyi.

Tom ukko puisti päätään. "Sitä ei kukaan tiedä, poika."

"Mutta mitäs ne sitten voisivat tehdä?"

"Sitä ei kukaan tiedä. Kukaan ei ole nähnyt kertoakseen — ei kukaan."

"Eikö kukaan?"

"Jutellaanhan sitä yhtä ja toista", sanoi Tom, "mutta siihen ei ole uskomista. Minä menen kotiin päivän laskiessa ja pysyn siellä, joten en voi sanoa mitään. Mutta ihmiset ajattelevat yhtä ja toista. Olen kuullut sanottavan, ettei ole hyvä riisua niiltä vaatteita, elleivät luut ole valkoiset. Ne kertovat —"

Poika tarkasteli enoaan terävästi: "Mitä sitten?" hän kysyi.

"Kertovat siellä kuljettavan kuutamoinä. Mutta min' en välitä niistä. Minä pysyn vuoteessani. Jos kuuntelet juttuja — herra nähköön! rupeat pelkäämään itseäsi vainiolla ja keskellä päivää."

Poikanen katseli ympärilleen ja herkesi hetkeksi kyselemästä.

"Kertovat Beckenhamissa asuvan sikopaimenen, joka harhaili Lontoossa eksyksissä kolme vuorokautta. Hän meni hakemaan whiskyä Cheapsidesta, eksyi raunioiden keskellä ja kulki kulkemistaan. Kolme vuorokautta hän vaelsi ja kadut muuttuivat, niin ettei hän voinut päästä kotiin. Ellei hän olisi muistanut muutamia raamatunlauseita, hän olisi ehkä vielä tänäkin päivänä siellä. Kaiken päivää hän kulki ja kaiken yötä — ja kaiken päivää siellä oli hiljaista. Koko päivän oli niin hiljaista kuin haudassa, kunnes aurinko meni mailleen ja tuli pimeä, ja silloin alkoi kahista ja kuiskia ja kuulua kiireistä jalkojen kopinaa."

Hän vaikenä.

"Kuule", sanoi poikanen henkeään pidätellen, "kerro enemmän. Kuinka sitten kävi?"

"Kuului kärryjen ja kavioiden kolinaa ja suurten vaunujen jylinää ja kimeitä vihellyksiä, jotka tunkivat luihin ja ytimiin. Ja heti kun vihellettiin, silloin rupesi näkymään jos jotakin, kaduilla riensi väkeä, ihmiset puuhailivat taloissa ja myymälöissä, kaduilla vilisi automobiileja, kaikissa lampuissa ja akkunoissa loisti kuin kuutamo. Mutta eivät ne olleet oikeita ihmisiä, Tettu. Ne olivat haamuja, niiden ihmisten haamuja, jotka ennen vanhaan tunkeilivat noilla kaduilla. Ja ne kulkivat hänen ohitseensa ja hänen lävitseen, eivät koskaan väistäneet, liitelivät kuin sumu, Tettu. Ja välistä ne olivat iloisia, välistä taas hirmuisia, sanomattoman hirmuisia. Kerran hän tuli erääseen paikkaan, jonka nimi on Piccadilly, ja siellä oli valoista kuin päivällä ja katukäytävällä vilisi hienoja herroja ja naisia ja kadulla jyrisi ajopelejä. Ja hänestä tuntui siltä, että ne näkivät hänet äkkiä, ja naiset rupesivat katselemaan häntä ja puhumaan hänelle — kauheita, hirmuisia asioita. Eräs tuli aivan hänen lähelleen, Tettu, ihan hänen eteensä ja katsoi häntä suoraan silmiin. Eikä sillä ollutkaan kasvoja, ainoastaan maalattu pääkallo, ja silloin hän huomasi, että kaikki olivat maalattuja pääkalloja. Ne tungeksivat toinen toisensa perästä hänen ympärilleen, puhuivat hirmuisia asioita, tavoittelivat häntä ja uhkasivat ja mielistelivät, niin että hänelle nousi sydän kurkkuun pelosta."...

"Kerro vielä", pyysi Tettu huohottaen.

"Silloin hän muisti raamatunlauseen ja pelasti henkensä. 'Herra on minun auttajani', hän sanoi,

'senvuoksi en pelkää mitään'. Ja heti kiekaisi kukko jossakin ja katu oli tyhjä pitkin pituuttaan. Ja sen jälkeen Herra oli hänelle armollinen ja johti hänet kotiin."

Tettu tuijotti ja keksi uuden kysymyksen. "Mutta ketkä niissä taloissa elivät?" hän sanoi. "Mitä väkeä ne olivat?"

"Liikemiehiä, rahakasta väkeä — ainakin me luulimme sitä rahaksi, kunnes kaikki meni myttyyn ja sitten näimme, että se olikin paljasta paperia. Niitä oli satoja tuhansia, miljoonia. Min' olen nähnyt tuon Ison kadun suuruisen kadun niin täynnä kansaa, ettei voinut kulkea eteenpäin käytävää pitkin."

"Mutta mistä ne saivat ruokaa ja muuta sellaista?"

"Ostivat sellaisista myymälöistä, jommoinen minullakin oli aikoinani. Näytän sinulle sen paikankin, Tettu, kun menemme takaisin. Nykyajan ihmisillä ei ole aavistustakaan myymälöistä — ei pienintäkään. Peililasiakkuna — se on heille hepreaa. Minulla oli myytävänä yhdellä haavaa niinkin paljon kuin puolitoista tonnia perunoita. Sinulta lentäisi silmät päästä, jos näkisit, mitä kaikkea minulla oli puodissani. Kasoittain päärynöitä ja omenia, ihania suuria päärynöitä." Hänen äänensä muuttui makeaksi — "Banaaneja, appelsiineja."

"Mitä ne banaanit ja appelsiinit ovat?" poika kysyi. "Hedelmiä. Makeita, meheviä, ihania hedelmiä. Ulkomaalaisia. Niitä tuotiin Espanjasta ja New Yorkista ja ties mistä. Laivoilla ja jos jollakin. Niitä tuotiin minulle joka maailman kolkasta, ja minä niitä myin puodissani. *Minä* myin niitä, Tettu! Vaikka nyt kuljenkin vanhaan säkkiin puettuna ja haen sinun kanssasi kadonneita kanoja. Minun puotiini tuli ihmisiä, ihania herrasnaisia, niin hienoja, ettet voi sellaista uneksiakaan; tulivat sinne ja sanoivat: 'No, herra Smallways, mitäs teillä on tarjottavana tänä aamuna?' Ja minä taas sanoin: 'Onhan minulla oikein kauniita Kanadan omenia', tai joskus sanoin 'tuoreita rypäleitä'. Ymmärrätkös? Ja he ostivat niitä. Sanoivat heti: 'Lähetäkää minulle hiukan'. Herra jumala! Sepä vasta oli elämää. Siinä puuhattiin ja pyörittiin, näit kaikellaista kummaa, automobiileja ja rattaita, väkeä, posetiiviukkoja, saksalaisia soittokuntia. Aina jotain ohi kulkemassa — aina jotain. Ellei olisi noita tyhjiä taloja, niin luulisin sen kaiken olleen unta."

"Mutta mikä ne ihmiset tappoi, eno?" Tettu kysyi.

"Sitten tuli aika mylläkkä", selitti ukko Tom. "Kaikki kävi hyvin, kunnes sota alkoi. Kaikki kävi kuin kello. Jokainen puuhasi ja oli onnellinen ja sai syödä vatsansa täyteen jok'ikinen päivä." Hän kohtasi epäilevän katseen. "Jokainen", hän sanoi varmasti. "Jos ei muuten saanut, niin meni vaivaistaloon, siellä annettiin aimo kullhonen kuumaa keittoa ja leipää parempaa kuin nyt osataan tehdä, oikein *valkoista* leipää, hallituksen leipää."

Tettu ihmetteli, mutta ei sanonut mitään. Juttu herätti hänessä syviä haluja, ja hän huomasi olevan parasta tukahduttaa ne.

Vanhus antautui joksikin aikaa makeiden muistojen valtaan. Hänen huulensa liikkuiivat. "Säilykelohta!" hän kuiskasi, "ja etikkaa... Hollannin juustoa, *olutta!* Piippu ja tupakkaa."

"Mutta *miten* ne ihmiset tulivat tapetuiksi?" Tettu kysyi hetken kuluttua.

"Syttyi sota. Sodasta se kaikki sai alkunsa. Sota räiskyi ja raivosi, mutta ei se oikeastaan *tappanut* kovin paljon väkeä. Mutta se pani asiat sekaisin. Viholliset tulivat Lontooseen ja sytyttivät sen tuleen ja polttivat ja upottivat kaikki laivat, mitä Thamesissa oli — me näimme viikkokausia savua ja höyryä — ja sitten ne heittivät pommin Kristallipalatsiin ja särkivät rautatiet ja muut laitteet. Mutta ihmisiä ne tappoivat vain enimmäkseen vahingossa. Enemmän ne surmasivat toisiaan. Eräänä päivänä näillä seuduilla oli suuri taistelu, Tettu, ylhäällä ilmassa. Siellä lenteli isoja laitoksia, isompia kuin viisikymmentä taloa, isompia kuin Kristallipalatsi, isompia kuin mikään muu, ja ne paukuttelivat toinen toistaan ja niistä tippui kuolleita miehiä. Se oli hirveätä. Mutta ei niillä kuolleilla olisi ollut väliä, mutta kun ne lakkauttivat kaiken kaupan. Sitten ei voitu enää käydä kauppaa, Tettu, ei ollut enää rahaa liikkeellä eikä mitään ostettavaa, jos rahaa olikin."

"Mutta mitenkä ne ihmiset tulivat *tapetuiksi?*" kysyi poikanen vanhuksen vaiettua.

"Kyllä minä siitä kerron, Tettu", vanhus vastasi. "Ensin puhutaan siitä, kuinka kaupankäynti taukosi. Äkkiä näytti kaikki raha loppuneen. Oli vielä shekkejä — ne olivat paperinpalasia, joihin oli kirjoitettu jotakin, ja ne kävivät rahasta — aivan kuin olisit ne saanut kauppatuttavilta. Sitten nekin katosivat äkkiä. Minulle jäi kolme sellaista ja kaksi olin antanut vaihtorahana. Sitten sanottiin, etteivät viiden punnan setelit kelvanneet, ja sitten hopeakin hupeni. Kultaa et saanut mistään hinnasta. Se oli joutunut Lontoon pankkeihin, ja ne oli kaikki hävitetty. Jokainen teki vararikon. Jokainen joutui työttömäksi. Jok'ikinen!"

Hän vaikeni ja tarkasteli kuulijaansa. Poikasen älykkäillä kasvoilla kuvastui toivoton hämmennys.

"Niin siinä kävi", jatkoi Tom. Hän etsi jotain sopivaa vertausta. "Ikäänkuin olisi pysäyttänyt kellon," hän sanoi. "Kaikki kävi hiljaiseksi, hiljaiseksi kuin hauta, ilmalaivat vaan tappelivat taivaalla, ja sitten ihmiset rupesivat kiihtymään. Muistan viimeisen ostajani, kaikkein viimeisen ostajani. Hän oli eräs herra Moses Gluckstein, kaupunkilainen herrasmies, aika hauska mies, piti paljon parsahainästä. Hän tuli sisään — meillä ei ollut käynyt moneen päivään ainoatakaan ostajaa — ja rupesi puhumaan perin sukkelaan ja tarjosi minulle kaikesta, mitä minulla oli, potuista ja kaikesta, tavarain painon kultaa. Sanoi aikovansa keinoilla hiukkaseen; luultavasti hän häviäisi, mutta samantekevää, hän tahtoi kuitenkin koettaa, oli aina mielellään pelannut, niin hän kertoi. Minun piti vain punnita tavarat, niin hän antaisi heti shekin. No, siitä jouduttiin pikku väittelyyn, kaikessa ystävyydessä, väiteltiin siitä, vieläkö shekki kelpasi. Ja sillä välin kuin hän paraillaan selitteli, meidän kohdalle saapui joukko työttömiä kantaen isoa lippua, josta jokainen sai lukea — siihen aikaan osasi jokainen lukea — 'Tahdomme ruokaa'. Kolme tai neljä niistä kääntyy äkkiä ja tulee minun puotiini.

"Onko täällä ruokaa?" sanoo yksi.

"Ei", minä sanon, 'ei ole myydä. Hyvä, jos olisi. Mutta jos olisikin, niin en voisi antaa sitä teille. Tämä herra on tarjonnut —'

"Herra Gluckstein koetti estää minua puhumasta, mutta se oli liian myöhäistä.

"Mitä hän on tarjonnut", kysyi muuan roteva mies, jolla oli kirves kädessä; 'mitä hän on tarjonnut?' Minun täytyi kertoa.

"'Pojat,' hän sanoi, 'tässä on taas rahamies!' Ja ne veivät hänet kadulle ja hirttivät lyhtypylvääseen. Hän ei nostanut sormeaankaan vastustellakseen. Ei sanonut sanaakaan sen jälkeen kuin minä olin antanut hänet ilmi..."

Tom mietiskeli jonkun aikaa. "Näin silloin ensimmäistä kertaa miehen hirressä!" hän lisäsi.

"Kuinka vanha olitte silloin?" Tettu kysyi.

"Noin kolmekymmentä vuotta", ukko vastasi.

"Voi toki! Minä näin, kuinka kolme sianvarasta hirtettiin, ennenkuin olin kuuden vuoden vanha", kerskaili Tettu. "Isä vei minut katsomaan, koska syntymäpäiväni oli tulossa. Hän sanoi, että minut täytyi karaista..."

"Mutta etpäs olekaan nähnyt automobiilin surmaavan ihmistä", väitti ukko Tom kateellisena. "Etkä ole nähnyt kuollutta miestä kannettavan apteekkiin."

Tetun hetkellinen voitonriemu häipyi. "En", hän myönsi, "en olekaan."

"Etkä saakaan nähdä. Sin' et saa koskaan nähdä sellaisia, mitä min' olen aikoinani nähnyt. Et, vaikka eläisit sadan vuoden vanhaksi... No niin, kuten sanoin, sillä lailla sai nälänhätä ja kapina alkunsa. Sitten tuli lakkoja ja sosialismia, aina yhä pahempaa. Tapeltiin ja ammuttiin, poltettiin ja ryöstettiin. Lontoon pankit ne valloittivat ja saivat niistä kultaa.

"Mutta eivätpä osanneet tehdä ruokaa kullasta. Entäs *me*, mitenäs me sitten suoriuduimme? Näes, me elimme rauhassa. Emme sekaantuneet muiden asioihin, eikä kukaan sekaantunut meidän asioihimme. Meillä oli vähän vanhoja pottuja, mutta enimmäkseen syötiin rottia. Meidän talo oli vanha, siinä vilisi rottia, eikä nälänhätä näyttänyt vaivaavan niitä. Usein saimme kiinni rotan. Usein. Mutta useimmilla tämän puolen ihmisistä oli liian hieno vatsa, eivät huolineet rotista. Olivat tottuneet kaikellaisiin herkkuihin eivätkä suostuneet rehelliseen ravintoon, ennenkuin se oli liian myöhäistä. Kuolivat mieluummin.

"Nälänhätä se vasta alkoi kansaa tappaa. Ihmisiä kuoli kuin kärpäsiä syksyllä jo ennen punaisen kuoleman tuloa. Muistan koko jutun varsin hyvin! Minut se koppasi ensimmäisten joukossa. Olin juuri ulkona haeskelemassa kissaa tai jotain sen tapaista, ja sitten menin maatilikulleni katsomaan, olisiko sinne ehkä unohtunut nauriita, ja silloin alkoi kauheasti koskea. Sinulla ei ole aavistustakaan siitä kivusta, Tettu melkein se väänsi ruumiini kahtia. Makasin juuri tuossa nurkassa, ja tätisi tuli hakemaan minua ja raahasi minut kotiin kuin säkin.

"En olisi koskaan parantunut ilman tätiäsi. 'Tom', hän sanoi minulle, 'sinun täytyy tulla terveeksi', ja minun *täytyikin*. Sitten *hän* sairastui. Hän sairastui, mutta sinun tätisi ei kuolekaan niin hevillä. 'Herra Jumala!' hän sanoi, 'ettäkö jättäisin sinut tänne yksin rehkimään!' Juuri niin hän sanoi. Sinun tädilläsi on kieli paikallaan, on totisesti. Mutta tukan se häneltä vei — ja vaikka kovin pyysin, ei hän välittänyt koskaan peruukista, jonka hänelle toin — otin sen eräältä vanhalta naiselta, joka makasi pappilan

puutarhassa.

"Niin, se punainen kuolema — se ihan lakaisi ihmisiä pois, Tettu. Niitä ei voitu enää haudatakkaan. Ja se vei koirat ja kissatkin ja rotat ja hevoset. Lopulta jokainen talo ja puutarha oli täynnä ruumiita. Lontooseen päin ei voinut ollenkaan kulkea niiden hajulta, ja meidän täytyi muuttaa talostamme siihen huvilaan, missä nyt asumme. Ja kaikki vesi loppui. Sen nielivät viemärit ja maanalaiset tunnelit. Taivas tietää, mistä se punainen kuolema tulee. Toiset sanovat rottain syömisestä, toiset syömättömyydestä. Toiset sanovat aasialaisten tuoneen sen jostakin ylängöltä, taisi olla Tiipetistä, missä se ei koskaan tehnyt kelienkään suurta haittaa. Sen vain tiedän, että se tuli nälänhädän jälkeen. Ja nälänhätä tuli sodan jälkeen."

Tettu ajatteli. "Mistä se punainen kuolema syntyi?" hän kysyi.

"Johan minä sen kerroin!"

"Mutta miksi se sota aloitettiin?"

"Eivät voineet hillitä itseään, kun olivat tehneet niitä ilmalaivoja."

"Kuinka se sota sitten päättyi?"

"Taivas tietää, onko se vieläkään päättynyt, poika", sanoi Tom ukko. "Taivas tietää, onko se päättynyt. Tästä on kulkenut matkustavaisia — pari kesää takaperin kävi eräs mies — ne sanovat sitä kestävän yhä vielä. Sanovat pohjoisessa olevan joukkoja, jotka jatkavat sitä, ja Saksassa ja Kiinassa ja Amerikassa ja muuallakin. Hän kertoi niillä olevan yhä lentokoneita ja kaasua ja muuta sellaista. Mutta me emme ole seitsemään vuoteen nähneet ilmassa mitään, eikä kukaan ole tullut meidän lähelle. Viimeksi näimme erään kutistuneen ilmalaivan painuvan tuonne päin. Se oli pienenpuoleinen laitos ja kylki oli litistynyt, taisi olla vialla."

Hän viittasi ja vaikenä huomautessaan jäännöksen vanhasta aidasta, jonka luona hän muinoin oli naapurinsa, maidonkuljettaja Stringerin kera katsellut Etelä-Englannin ilmapurjehdusklubin lauantairetkeä. Kenties hänen mieleensä palasi hämäriä muistoja tuosta iltapäivästä.

"Tuolla alhaalla, missä kaislikko hohtaa niin punaisena, siellä oli kaasulaitos."

"Mitä kaasu on?" kysyi poikanen.

"Se on jonkinlaista ilmaa, jota pannaan palloihin, että ne kohoavat. Ja sitä poltettiinkin, ennenkuin ruvettiin käyttämään sähköä."

Poikanen koetti turhaan luoda näiden tietojen perustalla itselleen käsitystä kaasusta. Sitten hänen ajatuksensa palasivat äskeiseen asiaan.

"Mutta miks'ei sotaa lopetettu?"

"Oltiin itsepäisiä. Jokainen kärsi vahinkoa, mutta jokainen teki vahinkoa ja oli ylpeä ja isänmaallinen, ja niin ne rupesivat sen sijaan hävittämään. Hävittivät hävittämistään. Ja perästä päin kävivät epätoivoisiksi ja hurjiksi."

"Sen olisi pitänyt loppua", huomautti poikanen.

"Sen ei olisi pitänyt alkaakaan", sanoi Tom ukko. "Mutta ihmiset olivat ylpeitä. Ylpeitä ja pöyhkeitä. Heillä oli liian paljon ruokaa ja juomaa. Vai myöntyä — vieläpä mitä! Ja hetken perästä ei kukaan pyytänyt heitä myöntymään. Ei kukaan pyytänyt..."

Hän imeskeli vanhoja ikeniään miettiväisenä, ja hänen katseensa harhaili laakson poikki Kristallipalatsin raunioille, joissa särkyneet lasit kimaltelivat auringossa. Hänen mielensä valtasi hämäävä tunne, että elämä oli häneltä auttamattomasti riistänyt suuria mahdollisuuksia. Hän toisti itsepäisesti, verkalleen, peruuttamattomasti lopullisen tuomionsa kaikista näistä asioista.

"Sano mitä haluat", hän päätteli, "mutta sen ei olisi pitänyt koskaan alkaakaan."

Hän lausui sen yksinkertaisesti — jonkun olisi jossain pitänyt ehkäistä jotain, mutta kenen ja miten ja miksi — sitä hän ei kyennyt selvittämään.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ILMASOTA: TULEVAISUUDEN KUVAUS ***

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without

paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE

TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written

confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.